

TAM METİN BİLDİRİ KİTABI

ERZİNCAN
BİNALİ YILDIRIM
ÜNİVERSİTESİ

18-20 EYLÜL 2025 – ERZİNCAN / TÜRKİYE

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ- ICAFR'25

12. ULUSLARARASI MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ

12th INTERNATIONAL CONGRESS ON ACCOUNTING AND FINANCE RESEARCH

18 Eylül- 20 Eylül 2025 – ERZİNCAN

TAM METİN BİLDİRİ KİTABI

12. ULUSLARARASI MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ TAM METİN BİLDİRİLER KİTABI

Bu kitap, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi'nin 12.01.2026 tarih ve E-57064462-820-514853 sayılı oluru ile yayınlanmıştır.

© Copyright

Bu eserin tüm yayın hakları Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Rektörlüğü'ne aittir. Rektörlüğün yazılı izni olmadan kitabın tümünün ya da bir kısmının elektronik, mekanik veya fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Bu kitapta yer alan tüm bildirilerin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir.

Kütüphane Bilgi Kartı

12. Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Kongresi: Bildiri Özetleri Kitabı

Editörler: Doç. Dr. Mehmet GÜNER- Doç. Dr. Ersin KORKMAZ

Yayımcı: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

Yayın Yılı: 2026

183 sayfa.

e-ISBN: 978-625-92985-1-1

AKADEMİK YAYIMLAR > Ekonomi, Finans, İşletme ve Yönetim >

Maliyet ve Muhasebe > Muhasebe

SUNUŞ

Muhasebe ve finans disiplinleri, ekonomik sistemlerin sağlıklı işlemesi, kaynakların etkin kullanımı ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından hem ulusal hem de uluslararası düzeyde stratejik bir öneme sahiptir. Küreselleşmenin hız kazandığı, dijital dönüşümün ve bölgesel iş birliklerinin giderek güçlendiği günümüz dünyasında, muhasebe ve finans alanlarında yürütülen bilimsel çalışmalar; yalnızca işletmelerin değil, ülkelerin ekonomik politikalarının şekillendirilmesinde de belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda, akademik bilgi üretiminin farklı coğrafyalar ve kültürler arasında paylaşılması, ortak sorunlara ortak çözümler geliştirilmesine imkân tanımaktadır. Bu anlayıştan hareketle ana teması “Türk Dünyasında Muhasebe ve Finans: Ortak Akıl, Yüksek Dayanışma ve Güçlenen Gelecek” olarak belirlenen 12. Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Kongresi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ev sahipliğinde, Türk Devletleri Teşkilatı Aksakallar Konseyi Başkanı Sayın Binali Yıldırım’ın himayelerinde, 18–20 Eylül 2025 tarihleri arasında çevrimiçi (online) olarak gerçekleştirilmiştir. Kongre, Türk dünyasında muhasebe ve finans alanındaki akademik birikimin paylaşılmasını, ortak bir bilimsel perspektif geliştirilmesini ve geleceğe yönelik güçlü bir iş birliği zemini oluşturulmasını amaçlamaktadır.

Kongre kapsamında, Türkiye başta olmak üzere Türk dünyasının farklı ülkelerinden akademisyenler, araştırmacılar ve uygulamacılar tarafından hazırlanan bildiriler, alanın güncel sorunlarını ve gelişen eğilimlerini ele alan bilimsel bir platformda tartışmaya açılmıştır. Sunulan çalışmalar; muhasebe, finans, denetim, sürdürülebilirlik, dijitalleşme ve finansal teknolojiler gibi geniş bir yelpazede teorik ve uygulamaya dönük önemli katkılar sunarak, disiplinler arası etkileşimi güçlendirmiştir. Bu süreçte, kongrenin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesine katkı sunan tüm paydaşlarımıza teşekkür etmek isteriz. Başta himayeleriyle kongremize güç ve anlam katan Sayın Binali YILDIRIM olmak üzere, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi rektörü Sayın Prof. Dr. Akın LEVENT’e, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi yönetimine, düzenleme ve bilim kurullarında görev alan değerli akademisyenlere, bildirileriyle kongreye katkı sağlayan tüm araştırmacılara ve organizasyon sürecinde emeği geçen herkese şükranlarımızı sunarız.

12. Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Kongresi kapsamında sunulan bildirilerin yer aldığı bu özet bildiri kitabının muhasebe ve finans alanlarında çalışan akademisyenler, araştırmacılar ve uygulayıcılar için değerli bir başvuru kaynağı olacağına, Türk dünyasında ortak akıl ve dayanışmayı güçlendiren bilimsel çalışmalara katkı sağlayacağına inanıyoruz.

Doç. Dr. Ersin KORKMAZ – Doç. Dr. Mehmet GÜNER
Kongre Dönem Başkanları

KONGRE KURULLARI

ONUR KURULU

Doç. Dr. Hamza Aydoğdu (Erzincan Valisi)

Süleyman Karaman (Erzincan Milletvekili)

Mustafa Sarıgül (Erzincan Milletvekili)

Bekir Aksun (Erzincan Belediye Başkanı)

Dr. Hasan Özçelik (Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Başkanı)

Prof. Dr. Ercan Bayazıtlı (Cumhurbaşkanlığı Ekonomi Politikaları Kurulu Üyesi)

Prof. Dr. Adalat Murad Jalalov (Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Ahmet Vecdi Can (Uluslararası Vizyon Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Akın Levent (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Ayşegül Komsuoğlu Çıtıptınoğlu (İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Hamza Al (Sakarya Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Hasan Uslu (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. İsmail Hakkı Özölçer (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Muhsin Kar (TCMB Banka Meclisi Üyesi)

Prof. Dr. Necdet Ünüvar (Ankara Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Orhan Uzun (Bartın Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Recep Bentli (Malatya Turgut Özal Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Safar Nasrollahzadeh (Tebriz Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Ahmet Yıldırım (Uluslararası Saraybosna Üniversitesi Rektörü)

KONGRE ONURSAL BAŞKANI

Sayın Binali YILDIRIM

Türk Devletleri Teşkilatı Aksakallar Konseyi Başkanı

28. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

Türkiye Cumhuriyeti 65. Hükümet Başbakanı

KONGRE DÖNEM BAŞKANLARI

Doç. Dr. Mehmet Güner (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Doç. Dr. Ersin Korkmaz (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

KONGRE KOORDİNATÖRÜ

Prof. Dr. Fevzi Serkan Özdemir (Ankara Üniversitesi)

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Ahmet Vecdi Can (Başkan – Uluslararası Vizyon Üniversitesi)

Prof. Dr. Ercan Bayazıtlı (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Fevzi Serkan Özdemir (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Ganite Kurt (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Haluk Bengü (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Prof. Dr. Mutlu Başaran Öztürk (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Prof. Dr. Mihriban Coşkun Arslan (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Selahattin Karabınar (İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. Metehan Küçüker (Malatya Turgut Özal Üniversitesi)

ETKİNLİK DÜZENLEME KURULU

Doç. Dr. Ceyda Aktan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. Ersin Korkmaz (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Doç. Dr. Gizem Vergili (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Güner (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Doç. Dr. Metehan Küçüker (Malatya Turgut Özal Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Elif Karakaş (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nurcan Kostak (Sakarya Üniversitesi)

Arş. Gör. Dr. İsmail Hakkı Ünal (İzmir Demokrasi Üniversitesi)

Öğr. Gör. İdil Özkan (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi)

Bilim Uzmanı Hilal Küçüker

Bilim Uzmanı Serap Nur Özata Canlı

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Abdulmecit Nuredin (International Vision University)

Prof. Dr. Agim Mamuti (Mother Teresa University)

Prof. Dr. Ahmet Vecdi Can (Sakarya Üniversitesi / Uluslararası Vizyon Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Ali Alagöz (Selçuk Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali Ceylan (İstanbul Ticaret Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali Rıza Zafer Sayar (Atılım Üniversitesi)

Prof. Dr. Antonella Russo (Parthenope University Of Naples)

Prof. Dr. Ass Lulzim Tafa (Kosova AAB Üniversitesi)

Prof. Dr. Shemsedin Vehapi (Kosova AAB Üniversitesi)

Prof. Dr. Başak Ataman Gökçen (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Batuhan Güvemli (İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)

Prof. Dr. Bekir Elmas (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Bener Güngör (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Beyhan Marşap (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Bharat Sarath (Rutgers, The State University Of New Jersey)

Prof. Dr. Bilge Leyli Demirel (Yalova Üniversitesi)

Prof. Dr. Burcu Adiloğlu (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Bülent Derviş (Uluslararası Vizyon Üniversitesi)

Prof. Dr. Büşra Tosunoğlu (Gümüşhane Üniversitesi)

Prof. Dr. Cuma Ercan (Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Durmuş Acar (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Prof. Dr. Duygu Anıl Keskin (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Emine Ebru Aksoy (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Engin Dinç (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Ercan Bayazıtlı (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Erkan Öztürk (Kırklareli Üniversitesi)

Prof. Dr. Eşref Savaş Başçı (Hitit Üniversitesi)

Prof. Dr. Fatih Coşkun Ertaş (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Fatih Konak (Hitit Üniversitesi)

Prof. Dr. Fatma Pamukçu (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Fatma Temelli (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)

Prof. Dr. Fevzi Serkan Özdemir (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Feyyaz Zeren (Yalova Üniversitesi)

Prof. Dr. Fikret Çankaya (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Ganite Kurt (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Göksel Yücel (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Güler Aras (Yıldız Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Hakan Tunahan (Sakarya Üniversitesi)

Prof. Dr. Haluk Bengü (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan Saliu (Kosova AAB Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan Uygurtürk (Karabük Üniversitesi)

Prof. Dr. Hayrettin Usul (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)

Prof. Dr. Hüseyin Aktaş (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)

Prof. Dr. Hüseyin Dalgıç (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Prof. Dr. İdris Varıcı (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Prof. Dr. İlhan Küçük Kaplan (Pamukkale Üniversitesi)

Prof. Dr. Jim Haslam (Sheffield University)

Prof. Dr. Kamil Büyükmirza (Atılım Üniversitesi)

Prof. Dr. Kartal Demirgüneş (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Prof. Dr. Kıymet Tunca Çalıyurt (Trakya Üniversitesi)

Prof. Dr. Lucia Lima Rodrigues (University Of Minho)

Prof. Dr. M. Başaran Öztürk (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Asutay (Durham University)

Prof. Dr. Mehmet Baha Karan (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Demir (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Fatih Bayramoğlu (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Yüce (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Metin Çoşkun (Anadolu Üniversitesi)

Prof. Dr. Metin Kamil Ercan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Metin Saban (Bartın Üniversitesi)

Prof. Dr. Mieke Jans (Universiteit Hasselt)

Prof. Dr. Mihriban Coşkun Arslan (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Murat Azaltun (Yalova Üniversitesi)

Prof. Dr. Murat Yıldırım (Karabük Üniversitesi)

Prof. Dr. Murat Serçemeli (Giresun Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa Ay (Selçuk Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa Kısakürek (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa Miynat (Celal Bayar Üniversitesi)

Prof. Dr. Nalan Akdoğan (Başkent Üniversitesi)

Prof. Dr. Necdet Şensoy (İstanbul Ticaret Üniversitesi)

Prof. Dr. Nuran Cömert (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Onur Gözbaşı (Nuh Naci Yazgan Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan Çelik (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Ömer Lalik (İstanbul Ticaret Üniversitesi)

Prof. Dr. Pedro José Arrifano Tadeu (Instituto Politécnico Da Guarda)

Prof. Dr. Pitabas Mohanty (Xavier School Of Management)

Prof. Dr. Raif Parlakkaya (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Prof. Dr. Recep Yılmaz (Sakarya Üniversitesi)

Prof. Dr. Reşat Karcıoğlu (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Saime Önce (Anadolu Üniversitesi)

Prof. Dr. Selahattin Karabınar (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Selçuk Kendirli (Hitit Üniversitesi)

Prof. Dr. Semra Aksoylu (Kayseri Üniversitesi)

Prof. Dr. Semra Karacaer (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Serhan Gürkan (Karabük Üniversitesi)

Prof. Dr. Seval Kardeş Selimoğlu (Anadolu Üniversitesi)

Prof. Dr. Seyhan Çil Koçyiğit (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Seyhan Öztürk (Kafkas Üniversitesi)

Prof. Dr. Shaip Bytyqi (Kosova AAB Üniversitesi)

Prof. Dr. Sinan Esen (Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)

Prof. Dr. Suat Kara (Balıkesir Üniversitesi)

Prof. Dr. Suat Yıldırım (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Prof. Dr. Supriti Mishra (Inter. Management Institute Bhubaneswar)

Prof. Dr. Süleyman Serdar Karaca (Malatya Turgut Özal Üniversitesi)

Prof. Dr. Süleyman Uyar (Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi)

Prof. Dr. Süleyman Yükçü (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Şaban Esen (Bartın Üniversitesi)

Prof. Dr. Şakir Sakarya (Balıkesir Üniversitesi)

Prof. Dr. Şebnem Yaşar (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Şenol Babuşçu (Başkent Üniversitesi)

Prof. Dr. Tolga Ulusoy (Kastamonu Üniversitesi)

Prof. Dr. Tuğrul Kandemir (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Turhan Korkmaz (Mersin Üniversitesi)

Prof. Dr. Ümit Gücenme Gençoğlu (MUFAD)

Prof. Dr. Vasfi Haftacı (Kocaeli Üniversitesi)

Prof. Dr. Yasemin Ersoy (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi)

Prof. Dr. Yıldız Özerhan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Yunus Ceran (Selçuk Üniversitesi)

Prof. Dr. Zeynep Türk (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)

Doç. Dr. Ahmet Şit (Malatya Turgut Özal Üniversitesi)

Doç. Dr. Ali Altuğ Biçer (İstanbul Ticaret Üniversitesi)

Doç. Dr. Ali Kestane (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)

Doç. Dr. Atila Karkacier (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Aydın Bağdat (Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)

Doç. Dr. Ayhan Karakaş (Bartın Üniversitesi)

Doç. Dr. Bilal Akkaynak (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Doç. Dr. Can Öztürk (Çankaya Üniversitesi)

Doç. Dr. Ceyda Aktan (Türk Hava Kurumu Üniversitesi)

Doç. Dr. Devran Şanlı (Bartın Üniversitesi)

Doç. Dr. Dursun Keleş (İğdır Üniversitesi)

Doç. Dr. Duygu Celayir (İstanbul Ticaret Üniversitesi)

Doç. Dr. Emine Kaya (Malatya Turgut Özal Üniversitesi)

Doç. Dr. Ersin Korkmaz (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Doç. Dr. Esra Atabay (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Doç. Dr. Eyüp Burak Ceyhan (Bartın Üniversitesi)

Doç. Dr. Eyyup Ensari Şahin (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Doç. Dr. Fırat Altınkaynak (Atatürk Üniversitesi)

Doç. Dr. Filiz Konuk (Sakarya Üniversitesi)

Doç. Dr. Filiz Yüksel (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Doç. Dr. Gencay Karakaya (İstanbul Ticaret Üniversitesi)

Doç. Dr. Gizem Vergili (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Doç. Dr. Hakan Aliusta (Sinop Üniversitesi)

Doç. Dr. Hakan Özköse (Bartın Üniversitesi)

Doç. Dr. Hakan Vargün (Karabük Üniversitesi)

Doç. Dr. Halim Akbulut (Bartın Üniversitesi)

Doç. Dr. Hicran Kasa (Türk Hava Kurumu Üniversitesi)

Doç. Dr. Hüseyin Temiz (Samsun Üniversitesi)

Doç. Dr. Irum Saba (IBA, Karachi)

Doç. Dr. İsmail Karataş (Karabük Üniversitesi)

Doç. Dr. Kamil Çelik (Bartın Üniversitesi)

Doç. Dr. Kasım Kiracı (İskenderun Teknik Üniversitesi)

Doç. Dr. Letife Özdemir (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Doç. Dr. Marta Macias (Universidad Carlos Iii De Madrid)

Doç. Dr. Mehmet Emin Karabayır (Kafkas Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Güner (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Günlük (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Ali Aksoy (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehriban İmanova (Nahçıvan Devlet Üniversitesi)

Doç. Dr. Melih Başkol (Bartın Üniversitesi)

Doç. Dr. Meryem Öztürk (Atatürk Üniversitesi)

Doç. Dr. Metehan Küçüker (Malatya Turgut Özal Üniversitesi)

Doç. Dr. Murat Fidan (Kastamonu Üniversitesi)

Doç. Dr. Murat Özcan (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)

Doç. Dr. Mustafa Doğan (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. N.Serap Vurur (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Doç. Dr. Nalan Kazaz (Kosova AAB Üniversitesi)

Doç. Dr. Nermin Akyel (Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)

Doç. Dr. Nevran Karaca (Sakarya Üniversitesi)

Doç. Dr. Nilgün Kayalı (Manisa Celâl Bayar Üniversitesi)

Doç. Dr. Nuraydın Topcu (Yalova Üniversitesi)

Doç. Dr. Oktay Kızılkaya (Malatya Turgut Özal Üniversitesi)

Doç. Dr. Oktay Özkan (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Özkan Sarısoy (Namık Kemal Üniversitesi)

Doç. Dr. Sabahattin Çetin (Bartın Üniversitesi)

Doç. Dr. Serdar Ögel (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Doç. Dr. Şuayyip Doğuş Demirci (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)

Doç. Dr. Şule Yıldız (Sakarya Üniversitesi)

Doç. Dr. Tolga Ala (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Doç. Dr. Tolga Oral (İnönü Üniversitesi)

Doç. Dr. Yasin Şeker (Hitit Üniversitesi)

Doç. Dr. Yaşar Öz (Bartın Üniversitesi)

Doç. Dr. Yusuf Işık (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)

Doç. Dr. Yüksel İltaş (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)

Dr. A. Nurhodja Nazirhodja (Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Bayram (İstanbul Sağlık Ve Teknoloji Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Adem Ruhan Sönmez (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Zelka (Bartın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ali Özbek (İstanbul Gelişim Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Berk Yıldız (Zonguldak Bülent Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Elif Karakaş (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Emrah Ertugay (Ankara Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Erhan Daştan (Artvin Çoruh Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Eşref Kuloğlu (Bayburt Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Gülay İrak (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Halil Karlı (Bartın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Doğan (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Fatih Ceyhan (Bartın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Kübra Saka Ilgın (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sinan Çelik (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Meltem Ece Çokmutlu (Karabük Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Murat Genç (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Emir Yücel (Bartın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nizamettin Başaran (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nurcan Şimşek Kostak (Sakarya Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk Büyükkurt (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Tuba Toksöz (Koç Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Eyceyurt Batır (Cumhuriyet Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Volkan Baysal (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Dr. Aslan Aydoğdu (Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi)

Dr. Erol Geçici (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)

Dr. Gökhan Demirarslan (Bartın Üniversitesi)

Dr. Pınar Çelebi Demirarslan (Bartın Üniversitesi)

Dr. İsmail Hakkı Ünal (İzmir Demokrasi Üniversitesi)

Dr. Mustafa Emin Gül (Bartın Üniversitesi)

Dr. Selma Erdoğan Gülırmak (Erciyes Üniversitesi)

ORGANİZASYON KOMİTESİ

Prof. Dr. Suat Yıldırım (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / İİBF / İşletme Bölümü)

Doç. Dr. Bilal Akkaynak (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / İİBF / İşletme Bölümü)

Doç. Dr. Kübra Saka Ilgın (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / İİBF / Finans ve Bankacılık Böl.)

Doç. Dr. Salim Sercan Sarı (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / İİBF / İşletme Bölümü)

Doç. Dr. Şule Yüksel Yiğiter (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / İİBF / İşletme Bölümü)

Doç. Dr. Turgut Karabulut (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / İİBF / İşletme Bölümü)

Dr. Öğr. Üyesi Adem R. Sönmez (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / İİBF / Finans ve Bank. Böl.)

Dr. Öğr. Üyesi Ömer F. Büyükkurt (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / İİBF / Fin. ve Bank. Böl.)

Dr. Öğr. Üyesi Y.Volkan Baysal ((Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / İİBF / Finans ve Bank. Böl.)

Öğr. Gör. Serkan Şahin (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / UZEM Koordinatörlüğü)

Arş. Gör. Halil İbrahim İlter (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / İİBF / Finans ve Bankacılık Böl.)

Arş. Gör. Taha Kartal (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / İİBF / Finans ve Bankacılık Bölümü)

Evrak Tarih ve Sayısı: 12.02.2025-428932

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Personel Daire Başkanlığı

Sayı : E-60533393-903.07-428932
Konu : 12. Uluslararası Muhasebe ve Finans
Araştırmaları Kongresi Hk.

12.02.2025

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

İlgi : 06.02.2025 tarihli ve 84730948-900-E.427771 sayılı yazınız.

Fakültenizde 18-20 Eylül 2025 tarihleri arasında düzenlenmesi planlanan ve dönem başkanlığını Doç. Dr. Mehmet GÜNER ile Doç. Dr. Ersin KORKMAZ'ın üstlendiği 12. Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Kongresi (12th International Congress on Accounting and Finance Research)'nin düzenlenmesi Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Akın LEVENT
Rektör

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSRKBZTE9E

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/eby-ebys>

Adres:Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Rektörlüğü Yalınzbağ yerleşkesi Erzincan Sivas
karayolu 12. km 24002 Erzincan
Telefon:444 8 024 – (0446) 226 66 66 Faks:(0446) 226 66 73
e-Posta:personel@erzincan.edu.tr Web:<https://ebyu.edu.tr/tr/>
Kep Adresi:erzincanuniv@hs02.kep.tr

Bilgi için: Kübra YILMAZ
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

Tel No: 10019

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

12. ULUSLARARASI MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ

"Türk Dünyasında Muhasebe ve Finans: Ortak Akıl, Yüksek Dayanışma ve Güçlenen Gelecek"

KONGRE PROGRAMI

18 EYLÜL 2025 PERŞEMBE

13.30 – 14.30 Açılış Konuşmaları

19 EYLÜL 2025 CUMA

EŞ ZAMANLI OTURUMLAR (ÇEVİRİM İÇİ)
(ÇEVİRİM İÇİ)

09.30 – 11.00	I. OTURUM
11.00 – 11.15	Ara
11.15 – 12.15	II. OTURUM
12.15 – 14.00	Ara
14.00 – 15.15	III. OTURUM
15.15 – 15.30	Ara
15.30 – 17.00	IV. OTURUM

20 EYLÜL 2025 CUMARTESİ

EŞ ZAMANLI OTURUMLAR

09.30 – 11.00	V. OTURUM
11.00 – 11.15	Ara
11.15 – 12.45	VI. OTURUM
12.45 – 13.00	Ara
13.00 – 14.00	KAPANIŞ OTURUMU

18 EYLÜL 2025 PERŞEMBE / 13:30 – 14:30
AÇILIŞ KONUSMALARI

Prof. Dr. Akın LEVENT

Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN

Uluslararası Vizyon Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Nalan AKDOĞAN

MÖDAV Kurucu ve Onursal Başkanı

Prof. Dr. Ganite KURT

Güvence Hizmetleri Derneği Başkanı & MUDEP
Kurucusu

Prof. Dr. Eşref Savaş BAŞCI

Finans Derneği Başkanı, Hitit Üniversitesi Rektör
Yardımcısı

Doç. Dr. Mehmet GÜNER

Kongre Dönem Başkanı

19 EYLÜL 2025 CUMA (EŞ ZAMANLI OTURUMLAR – ÇEVİRİM İÇİ)

I. OTURUM - OTURUM BAŞKANI - 09.30 – 11.00 PROF. DR. AHMET VECDİ CAN
BİLDİRİ BAŞLIKLARI VE YAZARLAR
TÜRK DÜNYASINDA DİJİTAL MUHASEBE UYGULAMALARI: TÜRKİYE İLE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ <i>Prof. Dr. Murat Azaltun</i>
TÜRK DEVLETLERİNDE FİNANSAL KAPSAYICILIK: 2011–2024 YILLARI ARASI BİR KARŞILAŞTIRMA <i>Dr. Öğr. Üyesi Elif Bezirgan</i>
TÜRK YATIRIM FONU: TÜRK DÜNYASINDA EKONOMİK BÜTÜNLEŞMENİN KURUMSAL DİNAMİKLERİ <i>Esmenur Cömert - Emir Yılmaz - Merve Boyun</i>
KIRGIZİSTAN'DAKİ İŞLETMELERİN YEŞİL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR ANALİZ <i>Dr. Öğr. Üyesi Aynura Turdalieva - Doç. Dr. Sezer Bozkuş Kahyaoglu</i>

I. OTURUM - OTURUM BAŞKANI - 09.30 - 11.00 PROF. DR. NALAN AKDOĞAN
BİLDİRİ BAŞLIKLARI VE YAZARLAR
SOSYAL BİLİMLERDE GEÇİŞKENLİKLER: GENEL SOSYOLOJİDEN MUHASEBE SOSYOLOJİSİNE <i>Prof. Dr. Vasfi Haftacı</i>
YAPAY ZEKÂ VE MUHASEBE UYGULAMALARI: YIKIM MI EVRİM Mİ? <i>Öğr. Gör. Dr. Fatma Gül Işık - Doç. Dr. Yusuf Işık</i>
DAVRANIŞSAL MUHASEBE ÜZERİNE BİR İNCELEME <i>Dr. Öğr. Üyesi Aslı Kaya</i>
TÜKENMİŞLİK VE İŞİN ANLAMLILIĞININ İŞ ERTELEME DAVRANIŞI ÜZERİNDEKİ ETKİLEŞİMLİ ROLÜ: MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA <i>Arş. Gör. Dr. Derya Özarslan</i>

19 EYLÜL 2025 CUMA (EŞ ZAMANLI OTURUMLAR – ÇEVİRİM İÇİ)

II. OTURUM - OTURUM BAŞKANI - 11.15 -12.15 PROF. DR. GANİTE KURT
BİLDİRİ BAŞLIKLARI VE YAZARLAR
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERFORMANSININ İŞLETMELERİN SABİT YATIRIM KARARLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ <i>Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Genç - Prof. Dr. Yıldız Ayanoğlu</i>
MUHASEBEDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE ADLİ MUHASEBE BAĞLAMINDA KURUMSAL ŞEFFAFLIK ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME <i>Doç. Dr. Münevver Katkat Özçelik</i>
TÜRKİYE’DE “FİNANSAL OLMAYAN RAPORLAMA” ALANINDAKİ ARAŞTIRMACILARIN ÇALIŞMALARI: YÖK AKADEMİK ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME <i>Dr. Öğr. Üyesi Fatma Çıtak</i>

II. OTURUM - OTURUM BAŞKANI - 11.15 -12.15 PROF. DR. YASEMİN ERSOY KÖSE
BİLDİRİ BAŞLIKLARI VE YAZARLAR
ULUSLARARASI KAMU SEKTÖRÜ MUHASEBE STANDARTLARININ (IPSAS) UYARLANMASI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ <i>Doç.Dr. Mehmet Koçdemir - Prof. Dr. Seval Kardeş Selimoğlu</i>
KAMUDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE GÜVENCESİNE İLİŞKİN BİLİMSEL YAYINLARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZ YÖNTEMİYLE İNCELENMESİ (2010-2024) <i>Buse Bayrak - Prof. Dr. Haluk Bengü</i>
MUHASEBE ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER SEÇİMLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE MUHASEBE MESLEĞİNİ SEÇMEME NEDENLERİ <i>Dr. Öğr. Üyesi Fatih Ömür Binici - Doç. Dr. Nazan Güngör Karyağdı</i>

II. OTURUM - OTURUM BAŞKANI - 11.15 -12.15 PROF. DR. MİHRİBAN COŞKUN ARSLAN
BİLDİRİ BAŞLIKLARI VE YAZARLAR
GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI’NDA YAPAY ZEKÂ UYGULAMALARI: MEVCUT DURUM, GELİŞİM SÜRECİ VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ <i>Dr. Öğr. Üyesi Ziya Tan - Dr.Öğr. Üyesi Murat Aksu</i>
DİJİTAL DÖNÜŞÜMDE YENİ NESİL MUHASEBE PROGRAMLARININ İNCELENMESİ <i>Dr. Öğr. Üyesi Aslı Kaya - Dr. Aslı Encan Önbiçak</i>
YAPAY ZEKÂNIN ENTEGRE RAPORLAMA FARKINDALIĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: CHATGPT ÖRNEĞİ <i>Öğr. Gör. Dr. Dilek Küçük - Arş. Gör. Dr. Aybüke Şimşek Sağlık</i>

19 EYLÜL 2025 CUMA (EŞ ZAMANLI OTURUMLAR – ÇEVİRİM İÇİ)

III. OTURUM - OTURUM BAŞKANI - 14.00 -15.15 PROF. DR. SEVAL KARDEŞ SELİMOĞLU
BİLDİRİ BAŞLIKLARI VE YAZARLAR
ENTEGRE RAPORLAMADA ESG SÖYLEMİ: BİST ŞİRKETLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ANALİZ <i>Dr. Öğr. Üyesi Onur Özevin</i>
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARI VE TSRS 2 STANDARDI: İKLİMİLE İLGİLİ METRİKLERİN SEKTÖREL BAZDA ANALİZİ <i>Dr. Öğr. Üyesi Nurettin Özdemir</i>
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARININ OKUNABİLİRLİK ANALİZİ YOLUYLA GREENWASHİNG TESPİTİ <i>Doç. Dr. Özlem Doğan - Dr. Öğr. Üyesi Öznur Doğan</i>

III. OTURUM - OTURUM BAŞKANI - 14.00 -15.15 PROF. DR. HALUK BENGÜ
BİLDİRİ BAŞLIKLARI VE YAZARLAR
MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ MALİYET MUHASEBESİ BİLGİ DÜZEYİNİN TESPİTİ: SİVAS İLİ ÖRNEĞİ <i>Doç. Dr. Seval Elden Ürgüp - Arş. Gör. Deniz Selçuk</i>
MALİYET YAPIŞKANLIĞININ BİST 50 ENDEKSİNDE YER ALAN FİRMALAR ÜZERİNDE İNCELENMESİ <i>Dr. Öğr. Üyesi Azize Kahramani Koç</i>
CAM TAVAN SENDROMUNUN TESPİTİ: NİĞDE İLİNDEKİ KADIN BANKA ÇALIŞANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA <i>Sıla Şahin - Öğr. Gör. Mine Berber</i>

III. OTURUM - OTURUM BAŞKANI - 14.00 -15.15 PROF. DR. A.R. ZAFER SAYAR
BİLDİRİ BAŞLIKLARI VE YAZARLAR
YÖNETİM MUHASEBESİNDE SOSYAL MEDYA VERİLERİNİN KULLANILMASI <i>Prof. Dr. Yaşar Öz - Prof. Dr. Metin Saban</i>
THE STRATEGIC CONTRIBUTIONS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND PROMPT ENGINEERING TO CORPORATE COMPETITIVE ADVANTAGE <i>Prof. Dr. Murat Türk - Arş. Gör. Hilal Fidan</i>
MACHINE LEARNING FOR STOCK RETURN PREDICTION: EVIDENCE FROM AN EMERGING MARKET <i>Bassam Alafifi - Doç. Dr. Rumeysa Bilgin</i>

19 EYLÜL 2025 CUMA (EŞ ZAMANLI OTURUMLAR – ÇEVİRİM İÇİ)

IV. OTURUM - OTURUM BAŞKANI - 15.30-17.00 PROF. DR. H. KAMİL BÜYÜKMİRZA
BİLDİRİ BAŞLIKLARI VE YAZARLAR
MUHASEBE EĞİTİMİNDE İŞLE BÜTÜNLEŞİK ÖĞRENME (WORK-INTEGRATED LEARNING-WIL / COOPERATIVE LEARNING (CO-OP)) MODELİNİN UYGULANMASI VE MARKALI DERSLERİN TASARLANMASI ÖNERİSİ <i>Doç. Dr. Murat Serçemeli - Dr. Serap Nur Özata Canlı</i>
MUHASEBE EĞİTİMİNDE NEDEN ETİK EĞİTİMİ OLMALI? KSÜ’DE BİR ARAŞTIRMA <i>Dr. Öğr. Üyesi Haluk Satır</i>
DİJİTAL ÇAĞDA AÇIKÖĞRETİM SİSTEMİYLE MUHASEBE EĞİTİMİ: TÜRK DÜNYASINDAN ÖRNEKLER <i>Dr. Öğr. Üyesi Ergün Kaya</i>
GLOBAL TRENDS, LOCAL REALITIES: A BIBLIOMETRIC STUDY OF FLIPPED LEARNING IN ACCOUNTING EDUCATION WITH REFERENCE TO TÜRKİYE <i>Dr. Öğr. Üyesi Merve Öz</i>

IV. OTURUM - OTURUM BAŞKANI - 15.30-17.00 PROF. DR. ŞAKİR SAKARYA
BİLDİRİ BAŞLIKLARI VE YAZARLAR
CEO UZMANLIĞI KAZANÇ YÖNETİMİ DAVRANIŞINI ETKİLİYOR MU? BIST 100 FİRMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA <i>Doç. Dr. Meltem Kılıç - Doç. Dr. Nurettin Koca</i>
BIST 100 ENDEKSİNDE İŞLEM GÖREN ŞİRKETLERİN FAALİYET MODELİNE GÖRE NAKİT AKIŞLARININ İNCELENMESİ <i>Serkan Işıkönder - Güler Köseoğlu - Umut Özügurlu - Didem Özçelik</i>
FİNANSAL BAŞARISIZLIK TAHMİNİNDE FİNANSAL ORANLARIN AÇIKLAYICI GÜCÜ: BORSA İSTANBUL’DA AÇIKLANABİLİR YAPAY ZEKÂ İLE BİR ANALİZ <i>Öğr. Gör. Dr. Zafer Kardeş - Dr. Tolga Büyüktanır - Prof. Dr. Tuğrul Kandemir</i>

IV. OTURUM – OTURUM BAŞKANI - 15.30-17.00 PROF. DR. SÜLEYMAN SERDAR KARACA
BİLDİRİ BAŞLIKLARI VE YAZARLAR
İSLAMİ FİNANS BAĞLAMINDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE PİYASA BELİRSİZLİĞİ: SUKUK, DJSI, VIX İLİŞKİSİ <i>Arş. Gör. Halil İbrahim İltar - Doç. Dr. Zekai Şenol</i>
BORSA İSTANBUL’A İLK HALKA ARZDA EŞİT VE ORANSAL DAĞITIM YÖNTEMLERİNİN HİSSE SENEDİ FİYATLARINA ETKİSİ <i>Dr. Mustafa Emin Gül - Arş. Gör. Müberra Güngör - Metehan Merttaş</i>
BORSA İSTANBUL MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN ŞİRKETLERİN MALİ YAPI DİNAMİKLERİNİN EŞBÜTÜNLEŞME VE NEDENSELLİK TESTLERİ İLE ANALİZİ <i>Dr. Fırat Kınalı</i>
KURUMSAL YÖNETİMİN NAKİT TUTMA DÜZEYİNE ETKİSİ: BORSA İSTANBUL’DA BİR ARAŞTIRMA <i>Arş. Gör. Dr. Ferhat Demirci</i>

20 EYLÜL 2025 CUMARTESİ (EŞ ZAMANLI OTURUMLAR – ÇEVİRİM İÇİ)

V. OTURUM – OTURUM BAŞKANI - 09.30-11.00 PROF. DR. METİN SABAN
BİLDİRİ BAŞLIKLARI VE YAZARLAR
KÜRESEL EKONOMİLERDE DOLARİZASYON SORUNUNUN MUHASEBE PERSPEKTİFİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ <i>Anıl Can Güler - Doç. Dr. Harun Kısacık</i>
FİNANSAL POLİTİKA OLUŞUMUNDA MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLARIN ROLÜ <i>Doç. Dr. Servet Saş</i>
ENFLASYON MUHASEBESİ UYGULAMALARININ İŞLETMELERİN RİSK DÜZEYLERİNE ETKİSİ: BİST İMALAT SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR UYGULAMA <i>Arş. Gör. Mehtab Çelik - Prof. Dr. Ali Alagöz - Prof. Dr. Baki Yılmaz</i>

V. OTURUM – OTURUM BAŞKANI - 09.30-11.00 PROF. DR. YUSUF CAHİT ÇUKACI
BİLDİRİ BAŞLIKLARI VE YAZARLAR
DİJİTAL MUHASEBE ALANINDA KÜRESEL VE ULUSAL EĞİLİMLER: BİBLİYOMETRİK BİR İNCELEME <i>Prof. Dr. Suat Kara - Öğr. Gör. Özlem Erdil - Dr. Pelin Özcan</i>
NÖROMUHASEBE YAKLAŞIMIYLA MUHASEBE ÖĞRETİM YÖNTEMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ <i>Dr. Sevim Ağaç</i>
VERGİ TEKNOLOJİLERİNDE DİJİTAL DENETİM VE İZAH MÜESSESESİ BAĞLAMINDA GÜNCEL BİR DEĞERLENDİRME <i>Öğr. Gör. M. Melih Sağıroğlu</i>

V. OTURUM – OTURUM BAŞKANI - 09.30-11.00 DOÇ. DR. İLKUT ELİF KANDİL GÖKER
BİLDİRİ BAŞLIKLARI VE YAZARLAR
OLUMLU VE OLUMSUZ HABERLER ARASINDAKİ İLİŞKİNİN NEDENSELLİK ANALİZİYLE İNCELENMESİ <i>Dr. Öğr. Üyesi İlknur Can</i>
BRICS ve MIKTA ÜLKELERİNDE TÜKETİCİ GÜVEN ENDEKSİ İLE BORSA ENDEKSLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ: ARDL VE NARDL EŞ-BÜTÜNLEŞME MODELLERİ <i>Dr. Sonay Akar - Dr. Öğr. Üyesi Gizel Busem Sayıl</i>
JEOPOLİTİK BELİRSİZLİK VE ÜLKE RİSK PRİMİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİNDE AMPİRİK BİR İNCELEME <i>Dr. Öğr. Üyesi Atilla Hepkorucu - Öğr. Gör. Edibe Yiğit Selalmaz</i>

20 EYLÜL 2025 CUMARTESİ (EŞ ZAMANLI OTURUMLAR – ÇEVİRİM İÇİ)

VI. OTURUM – OTURUM BAŞKANI - 11.15-12.45 PROF. DR. EMİNE EBRU AKSOY
BİLDİRİ BAŞLIKLARI VE YAZARLAR
MODERN PORTFÖY TEORİSİ İLE OLUŞTURULAN PORTFOYÜN GENEL SEÇİM DÖNEMİNDEKİ GETİRİLERİNİN ANALİZİ <i>Doç. Dr. Şule Yüksel Yiğiter - Öğr. Gör. Kübra Pamukçuoğlu</i>
İKLİM RİSKLERİNİN FİNANSAL TABLOLARA ENTEGRASYONU: TCFD ÇERÇEVESİNİN MUHASEBE UYGULAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ <i>Dr. Öğr. Üyesi Reşid Çiğdem</i>
FINTECH İLE İKLİM POLİTİKASI VE ESG BELİRSİZLİĞİ İLİŞKİLERİ: ABD ÖRNEĞİ <i>Dr. Öğr. Üyesi Mert Baran Tunçel - Doç. Dr. Serdar Yaman</i>
TÜRKİYE'DE PARANIN DOLAŞIM HIZI VE ENFLASYON İLİŞKİSİ: M1, M2 VE M3 TANIMLARI İLE AMPİRİK BİR ANALİZ <i>Dr. Öğr. Üyesi Atilla Hepkorucu - Öğr. Gör. Edibe Yiğit Selalmaz</i>

VI. OTURUM – OTURUM BAŞKANI - 11.15-12.45 PROF. DR. FEYYAZ ZEREN
BİLDİRİ BAŞLIKLARI VE YAZARLAR
KATILIM BANKACILIĞI İLE KONVANSİYONEL BANKACILIĞIN FİNANSAL PERFORMANSLARININ KARŞILAŞTIRMASI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ <i>Yavuz Kılınç - Merve Narin Yılmaz</i>
YEŞİL FİNANSIN PARA PİYASALARINDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ETKİSİ: TÜRKİYE BANKACILIK SİSTEMİ <i>Doç. Dr. Adem Özbek</i>
ULUSLARARASI TİCARETTE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE KARBON EMİSYONLARI ÜZERİNE BİBLİYOMETRİK BİR İNCELEME <i>Prof. Dr. Suat Kara - Dr. Öğr. Üyesi Tansu Özbaysal - Arş. Gör. Mert Demir</i>

20 EYLÜL 2025 CUMARTESİ (KAPANIŞ OTURUMU – ÇEVİRİM İÇİ)

<u>Kapanış ve Değerlendirme / 13:00-14:00</u>

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	I
KONGRE KURULLARI	II
KONGRE PROGRAMI	XV
İÇİNDEKİLER	XXIII
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERFORMANSININ İŞLETMELERİN SABİT YATIRIM KARARLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	1
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARININ OKUNABİLİRLİK ANALİZİ YOLUYLA GREENWASHİNG TESPİTİ	14
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARI VE TSRS 2 STANDARDI: İKLİMLE İLGİLİ METRİKLERİN SEKTÖREL BAZDA ANALİZİ	25
TÜRKİYE’DE “FİNANSAL OLMAYAN RAPORLAMA” ALANINDAKİ ARAŞTIRMACILARIN ÇALIŞMALARI: YÖK AKADEMİK ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME	39
FİNANSAL BAŞARISIZLIK TAHMİNİNDE FİNANSAL ORANLARIN AÇIKLAYICI GÜCÜ: BORSA İSTANBUL’DA AÇIKLANABİLİR YAPAY ZEKÂ İLE BİR ANALİZ	49
ENTEĞRE RAPORLAMADA ESG SÖYLEMİ: BİST ŞİRKETLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ANALİZ	61
BORSA İSTANBUL MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN ŞİRKETLERİN MALİ YAPI DİNAMİKLERİNİN EŞBÜTÜNLEŞME VE NEDENSELLİK TESTLERİ İLE ANALİZİ	76
SOSYAL BİLİMLERDE GEÇİŞKENLİKLER: GENEL SOSYOLOJİDEN MUHASEBE SOSYOLOJİSİNE	87
KATILIM BANKACILIĞI İLE KONVANSİYONEL BANKACILIĞIN FİNANSAL PERFORMANSLARININ KARŞILAŞTIRMASI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ	106
MALİYET YAPIŞKANLIĞININ BİST 50 ENDEKSİNDE YER ALAN FİRMALAR ÜZERİNDE İNCELENMESİ	128
YEŞİL FİNANSIN PARA PİYASALARINDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ETKİSİ: TÜRKİYE BANKACILIK SİSTEMİ	136
DİJİTAL MUHASEBE ALANINDA KÜRESEL VE ULUSAL EĞİLİMLER: BİBLİYOMETRİK BİR İNCELEME	149
ULUSLARARASI TİCARETTE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE LOJİSTİK ALANINDAKİ BİLİMSEL EĞİLİMLER: WEB OF SCIENCE VERİLERİNE DAYALI BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ	161

**SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERFORMANSININ İŞLETMELERİN SABİT
YATIRIM KARARLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Genç

RTEÜ İİBF İşletme Bölümü

0000-0001-5897-9010, mustafa.genc@erdogan.edu.tr

Prof. Dr. Yıldız Ayanoğlu

AHBV İİBF İşletme Bölümü

0000-0002-1024-2105, yildiz.ayanoglu@hbv.edu.tr

Özet

Sürdürülebilirlik, işletmelerin stratejik kararlarında ve sabit yatırımların yönlendirilmesinde her geçen gün daha belirleyici bir unsur haline gelmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilirlik performansının işletmelerin sabit yatırım kararları üzerindeki etkilerinin incelenmesi, sürdürülebilirliğin uzun vadeli karar alma süreçlerindeki rolünün daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Buradan hareketle bu çalışmada işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarının sabit yatırım kararları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Literatürde sürdürülebilirlik ve sabit yatırım kararları arasındaki ilişkiyi doğrudan ele alan çalışmaların sınırlı olması, çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmuştur. Çalışmada, 2018 yılı ikinci çeyreği ile 2024 yılı birinci çeyreği arasındaki dönemde Borsa İstanbul (BİST)'da sürdürülebilirlik raporlaması yapan 34 işletmeye ait veriler kullanılarak panel veri analizine dayalı üç regresyon modeli geliştirilmiştir. Bu modellerde bağımsız değişkenler olarak genel sürdürülebilirlik performansı ile çevresel, sosyal ve yönetim alt boyutlarına ilişkin performans göstergeleri; bağımlı değişkenler olarak ise maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar ve toplam sabit yatırımlar yer almıştır. Kontrol değişkenleri kapsamında ise aktif büyüklük, finansman oranı ve işletme yaşı değişkenleri modellere dâhil edilmiştir. Çalışma kapsamında maddi ve maddi olmayan duran varlıkların toplamı, işletmelerin toplam sabit yatırım düzeyini temsil eden değişken olarak ele alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda sürdürülebilirlik performansının alt boyutlarının maddi duran varlıklar ve toplam sabit yatırımlar üzerinde anlamlı ve pozitif etkilere sahip olduğu belirlenmiştir. Buna karşın genel sürdürülebilirlik performansının maddi duran varlıklar ve toplam sabit yatırımlar üzerindeki etkisi anlamlı ve negatif bulunmuştur. Maddi olmayan duran varlıklar açısından ise herhangi bir anlamlı ilişkiye ulaşılamamıştır. Elde edilen sonuçlar, sürdürülebilirlik performansının yatırım kararları üzerindeki etkilerinin yatırım türüne göre farklılaştığını göstermektedir. Ayrıca sonuçlar, sürdürülebilirlik performansının analizinde alt boyutların ayrı ayrı dikkate alınmasının önemine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Sabit Yatırım, Maddi Duran Varlık, Maddi Olmayan Duran Varlık

JEL Kodları: Q56, G31, C33

**THE IMPACT OF SUSTAINABILITY PERFORMANCE ON BUSINESSES'
FIXED INVESTMENT DECISIONS**

Abstract

Sustainability is becoming an increasingly decisive factor in businesses' strategic decisions and the direction of fixed investments. In this context, examining the effects of sustainability performance on businesses' fixed investment decisions will contribute to a better understanding of sustainability's role in long-term decision-making processes. Based on this, this study examines the effects of businesses' sustainability performance on fixed investment decisions. The limited number of studies in literature that directly deal with the relationship between sustainability and fixed investment decisions formed the main motivation for

this study. Using data from 34 businesses reporting on sustainability on Borsa Istanbul (BIST) between the second quarter of 2018 and the first quarter of 2024 three regression models based on panel data analysis were developed. In these models, the independent variables are performance indicators related to overall sustainability performance and environmental, social, and governance sub-dimensions; the dependent variables are tangible fixed assets, intangible fixed assets, and total fixed investments. Within the scope of control variables asset size, equity-to-debt ratio, and business age variables have been included in the models. Within the scope of the study the sum of tangible and intangible fixed assets was considered as a variable representing the total level of fixed investment of businesses. The analyses revealed that the sub-dimensions of sustainability performance had significant and positive effects on tangible fixed assets and total fixed investments. In contrast, the effect of overall sustainability performance on tangible fixed assets and total fixed investments was found to be significant and negative. No statistically significant relationship was observed for intangible fixed assets. The results obtained show that the impact of sustainability performance on investment decisions varies depending on the type of investment. Furthermore, the results indicate the importance of considering the sub-dimensions separately in the analysis of sustainability performance.

Keywords: Sustainability, Fixed Investment, Tangible Fixed Assets, Intangible Fixed Assets

JEL Codes: Q56, G31, C33

1. GİRİŞ

Günümüzde işletmelerin faaliyet gösterdiği ekonomik, sosyal ve çevresel ortam; her zamankinden daha karmaşık ve dinamik bir nitelik taşımaktadır. Küreselleşme, teknolojik ilerlemeler, iklim değişikliği, paydaş baskıları ve düzenleyici kurumların artan talepleri; işletmelerin yalnızca kısa vadeli kârlılık odaklı değil aynı zamanda uzun vadeli sürdürülebilirliklerini göz önünde bulundurarak karar almalarını zorunlu kılmaktadır (Yavuz, 2010, s. 63-64; Comite, 2024, s. 1). Bu açıdan sürdürülebilirlik kavramı, yalnızca sosyal sorumluluk ya da çevresel hassasiyet çerçevesinde değil aynı zamanda işletmelerin finansal kararları ve stratejik yatırımları üzerinde doğrudan etkili olan çok boyutlu bir unsur haline gelmiştir.

Literatürdeki pek çok çalışmada (El Ghouli, Guedhami, Kwok ve Mishra, 2011; Dhaliwal, Li, Tsang ve Yang, 2014; Ng ve Rezaee, 2015; Che, Song ve Li, 2024; Ertan, 2025) sürdürülebilirliğin işletme performansı, sermaye maliyeti ve kârlılık üzerindeki etkileri geniş ölçüde tartışılmıştır. Ancak sürdürülebilirlik performansının işletmelerin sabit yatırım kararları üzerindeki etkisinin ilgili literatürde oldukça sınırlı ele alındığı görülmektedir. Bu durum, çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Özellikle sabit yatırımların işletmelerin uzun vadeli büyüme ve rekabet stratejilerinde kritik bir rol üstlenmesi, sürdürülebilirlik performansı ile bu yatırımlar arasındaki ilişkinin analiz edilmesini akademik ve uygulama açısından gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada sürdürülebilirlik kavramının çok boyutlu yapısı dikkate alınarak genel sürdürülebilirlik performansının yanı sıra çevresel, sosyal ve yönetim alt boyutlarının sabit yatırım kararları üzerindeki etkileri ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir.

Türkiye’de son yıllarda sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletme sayısındaki artış, sürdürülebilirlik performansı ile işletmelerin sabit yatırım kararları arasındaki ilişkinin daha sağlıklı ve kapsamlı biçimde incelenmesine olanak sağlamıştır. Çalışmada 2018 yılı 2. çeyreği ile 2024 yılı 1. çeyreği arasındaki dönemde BİST’te sürdürülebilirlik raporlaması yapan 34 işletmeye ait veriler kullanılmış ve ilgili analizler panel veri analiz yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Panel veri analiz yönteminin tercih edilmesinin nedeni, bu analiz yönteminin hem yatay kesit hem de zaman serisi boyutunu aynı anda dikkate alarak değişkenler arasındaki ilişkilerin daha doğru biçimde incelenmesine imkân tanınmasıdır.

Çalışma kapsamında panel veri analizine dayalı olarak üç ayrı regresyon modeli geliştirilmiştir. Bu modellerde bağımsız değişkenler olarak işletmelerin genel sürdürülebilirlik performansları ile sürdürülebilirliğin çevresel, sosyal ve yönetim alt boyutlarına ait performans

göstergeleri yer almıştır. Söz konusu modellerde bağımlı değişkenler olarak ise; maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar ve bu iki varlık hesabının toplamından oluşan sabit yatırımlar kullanılmıştır. Bu noktada maddi ve maddi olmayan duran varlık yatırımlarının toplamı, çalışma kapsamında sabit yatırımların bütüncül bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu bağımlı değişkenler ile sürdürülebilirlik performansının hem fiziksel yatırımlar hem de yazılım, lisans ve patent gibi maddi olmayan duran varlık yatırımları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bunun yanı sıra aktif büyüklüğü, finansman oranı ve işletme yaşı değişkenleri; kontrol değişkenleri olarak modellere dâhil edilmiştir.

Bu çalışma, sürdürülebilirlik performansı ile sabit yatırım kararları arasındaki ilişkiyi ülkemiz örnekleminde inceleyerek bu alandaki sınırlı literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir. Çalışmada, sürdürülebilirliğin genel düzeyinin yanı sıra çevresel, sosyal ve yönetim alt boyutlarının ayrı ayrı ele alınması; hangi boyutun sabit yatırım kararları üzerinde daha etkili olduğunun tespit edilmesi açısından önem taşımaktadır. Çalışma sonuçlarının işletme yöneticilerinin, yatırımcıların, politika yapımcıların ve düzenleyici kurumların politika ve strateji geliştirme süreçlerine katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Aynı şekilde çalışmanın sonuçlarının ilgililer için uzun vadeli stratejik planlama ve kaynak tahsisi açısından yönlendirici olması beklenmektedir.

Çalışmanın devam eden bölümleri şu şekilde yapılandırılmıştır: İkinci bölümde konuyla ilgili kavramsal çerçeve ve ilgili literatür kapsamlı biçimde incelenmiştir. Çalışmanın yönteminin açıklandığı üçüncü bölümde; çalışmada kullanılan veri seti, değişkenler, modeller ve uygulanan panel veri analizi yöntemi ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Yapılan panel veri analizlerine ait sonuçların yer aldığı dördüncü bölümde ilgili analizlerin sonuçları sunulmuştur. Bu bölümde hem genel hem de alt boyutlarıyla sürdürülebilirlik performansının işletmelerin sabit yatırım kararları üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Son bölümde ise çalışmada elde edilen bulgular temel alınarak sürdürülebilirlik performansının işletmelerin sabit yatırım kararları üzerindeki etkileri özetlenmiş ve elde edilen sonuçların ilgili literatür, teoriler ve uygulama bağlamındaki çıkarımları tartışılarak bunlara bağlı olarak öneriler sunulmuştur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

Sürdürülebilirlik kavramı; ekonomik büyüme, çevresel koruma ve toplumsal refahın dengelenmesini hedefleyen uzun vadeli bir yönetim anlayışını ifade eder. İşletme düzeyinde sürdürülebilirlik ise; kaynakların etkin kullanımı, sosyal sorumluluk, etik yönetim ve çevreye duyarlılık ilkeleriyle tanımlanır. Bu çerçevede genel sürdürülebilirlik performansı (Sustainability Performance-ESG); bir işletmenin sürdürülebilirliğinin çevresel (Environmental-E), sosyal (Social-S) ve yönetim (Governance-G) alt boyutlarında elde ettiği başarıların bütüncül bir göstergesidir (Che vd., 2024, s. 3).

Çalışmadaki bir diğer temel kavram olan sabit yatırımlar, daha geniş tanımlanabilmesine rağmen bu çalışmada işletmelerin uzun vadeli üretim kapasitesini artırmak amacıyla gerçekleştirdikleri maddi ve maddi olmayan duran varlık yatırımlarını ifade etmektedir. Bu yatırımlar; üretim teknolojilerinin modernizasyonu, makine ve teçhizat parkının yenilenmesi, araştırma-geliştirme (ar-ge) faaliyetlerinin güçlendirilmesi, dijitalleşme süreçlerine yönelik altyapı yatırımlarının yapılması ile kurumsal verimlilik ve rekabet gücünü artırmaya yönelik yenilikçi girişimleri kapsamaktadır (Bašić, 2022, s. 70–75).

İlgili literatürde sürdürülebilirlik performansı yüksek işletmelerin finansal piyasalarda daha düşük sermaye maliyetleriyle karşılaştıkları ve finansmana erişimlerinin daha kolay olduğu yönünde bulgular bulunmaktadır (El Ghoul vd., 2011; Dhaliwal vd., 2014; Ng ve Rezaee, 2015). Çevresel, sosyal ve yönetim uygulamalarının güçlendirilmesi; işletmelerin sermaye piyasalarındaki konumunu iyileştirmekte ve finansman kaynaklarına erişim imkânlarını artırmaktadır. Bu tür uygulamalar, yatırımcı güvenini pekiştirerek işletme değerlemelerinin daha

olumlu gerçekleştirilmesine ve sermaye maliyetinin düşürülmesine katkı sağlamaktadır (Crifo, Forget ve Teyssier, 2015, s. 181). Dolayısıyla sürdürülebilirlik performansı yüksek işletmeler yatırım kararlarını daha etkin biçimde alabilmekte ve yatırım etkinliklerini artırabilmektedirler. Bu doğrultuda, sürdürülebilirlik performansındaki artış sermaye kısıtlarını azaltarak işletmelerin kârlı ve uzun vadeli yatırımlara yönelme kapasitesini güçlendirmektedir. Bu noktada işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarının sabit yatırım kararları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olabileceği öngörülmektedir. Bu etki, yatırım etkinliği teorisi çerçevesinde değerlendirildiğinde daha net anlaşılmaktadır. Söz konusu teoriye göre işletmeler, mevcut kaynaklarını en yüksek getiriye sağlayacak biçimde kullanarak yatırım etkinliğini sağlamaktadır. Ancak uygulamada, bilgi asimetrisi, vekâlet maliyetleri ve finansal kısıtlar bu süreci olumsuz etkileyebilmektedir (Bai, 2016).

Bu noktada sürdürülebilirlik performansı yüksek olan işletmeler, bilgi asimetrisini azaltarak yatırımcı güvenini artırmakta ve bunun sonucunda dış finansmana erişimin kolaylaşmasıyla birlikte finansman maliyetleri azalmaktadır. Finansman maliyetlerindeki bu azalma, işletmelerin yatırım kararlarını daha etkin ve uzun vadeli değer oluşturacak şekilde alabilmesine imkân tanımaktadır (Alsayegh, Abdul Rahman ve Homayoun, 2022). Ayrıca çevresel ve yönetim temelli sürdürülebilirlik uygulamaları, sabit yatırımlarda kaynak tahsisinin doğruluğunu artırarak yatırım kararlarının verimliliğini güçlendirmektedir. Bu durum, işletmelerin yatırım etkinliği düzeyini artırmakta ve uzun vadeli stratejik uyumunu desteklemektedir (Nazir, Akbar, Yu, Hussain ve Svobodová, 2024).

İşletmelerin sürdürülebilirlik performansları ile sabit yatırım kararları arasındaki ilişki, buraya kadar yatırım etkinliği teorisi çerçevesinde ele alınmıştır. Bunun yanı sıra yatırım kararlarını etkileyen bilgi eksikliği ve çıkar çatışmaları gibi yapısal sorunlara odaklanan bilgi asimetrisi ile vekâlet teorileri kapsamında da bu ilişkinin incelendiği görülmüştür. Sürdürülebilirlik uygulamaları, işletme ile paydaşlar arasındaki bilgi boşluğunu azaltarak bilgi şeffaflığını artırmakta (Xie, 2013) aynı zamanda kurumsal yönetimi güçlendirerek yöneticilerin bireysel çıkarları doğrultusunda karar alma eğilimini sınırlamakta (Arab, Gholamrezapoor ve Toraj, 2020, s. 149) ve bu yolla yatırım etkinliğini desteklemektedir. Özetle sürdürülebilirlik performansı; yatırım etkinliğini etkileyen bilgi asimetrisi, vekâlet maliyetleri ve finansal kısıtlar gibi faktörleri azaltma potansiyeline sahip olması bakımından işletmelerin yatırım kararlarında rasyonelliği ve verimliliği destekleyen kritik bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Siegrist, Bowman, Mervine, ve Southam (2020) çalışmalarında, sürdürülebilirlik performansı ile sabit yatırım kararları arasındaki ilişkiyi teorik düzlemde ele almışlardır. Çalışmada, yatırım kararlarının yalnızca finansal getiri potansiyeline göre değil aynı zamanda çevresel, sosyal ve yönetim etkileriyle birlikte çok boyutlu olarak değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur. Bunun yanı sıra sürdürülebilirlik stratejilerinin yatırım süreçlerine entegre edilmesinin işletmelerin uzun vadeli başarı potansiyelini artıracağı ve paydaş beklentilerine duyarlı, sorumlu bir yatırım anlayışını güçlendireceği vurgulanmıştır. Böylece yatırım etkinliğinin hem ekonomik verimlilik hem de sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu biçimde sağlanabileceği belirtilmiştir.

Alan literatüründe sürdürülebilirlik performansının işletmelerin sabit yatırım kararları üzerindeki etkisine odaklanan çalışmalar; özellikle yatırımın niteliği ve sürekliliği açısından çevresel, sosyal ve yönetim boyutlarının belirleyici bir rol üstlendiğini göstermektedir. Bu kapsamda Chen, Chen ve Wu (2025) tarafından yapılan çalışmada, işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarının ar-ge yatırımlarının sürekliliği üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Çalışmada Çin’de halka açık şirketlerin 2010–2022 dönemine ait veri seti kullanılmış ve sürdürülebilirlik performansının ar-ge yatırımlarının sürekliliğini nasıl etkilediği analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda yüksek sürdürülebilirlik performansına sahip işletmelerin piyasa dalgalanmalarına rağmen ar-ge yatırımlarını daha istikrarlı bir biçimde sürdürdükleri tespit edilmiştir. Ayrıca sürdürülebilirlik performansının dış finansman ortamını iyileştirerek iç finansmana bağımlılığı azalttığı, bilgi asimetrisini düşürdüğü ve bu sayede işletmelerin maddi

olmayan duran varlık niteliğindeki yatırımlarının sürdürülebilirliğini güçlendirdiği belirlenmiştir. Başka bir çalışmada sürdürülebilirlik performansı yüksek işletmelerin kredi notlarının daha iyi olduğu ifade edilmiştir (Cubas-Díaz ve Martínez Sedano, 2018, s. 1). Bu bulgular, sürdürülebilirlik performansının işletmelerin sabit yatırım imkanlarını artırarak uzun vadeli büyüme ve rekabet gücünü desteklediğini ortaya koymaktadır.

Gao (2023) tarafından yapılan çalışmada işletmelerin çevresel, sosyal ve yönetim performanslarının sermaye yatırımları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmada 2009–2020 döneminde Çin’de halka açık 4.044 şirketin verisi kullanılmıştır. Analiz sonuçları, sürdürülebilirlik performansı ile işletmelerin sermaye yatırımları arasında anlamlı ve negatif bir ilişkinin bulunduğunu göstermektedir. Bu sonuçtan hareketle yüksek sürdürülebilirlik performansına sahip işletmelerin, sürdürülebilirlik faaliyetlerine yöneldiklerinde kaynak kısıtları nedeniyle sermaye yatırımlarını azalttıkları ifade edilmiştir. Bununla ilişkili olarak çalışmada sürdürülebilirlik uygulamalarının sınırlı finansal kaynaklar dahilinde yatırım faaliyetleri üzerinde dışlama (crowding-out) etkisi oluşturduğu belirtilmiştir. Bu sonuçlar, sürdürülebilirlik performansının ekonomik sonuçlarını ortaya koyarak yatırım kararlarının yalnızca finansal getirilerle değil aynı zamanda sürdürülebilirlik yükümlülükleriyle de şekillendiğini göstermektedir.

Sürdürülebilirlik performansının işletmelerin sabit yatırım kararları üzerindeki etkisine ilişkin çalışmaların bulgularının farklılık gösterdiği görülmektedir. Bazı çalışmalarda (El Ghoul vd., 2011; Alsayegh vd., 2022; Nazir vd., 2024) yüksek sürdürülebilirlik performansının bilgi asimetrisini azaltarak işletmelerin finansmana erişimini kolaylaştırdığı ve bunun sabit yatırım kararlarını olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Benzer şekilde Chen vd. (2025) tarafından yapılan çalışmada sürdürülebilirlik uygulamalarının ar-ge yatırımlarının sürekliliğini desteklediği vurgulanmıştır. Diğer taraftan Gao (2023) çalışmasında sürdürülebilirlik faaliyetlerinin sınırlı finansal kaynaklar dahilinde sermaye yatırımlarını azalttığını tespit etmiştir. Bu tespitler, sürdürülebilirlik performansının sabit yatırım kararları üzerindeki etkisinin belli faktörlere ve yatırımın türüne göre değişkenlik gösterdiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla sürdürülebilirlik performansının sabit yatırım kararları üzerindeki etkisinin daha bütüncül şekilde anlaşılabilmesi için sürdürülebilirlik performansının genel düzeyinin yanı sıra çevresel, sosyal ve yönetim alt boyutlarının da ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda mevcut çalışmada sürdürülebilirlik performansının hem genel düzeyde hem de alt boyutlarıyla sabit yatırım kararları üzerindeki etkileri, BİST’te sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletmeler örnekleminde incelenmiş ve elde edilen bulgularla ilgililere yönlendirici katkılar sunulması amaçlanmıştır.

3. YÖNTEM

Çalışmanın amacı; işletmelerin sürdürülebilirlik performansının hem genel düzeyde hem de çevresel, sosyal ve yönetim alt boyutları itibarıyla sabit yatırım kararları üzerindeki etkilerini incelemektir. Çalışma kapsamında sürdürülebilirliğin çok boyutlu yapısı dikkate alınarak sadece genel sürdürülebilirlik performansının değil aynı zamanda sürdürülebilirliğin alt boyutlarının da sabit yatırım kararları üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. İlgili literatürde bu etkiyi doğrudan ele alan çalışma sayısının sınırlı olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda çalışmada elde edilen sonuçlarla öncelikle ilgili literatüre katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Bu çalışmada BİST’te 2018 yılının ikinci çeyreği ile 2024 yılının birinci çeyreği arasında sürdürülebilirlik raporlaması yapan 34 işletmeye ait çeyrek dönemlik veriler kullanılmıştır. Örneklem, söz konusu dönemde gerekli verilerine düzenli olarak erişilebilen halka açık işletmelerle sınırlandırılmıştır. Elde edilen veri seti, 816 gözlem (34 işletme × 24 dönem) oluşmaktadır. Bu veriler, Thomson Refinitiv Datastream programı ve örnekleme yer alan işletmelerin kamuya açıklanan finansal raporları üzerinden derlenmiştir.

Çalışmada kullanılan bağımlı, bağımsız ve kontrol değişkenleri Tablo 1’de sunulmuştur.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN

Tablo 1. Çalışmada Yer Alan Değişkenler

Bağımlı Değişkenler	Açıklama
MDV	Maddi Duran Varlıklar Toplamı
MODV	Maddi Olmayan Duran Varlıklar Toplamı
SY	Sabit Yatırım Toplamı (Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlık Toplamı)
Bağımsız Değişkenler	
E	Çevresel Performans
S	Sosyal Performans
G	Yönetişim Performansı
ESG	Sürdürülebilirlik Performansı
Kontrol Değişkenleri	
A	Aktif Büyüklüğü
FO	Finansman Oranı
Y	İşletmenin Yaşı

Çalışmada işletmelerin sabit yatırım kararlarını açıklamak amacıyla üç temel bağımlı değişken kullanılmıştır. Bu değişkenler; maddi duran varlıklar (MDV), maddi olmayan duran varlıklar (MODV) ve bu iki varlık hesabının toplamını ifade eden sabit yatırımlar (SY)'dır. Maddi duran varlıklar; işletmelerin üretim kapasitesini artırmaya yönelik bina, makine, teçhizat gibi fiziksel yatırımları; maddi olmayan duran varlıklar ise yazılım, lisans ve patent gibi soyut nitelikli stratejik yatırımları temsil etmektedir. Çalışma kapsamında hesaplanan sabit yatırımlar toplamı, maddi duran ve maddi olmayan duran varlıkların toplamında oluşmakta ve aynı zamanda işletmelerin uzun vadeli büyüme potansiyelini ve rekabet gücünü yansıtan bütüncül bir gösterge olarak değerlendirilmektedir.

Bağımsız değişkenler ise işletmelerin sürdürülebilirlik performans düzeylerini temsil etmektedir. Çalışma dahilinde sürdürülebilirlik performansı hem genel hem de alt boyutlarıyla ele alınmıştır. Bu doğrultuda genel sürdürülebilirlik performansı, işletmenin çevresel, sosyal ve yönetim alanlarındaki toplam başarısını yansıtan bütünlüklü bir göstergedir. Alt boyutlardan çevresel performans; işletmenin çevre dostu üretim süreçleri, enerji verimliliği, karbon salımı ve atık yönetimi gibi faaliyetlerdeki başarısını; sosyal performans, çalışan hakları, iş sağlığı ve güvenliği, toplumsal sorumluluk projeleri gibi sosyal paydaş ilişkilerindeki performansını; yönetim performansı ise, işletmenin etik yönetim anlayışı, şeffaflık, denetim ve risk yönetimi uygulamalarındaki etkinliğini göstermektedir (Cek ve Eyüpoğlu, 2020; Rajesh, 2020; Segura, Naser, Abreu ve Pérez-López, 2024).

Bunların yanı sıra aktif büyüklüğü, finansman oranı ve işletme yaşı değişkenleri; çalışmada kontrol değişkeni olarak yer almıştır.

Ekonometrik analizlerde değişkenlerin doğal logaritmasının alınması; veri dağılımındaki olası çarpıklıkların azaltılmasına, doğrusal olmayan ilişkilerin lineer forma dönüştürülmesine ve modelde elde edilen katsayıların yaklaşık yüzde değişim olarak yorumlanabilmesine olanak sağlamaktadır (Benoit, 2011, s. 2). Bu doğrultuda temelde dağılımlardaki olası çarpıklıkları azaltmak amacıyla çalışmada yer alan maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar, sabit yatırımlar ve aktif büyüklüğü değişkenlerinin doğal logaritması alınarak ilgili analizler gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2'de çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler yer almaktadır. Tabloda her bir değişkenin gözlem sayısı (N), minimum ve maksimum değerleri, ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 2. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

N	Minimum	Maximum	Ortalama	Standart Sapma
----------	----------------	----------------	-----------------	-----------------------

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN

MDV	816	18.48	26.03	22.34	1.5391
MODV	816	13.46	25.63	20.09	2.4257
SY	816	19.18	26.11	22.68	1.4770
E	816	0.00	98.96	64.93	24.0157
S	816	1.06	97.28	74.26	21.6913
G	816	3.84	92.20	59.30	19.8400
ESG	816	1.69	94.47	67.35	18.8571
A	816	20.88	27.78	24.01	1.2463
FO	816	0.01	4.49	0.67	0.6822
Y	816	20.00	98.00	52.2	19.4445

Tablo 2’de yer alan tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde, örneklemdeki işletmelerin ortalama sürdürülebilirlik performans düzeyinin (ESG) 67,35 olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra sürdürülebilirlik performansının alt boyutlarına ilişkin ortalamalar karşılaştırıldığında ülkemizde sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletmelerin sürdürülebilirliğin sosyal alt boyutunda diğer alt boyutlara kıyasla daha yüksek bir performans sergilediği gözlemlenmektedir. Bu noktada, sürdürülebilirliğin sosyal alt boyutunun (74,26) diğer alt boyutlara göre en yüksek ortalamaya sahip alt boyut olduğu saptanmıştır. Buna karşın yönetim alt boyutunun ortalama 59,30 ile en düşük ortalamaya sahip alt boyut olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın örnekleminde yer alan işletmelerin finansman oranının ortalaması 0,67; işletme yaşı ortalaması ise 52,23 olarak belirlenmiştir.

Çalışmada panel veri analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, farklı birimlerin zaman içindeki değişimlerini dikkate alarak değişkenler arasındaki ilişkilerin daha tutarlı ve güvenilir biçimde test edilmesine imkân tanımaktadır (Hsiao, 2014, s. 3-4). Panel veri analizinde birden fazla modelleme yaklaşımı bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan havuzlanmış en küçük kareler (Pooled OLS) modeli, birim ve zaman boyutlarında sabit ve eğim katsayılarının değişmediği diğer bir ifadeyle tüm gözlemlerin homojen kabul edildiği bir yapıyı esas almaktadır. Ancak bu varsayım, birimler arasındaki farklılıkların göz ardı edilmesine neden olduğundan modelin açıklayıcılığını sınırlayabilmektedir (Wooldridge, 2016, s. 413).

Çalışmada panel veri analizinde kullanılacak uygun modelin belirlenmesi amacıyla öncelikle havuzlanmış en küçük kareler modelinin geçerliliği test edilmiştir. Bu amaçla uygulanan Breusch-Pagan Lagrange Multiplier (LM) Testi ile havuzlanmış en küçük kareler modelinin geçerli olmadığı tespit edilmiş ve sabit etkiler modeli ile tesadüfi etkiler modeli arasında seçim yapılabilmesi için Hausman testi uygulanmıştır. Hausman testi, sabit ve tesadüfi etkiler modelleri arasında seçim yapılmasına imkân tanımaktadır (Greene, 2003, s. 225).

Uygun model belirlendikten sonra, modelin panel veri analizi için gerekli olan temel varsayımları (otokorelasyon, değişen varyans ve yatay kesit bağımlılığı) sağlayıp sağlamadığı test edilmiştir. Bu varsayımların ihlali durumunda, tutarlı sonuçlar elde edebilmek amacıyla dirençli tahminciler kullanılması gerekmektedir (Driscoll ve Kraay, 1998, s. 549). Yapılan testler sonucunda otokorelasyon, değişen varyans ve yatay kesit bağımlılığının gözlemlendiği Model 1 ve 2’de Driscoll-Kraay tahmincisi kullanılmıştır. Bu tahminci, hem zamansal hem de kesitsel bağımlılığı düzelten sağlam standart hatalar üretmesi bakımından tercih edilmiştir.

Sürdürülebilirlik performansının işletmelerin farklı yatırım türleri üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla çalışma dahilinde aşağıda yer alan üç ayrı model geliştirilmiştir. Bu modeller; sürdürülebilirlik performansının işletmelerin maddi, maddi olmayan ve toplam sabit yatırımlar üzerindeki etkilerini ayrı ayrı analiz edebilmek üzere tasarlanmıştır.

Model 1

$$MDV_{it} = \beta_1 E_{it} + \beta_2 S_{it} + \beta_3 G_{it} + \beta_4 ESG_{it} + \beta_5 A_{it} + \beta_6 FO_{it} + \beta_7 Y_{it} + \epsilon_{it}$$

Model 2

$$MODV_{it} = \beta_1 E_{it} + \beta_2 S_{it} + \beta_3 G_{it} + \beta_4 ESG_{it} + \beta_5 A_{it} + \beta_6 FO_{it} + \beta_7 Y_{it} + \epsilon_{it}$$

Model 3

$$SY_{it} = \beta_1 E_{it} + \beta_2 S_{it} + \beta_3 G_{it} + \beta_4 ESG_{it} + \beta_5 A_{it} + \beta_6 FO_{it} + \beta_7 Y_{it} + \epsilon_{it}$$

Söz konusu modeller, sürdürülebilirlik performansının hem genel düzeyde hem de her bir alt boyut bazında sabit yatırım kararlarına olan özgün katkılarını ortaya koyacak şekilde yapılandırılmıştır.

Model 1, işletmelerde sürdürülebilirlik performansının hem genel düzeyde hem de çevresel, sosyal ve yönetim alt boyutları itibarıyla maddi duran varlık düzeyi üzerindeki etkisini incelemektedir. Dolayısıyla model; çevresel, sosyal ve yönetim uygulamalarının fiziksel üretim kapasitesi ile altyapı ve teknoloji yatırımları üzerindeki yönlendirici rolünü değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Model 2 ise hem genel hem de alt boyutlarıyla sürdürülebilirlik performansının maddi olmayan duran varlıklar üzerindeki etkisini ele almaktadır. Bu model kapsamında sürdürülebilirlik uygulamalarının yazılım, lisans ve patent gibi maddi olmayan yatırımlara katkısı incelenmektedir. Son olarak Model 3, sürdürülebilirlik performansının toplam sabit yatırımlar üzerindeki etkisini test etmektedir. Burada model; maddi ve maddi olmayan duran varlıkların toplamından oluşan sabit yatırımların sürdürülebilirlik uygulamalarından ne ölçüde etkilendiğini ortaya koyarak sürdürülebilirliğin işletmelerin uzun vadeli yatırım kararlarına olan bütüncül etkisini değerlendirmektedir.

4. BULGULAR

İşletmelerin sürdürülebilirlik performansının sabit yatırım kararları üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla çalışma kapsamında oluşturulan modellere ait analiz sonuçları bu bölümde özetlenmiştir. Söz konusu modeller aracılığıyla sürdürülebilirlik performansının genel düzeyinin ve çevresel, sosyal ile yönetim alt boyutlarının işletmelerin maddi duran varlık, maddi olmayan duran varlık ve toplam sabit yatırım düzeyleri üzerindeki etkileri ayrı ayrı analiz edilmiştir. Yukarıda belirtilen üç modele ait analiz sonuçları Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Modellere Ait Analiz Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Model 1 (Driscoll Kraay)		Model 2 (Driscoll Kraay)		Model 3 (Driscoll Kraay)	
	Katsayı	p	Katsayı	p	Katsayı	p
E	0.0044	(0.050) ^b	-0.0010	(0.709)	0.0041	(0.052) ^c
S	0.0139	(0.027) ^b	0.0036	(0.481)	0.0122	(0.003) ^a
G	0.0100	(0.004) ^a	0.0048	(0.221)	0.0087	(0.001) ^a
ESG	-0.0324	(0.007) ^a	-0.0127	(0.147)	-0.0307	(0.000) ^a
A	0.7880	(0.000) ^a	1.2543	(0.000) ^a	0.9047	(0.000) ^a
FO	0.1041	(0.241)	0.0403	(0.547)	0.1100	(0.163)
Y	0.0716	(0.087) ^c	-0.1920	(0.002) ^a	0.0264	(0.489)

Not: ^{a, b ve c} sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Model 1 ile işletmelerin hem genel hem de alt boyutlarıyla sürdürülebilirlik performanslarının maddi duran varlık yatırımları üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Panel veri analizi sonuçlarına göre çevresel, sosyal ve yönetim alt boyutlarının her birinin işletmelerin

maddi duran varlık yatırımları üzerinde anlamlı ve pozitif etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, sürdürülebilirlik uygulamalarının özellikle fiziksel altyapı ve üretim süreçlerine yönelik yatırımları teşvik ettiği şeklinde yorumlanabilir. Nitekim çevresel boyutta enerji verimliliği ve atık yönetimi yatırımları; sosyal boyutta iş sağlığı ve güvenliği koşullarının iyileştirilmesi; yönetim boyutunda ise, şeffaflık ve hesap verebilirliğe yönelik altyapı yatırımları bu pozitif ilişkinin temel bileşenleri olarak değerlendirilebilir. Buna karşın yine Model 1 ile işletmelerin genel sürdürülebilirlik performanslarının maddi duran varlık yatırımları üzerinde anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, sürdürülebilirlik performansının alt bileşenler düzeyinde işletmelerin maddi duran varlık yatırımları üzerinde olumlu etkiler üretmesine rağmen bu bileşenlerin tekil etkilerinin toplamından oluşan genel sürdürülebilirlik performansının maddi duran varlık yatırımları üzerinde sınırlayıcı ya da ters yönde bir etkiye sahip olabileceğini göstermektedir.

Model 1’de yer alan kontrol değişkenlerine ait analiz sonuçları incelendiğinde ise aktif büyüklüğü ve işletme yaşı değişkenlerinin maddi duran varlık yatırımları üzerinde anlamlı ve pozitif etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir. Buna karşın finansman oranının işletmelerin maddi duran varlık yatırımları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Model 1’e ait analiz sonuçları; maddi duran varlık yatırım kararlarında işletme büyüklüğünün ve kurumsal geçmişin belirleyici olduğunu; finansman yapısının ise tek başına bu tür yatırımlar üzerinde etkili olmadığını ortaya koymaktadır.

Model 2’ye ait panel veri analizi sonuçlarına göre; işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarının hem genel hem de çevresel, sosyal ve yönetim alt boyutları itibarıyla maddi olmayan duran varlık yatırımları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Bu bulgu, sürdürülebilirlik uygulamalarının işletmelerin patent, lisans ve yazılım gibi maddi olmayan yatırımlarına doğrudan yansımada olmadığını göstermektedir. Bu noktada sürdürülebilirlik faaliyetlerinin, fiziksel altyapı ve operasyonel süreçlere yönelik yatırımlarda daha etkili olduğu buna karşın maddi olmayan duran varlıklar gibi uzun vadeli ve stratejik yatırımlarda aynı düzeyde bir yönlendirici etki oluşturmadığı söylenebilir.

Model 2 kapsamında kontrol değişkenlerine ilişkin analiz sonuçları incelendiğinde işletmelerin aktif büyüklüğünün maddi olmayan duran varlık yatırımları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, büyük ölçekli işletmelerin yalnızca fiziksel yatırımlara değil aynı zamanda yazılım, lisans ve ar-ge gibi maddi olmayan varlıklara da daha fazla kaynak ayırabildiğini göstermektedir. Bununla ilgili olarak büyük işletmelerin finansal ve kurumsal kapasite açısından daha güçlü olmalarının, stratejik değeri yüksek maddi olmayan duran varlıklara yönelik yatırım yapabilmelerini kolaylaştırdığı ifade edilebilir.

Buna karşın işletme yaşının, maddi olmayan duran varlık yatırımları üzerinde anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit, işletmelerin yenilikçi olma ve maddi olmayan duran varlık edinimi konusundaki motivasyonlarının olgunlaşan işletmelerde zamanla azaldığı ve bununla birlikte bu işletmelerin daha durağan ve geleneksel yapıları benimsedikleri şeklinde yorumlanabilir. Bir başka ifade ile genç işletmelerin; rekabet avantajı elde edebilmek adına dijitalleşme, yazılım sistemleri ve ar-ge gibi maddi olmayan duran varlıklara daha fazla yatırım yaptığı; yaşlı işletmelerin ise, bu alanlarda daha temkinli hareket ettikleri söylenebilir. Ayrıca modelde yer alan finansman oranının maddi olmayan duran varlık yatırımları üzerinde herhangi bir anlamlı etkisinin bulunmadığı belirlenmiştir. Bu noktada söz konusu yatırımların; sermaye yapısına bağlı olarak şekillenmediği daha çok işletmelerin mevcut büyüklüğü, olgunlaşma düzeyleri, uzun vadeli büyüme planları, stratejik yönelimleri ve piyasa koşulları faktörleri çerçevesinde belirlendiği söylenebilir.

Model 3’e ait panel veri analizi sonuçlarına göre işletmelerin sürdürülebilirliğin alt boyutlarına ait performanslarının her birinin sabit yatırımlar üzerinde anlamlı ve pozitif etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, sürdürülebilirlik uygulamalarının yalnızca fiziksel

altyapıya yönelik yatırımları değil aynı zamanda soyut ve stratejik nitelikli varlık edinimlerini de teşvik ettiğini göstermektedir. Alt boyutların her birinin özgün katkıları dikkate alındığında çevresel boyutun çevre dostu üretim sistemlerine; sosyal boyutun çalışan gelişimi ve kurumsal itibar yatırımlarına; yönetim boyutunun ise dijitalleşme, şeffaflık ve bilgi sistemlerine yönelim sağladığı söylenebilir. Dolayısıyla sürdürülebilirliğin alt bileşenlerinin işletmelerin hem maddi hem de maddi olmayan varlıklarını uzun vadeli değer yaratma hedefi doğrultusunda yönlendirdiği ifade edilebilir.

Diğer taraftan işletmelerin genel sürdürülebilirlik performanslarının maddi ve maddi olmayan duran varlık toplamından oluşan sabit yatırımlar üzerinde anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu durum; alt boyutlar düzeyinde ortaya çıkan pozitif etkinin sürdürülebilirlik performansının genel bir endeks altında bütünleştirilmesiyle zayıfladığını ve daha ötesinde tersine döndüğünü göstermektedir. Bu farklılık; genel sürdürülebilirlik performansı hesaplamasında uygulanan ağırlıklandırma yöntemlerinin alt boyutların gerçek yatırım kararları üzerindeki etkilerini yeterince yansıtamamasından kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca yüksek sürdürülebilirlik performansına sahip işletmelerin, fiziksel ya da stratejik varlıklara yatırım yapmak yerine daha çok raporlama, imaj yönetimi veya paydaş ilişkileri gibi faaliyetlere odaklanmaları da bu negatif ilişkinin temel nedenlerinden olabilir.

Model 3'e ait analiz sonuçları kontrol değişkenleri açısından değerlendirildiğinde sadece aktif büyüklüğü değişkeninin sabit yatırım toplamı üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Bu bulgudan hareketle ölçek ekonomisinin ve kurumsal kapasitenin uzun vadeli stratejik yatırımlar üzerinde belirleyici role sahip olduğu söylenebilir. Çünkü büyük ölçekli işletmelerin sahip oldukları finansal ve organizasyonel kaynaklar sayesinde daha çeşitli ve kapsamlı varlık yatırımları gerçekleştirebildikleri ifade edilebilir. Son olarak Model 3 ile ilgili yapılan analizlerde finansman oranı ve işletme yaşı değişkenlerinin sabit yatırım toplamı üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, işletmelerin maddi ve maddi olmayan duran varlık yatırımlarının yalnızca sermaye yapısı ya da işletmenin olgunluk düzeyi ile açıklanamayacağını göstermektedir. Bu noktada Model 3'e ait sonuçlar, işletmelerin yatırım kararlarının çok boyutlu dinamiklere bağlı olarak şekillendiğini ve özellikle sürdürülebilirlik stratejileri ile etkileşimli bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

5. SONUÇ

Bu çalışmada işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarının sabit yatırım kararları üzerindeki etkileri panel veri analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışmada 2018 yılı ikinci çeyreği ile 2024 yılı birinci çeyreği arasındaki dönemde BİST'te sürdürülebilirlik raporlaması yapan 34 işletmenin verileri kullanılmıştır. Sürdürülebilirlik performansının genel ve alt boyutlarının işletmelerin farklı yatırım türleri üzerindeki etkileri çalışma kapsamında yapılan analizlerde karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre sürdürülebilirliğin çevresel, sosyal ve yönetim alt boyutlarının her birinin maddi duran varlık yatırımları üzerinde anlamlı ve pozitif etkileri bulunmaktadır. Bu sonuç; sürdürülebilirlik uygulamalarının fiziksel altyapı, üretim teknolojisi ve çevresel uyum yatırımlarını teşvik ettiğini ortaya koymaktadır. Nitekim çevresel performansın enerji verimliliği ve kaynak tasarrufuna yönelik yatırımları; sosyal performansın çalışan refahı, iş sağlığı ve güvenliği gibi insana yönelik yatırımları; yönetim performansının ise şeffaflık, denetim mekanizmaları ve dijital raporlama altyapısına yapılan yatırımları artırdığı söylenebilir. Bu sonuç, sürdürülebilirlik performansı yüksek olan işletmelerin, uzun vadeli üretim kapasitelerini artırmaya ve kurumsal verimliliklerini geliştirmeye yönelik fiziksel yatırımlara daha fazla yönelindiklerini göstermektedir.

Yine çalışma kapsamında sürdürülebilirliğin alt boyutlarının sabit yatırımlar üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bu tespit, sürdürülebilirliğin yalnızca fiziksel altyapı

yatırımlarını değil aynı zamanda maddi olmayan duran varlık niteliğindeki stratejik yatırımları da teşvik ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla bu sonuç, sürdürülebilirliğin uzun vadeli stratejik yatırımlar üzerinde yönlendirici bir rol üstlendiğini ve işletmelerin rekabet avantajını sürdürülebilir kıldığını göstermektedir. Benzer şekilde Chen vd. (2025) tarafından yapılan çalışmada da sürdürülebilirlik performansının ar-ge yatırımlarının sürekliliğini desteklediği ve inovasyon kapasitesini güçlendirdiği belirtilmiştir.

Buna karşın genel sürdürülebilirlik performansının hem maddi duran varlık yatırımları hem de toplam sabit yatırımlar üzerinde anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucu destekler şekilde Gao (2023) tarafından yapılan çalışmada yüksek sürdürülebilirlik performansına sahip işletmelerin sınırlı finansal kaynaklarını sürdürülebilirlik faaliyetlerine yönlendirirken sermaye yatırımlarını azalttıkları belirtilmiştir. Ayrıca bu sonuç, sürdürülebilirliğin alt boyutlarının her birinin tek başına maddi duran varlık yatırımları ve sabit yatırım kararları üzerinde olumlu etki oluşturmalarına karşın bu boyutlar birleşik bir endeks kapsamında değerlendirildiğinde söz konusu etkinin zayıflayabileceğini ya da yön değiştirebileceğini ortaya koymaktadır.

Çalışma kapsamında yapılan analizlerde işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarının maddi olmayan duran varlık yatırımları üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, sürdürülebilirlik uygulamalarının maddi olmayan duran varlık yatırımlarına doğrudan yansımadağını göstermektedir.

Aktif büyüklüğünün sabit yatırım kararları üzerinde anlamlı ve pozitif etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçtan hareketle yatırım kararlarının sermaye yapısından ziyade işletme ölçeği ve kurumsal kapasiteyle ilişkili olduğu söylenebilir. Ayrıca büyük ölçekli işletmelerin finansal kaynaklara daha kolay erişebilmeleri ve risk yönetimi açısından avantajlı olmaları, bu işletmelerin uzun vadeli sabit yatırım yapmalarını kolaylaştırdığı ifade edilebilir.

Çalışmanın sonuçları; yatırım etkinliği, bilgi asimetrisi ve vekalet teorileri açısından değerlendirildiğinde sürdürülebilirlik performansının işletmelerin sabit yatırım kararlarında bilgi şeffaflığını artırarak finansal kısıtları azalttığı, yönetimin etkin olmayan kararlarını sınırlayarak kaynak tahsisini iyileştirdiği ve böylece yatırım etkinliğini güçlendirdiği dile getirilebilir.

Sürdürülebilirlik uygulamaları işletmelerin uzun vadeli yatırım kararlarında önemli bir belirleyici unsur haline gelmiştir. Ancak bu etkinin yönü işletmelerin imkân ve koşullarına göre değişebilmektedir. Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar, yöneticiler açısından sürdürülebilirlik stratejilerinin yatırım politikalarıyla bütünleştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Ayrıca sürdürülebilirlik yatırımlarını teşvik eden finansal araçların (yeşil tahviller, sürdürülebilirlik endeksleri, sürdürülebilir yatırım fonları vb.) yaygınlaştırılmasının reel sektör yatırımlarını destekleyici bir rol oynayacağı söylenebilir.

Çalışma dahilinde üç farklı model ile sürdürülebilirliğin alt boyutlarının ayrı ayrı değerlendirilmesi, daha açıklayıcı sonuçlar elde edilmesini sağlamıştır. Çalışmanın, sürdürülebilirlik performansının yalnızca finansal performans veya piyasa değeri üzerindeki etkisine odaklanan mevcut literatüre sabit yatırım kararları boyutunda özgün bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda farklı sektörler veya ülke örnekleri üzerinden sürdürülebilirlik performansının yatırım kararları üzerindeki uzun vadeli etkilerinin incelenmesi, bu ilişkinin bağlamsal dinamiklerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca sürdürülebilirlik göstergelerinin ağırlıklandırma yöntemlerinin yeniden değerlendirilmesi, genel sürdürülebilirlik endekslerinin sabit yatırım kararları üzerindeki etkilerinin daha etkin biçimde ölçülmesine imkân sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Alsayegh, M. F., Abdul Rahman, R. ve Homayoun, S. (2022). Corporate sustainability performance and firm value through investment efficiency. *Sustainability*, 15(1), 305.
- Arab, R., Gholamrezapoor, M. ve Toraj, E. (2020). The mediating effect of information asymmetry and agency costs on the relationship between CSR and investment efficiency. *Accounting and Management Financial Analysis*, 5, 149–166.
- Bai, Y. (2016). Research review on the influence of financing constraints on enterprises' investment efficiency. International Conference on Economics, Social Science, Arts, Education and Management Engineering (ss. 37–40). Atlantis Press.
- Bašić, M. (2022). Internationalisation-localisation debate in case of Croatian exporters' intangible-tangible asset investment. *South East European Journal of Economics & Business*, 17(1).
- Benoit, K. (2011). Linear regression models with logarithmic transformations. London School of Economics. <https://kenbenoit.net/assets/courses/me104/logmodels2.pdf>
- Cek, K. ve Eyüpoğlu, S. (2020). Does environmental, social and governance performance influence economic performance?. *Journal of Business Economics and Management*, 21(4), 1165–1184.
- Che, X., Song, C. ve Li, J. (2024). How do corporate environmental, social, and governance (ESG) factors affect financial performance? *Sustainability*, 16(23), 1-23.
- Chen, C., Chen, S. ve Wu, D. (2025). The impact of ESG performance on R&D investment stability: Evidence from China. *International Review of Economics & Finance*, 99, 104046.
- Comite, U. (2024). Sustainable Business Practices: Innovation for a Better Future. *Pacific Journal of Business Innovation and Strategy*, 1(1), 1-4.
- Crifo, P., Forget, V. D. ve Teyssier, S. (2015). The price of environmental, social and governance practice disclosure: An experiment with professional private equity investors. *Journal of Corporate Finance*, 30, 168–194.
- Cubas-Díaz, M. ve Martínez Sedano, M. Á. (2018). Do credit ratings take into account the sustainability performance of companies?. *Sustainability*, 10(11), 4272.
- Dhaliwal, D., Li, O. Z., Tsang, A. ve Yang, Y. G. (2014). Corporate social responsibility disclosure and the cost of equity capital: The roles of stakeholder orientation and financial transparency. *Journal of Accounting and Public Policy*, 33(4), 328–355.
- Driscoll, J. C. ve Kraay, A. C. (1998). Consistent covariance matrix estimation with spatially dependent panel data. *Review of Economics and Statistics*, 80(4), 549–560.
- El Ghoul, S., Guedhami, O., Kwok, C. C. ve Mishra, D. R. (2011). Does corporate social responsibility affect the cost of capital?. *Journal of Banking & Finance*, 35(9), 2388–2406.
- Ertan, Y. (2025). ESG ve finansal performans alanında WOSCC'de yer alan makalelerin bibliyometrik analizi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 47(1), 111-134.
- Gao, S. (2023). ESG performance and capital investment. *Academic Journal of Management and Social Sciences*, 2(1), 119–123.
- Greene, W. H. (2003). *Econometric analysis* (5th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Hsiao, C. (2014). *Analysis of panel data* (3. Baskı). Cambridge, Birleşik Krallık: Cambridge University Press. https://rodorigo.wordpress.com/wp-content/uploads/2020/02/cheng-hsiao-analysis-of-panel-data-z-lib.org_.pdf
- Nazir, M., Akbar, M., Yu, X., Hussain, A. ve Svobodová, L. (2024). Environmental, social, and governance performance as an influencing factor of financial sustainability: Evidence from the

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN

global high-tech sector. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 31(5), 4746–4758.

Ng, A. C. ve Rezaee, Z. (2015). Business sustainability performance and cost of equity capital. *Journal of Corporate Finance*, 34, 128–149.

Rajesh, R. (2020). Exploring the sustainability performances of firms using environmental, social, and governance scores. *Journal of Cleaner Production*, 247, 119600.

Siegrist, M., Bowman, G., Mervine, E., & Southam, C. (2020). Embedding environment and sustainability into corporate financial decision-making. *Accounting & Finance*, 60(1), 129-147.

Segura, L. C., Naser, A., Abreu, R. ve Pérez-López, J. Á. (2024). ESG dimensions and corporate value: Insights for sustainable investments. *Sustainability*, 16(17), 7376.

Wooldridge, J. M. (2016). *Introductory econometrics: A modern approach* (6th ed.). Boston, MA: Cengage Learning.

Xie, L. (2013). How does asymmetric information relate to investment efficiency? Evidence from analysts' earnings forecasts and daily stock trading (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Lingnan University, Hong Kong. https://doi.org/10.14793/fin_etd.6

Yavuz, V. A. (2010). Sürdürülebilirlik kavramı ve işletmeler açısından sürdürülebilir üretim stratejileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 63-86.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARININ OKUNABİLİRLİK ANALİZİ YOLUYLA GREENWASHİNG TESPİTİ

Doç. Dr. Özlem DOĞAN

İskenderun Teknik Üniversitesi

0000-0002-5752-9031, ozlem.dogan@iste.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Öznur DOĞAN

Kastamonu Üniversitesi

0000-0003-0049-746X, ocorbaci@kastamonu.edu.tr

Özet

İşletmelerin sürekliliğini sağlama, operasyonel süreçlerini verimli hale getirerek sorumlu birer üretici olduklarını beyan etme amacıyla kullanılan sürdürülebilirlik raporları, işletmelerin kârlılıklarını devam ettirmeleri, ihtiyaç duydukları yatırımları alması açısından önem arz etmektedir. Ancak bazı durumlarda işletmelerin yaptıkları faaliyetler sürdürülebilir işletmecilik anlayışına uymayabilir. Greenwashing (yeşil aklama) kavramı, işletmelerin çevre dostu olmayan üretim süreçlerini gizlemek amacıyla kullanılan bir terimdir. Bu çalışmanın amacı, yeşil aklama yaptığı dünya kamuoyunda ifşa edilen X, Y ve Z şirketlerinin sürdürülebilirlik raporlarının okunabilirlik düzeylerini ortaya koymaktır. Raporların okunabilirliklerini tespit etmede araştırmalarda sıklıkla kullanılan Rudolf Flesch okunabilirlik formülleri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, en yüksek okunabilirlik skorları, sürdürülebilirlik raporlarının “CEO mektubu” bölümünden elde edilmiştir. Şirketlerin içerisinde ise, en yüksek okunabilirlik skoru X şirketinin “CEO mektubunda” tespit edilmiştir. En düşük okunabilirlik skorları incelendiğinde ise raporların “Yasal Sürdürülebilirlik Raporu” bölümlerinde ortaya çıkmıştır. En düşük okunabilirlik skoru Y şirketinin “Yasal Sürdürülebilirlik Raporu” bölümünde ortaya çıkmıştır. Okunabilirlik puan ortalamaları değerlendirildiğinde, en yüksek okunabilirlik ortalaması, Z şirketine aittir. Z şirketinin okunabilirlik skoru ortalaması daha yüksek olsa da puan tablosundan bakıldığında “zor” okunabilir olduğu sonucu çıkmıştır. Çalışma sonuçları işletmeler için her geçen yıl daha da önemli hale gelen sürdürülebilirlik raporlarının şeffaf, gerçeğe uygun ve anlaşılabilir olma gibi özelliklerinin bir tamamlayıcısı olarak okunabilirliğin önemine dikkat çekmesi yönüyle alan yazınına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Greenwashing, Okunabilirlik Analizi, Sürdürülebilirlik Raporu.

JEL Kodları:M41,M49.

GREENWASHING DETECTION THROUGH READABILITY ANALYSIS OF SUSTAINABILITY REPORTS

Abstract

Sustainability reports, used to ensure the continuity of businesses and demonstrate their responsibility as responsible producers by streamlining their operational processes, are crucial for businesses to maintain their profitability and secure the investments they need. However, in some cases, the activities of businesses may not align with the concept of sustainable business. Greenwashing is a term used to conceal businesses' environmentally unfriendly production processes. The purpose of this study is to reveal the readability levels of the sustainability reports of companies X, Y, and Z, whose greenwashing practices have been publicly disclosed. Rudolf Flesch readability formulas, frequently used in research, were used to determine the readability of the reports. The study found that the highest readability scores were obtained from the "CEO letter" section of the sustainability reports. Among the companies, the highest readability score was found in the "CEO letter" of Company X. The lowest readability scores were found in the "Legal Sustainability Report" sections of the reports. The lowest readability score was found in the "Legal Sustainability Report" section of Company Y. When the average readability scores are evaluated, the highest readability average belongs to Company Z. Although Company Z's average readability score is higher, the scoreboard reveals that it is "difficult" to read. The study results will contribute to the literature

by highlighting the importance of readability as a complement to the transparency, accuracy, and understandability of sustainability reports, which are becoming increasingly important for businesses every year.

Keywords: Greenwashing, Readability Analysis, Sustainability Report.

JEL Codes: M41,M49.

1. GİRİŞ

Okunabilirlik en kapsamlı haliyle Dale ve Chall (1994) tarafından, belirli bir okuyucu kitlesinin belirli bir basılı materyalin içeriği ile ilgili olarak elde ettiği başarıyı etkileyen tüm unsurlar (metni anlama, optimum hızda okuma ve ilgi çekici bulma dereceleri gibi) olarak tanımlanmıştır (Dubaay, 2004: 3). Okunabilirlik analizi, okunan bir metnin ilgili taraflarda hangi düzeyde bir etki oluşturduğu, metnin yazarı tarafından okuyucu gruplarına verilmek istenen mesajın, alıcı tarafında hangi düzeyde anlaşıldığı ve sunulan metnin hazırlanırken okuyucuların eğitim seviyesine uygun olup olmadığının hece sayısı, kelime sayısı ve cümle sayısını dikkate alan formüller kullanılarak ölçülmesidir (Kılıç, 2023:46; Keskin vd. 2020: 217). Okunabilirlik analizi ile metinlerin okunma zorluğu tespit edilebilmekte olup, Rudolf Flesch, George Klare, Edgar, Dale ve Jeanne Chall gibi araştırmacılar, bu amaçla çeşitli formüllerin geliştirilmesi ve desteklenmesi yönünde çalışmalar yapmışlardır. Rudolf Flesch tarafından geliştirilen formül, metinlerin okunabilirlik seviyelerini belirlemek amacıyla kullanılan en yaygın ve uzun süreli okunabilirlik ölçüsü olup, özellikle muhasebe iletişimi ile ilgili araştırmalarda sıklıkla tercih edilmektedir (Alataş, 2024:177).

İşletmelerin sürekliliğini sağlama, operasyonel süreçlerini verimli hale getirerek sorumlu birer üretici olduklarını beyan etmek amacıyla kullanılan sürdürülebilirlik raporları, işletmelerin kârlılıklarını devam ettirmeleri ve ihtiyaç duydukları yatırımları alması açısından önem arz etmektedir. İşletmelerle ilgili finansal bilgilerin yanında finansal olmayan ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetsel bilgilerin işletmeyle ilgilenenlere duyurulması açısından, dünyada da yasal düzenlemelerle desteklenen sürdürülebilirlik raporlaması yapılmaktadır. Ancak bazı durumlarda işletmelerin yaptıkları faaliyetler sürdürülebilir işletmecilik anlayışına uymayabilir. Greenwashing (yeşil aklama) kavramı, işletmelerin çevre dostu olmayan üretim süreçlerini gizlemek amacıyla kullanılan bir terimdir. Yeşil aklamada, işletmelerin sürdürülebilir olmayan ya da çevreye zarar veren faaliyetlerini gizlemek amacıyla işletmenin nispeten daha çevreci olan faaliyetlerine dikkat çekilmeye çalışılarak tüketici manipüle edilmektedir. İşletmeler bir taraftan daha çok kâr elde edebilmek amacıyla çevre dostu olmayan faaliyetlerde bulunurken bir taraftan da kendileriyle ilgili her türlü bilginin şeffaf bir şekilde raporlanması yönünde getirilen yasal düzenlemeler, işletmeleri bu negatif bilgileri saklama, örtme ya da karartma gibi durumlara itmektedir. Bu durum, “Sürdürülebilirlik raporlarının okunabilirliğini zorlaştırmak, ilgilerin bu raporlarda yer alan bilgilerin tam olarak anlaşılmasını engelleyerek işletmeyle ilgili negatif bilgilerin okuyuculara geçmesini engellemek için kullanılabilir mi?” sorusunu akla getirmektedir.

Sürdürülebilirlik bilgilerinin okunabilirliği, raporların şeffaflığı açısından önemli bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. Ayrıca işletmenin paydaşları açısından anlaşılabilirliği kolaylaştırması sebebiyle de güvenilirliği artırmaktadır. Yapılan çalışmalar, kurumsal raporların okunabilirliğinin şirket değerlemelerini, analist görüşlerini, finansman maliyetlerini etkilediğini ortaya koymuştur. Ayrıca kurumsal sosyal sorumluluk raporlarının işletmenin kurumsal sosyal sorumluluk performansı, finansal kredibilite ve borçlanma maliyetleri açısından önemli olduğu vurgulanmıştır (Hernandez vd., 2025:4343).

Nilipour vd. (2020) Yeni Zelanda'da halka açık şirketlerin yıllık ve bağımsız raporlarındaki sürdürülebilirlik raporlamasının on yıllık bir süre boyunca okunabilirliğini incelemiştir. Çalışma sonucunda, sürdürülebilirlik bilgisi raporlayan şirket sayısındaki önemli artışa ve şirketlerin

nereydeyse üçte birinin sürdürülebilirlik raporlaması miktarındaki artışa rağmen, on yıllık süre boyunca okunabilirliğin yalnızca %6,5 oranında iyileştiğini ortaya koyulmuştur.

Li (2008) çalışmasında işletmelerin yıllık raporlarının okunabilirliği ile şirket performansı ve kazançlarının sürekliliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada okunabilirliğin tespitinde FOG endeksi kullanılmış ve raporun uzunluğu ile ölçülmüştür. Çalışma sonucunda, düşük kazançlı şirketlerin yıllık raporlarının okunabilirliğinin daha zor olduğu, yıllık raporları daha kolay okunan şirketlerin daha kalıcı pozitif kazançları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dağıstanlı ve Zeytinlioğlu (2022) çalışmalarında, Borsa İstanbul'da işlem gören 20 şirketin 2007-2020 yılları arasındaki 162 sürdürülebilirlik raporunu ele almış Ateşman okunabilirlik indeksini kullanarak, raporlardaki yönetim kurulu veya CEO mesajlarının okunabilirliğini tespit etmiş, okunabilirlik değerleri üzerinde şirket performansının bir etkisinin bulunup bulunmadığı panel veri analizi yöntemi ile incelenmiştir. Çalışmada, iyi performansa sahip işletmeler okunabilirlik değeri yüksek raporlar hazırlarken kötü performansa sahip olanlar ise okunabilirlik değeri düşük raporlar hazırladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, işletmelerin kötü performans gösterdiği dönemlerde hazırlanan raporlarda daha karmaşık ve zor bir dil seçildiğini ortaya koymuştur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sürdürülebilirlik Raporlaması ve GreenWashing

İşletme sürdürülebilirliği, işletmelerin tüm ekonomik, yönetim, sosyal, etik ve çevresel (EGSEE), alanlarda kalıcı performansa katkıda bulunan stratejiler tasarlayarak uygulamalarını sağlayan bir süreçtir. İşletme sürdürülebilirliği, yalnızca uzun vadeli kârlılık ve rekabet avantajı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumun, gezegenin ve insanların refahının korunmasına da yardımcı olur. Geleneksel işletme raporlaması yönteminde, hissedarlara sadece işletmenin finansal sonuçlarıyla ilgili bilgi verilmekteydi. Sürdürülebilirlik ve hesap verebilirlik raporlama yöntemi, geniş bir kurumsal paydaş yelpazesini kapsamakta ve eksiksiz EGSEE performansını da içeren daha geniş bir sonuç tablosunu yansıtmaktadır (Brockett ve Rezaee, 2012).

İşletmenin stratejik hedeflerine ulaşabilmesi, çevresel konulara ilişkin yaygın bir farkındalık sağlayarak çevresel stratejilerin uygulanabilirliğinin kolaylaştırılması, işletme içine ve dışına kurumsal mesajın açık bir şekilde iletilmesi; şeffaflığın artırılarak işletme paydaşları ile sağlıklı bir iletişim kurulması, kredi imkanlarının genişletilmesi, işletme itibarının artırılması, maliyet avantajları sağlanması, işletme faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması, işletmenin gelişme fırsatları yakalaması ve çalışanların iş tatmin gücünün artırılması gibi nedenler işletmeleri sürdürülebilirlik raporlaması yapmaya iten nedenler arasında sayılmaktadır (Çalışkan, 2012:57).

Sürdürülebilirlik raporlamaları birçok ülkede gönüllülük esasına dayanmaktadır. Fransa ve Güney Afrika'da entegre raporlama zorunluluğu var iken, Birleşik Krallık ve Singapur büyük işletmelerin ve halka açık şirketlerin çevresel ve sosyal performanslarını raporlamalarını zorunlu hale getiren yasalar çıkarmıştır. Kanada ve ABD'de çeşitli yasa ve yönetmeliklerle sürdürülebilirlik raporlaması zorunlu hale gelmiştir (Brockett ve Rezaee, 2012). Governance and Accountability Institute raporuna göre, S&P 500 şirketlerinin sürdürülebilirlik raporlaması 2011'de yaklaşık %20'den 2013'te %70'in üzerine çıkmıştır. Kurumsal sosyal sorumluluk raporlaması, dünyanın dört bir yanındaki kuruluşların sürdürülebilirlik yönetimi sonuçlarını gönüllü olarak değerlendirmelerini ve açıklamalarını sağlayan Küresel Raporlama Girişimi (GRI) çerçevesi gibi standartlar tarafından desteklenmektedir (Wang vd, 2018:67).

Paydaşlar ve genel olarak toplum, farkındalık yaratma amacıyla şirketlerin faaliyetlerinin çevresel etkileri hakkında bilgi paylaşımı noktasında dinamik bir iletişimin farklı kanalları aracılığıyla yapılmasını talep etmektedir. Ancak işletmelerin bu konudaki yaklaşımı toplum geneli ile aynı yönde ve hızda gerçekleşmemektedir. Yapılan araştırmalarda, Kanada ve ABD'de

yeşil olduğunu iddia eden ürünlerin %95'inin sahte etiketleme gibi “yeşil aklama” yöntemlerini kullandığı tespit edilmiştir (Netto vd., 2020). Yeşil aklama “greenwashing”, şirketlerin çevre bilincine sahip paydaşlarına hitap etmek için ürün veya hizmetlerinin çevresel faydalarını abartma ya da yanlış sunma uygulamaları olarak tanımlanmaktadır (Somany, 2023:908).

Örneğin H&M hızlı moda dayalı bir iş modeline sahiptir. İşletme sürdürülebilir bir işletme imajı ortaya koymak için “bilinçli koleksiyon” adıyla sürdürülebilir malzemelerle bir koleksiyon üretmiştir ancak bu koleksiyon toplam üretimin çok küçük bir parçasıdır. Ayrıca şirket yaptığı üretimin çevresel etkileri (kullanılan enerji kaynakları, emisyonlar, kıyafetler atıldığında oluşan atıklar) hakkında da yeterli açıklama yapmamaktadır. Bir başka uluslararası şirket olan Unilever, kişisel bakım, temizlik ve gıda ürünleri üreticisidir. Şirket raporlarında “sürdürülebilir palmiye yağı” ifadesini kullanmıştır. Şirket tarafından yapılan tanıtımlarda uluslararası standartlarla ve ormansızlaşmayla bağlantılı tedarikçilerle çalışıldığı iddia edilmiş ama tersi bir durumla karşılaşmıştır (Somany, 2023:917).

Greenwashing uygulamalarının birçok farklı yolu bulunmaktadır (Futerra, 2011 akt. Demirci, 2021:42).

- Süslü, Soyut Bir Dil: Tek bir anlama gelmeyen kelime ve terimlerin kullanılması (çevre dostu, yeşil iş...),
- Çevreyi Kirleten Firmaların Temiz Uygulamaları: çevreyi kirleten uygulamalar gerçekleştiren işletmelerin temiz ürün üretmeleri,
- Boyama Uygulamaları Doğayı Kirleten Unsurların Yeşile Boyanması: yeşil egzoz boruları, plastik yeşil kutuları,
- Asılsız İddialar: ürünün tüm unsurları yeşil olmadan ufak detaya dayanarak yeşil olduğu iddiası,
- Sınıfının En İyisi Diğer Ürünler: yeşil olmasa bile bu ürünlerden daha yeşil olduğunun beyan edilmesi,
- İnandırıcı Olmayan Karmaşık İfadeler: tehlikeli bir ürünün yeşil hale getirilmesi (sigaranın yeşil olarak kabul edilmesi),
- Fikir Verici İfadeler: Yalnızca bir bilim insanının kontrol edebileceği veya anlayabileceği bilgiler,
- Kanıtsız İfadeler: Bilgilerin kanıtsız bir şekilde sunulması,
- Hayali Beyan: 3. kişilerin onayı varmış gibi gösterilmesi.

Cho vd. (2012) göre, kurumsal sürdürülebilirlik raporlarında bilginin sunulma biçimi, şirketler tarafından olumlu bir imajı güçlendirmek ve olumsuz eğilimleri gizlemek amacıyla bir manipülasyon aracı olarak kullanılabilir. Dolayısıyla, GRI gibi savunucu kuruluşların, sürdürülebilirlik raporlarında hangi bilgilerin sunulması gerektiğine ek olarak, bilgilerin "nasıl" sunulması gerektiği konusunda da rehberlik sağlamaları fayda sağlayacaktır. Sürdürülebilirlik raporları, işletme faaliyetleri hakkında işletme paydaşları ile iletişimi sağlama araçlarından biridir. Federal Ticaret Komisyonu, genel bir çevresel iddianın sadece belirli ve sınırlı bir çevresel faydayı ifade edebileceğini belirtmek için açık ve belirgin bir niteleyici dil kullanılması gerektiği belirtilmiştir (Netto vd., 2020:2).

2.2. Okunabilirlik Kavramı ve Analizi

Basit anlamda okunabilirlik, bir metnin ne kadar kolay okunabildiği, metinden yer alan fikir ve duyguların okuyucuya ne kadar net aktarılabilirliği. Okunabilirlik teknik olarak, bir okuyucunun bir metnin kelime uzunluğu, kullanılan kelime dağarcığı, dilbilgisi yapıları ve içerikteki odak noktaları gibi unsurların dikkate alınarak ne kadar kolay ya da zor okunduğunun incelenmesidir. (Courtis, 1998; Ernfjord ve Gustafsson, 2014:6).

Okunabilirlik, yazılan metinlerin anlaşılabilirliği açısından okuyucular tarafından anlama düzeylerinin kolaylık ve zorluk derecesini ifade etmektedir (Ateşman, 1997:71). Metinlerin okunabilirliği, günümüzde birçok kişi tarafından yeni bir kavram olarak algılanmasına rağmen aslında bu çerçevede yapılan çalışmalar çok eskiye dayanmaktadır (Değirmenci, 2019:56). Bu çalışmaların ilki MÖ 9. yüzyılda din adamları tarafından yapılmış olup, çalışmalarda kutsal metinlerdeki önemli kelimeler ile önemsiz kelimeleri ayırmak için sözcük sıklık sayımları ile yapılmıştır (Ateşman, 1997:72). 1920'lerde eğitimciler, bir metnin zorluk seviyesini tahmin etmeye kelime zorluğunu ve cümle uzunluğunu kullanarak başlamışlardır. 1980'lere kadar kullanımı gizlenen uygulamalar formüllere dönüştürülmüş ve ABD'de gazetecilik, araştırma, sağlık hizmetleri, hukuk, sigortacılık ve endüstride yaygın olarak kullanılmıştır. 1980'lere gelindiğinde, okunabilirlik formülleri üzerine 200'den fazla formül ve binden fazla çalışma yayınlanmıştır (Dubay, 2004:2).

Ülkemizde okunabilirlik çalışmaları 1990'lı yıllarda başlamıştır. 1997 yılında Dil Dergisinde yayımlanan Ateşman'ın "Türkçede Okunabilirliğin Ölçülmesi" adlı çalışması Türkçe metinlerin okunabilirliği ile ilgili ilk çalışmadır. Ateşman, bu çalışmasında "okunabilirlik" kavramını tanımlamış ve Türkçe metinlere uygun bir okunabilirlik formülü hazırlamıştır (Bora ve Aslan, 2021:224).

Çalışmalarda kurumsal finansal ve finansal olmayan raporlama açıklamalarının okunabilirliğini ölçmek için en iyi bilinen ve güvenilir endeksler Dale-Chall Endeksi, Fog, Flesch'tir (Eraslan, 2008; Keskin vd., 2020)

Dale-Chall Endeksi, Edgar Dale ve Jeanne S. Chall tarafından 1948 yılında geliştirilmiş ve "A formula for predicting readability (Okunabilirliği kestirmek için bir formül)" adlı kitapta yayınlanmıştır. Endeks, cümle uzunluğu ve zor (bilinmeyen) kelime sayısı yoluyla metnin güçlüğüne belirlemekte olup bu yönüyle diğer formüllerden de ayrılmaktadır (Eraslan, 2008:15).

Dale Chall Endeksi = (0,1579 zor kelimelerin yüzdesi) + (0,0496 × ortalama cümle uzunluğu) + 3,6365

Formülün uygulanması ile elde edilen sonuç yine Dale Chall puan tablosunda değerlendirilerek metnin okunabilirliği eğitim seviyelerine bağlı olarak tespit edilmektedir (Değirmenci, 2019:69).

FOG endeksi, cümle başına kelime sayısı ve kelime başına hece sayısını birleştirerek oluşturulan bir okunabilirlik ölçüsüdür. Diğer her şeyin eşit olduğu varsayıldığında, kelime başına daha fazla hece veya cümle başına daha fazla kelime olmasının bir belgenin okunmasını zorlaştırdığını öne sürmektedir (Li, 2008:222).

Fog indeksi = (iki heceden uzun kelime oranı + kelime ortalaması) × (0,4) (Değirmenci, 2019: 59)

Fog endeksi de Dale-Chall indeksinde olduğu gibi formülün uygulanması ile elde edilen skoru sınıf düzeyi cinsinden sonuçlandırmaktadır. Okuma kolaylığı "altıncı sınıf öğrencisi" ile "üniversite mezunu" aralığında değişim göstermektedir (Değirmenci, 2019: 59).

Flesch okuma kolaylığı formülü, kullanım kolaylığı sebebiyle oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir. Formül, 'Flesch-Kincaid formülü', 'Flesch Sınıf Ölçeği formülü' veya 'Kincaid formülü' olarak da bilinmektedir (Dubay, 2004:21). Flesch formülü özellikle muhasebe iletişimi araştırmalarında sıkça tercih edilmektedir (kl, 2024:177). Metne ait değişkenlerin denkleme yerleştirilmesiyle elde edilen puanlar, 'Flesch formülüne göre okunabilirlik düzeyleri' ölçeğine göre yorumlanmaktadır (Kalyoncu ve Memiş, 2024:420).

Flesch formülü uygulamasında, cümle sayıları ve hece sayıları olarak iki değişken kullanılmaktadır. Flesch, bir metnin okunabilirliğini ölçerken test sonucunda ulaşılan skor dikkate alınarak değerlendirme yapılır. 1'den 100'e kadar olan bir puan tablosunda okuma kolaylığı hakkında tahminde bulunmaktadır. Yüksek puanlar kolay okunabilirliği olan metin anlamına gelirken, düşük puanlar zor okunabilir materyal anlamına gelmektedir.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN

Flesch Okuma Kolaylığı Puanı: 206,835 – 84.6wl – 1.015sl

$wl = \frac{\text{Hece Sayısı}}{\text{Kelime Sayısı}}$ $sl = \frac{\text{Kelime Sayısı}}{\text{Cümle Sayısı}}$

Kelime Sayısı Cümle Sayısı

Tablo 1. Flesch Formülüne Göre Okunabilirlik Düzeyleri

Okunabilirlik Puanı	Metnin Düzeyi	Tahmini Okuma Düzeyi
90-100	Çok kolay	5. Sınıf
80-90	Kolay	6. Sınıf
70-80	Oldukça Kolay	7. Sınıf
60-70	Standart	8.-9. Sınıf
50-60	Oldukça Zor	10.-12. Sınıf
30-50	Zor	Üniversite Öğrencisi
0-30	Çok Zor	Üniversite Mezunu

Kaynak: Flesch, 1949:149 akt. Değirmenci, 2019:61)

Finansal bilgiler genellikle büyük ölçüde rakamlardan oluşan ancak yazılı anlatımlar aracılığıyla desteklenen raporlardır. Raporlardaki bu anlatımların amacı nicel muhasebe bilgilerini güçlendirmektir. Ayrıca işletmelerin çevresel, sosyal ve ekonomik etkileriyle ilgili bilgileri merak eden işletme paydaşlarının artması ile finansal olmayan raporlarmada da artış yaşanmıştır. Ancak, bu belgelerin çoğu dış denetime tabi değildir, gönüllülük esasına dayanır ve dolayısıyla yöneticilerin bazı bilgileri manipüle etmesini kolaylaştırır. Sürdürülebilirlik bilgilerinin raporlanması zamanla artmış olsa da bu belgeler sözdizimsel karmaşıklık ve kuruluşların güvenilir bilgi üretmedeki şeffaflık derecesinin azalması, işletme faaliyetlerinin neden olduğu çevresel ve sosyal zararın gizlenmesini sağlamaktadır (Pombinho vd., 2024).

Okunabilirliği yüksek raporlar, şirketlerin şeffaflık, hesap verebilirlik ve güvenilirlik ilkelerine bağlılığını yansıtarak paydaşların güvenini ve sadakatini artırmaktadır. Ayrıca, şirketlerin kurumsal itibarını güçlendirmekte ve marka değerinin yükselmesine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. İşletmelerin faaliyet raporlarının anlaşılır ve erişilebilir olması, yatırımcı ilişkileri, medya iletişimi ve genel olarak kamuoyu nezdinde de olumlu bir şirket imajı oluşturulmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla, şirketlerin faaliyet raporlarını daha anlaşılır, sade ve etkili bir biçimde hazırlamaları, yasal gerekliliğin ötesinde, stratejik bir yaklaşımdır (Çinko vd., 2024:1445).

Okunabilirlik, bir rapor kullanıcısının sürdürülebilirlik raporundaki içeriği anlama becerisini etkileyebilir. Raporların okunabilirliğine dikkat edilmesi, rapor kullanıcılarının bilgileri anlama ve yatırım kararlarında kullanma becerilerine fayda sağlayacaktır. İşletmeler ticari itibarlarını artırmak amacıyla sürdürülebilirlik raporlaması yapabilirler ancak bunu yaparken raporun okunabilirliğini zorlaştırarak rapordaki bilgileri sınırlandırabilirler. Bu durum greenwashing yöntemlerinden biri olarak karartma olarak adlandırılmaktadır. İşletmenin kurumsal sosyal sorumluluk açısından yansıttığı olumlu imaj ile bu alandaki işletmenin gerçek uygulamaları arasındaki farkı göstermektedir. Karartma yönetim ve paydaşlar arasındaki iletişimde önlenemez bir engel anlamına gelir. Özellikle çevre yönetimi, toplum ve iklim alanlarında ortalamanın altında performans gösteren firmalar, daha zor ve karmaşık sürdürülebilirlik raporları sunmayı tercih edebilirler (Uddin ve Chakraborty, 2022; Boiral vd., 2016; Courtis, 2004).

Raporların karartılması bazen kasıtlı olarak bazende sadece dikkatsizlik sonucu ortaya çıkmış olabilir ancak karartmanın yapılmış olması, raporlarda yer alan açıklamaların açık ve şeffaf olmadıkları için tam olarak anlaşılabilir olmadıklarını göstermektedir. Eğer kasıtlı olarak raporun okunabilirliği zorlaştırılarak karartma yapılmış ise yönetimin gizleyeceği, yakından incelenmekten kaçınacağı veya önemsizleştireceği bir şey olduğunu gösterebilir. Bu gibi durumlarda yönetim, bir sorunun gerçek doğasını maskeleyerek okuyucu algılarını yönlendirmek için bu aracı kullanmaktadır (Courtis, 2004:294).

3. UYGULAMA

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, yeşil aklama yaptığı haberleri bulunan X, Y ve Z şirketlerinin sürdürülebilirlik raporlarının okunabilirlik seviyelerini tespit ederek, işletmelerin okunabilirliğin yeşil boyama için bir araç olarak kullanılabilirliğini ortaya koymaktır. Raporların okunabilirliklerini tespit etmek için araştırmalarda sıklıkla kullanılan Flesch Reader Ease okuma indeksi kullanılmıştır. Çalışma üç işletmenin yeşil aklama yaptıkları haberlerinin yoğunlukta olduğu 2022 yılı sürdürülebilirlik raporlarının analizleri ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca çalışma kapsamında sadece Flesch Reader Ease yöntemi kullanılmış diğer yöntemler kullanılmamıştır.

Çalışma sonuçları işletmeler için her geçen yıl daha da önemli hale gelen sürdürülebilirlik raporlarının şeffaf, gerçeğe uygun ve anlaşılabilir olma gibi özelliklerinin bir tamamlayıcısı olarak okunabilirliğin de önemine dikkat çekmesi yönüyle alan yazınına katkı sağlamaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada sürdürülebilirlik raporlarının okunabilirlik analizinin tespitinde Flesch Okunabilirlik Formülü kullanılmıştır. Çalışma kapsamında ele alınan sürdürülebilirlik raporları İngilizce olarak hazırlanmıştır. Bu sebeple metinlerin okunabilirlik analizinde, Flesch Okunabilirlik Formülü kullanılmıştır. Farklı dilde yazılmış okunabilirlik düzeylerini belirlemeye yönelik olarak o dile özgü olarak hazırlanmış formüllerin kullanılması daha yerinde olacaktır aksi halde dilin yapısı gereği olarak tutarlı sonuçlar elde edilemeyebilir (Durukan, 2014:70). Sürdürülebilirlik raporlamasının gönüllülük esasına dayalı olması ve raporların kesin bir formu olmaması sebebiyle farklı uzunlukta ve içerikte raporlamalar bulunmaktadır. Çalışmada işletmelerin sürdürülebilirlik raporlarının daha kolay analiz edilmesi ve karşılaştırmaya imkân vermesi amacıyla bazı ortak bölümler seçilerek yeni dosyalar oluşturulmuştur. Sürdürülebilirlik raporlarının Flesch Reader Ease puanları Microsoft 365 kullanılarak tespit edilmiştir. Analizin yapılabilmesi için dosyalar Word formatına çevrilmiş, rapordaki görseller ve şekil unsurları silinmiştir.

3.3. Bulgular

Çalışma kapsamında X, Y ve Z şirketlerinin 2022 yılı sürdürülebilirlik raporları şirketlerin kurumsal internet sitelerinden elde edilmiştir. Raporların analizinde, tüm raporlarda ortak olan bölümler tespit edilmiş ve raporlar aşağıda yer alan başlıklara göre yeniden oluşturulmuştur. Bu bölümler aşağıda yer almaktadır:

- CEO Mektubu,
- Sürdürülebilirliğe Yaklaşım,
- Temel Sürdürülebilirlik Hedefleri,
- Talep Odaklı Tedarik Zinciri,
- Döngüsel Müşteri Deneyimleri,
- İnovasyon ve İşbirliği,
- Yasal Sürdürülebilirlik Raporu.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Yapılan çalışmada yukarıda yer alan başlıklara ait dosyalar pdf formatında olması dolayısıyla okunabilirlik analizine hazırlamak için Word formatına çevrilmiştir. Felsch kolay okunabilirlik puanları Microsoft 365 ile hesaplanmıştır. Bununla birlikte aynı hesaplama Python kullanılarak da yapılmıştır. Bulunan sonuçlar arasında rakamsal farklılıklar ortaya çıkması sonucu farkların sebepleri araştırılmıştır. Word programının dilsel yönüyle daha gelişmiş bir program olması ve İngilizce sözlük tabanlı çalışma sistemi sebebiyle Word programı ile elde edilen puanlar çalışmaya alınmıştır.

Tablo 2. Sürdürülebilirlik Raporlarının Flesch Kolay Okunabilirlik Analizi Skorları

Sürdürülebilirlik Raporu Bölümleri	X	Y	Z
CEO Mektubu	44,9	39,5	40,1
Sürdürülebilirliğe Yaklaşım	24,5	36,5	33,2
Temel Sürdürülebilirlik Hedefleri	22,3	30,5	41,6
Talep Odaklı Tedarik Zinciri	30	33	33,2
Döngüsel Müşteri Deneyimleri	44,7	24,8	24,5
İnovasyon ve İş birliği	31,4	32,1	31,1
Yasal Sürdürülebilirlik Raporu.	27	15,4	27,6
Ortalama	32,1	30,2	33,04

Tablo 2 incelendiğinde en yüksek okunabilirlik skorları, “CEO mektubu” bölümünden elde edilmiştir. Şirketlerin içerisinde ise en yüksek okunabilirlik skoru X şirketinin “CEO mektubunda” tespit edilmiştir. En düşük okunabilirlik skorları incelendiğinde ise raporların “Yasal Sürdürülebilirlik Raporu” bölümlerinde ortaya çıkmıştır. En düşük okunabilirlik skoru Y şirketinin “Yasal Sürdürülebilirlik Raporu” bölümünde ortaya çıkmıştır.

Okunabilirlik puan ortalamaları değerlendirildiğinde, en yüksek okunabilirlik ortalaması, Z şirketine aittir. Z şirketinin okunabilirlik skoru ortalaması daha yüksek olsa da puan tablosundan bakıldığında “zor” okunabilir olduğu sonucu çıkmıştır. Z şirketinin en yüksek okunabilirlik puanı “Temel Sürdürülebilirlik Hedefleri” bölümünde ortaya çıkmıştır, “CEO Mektubu” bölümü de oldukça yakın bir puan almıştır.

4. SONUÇ

Modern işletmecilik anlayışının bir sonucu olarak sürdürülebilirlik raporları, işletme paydaşları tarafından talep edilen, işletmelerin finansal ve finansal olmayan çevresel, ekonomik, sosyal, yönetsel bilgilerini şeffaf, hesap verilebilir, doğru bir şekilde sundukları raporlardır. İşletmeler sürdürülebilirlik raporları ile sürdürülebilir bir hayata olan katkılarını da ortaya koymaktadırlar. Ancak bazı durumlarda işletmeler sürdürülebilirlik anlayışı ile ters düşen faaliyetlerini paydaşlarına sunmak istememekte ya da saklamaktadır.

Yeşil yıkama olarak adlandırılan tekniklerle işletmeler sürdürülebilirlik raporlarında bazı bilgileri saklama, karmaşık hale getirerek bu bilgileri örtmekte ya da pozitif bilgilerini daha ön plana çıkarmaktadır. Burada sürdürülebilirlik raporlarının okunabilirlikleri teknik olarak daha zorlaştığında ya da daha kolay okunabilir raporlar hazırlanmadığı takdirde, okuyucuların bu raporları anlamaları mümkün olmamakta bu durum işletmelerle ilgili sağlıklı karar almayı da etkilemektedir.

Bu çalışmada çeşitli haberlerde ve bilimsel çalışmalarda yeşil aklama yaptığı konu edilen üç uluslararası şirketin, 2022 yılı sürdürülebilirlik raporlarının Flesch kolay okunabilirlik analizi yoluyla okunabilirlikleri hesaplanmıştır. Sürdürülebilirlik raporlarının bölümlere ayrılarak incelendiği çalışmada, en yüksek okunabilirlik CEO Mektubu olarak tespit edilmiştir. İşletmelerin daha çok geleceğe yönelik olarak temennilerinin yer aldığı bu bölümde paydaşlara iyi bir gelecek yönelik sözler verilmesi açısından pozitif mesajlar içermektedir. Bu bölümlerin daha okunabilir olması paydaşları etkilemesi açısından önem arz etmektedir. En düşük okunabilirlik puanlarının elde edildiği bölümün Yasal Sürdürülebilirlik Raporları bölümünün olması ise bu işletmelerin bazı bilgilerin sunumunu kasıtlı olarak karmaşık hale getirerek saklamak ya da kasıtlı olmasa da raporun hazırlanmasında okunabilirliğe dikkat edilmemesi paydaşların bu bölümde yer alan bilgilere net olarak anlayabilmelerinin önüne geçmektedir. Okunabilirlik seviyesi olarak incelendiğinde, bu üç şirketin “Üniversite öğrencisi” ve “üniversite mezunu” seviyelerinde okunabilirlik rapor hazırladıkları sonucuna ulaşılmıştır. En yüksek puan ortalamasına sahip “Temel Sürdürülebilirlik Hedefleri” bölümü Z şirketi tarafından diğerlerine göre daha yüksek bir okunabilirlikle hazırlanmıştır.

Şirketlerin genel olarak sürdürülebilirlik olgusuna yaklaşımları, bu yöndeki hedefleri, temennileri ve işbirliklerini ele alan rapor bölümlerinin daha yüksek okunabilirlik puanları bulunmakta iken gerçek durumlarını yansıtan “Yasal Sürdürülebilirlik Raporu” bölümlerinin okunabilirlik puanları oldukça düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum literatürde yer alan diğer çalışmalarla da benzer bir sonuç ortaya koymaktadır. İşletmelerin hazırladıkları sürdürülebilirlik raporlarının okunabilirlik seviyeleri düşük olduğu sürece bu raporlarının anlaşılabilirliği de azalacaktır. Bu durumda işletmelerin gerçekten şeffaf bir raporlama yapıp yapmadıkları sorusunun net bir cevabı olmayacaktır. Yasa koyucuların bu raporların içeriklerinin yanı sıra okuyucuları tarafından anlaşılabilmesi için birtakım düzenlemeler yapması gerekmektedir. Aksi takdirde okuyucuların anlamadıkları işletmelerin ise kendilerini yeterince anlatamadıkları ya da istedikleri gibi anlattıkları bir raporlama durumu ortaya çıkacaktır.

KAYNAKÇA

- Alataş, A.(2024). Denetim raporlarındaki denetçi görüşlerinin okunabilirliği üzerine bir inceleme: borsa istanbul yakın izleme pazarı örneği, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*,72, 171- 196.
- Ateşman, E. (1997). Türkçe okunabilirliğin ölçülmesi, *Dil Dergisi*, 58, 71-74.
- Bora, A., Arslan, M.A. (2021). Türkçe ders (5, 6, 7, 8) kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(1), 222-236.
- Boiral, O., Heras-Saizarbitoria, I., & Testa, F. (2017). SA8000 as CSR-washing? The role of stakeholder pressures. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 24(1), 57-70.
- Brockett, A. M., Rezaee, Z. (2012). Corporate sustainability. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Cho, C., Michelon, G., Patten, D. (2012). Enhancement and obfuscation through the use of graphs in sustainability reports: An international comparison. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 3 (1): 74–88.
- Courtis, J. K. (2004). Corporate report obfuscation: artefact or phenomenon?. *The British Accounting Review*, 36(3), 291-312.
- Courtis, J.K. (1998). Annual report readability variability: tests of the obfuscation hypothesis. *Accounting, Auditing & Accountability*, 11 (4): 459–472.
- Çinko, L., Bayyigit, S. S., Merter, A. K., Çerez, S., Alataş, G. (2024). Faaliyet raporlarının okunabilirliği ile marka değeri arasındaki ilişki. *Güncel Pazarlama Yaklaşımları Ve Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 133-150.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Dağıstanlı, İ., Zeytinoğlu, E. (2022). Şirket performansı ve sürdürülebilirlik raporlarının okunabilirliği: borsa istanbul üzerine bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 14(3), 2406–2420.

Dubay, W. H. (2004). *The Principles of Readability*. California: ERIC Clearinghouse.

Durukan, E. (2014). Metinlerin okunabilirlik düzeyleri ile öğrencilerin okuma becerileri arasındaki ilişki. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(3), 68-76.

Değirmenci, T. (2019) Gelir Üzerinden Alınan Vergiler Kapsamında Türk Vergi Sisteminde Vergi Karmaşıklığı Analizi, yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Demirci, K. (2021). Sürdürülebilir geleceğin önündeki tehdit: yeşil boyama (greenwashing) türkiye kentleri üzerinden bir değerlendirme. *Kent Ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 34-55.

Eraslan, F. (2008). Eğitsel içerikli web sitelerinin okunabilirlik açısından incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.

Ernfjord, K., Gustafsson, C. (2015). Readability in sustainability reporting before and after the financial crisis of 2008, Bachelor Thesis In Accounting University of Gothenberg School Of Business, Economics and Law.

Farewell, S., Fisher, I., Daily, C. (2014). The lexical footprint of sustainability reports: A pilot study of readability. In *American Accounting Association Annual Meeting and Conference on Teaching and Learning in Accounting, Sarasota, FL*.

Sánchez-Hernández, M. D. M., Martínez-Ferrero, J., García-Meca, E. (2025). Board gender diversity, female expertise, and female internationalization: exploring influences on the readability of sustainability reporting. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*.

Kalyoncu, M. R., Memiş, M. (2024). Türkçe için oluşturulmuş okunabilirlik formüllerinin karşılaştırılması ve tutarlılık sorgusu. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 12(2), 417-436.

Keskin, D. A., Tutar, S., Öktem, B., Akçay, B. (2020). Arı okunabilirlik endeksine göre cinsiyetin kilit denetim konularının okunabilirliği üzerine etkisi: sektörel bir inceleme. *Öneri Dergisi*, 15(53), 209-228.

Kılıç, İ. (2023). Olumlu dışında görüş bildirilen denetim raporlarındaki görüşün dayanağı paragraflarının okunabilirlik düzeylerinin araştırılması: bist imalat sektöründe bir uygulama. *Muhasebe Ve Finansman Dergisi*, (99), 43-60.

Li, F. (2008). Annual report readability, current earnings, and earnings persistence. *Journal of Accounting and economics*, 45(2-3), 221-247.

Netto, F. S. V., Sobral, M. F. F., Ribeiro, A. R. B., Soares, G. R. D. L. (2020). Concepts and forms of greenwashing: A systematic review. *Environmental Sciences Europe*, 32(1), 19.

Nilipour, A., De Silva, T. A., Li, X. (2020). The readability of sustainability reporting in New Zealand over time. *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 14(3).

Pombinho, M., Fialho, A., Novas, J. (2024). Readability of Sustainability Reports: A Bibliometric Analysis and Systematic Literature Review. *Sustainability*, 16(1), 260.

Somany, N. (2023). Greenwashing in business: Examining the impact of deceptive environmental claims on consumer behavior and corporate accountability. *International Journal of Social Science and Economic Research*, 8(4), 908.

Sánchez-Hernández, M. D. M., Martínez-Ferrero, J., García-Meca, E. (2025). Board Gender Diversity, Female Expertise, and Female Internationalization: Exploring Influences on the

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN

Readability of Sustainability Reporting. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*.

Uddin, N., Chakraborty, V. (2022). An Investigation of the Readability of Sustainability Reports. *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 19(1), 69–78.

Wang, Z., Hsieh, T. S., Sarkis, J. (2018). CSR performance and the readability of CSR reports: too good to be true?. *Corporate social responsibility and environmental management*, 25(1), 66-79.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARI VE TSRS 2 STANDARDI: İKLİMLE İLGİLİ METRİKLERİN SEKTÖREL BAZDA ANALİZİ

Dr. Öğr. Üyesi Nurettin ÖZDEMİR

Yozgat Bozok Üniversitesi

0000-0001-6101-3030, nurettin.ozdemir@bozok.edu.tr

ÖZET

Son yıllarda hemen her kesimin üzerinde durduğu ve yakından ilgi gösterdiği sürdürülebilirlik kavramı, finansal raporlama alanında da önemli değişimlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Türkiye’de 2024 yılı itibarıyla belirli işletmeler için zorunlu hâle getirilen sürdürülebilirlik raporlaması, finansal bilgi kullanıcılarının artan talepleri doğrultusunda giderek yaygınlaşmaktadır. İşletmeler, sürdürülebilirlik kapsamındaki risk ve fırsatlarını açıklarken TSRS 1 standardını; iklimle ilgili hususlarda ise TSRS 2 standardını esas almaktadır. Ancak metriklerin heterojenliği ve derecelendirmelerdeki uyumsuzluğu nedeniyle işletmeler, standartların yanı sıra rehber niteliğindeki kaynaklara da başvurma gereksinimi duymaktadır. Bu doğrultuda KGK tarafından yayımlanan ve 68 sektörel sınıflamayı içeren TSRS 2’nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber, hem iklimle ilgili açıklama ve metriklerin belirlenmesi hem de ölçülmesine yönelik alternatif yaklaşımlar sunmaktadır. Bu çalışmada, söz konusu rehberde yer alan belgeler doküman incelemesi yöntemiyle analiz edilmiş ve 68 belge MAXQDA Analytics Pro 2024 programı kullanılarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Bulgular, metriklerin en yoğun olarak enerji ve su yönetimi (50 belge), ürün yaşam döngüsü ve çevresel etkiler (36 belge), sera gazı emisyonları (23 belge) ve tedarik zinciri yönetimi (17 belge) konularında toplandığını; metrik değerlendirmelerinin nicel, tartışma ve analiz ile müzakere ve analiz biçiminde kategorize edildiğini ve ölçümlerde 22 farklı ölçü biriminin (km, gr, hektar, döngü sayısı, dakika, litre, varil vb.) kullanıldığını ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilirlik Raporlaması, TSRS 2, Metrikler.

JEL Kodları: M41, M48.

SUSTAINABILITY REPORTS AND TSRS 2 STANDARD: ANALYSIS OF CLIMATE-RELATED METRICS ON A SECTORAL BASIS

ABSTRACT

The concept of sustainability, which has been the focus of attention and keen interest across virtually all sectors in recent years, is also driving significant changes in the field of financial reporting. Sustainability reporting, which has become mandatory for certain businesses in Turkey as of 2024, is becoming in line with the growing demand from financial information users. Businesses use the TSRS 1 standard when disclosing their sustainability-related risks and opportunities, and the TSRS 2 standard for climate-related matters. However, due to the heterogeneity of metrics and inconsistencies in ratings, businesses need to refer to guidance resources in addition to the standards. In this regard, the Guidance on Sector-Based Application of TSRS 2, published by KGK and covering 68 sector classifications, offers alternative approaches to both determining and measuring climate-related disclosures and metrics. In this study, the documents included in the aforementioned guide were analyzed using the document review method, and 68 documents were subjected to content analysis using the MAXQDA Analytics Pro 2024 program. The findings indicate that metrics were most frequently grouped under energy and water management (50 documents), product life cycle and environmental impacts (36 documents), greenhouse gas emissions (23 documents), and supply chain management (17 documents); that metric assessments were categorized as quantitative, discussion and analysis, and negotiation and analysis; and that 22 different measurement units (km, g, hectare, cycle count, minute, liter, barrel, etc.) were used in the measurements.

Keywords: Sustainability, Sustainability Reporting, TSRS 2, Metrics.

JEL Codes: M41, M48.

1. GİRİŞ

Günümüzde yaşanan iklim değişikliği, küresel ısınma ve doğal kaynakların azalması gibi sorunların artmasıyla birlikte sürdürülebilirlik kavramının önemi de artmıştır. Bu durum işletmelerin finansal faaliyetlerinin yanı sıra çevresel, sosyal ve yönetim alanlarına yönelik faaliyetlere yönelmesini sağlamıştır. Uzun vadede değer yaratmak ve sürdürülebilir başarı elde etmek isteyen işletmelerin bu alanlarda gerçekleştirdiği faaliyetler büyük bir önem kazanmıştır (KGK-A, www.kgk.gov.tr). Diğer taraftan paydaşların şeffaflık ve hesap verilebilirlik ihtiyaçları çerçevesinde beklenti düzeylerinde yaşanan artış finansal raporların yanı sıra sürdürülebilirliğe ilişkin finansal olmayan bilgilerin de talep edilmesini sağlamıştır (Akdoğan, 2024: 219). Gerek uzun vadede bir değer yaratmak gerekse paydaşlarının taleplerini karşılamak isteyen işletmeler, sürdürülebilirliğe ilişkin önemli faaliyetler gerçekleştirirken bu kapsamda gerçekleştirdikleri faaliyetleri sürdürülebilirlik raporları ile ilgili kişi ya da kurumlara raporlamaktadırlar (Korga ve Aslanoğlu, 2024: 4).

Sürdürülebilirlik raporları 2024 yılına kadar isteğe bağlı hazırlanırken Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yayımlanan Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları (TSRS) uygulama kapsamına ilişkin kurul kararı ile uygulama kapsamına giren işletmeler için 01.01.2024 tarihinde ve sonrasında başlayan hesap dönemlerinde zorunlu hale getirilmiştir. İlgili kurul kararına göre; 500 Milyon TL aktif toplamı, 1 Milyar TL yıllık net satış hasılatı ve 250 çalışan sayısından en az ikisini arka arkaya iki raporlama döneminde aşan kurum ve işletmeler sürdürülebilirlik raporlamasının kapsamına alınmıştır. Bununla birlikte bankaların (tasarruf mevduatı sigorta fonu bünyesinde olanlar hariç) sayılan ölçütlerden bağımsız olarak sürdürülebilirlik raporlaması yapması zorunlu kılınmıştır (TSRS'lerin Uygulama Kapsamının Belirlenmesine İlişkin Kurul Kararı, Karar No: 21634).

Sürdürülebilirlik raporlamasında uygulama birliğinin ve uluslararası geçerliliğin sağlanması amacıyla çalışmalar yapan KGK, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Kurulu (ISSB) tarafından yayımlanan IFRS S1 ve IFRS S2 standartlarını referans almış ve ilgili standartların Türkçe çevirileri yapılarak mevzuata kazandırılmıştır (TSRS'lerin Belirlenmesine İlişkin Kurul Kararı, Karar No: 21632). Bu kapsamda sürdürülebilirlik raporlaması yapacak işletmelerin dikkate alacağı TSRS 1 Sürdürülebilirlikle İlgili Finansal Bilgilerin Açıklanmasına İlişkin Genel Hükümler standardı ile TSRS 2 İklimle İlgili Açıklamalar standardı yayımlanmıştır.

İşletmeler, KGK tarafından yayımlanan TSRS 1 ve TSRS 2 standartlarını esas alarak hazırladıkları sürdürülebilirlik raporlarında; yönetim, strateji, risk yönetimi, metrikler ve hedeflere ilişkin açıklamalara yer verirler (TSRS 1, prg: 25). Bu noktada çalışmanın temelini oluşturan metriklere ve hedeflere ilişkin açıklanan bilgilerin amacı, genel amaçlı finansal rapor kullanıcılarının işletmenin mevzuat uyarınca ulaşması gereken ya da kendisi tarafından belirlenen sürdürülebilirlikle ilgili hedeflere yönelik ilerlemeleri, riskleri ve fırsatları anlamalarını sağlamaktır (TSRS 1, prg: 45).

İşletmeler, sürdürülebilirlik raporlarında metriklere ve hedeflere ilişkin yapacağı açıklamaların temelini oluşturan rehberlik kaynaklarını (TSRS'ler, SASB standartları, düzenlemeler, sektör uygulamaları vb.) da açıklar (TSRS 1, prg: 59). Bu kapsamda işletmelerin en önemli rehberlik kaynakları arasında Sürdürülebilirlik Muhasebe Standartları Kurulu (SASB)'nin iklimle ilgili açıklama ve metriklerin belirlenmesine ilişkin rehberler yer almaktadır. SASB, işletmelere yol göstermek amacıyla 7 ana sektör ve 77 alt sektöre özel rehberler yayımlamıştır. Türkiye Sürdürülebilirlik Standartları Daire Başkanlığı da SASB'ın yayımladığı rehberlerden yararlanarak 68 alt sektöre yönelik "TSRS 2'nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber" adıyla yayımlanan metinleri kamuoyuna sunmuştur (KGK-B, www.kgk.gov.tr).

Bu çalışma, KGK tarafından yayımlanan TSRS 2'nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber'in taslak metinlerinde yer alan iklimle ilgili sürdürülebilirlik açıklama konuları ve metriklere ilişkin bilgilerin analiz edilmesi amacıyla yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği ile yapılan çalışmada; önce sürdürülebilirlik raporlaması ve

metriklerin önemine, sonra konu ile ilgili yapılan çalışmalara ilişkin literatür araştırmasına, daha sonra araştırma metodolojisine ve en sonunda ise sonuç ve değerlendirmelere yer verilerek çalışma tamamlanmıştır.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE METRİKLERİN ÖNEMİ

Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirlik raporlaması gibi kavramlar son yıllarda büyük önem kazanırken farklı sektörlerde farklı şekillerde tanımlanan bir kavram olarak da dikkat çekmektedir. Sürdürülebilirlik kavramının ekonomi alanındaki tanımı *“üretim sürecinde yenilenebilir kaynaklara yönelmek ve üretim faaliyetlerinin çevreye olan etkilerinden sorumlu olmak”* şeklinde yapılmıştır (Yavuz, 2010: 65). İşletmelerin kârlılık düzeylerini uzun yıllar koruması, varlıklarını etkin ve verimli bir şekilde kullanabilmesi için ekonomik sürdürülebilirliklerini sağlamaları gerekir. Ekonomik sürdürülebilirlik ise işletme ile ilgili kararların alınmasında ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin bir bütün olarak ele alınması ile sağlanmaktadır (Ertan, 2018: 464). Gerek ekonomi alanında gerekse diğer alanlarda sürdürülebilirliğin sağlanması, sürdürülebilir kalkınma anlayışına sahip olunması ile mümkün olacaktır. Sürdürülebilir kalkınma, *“gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak”* şeklinde tanımlanmaktadır (Brundtland Raporu, 1987). Dünya genelinde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yayımlanan ve 2030 yılına kadar ulaşılması planlanan “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri” bu noktada önemli bir rol üstlenmektedir. Yoksulluğun ve açlığın sona erdirilmesi, cinsiyet eşitliği, nitelikli eğitim, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, iklim eylemleri, sorumlu üretim ve tüketim gibi sürdürülebilirlik çerçevesinde belirlenen 17 temel hedefin sürdürülebilir kalkınmaya önemli katkılar sağlaması beklenmektedir.

İşletmelerin paydaşları ve bilgi kullanıcılarının, son yıllarda finansal raporların yanı sıra sürdürülebilirlik raporlarını da talep etmeye başlamasıyla birlikte sürdürülebilirlik raporlamasına verilen önem artmıştır. Sürdürülebilirlik raporlaması, işletmelerin müşteri hizmetlerinden iklim değişikliğine kadar finansal olmayan çeşitli alanlara ilişkin değer oluşturma kapasitesine sağladıkları katkıyı ve etkiyi ortaya koymak amacıyla ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetim konularındaki performanslarının sunumudur (KGK-C, www.kgk.gov.tr). Geçmiş yıllarda birçok kurum tarafından isteğe bağlı yapılan sürdürülebilirlik raporlaması, uluslararası düzeyde yapılan çalışmalar sonucunda birçok ülkede zorunlu hale getirilmiştir. Türkiye’de de KGK tarafından yayımlanan 21634 sayılı kurul kararı ile TSRS’lerin uygulama kapsamı belirlenmiş ve bu kapsamda yer alan işletmelerin 2024 yılı itibarıyla sürdürülebilirlik raporlaması yapması zorunlu hale getirilmiştir.

Sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletmeler, TSRS 1 ve TSRS 2 standartlarını esas olarak hazırladıkları sürdürülebilirlik raporlarında; yönetim, strateji, risk yönetimi, metrikler ve hedeflere ilişkin açıklamalara yer verirler (TSRS 1, prg: 25). İşletmeler, sürdürülebilirliğe ilişkin metrikleri yatırımcıların sürdürülebilirlik raporlaması yapan şirketlerin sürdürülebilirlikle ilgili faaliyetlerini değerlendirmelerine, karşılaştırmalarına ve bilinçli yatırım kararı almalarına yardımcı olacak düzeyde açıklaması gerekir. Ancak çoğu zaman bu ölçütlerin homojen olmaması ve derecelendirmelerin uyumsuz olması nedeniyle karşılaştırma yapılmasına engel olduğu görülmektedir (Nipper vd., 2024: 2171). Bu sorunun giderilmesi amacıyla SASB tarafından rehberler yayımlanarak iklimle ilgili ölçütlerin sektörel açıdan kriterlerinin ve esaslarının belirlenmesi sağlanmıştır. KGK da SASB tarafından yayımlanan rehberleri esas alarak 68 alt sektöre yönelik “TSRS 2’nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber” adıyla hazırladığı metinleri yayımlamıştır. İlgili rehberlerin yayımlanmasıyla birlikte sürdürülebilirlik raporlaması yapan şirketlere, iklimle ilgili metriklerin konu, kategori ve ölçü birimlerini belirlerken dikkate alacakları referans bilgileri sunulmuştur.

3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Konu ile ilgili yapılan literatür araştırmasında sürdürülebilirlik raporlarında metrikleri ele alan çalışmalardan bazıları aşağıda özetlenmiştir.

Widyawati (2019) çalışmasında; sosyal sorumluluk yatırımları açısından çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) metriklerinin önemini ele almıştır. Çalışmada, ESG metriklerinin önemi konusunda literatürde ciddi bir anlayış eksikliği olduğu ifade edilirken sürdürülebilirlik performansının bir göstergesi ve sosyal sorumluluk alanında kolaylaştırıcı bir rol üstlendiği belirtilmiştir. Çalışmada, etik ve finansal durum gibi endişeler nedeniyle ESG metriklerinin kavramsal anlamda gereken önemin gösterilmediği tespit edilmiştir.

Öktem (2019) çalışmasında; sürdürülebilirlik raporlamasında önemli bir yere sahip olan temel performans göstergelerinin belirlenmesinde dikkate alınması gereken kriterleri ve bu kapsamda oluşturulan parametreleri tespit etmek amacıyla üç kurumsal bankanın sürdürülebilirlik raporlarını analiz etmiştir. Çalışmada finansal olmayan veriler için temel performans göstergelerinin yönetimi için ölçütlerin oluşturulmasının önemine değinilmiştir. Bankaların raporlarında yer alan temel performans göstergelerinin ekonomik, sosyal ve çevresel alanlarda farklılık gösterdiği ve tüm bankaların ilgili alanlarda daha iyi ölçütler belirlemesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Nielsen (2023) çalışmasında; güncel raporlama düzenlemelerinden IFRS S1 ve IFRS S2 adlı sürdürülebilirlik raporlama standartlarına göre şirketlerin değer zincirleri ve dağıtım ağlarının çift önemlilik değerlendirmesi için gereklilikler arasındaki bağlantıyı ele alınmıştır. Çalışmada iş modellerinin özellikle değer yaratmanın çevresel, sosyal ve yönetim gibi sürdürülebilirlik unsurlarını dikkate almasının şirketlerin şeffaflığını ve değer yaratma potansiyelini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada, iş modelinin çift önemlilik, ESG metrikleri ve ESG raporlaması arasında doğal bir bağlantı unsuru olarak kullanılması gerektiği ifade edilmiştir.

Ataman Gökçen ve Kayacan (2024) çalışmalarında; BİST sürdürülebilirlik 25 endeksinde yer alan otomotiv sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında yer alan bilgiler ile GRI 300'de yer alan çevresel performans göstergelerinin uyumunu incelemiştir. İçerik analizi yöntemiyle yapılan çalışmada, şirketlerin raporlarında enerji tüketimi, su ve atık yönetimi ile ilgili bilgilere yeterli düzeyde yer verdikleri ancak biyoçeşitlilik, çevre uyumu ve tedarikçilerle ilgili bilgilere yeterli düzeyde yer vermedikleri tespit edilmiştir.

Korga ve Aslanoğlu (2024) çalışmalarında; işletmeler tarafından hazırlanan sürdürülebilirlik raporlarında yer alan çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarla ilgili göstergelerin önem düzeylerini belirlemiştir. Bu amaçla çalışmada BİST sürdürülebilirlik endeksinde yer alan 23 işletmeye ait 2017-2021 yıllarına ait raporlardaki çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri tespit edilmiş ve bu göstergeler Geliştirilmiş Entropi yöntemi ile ağırlandırılarak önem sırasına konulmuştur. Yapılan sıralama sonunda en yüksek ağırlık değerine sahip göstergenin kadın yönetici oranı olduğu, en düşük göstergenin ise atık miktarı olduğu tespit edilmiştir.

4. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Çalışmanın bu bölümünde; araştırmanın amacı ve önemi, yöntemi, veri kaynaklarının belirlenmesi, araştırmanın sınırlılıkları ve araştırmacının konumu, verilerin analiz ve bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Sürdürülebilirlik raporlamasının belirli işletmeler için zorunlu olmasıyla birlikte raporların KGK tarafından yayımlanan standartlara uygun bir şekilde hazırlanması büyük önem kazanmıştır. Ancak, sürdürülebilirlik raporlarında sunulması gereken metriklerle ilişkin ölçütlerin homojen olmaması ve derecelendirmelerin uyumsuz olması nedeniyle raporların karşılaştırılabilirliğinde

sorunlar yaşanmaktadır. Bu nedenle işletmelerin, sürdürülebilirlik raporlarını hazırlarken rehber niteliğindeki dokümanlardan yararlanmaları büyük fayda sağlamaktadır. Bu çalışma, KGK tarafından yayımlanan ve 68 farklı sektörel sınıflamanın yapıldığı TSRS 2'nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber'de yer alan metriklerin analiz edilmesi ve işletmelere yol gösterici bilgiler sunulması amacıyla yapılmıştır. İlgili rehberde yer alan bilgilerin içerik analizinin yapılmasıyla birlikte sürdürülebilirlik raporu hazırlayacak işletmelere iklimle ilgili açıklama, metrikleri belirleme ve ölçme konusunda alternatif çözüm önerilerinin sunulması amaçlanmıştır. Sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletmeler, kendi sektörleri ile ilgili rehberde yer alan kılavuz niteliğindeki belgeleri dikkate alarak iklimle ilgili metrikleri belirlemeleri ve bunları konu, kategori ve ölçü birimleriyle birlikte sunmaları raporlama sürecinde büyük bir öneme sahiptir. Bu noktada, metriklerin doğru ve şeffaf bir şekilde belirlenmesi, sürdürülebilirlik raporlarının güvenilir ve karşılaştırılabilir olması açısından bu çalışma önem arz etmektedir.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırma kapsamında kullanılacak verilerin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilen bilimsel bir araştırma yöntemidir (Sak vd., 2021: 228). Araştırma kapsamında, KGK tarafından yayımlanan 68 belge içerik analizine tabi tutulmuştur.

4.3. Veri Kaynaklarının Belirlenmesi

Araştırma kapsamında verilerin toplanması amacıyla konu ile ilgili belgeler veri kaynağı olarak belirlenmiştir. Sürdürülebilirlik raporlarında yer alan metriklerin sektörel bazda belirlenmesi ve metriklerin konu, kategori ve ölçü birimleriyle sunulmasına imkân sağlamak amacıyla TSRS 2'nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber'in ekinde yayımlanan 68 belge analiz kapsamına dahil edilmiştir. KGK tarafından 2024 yılında yayımlanan belgelere kurumun resmî web sitesinden erişim sağlanabilmektedir (KGK-D, www.kgk.gov.tr).

4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Araştırmacının Konumu

Araştırma, yalnızca KGK tarafından 2024 yılında yayımlanan TSRS 2'nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber'in ekinde yer alan 68 belge üzerinden yapılmıştır. Araştırmanın yalnızca, rehber ekinde yer alan belgeler üzerinden yapılması nedeniyle konuya ilişkin uygulama boyutundaki verilere ulaşamamıştır.

Araştırmacı hem sürdürülebilirlik raporlaması hem de nitel araştırma ile ilgili daha önce akademik çalışmalar yapmış biridir. Daha önce farklı platformlarda yayımlanan nitel araştırma kapsamında yaptığı çalışmalarda edindiği deneyimleri bu çalışmaya yansıtmıştır. Ayrıca daha önce MAXQDA programı ile ilgili sertifikalı eğitimlere katılan araştırmacının, belirtilen program ile analiz yapılan ve farklı dergilerde yayımlanan çalışmaları mevcuttur.

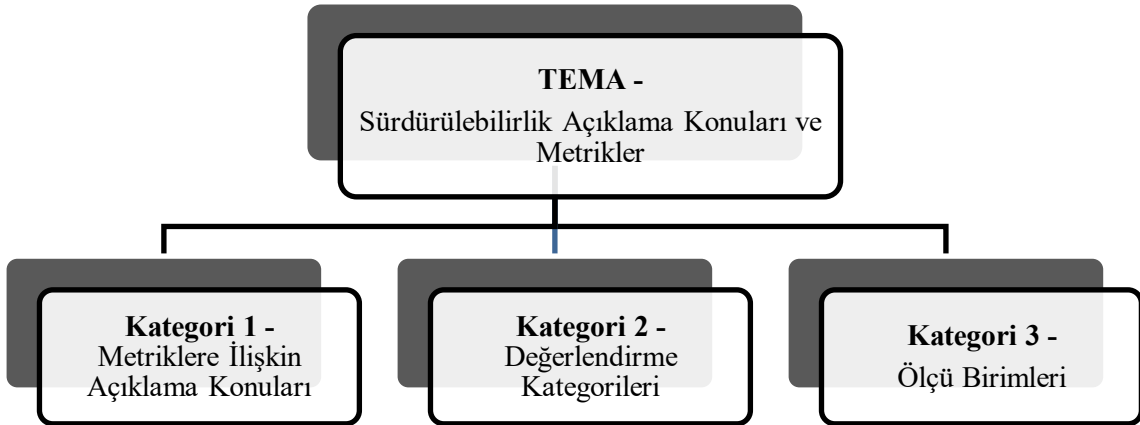
4.5. Verilerin Analizi ve Bulgular

68 belgenin incelendiği ve analiz edildiği bu çalışmada elde edilen veriler, MAXQDA Analytics Pro 2024 programı kullanılarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Verilerin analizi, Şekil 1'de yer alan planlamaya göre yürütülmüştür.

Şekil 1. Verilerin Analiz Süreci

Şekil 1’de yer aldığı üzere öncelikle dokümanların okuması yapılarak önemli hususlara ilişkin notlar alınmıştır. Dokümanlarda yer alan metriklerle ilişkin bölümler tespit edilerek farklı bir dosya adı altında kaydedilmiştir. Sadece metriklerle ilişkin bilgilerin yer aldığı dokümanlar tekrar tekrar incelenerek ilk kodlamalar yapılmıştır. Daha sonra kodlamalardan yararlanılarak “Metriklerle İlişkin Açıklama Konuları”, “Değerlendirme Kategorileri” ve “Ölçü Birimleri” olmak üzere üç tane kategori oluşturulmuştur. Oluşturulan kategoriler, “Sürdürülebilirlik Açıklama Konuları ve Metrikler” teması altında toplanmıştır. Tema ve kategorilere ilişkin bilgiler Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Tema ve Kategorilere İlişkin Bilgiler

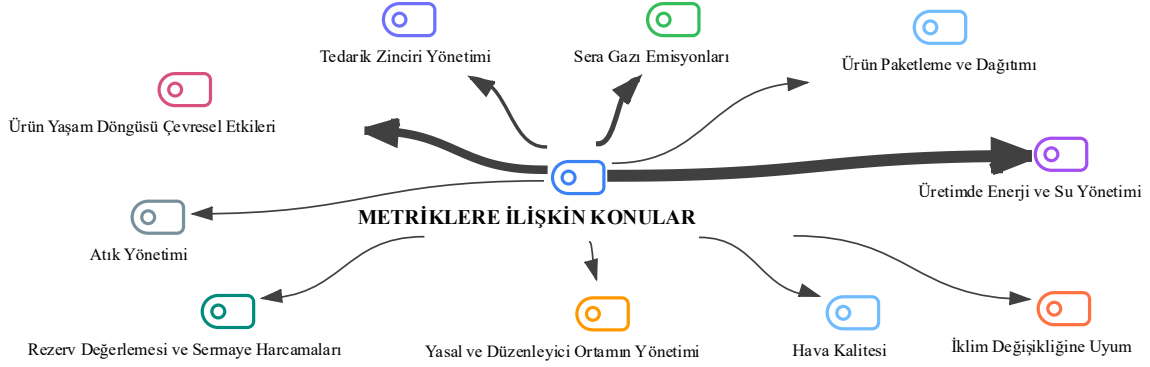
En sonunda bulguların yorumlanmasıyla birlikte analiz süreci tamamlanmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular kategorilere göre sunulmuştur.

4.5.1. Metriklerle İlişkin Açıklama Konuları

TSRS 2 İklimle İlgili Açıklamaların Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber’in parçası olarak yayımlanan 68 belge, işletmelere sektörel bazda iklimle ilgili riskler ve fırsatlar hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bu bilgilerin başında ise metriklerle ilişkin açıklama konuları gelmekte olup ilgili belgeler incelendiğinde metriklerle ilişkin konuların farklı alanlarda belirlendiği görülmektedir. Şekil 3’te yer aldığı üzere sektörel bazda en fazla açıklama “Üretimde Enerji ve Su Yönetimi (50 belge)”, “Ürün Yaşam Döngüsü Çevresel Etkileri (36 belge)”, “Sera Gazı Emisyonları (23 belge)”, “Tedarik Zinciri Yönetimi (17 belge)”, “İklim Değişikliğine Uyum

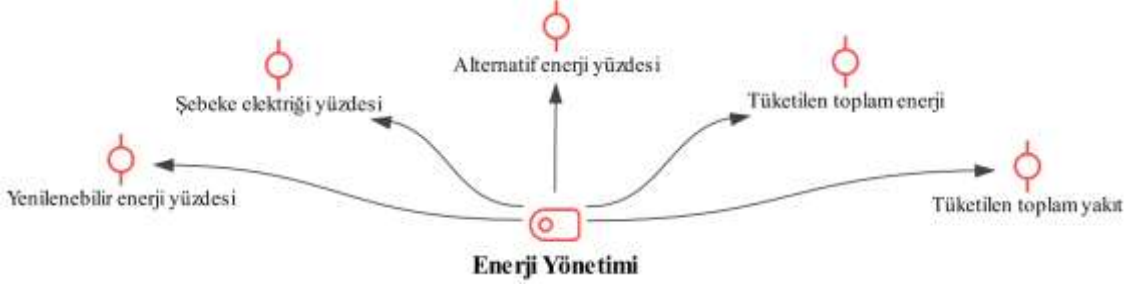
12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

(8 belge) ve “Atık Yönetimi (3 belge)” konularında yapılmaktadır. Diğer konularla ilgili açıklamalara ise sadece 1 ya da 2 belgede yer verilmektedir.

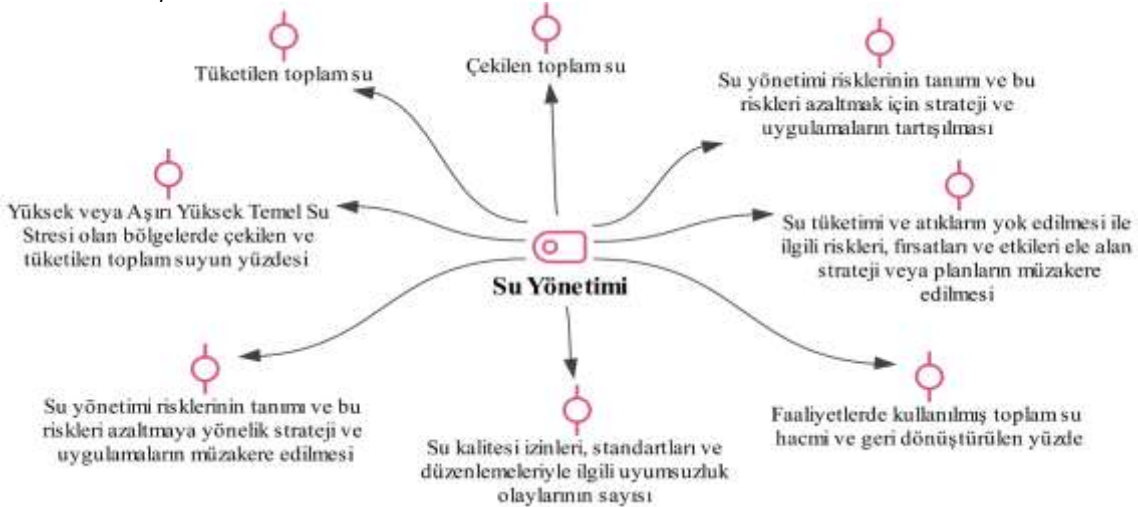
Şekil 3. Metriklere İlişkin Açıklama Konuları

68 belgede, metriklere ilişkin açıklama konularının yanı sıra metriklerin neler olduğuna ilişkin bilgilere de yer verilmiştir. 3 ya da daha fazla belgede yer alan açıklama konularının analiz edildiği çalışmada, en fazla belgede açıklamaya konu edilen “Enerji Yönetimi” ile ilgili metrikler Şekil 4’te sunulmuştur.

Şekil 4. Enerji Yönetimine İlişkin Metrikler

Şekil 4’te görüldüğü üzere, 68 belgenin incelenmesi sonucunda enerji yönetimine ilişkin sürdürülebilirlik, verimlilik ve alternatif enerji kaynaklarının kullanımını değerlendiren metriklerin öne çıktığı tespit edilmiştir. Bu anlamda sürdürülebilirlik raporlarında enerji yönetimi ile ilgili yenilenebilir enerji yüzdesi, şebeke elektriği yüzdesi, alternatif enerji yüzdesi, tüketilen toplam enerji ve tüketilen toplam yakıt gibi metriklere yer verilebileceği önerilmektedir. En fazla belgede açıklama yapılan konulardan bir diğeri olan “Su Yönetimi” ile ilgili metrikler ise Şekil 5’te sunulmuştur.

Şekil 5. Su Yönetimine İlişkin Metrikler

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

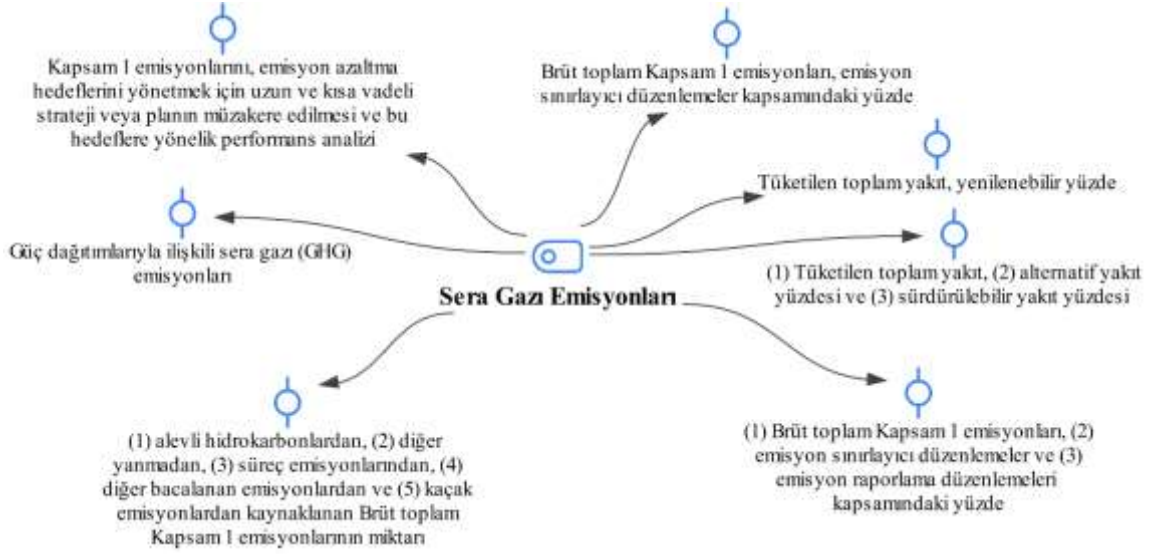
Şekil 5'te görüldüğü üzere, 68 belgenin incelenmesi sonucunda su yönetimine ilişkin sürdürülebilirlik, risk yönetimi, kalite kontrol ve geri dönüşüm boyutlarını değerlendiren metriklerin öne çıktığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan metriklerin belirlenmesinde suyun yalnızca tüketim miktarının değil stratejik riskleri, çevresel etkileri ve kalite standartlarıyla uyumlu olması da dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda sürdürülebilirlik raporlarında su yönetimi ile ilgili tüketilen toplam su, çekilen toplam su, yüksek ve aşırı yüksek temel su stresi olan bölgelerde çekilen ve tüketilen toplam suyun yüzdesi, su yönetimi ile ilgili risklerin azaltılması için uygulanan strateji ve uygulamaların tartışılması ve müzakere edilmesi, su kalitesi ile ilgili bilgiler, faaliyetlerde kullanılmış toplam su hacmi ve geri dönüştürülen yüzde gibi metriklere yer verilebileceği önerilmektedir. Bir diğer açıklama konusu olan “Ürün Yaşam Döngüsü ve Çevresel Etkileri” ile ilgili ürünlerin üretimden geri kazanımına kadar olan süreçte çevresel etkilerini yönetmeye yönelik belirlenen metrikler ise Şekil 6'da sunulmuştur.

Şekil 6. Ürün Yaşam Döngüsü ve Çevresel Etkilerine İlişkin Metrikler

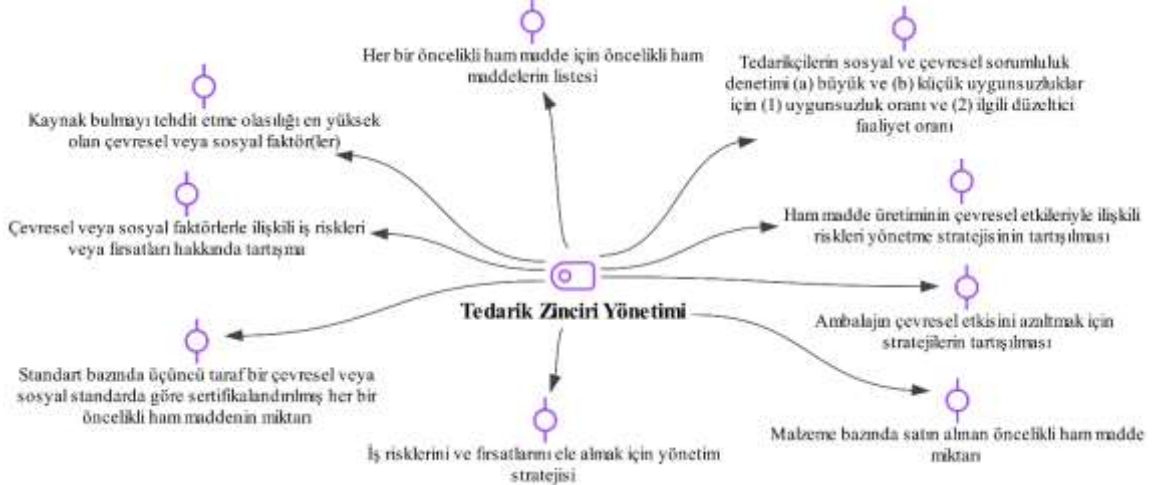
Şekil 6'da görüldüğü üzere, 68 belgenin incelenmesi sonucunda ürün yaşam döngüsü ve çevresel etkilere ilişkin enerji verimliliği, çevresel sertifikalar ve standartlar, geri dönüşüm, kimyasal yönetim ve sürdürülebilir ürün talebi gibi alanlarda kullanılan metriklerin öne çıktığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla sürdürülebilirlik raporlarında; enerji verimliliği sertifikasına sahip ürünlerin yüzdesi, çevresel ürün yaşam döngüsü standardı sertifikasına sahip ürünlerin yüzdesi, ürünlerin kullanım ömrü sonundaki etkilerini yönetme çabaları, sürdürülebilir ürünlere olan talebi karşılama çabaları, geri dönüştürülen malzemelerin ağırlığı ve geri dönüştürme yüzdesi gibi alanlara ilişkin metriklere yer verilebileceği önerilmektedir. Bir diğer açıklama konusu olan “Sera Gazı Emisyonları” kapsamında belirlenen metrikler Şekil 7'de sunulmuştur.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Şekil 7. Sera Gazı Emisyonlarına İlişkin Metrikler

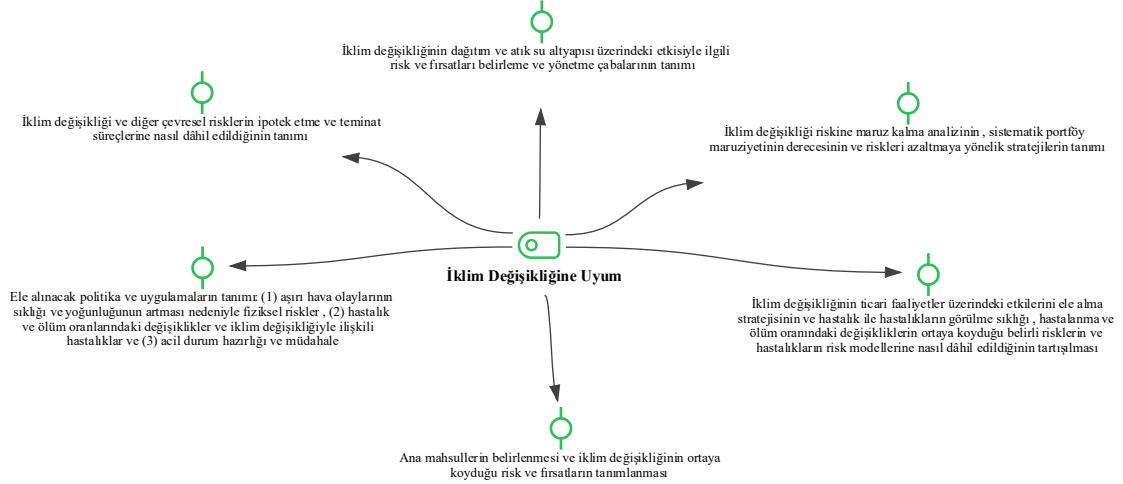
Şekil 7’de görüldüğü üzere, 68 belgenin incelenmesi sonucunda sera gazı emisyonlarının yönetimi, ölçümü, azaltımı ve raporlanmasına yönelik; yakıt türleri, düzenlemeler, kaynaklar ve performans analizine ilişkin metriklerin öne çıktığı tespit edilmiştir. Bu nedenle sürdürülebilirlik raporlarında; kapsam 1 emisyon yönetimi, brüt toplam kapsam 1 emisyonları, tüketilen yakıtlar, emisyon kaynakları, güç dağıtımlarıyla ilgili emisyonlar, raporlama ve düzenlemeler gibi alanlara ilişkin metriklere yer verilebileceği önerilmektedir. Bir diğer açıklama konusu olan “Tedarik Zinciri Yönetimi” kapsamında belirlenen metrikler Şekil 8’de sunulmuştur.

Şekil 8. Tedarik Zinciri Yönetimine İlişkin Metrikler

Şekil 8’de görüldüğü üzere, 68 belgenin incelenmesi sonucunda tedarik zinciri yönetiminde çevresel ve sosyal risklerin belirlenmesi, izlenmesi ve azaltılmasına yönelik stratejiler ile ham madde ve tedarikçi yönetimine ilişkin metriklerin öne çıktığı tespit edilmiştir. Bu anlamda sürdürülebilirlik raporlarında; ham madde ve kaynak yönetimi, çevresel ve sosyal faktörler, tedarikçilerin sorumlulukları, risk yönetimi ve stratejilerle ilgili metriklere yer verilebileceği önerilmektedir. Bir diğer açıklama konusu olan “İklim Değişikliğine Uyum” kapsamında belirlenen metrikler Şekil 9’da sunulmuştur.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Şekil 9. İklim Değişikliğine Uyum Sağlanmasına İlişkin Metrikler

Şekil 9’da görüldüğü üzere, 68 belgenin incelenmesi sonucunda iklim değişikliğine uyum sağlamak amacıyla risklerin belirlenmesi, analiz edilmesi, azaltılması ve bunların kurumsal süreçler ile stratejilere entegrasyonuna ilişkin metriklerin öne çıktığı tespit edilmiştir. Bu nedenle sürdürülebilirlik raporlarında; iklim değişikliğine uyum kapsamında risk ve fırsatların yönetimi, risklerin azaltılmasına yönelik stratejiler, çevresel ve finansal süreçlere entegrasyonu, politikaların tanımlanması, ticari faaliyetler ve sağlık alanındaki etkileri ile ilgili metriklere yer verilebileceği önerilmektedir. Bir diğer açıklama konusu olan “Atık Yönetimi” kapsamında belirlenen metrikler Şekil 10’da sunulmuştur.

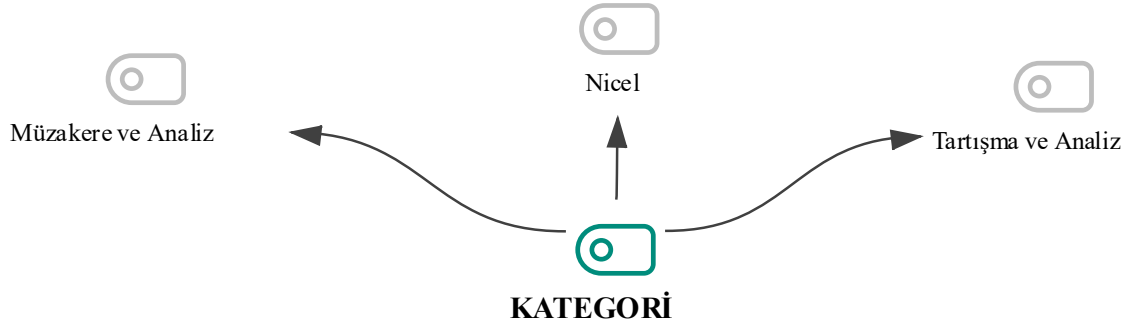
Şekil 10. Atık Yönetimine İlişkin Metrikler

Şekil 10’da görüldüğü üzere, 68 belgenin tamamının incelenmesi sonucunda, sürdürülebilirlik raporlarında atık yönetimi politikalarının etkinliğinin değerlendirilmesinde ve çevresel sürdürülebilirlik bağlamında geri dönüşüm oranı, tehlikeli atıkların bertaraf edilmesi ve düzenli depolama gibi parametrelerin belirlenmesinde metriklerin önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu kapsamda sürdürülebilirlik raporlarında; genel atık üretimi, tıbbi atıklar, elektronik atıklar ve farmasötik atıklara ilişkin üretilen, yakılan, geri dönüştürülen, işlenen ve depolanan atık yüzdelere gösterecek metriklere yer verilebileceği belirtilmektedir.

4.5.2. Değerlendirme Kategorileri

TSRS 2 İklimle İlgili Açıklamaların Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber’in parçası olarak yayımlanan belgelerde, işletmelerin metriklerle ilişkin açıklama konuları ile metriklerin

yanı sıra metriklerin değerlendirilmesine ilişkin kategorilere yer verilmiştir. Bu kapsamda 68 belgenin incelenmesi sonucunda metriklerin değerlendirme kategorileri Şekil 11’de sunulmuştur.

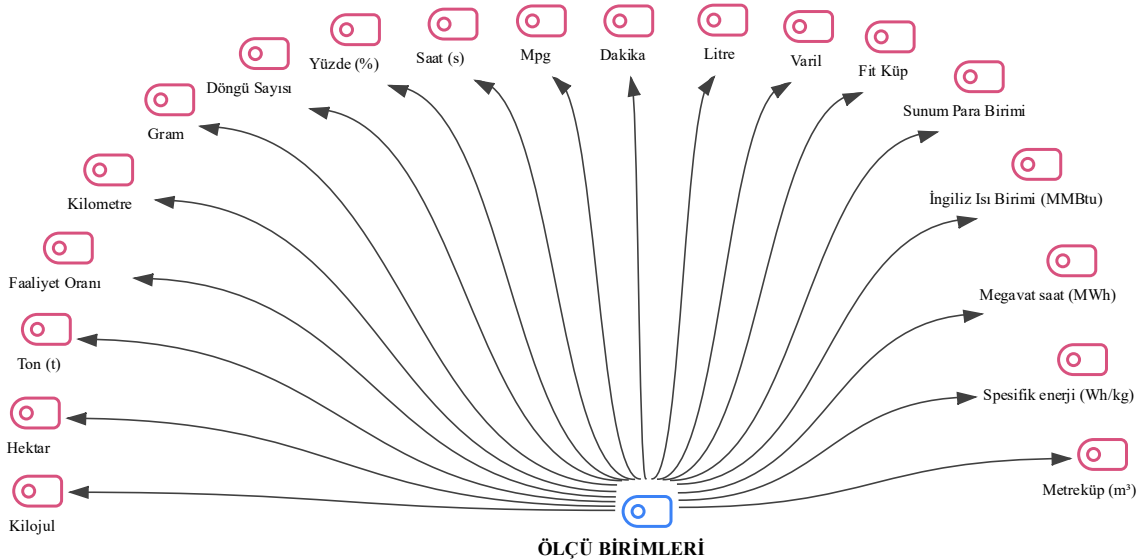

Şekil 11. Metriklere İlişkin Değerlendirme Kategorileri

Şekil 11’de yer alan bilgilere göre metriklerin; müzakere ve analiz, tartışma ve analiz ve nicel değerlendirme kategorisi olmak üzere üç farklı kategoride değerlendirildiği görülmektedir. Değerlendirme kategorilerinden biri olan müzakere ve analiz, sosyal bilimlerde sıklıkla görülen ve verilerin nicel olarak ifade edilemediği durumlarda ilgili kişilerin birbirleriyle etkileşim halinde oylama yaparak karar vermeleri şeklinde ifade edilmektedir (TDK Güncel Türkçe Sözlük, 2025). Diğer bir değerlendirme kategorisi tartışma ve analizde ise yine verilerin nicel olarak ifade edilemediği durumlarda ilgili kişilerin farklı bakış açılarını yansıttığı ve eleştirel değerlendirmeye sonuca ulaşıldığı bir süreç olarak ifade edilmektedir (TDK Güncel Türkçe Sözlük, 2025). Nicel değerlendirme kategorisi ise ölçülebilir ve sayısal verilerin belirlenmesinde kullanılan bir yöntemdir. Nicel değerlendirme kategorisinde istatistiksel teknikler ve ölçülebilir değişkenler üzerinden verilerin sınıflandırılmasına veya test edilmesine imkân sağlanmaktadır.

4.5.3. Ölçü Birimleri

TSRS 2 İklimle İlgili Açıklamaların Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber’in parçası olarak yayımlanan belgelerde, metriklerin değerlendirme kategorileri ile birlikte metriklerin ölçü birimlerine ilişkin bilgilere de verilmiştir. Bu kapsamda 68 belgenin incelenmesi sonucunda metriklerin ölçümünde kullanılan ölçü birimleri Şekil 12’de sunulmuştur.

Şekil 12. Metriklere İlişkin Ölçü Birimleri

Şekil 12’de yer alan bilgilere göre sektörel bazda metriklerin ölçümünde çok sayıda ölçü birimi kullanılmaktadır. Referans kılavuz niteliğindeki sektörel belgelerde, ‘müzakere ve analiz’

ile ‘tartışma ve analiz’ gibi değerlendirme kategorilerinde herhangi bir ölçü birimi önerilmezken, nicel değerlendirme kategorisinde metriklerin niteliğine bağlı olarak farklı ölçü birimlerinin kullanımı önerilmektedir. Nicel değerlendirme kategorisinde yer alan metriklerin ölçümünde kullanılan ölçü birimleri ile birlikte verilerin; standartlaştırılması, karşılaştırılabilirliğinin sağlanması ve disiplinler arası analizlerde tutarlılığın korunması gibi avantajlar ortaya çıkarması beklenmektedir. Bu kapsamda ilgili belgelerde sektörel bazda metriklerin ölçümünde; kütle (gram, ton), uzunluk (kilometre), alan (hektar), hacim (metreküp, fit küp, litre, varil), enerji (kilojul, spesifik enerji, İngiliz ısı birimi, megavat saat), zaman (saat, dakika), oran ve yüzdelere (faaliyet oranı, yüzde, döngü sayısı, mpg) ile parasal göstergeler (sunum para birimi) gibi farklı kategorilerde kullanılan ölçü birimleri yer almaktadır.

5. SONUÇ

Sürdürülebilirlik kavramının önem kazanmasıyla birlikte uzun vadede değer yaratmayı ve sürdürülebilir başarı elde etmeyi hedefleyen işletmelerin faaliyetlerinde önemli değişimler meydana gelmiştir. Genel olarak finansal alanlara odaklanan işletmeler, sürdürülebilirlik anlayışının etkisiyle çevresel, sosyal ve yönetim alanlarına yönelik faaliyetlerine de ağırlık vermeye başlamıştır. Bunun yanı sıra finansal bilgi kullanıcılarının artan beklentileri, yalnızca finansal bilgilerin değil aynı zamanda finansal olmayan bilgilerin de sunulmasını önemli hâle getirmiştir. Bu bağlamda hem uzun vadeli değer yaratmak hem de paydaşların taleplerini karşılamak isteyen işletmeler, finansal olmayan bilgilerini sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla ilgili kişi ve kurumlara raporlamaktadır.

2024 yılına kadar çeşitli raporlama çerçeveleri kullanılarak isteğe bağlı olarak hazırlanan sürdürülebilirlik raporları, KGK tarafından yapılan düzenlemeler doğrultusunda, 1 Ocak 2024 tarihi itibarıyla belirli işletmeler için zorunlu hâle getirilmiştir. Sürdürülebilirlik raporlarında uygulama birliği ve uluslararası geçerliliğin sağlanması amacıyla, ISSB tarafından yayımlanan IFRS S1 ve IFRS S2 standartları referans alınarak TSRS 1 “Sürdürülebilirlikle İlgili Finansal Bilgilerin Açıklanmasına İlişkin Genel Hükümler” ve TSRS 2 “İklimle İlgili Açıklamalar” standartları yayımlanmıştır. TSRS 1 ve TSRS 2 standartlarına göre hazırlanan sürdürülebilirlik raporlarında; yönetim, strateji, risk yönetimi ile metrikler ve hedeflere ilişkin açıklamalara yer verilmektedir. Genel amaçlı finansal rapor kullanıcılarının, işletmenin mevzuat gereği ulaşması gereken veya işletme tarafından belirlenen sürdürülebilirlikle ilgili hedeflere yönelik ilerlemeleri, riskleri ve fırsatları anlamalarını sağlamak amacıyla raporlanan metrikler ve hedefler, “TSRS 2’nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber” adlı referans niteliğindeki belgeler esas alınarak hazırlanmaktadır.

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Analiz kapsamında, KGK tarafından yayımlanan TSRS 2’nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber’in taslak metinlerinde yer alan iklimle ilgili sürdürülebilirlik açıklama konuları ve metrikler incelenmiştir. Toplam 68 belge, MAXQDA Analytics Pro 2024 programı kullanılarak içerik analizine tabi tutulmuştur. İlgili rehberler, TSRS 2’de yer alan iklimle ilgili açıklama ve metrikleri belirleme ve ölçme konusunda işletmelere alternatif çözüm önerileri sunmaktadır.

Analiz sonuçları, metriklerle ilişkin açıklamaların en yoğun olarak; üretimde enerji ve su yönetimi (50 belge), ürün yaşam döngüsü ve çevresel etkiler (36 belge), sera gazı emisyonları (23 belge) ve tedarik zinciri yönetimi (17 belge) konularında yapıldığını göstermektedir. Enerji yönetimi kapsamında, yenilenebilir enerji yüzdesi, şebeke elektriği yüzdesi, alternatif enerji yüzdesi, tüketilen toplam yakıt ve toplam enerji gibi metrikler yer alırken; su yönetimi kapsamında tüketilen toplam su, çekilen toplam su, faaliyetlerde kullanılmış toplam su hacmi, geri dönüştürülen su yüzdesi, su yönetimi risklerini azaltmaya yönelik stratejiler ve su kalitesi izinleri gibi metrikler sunulmaktadır. Belirlenen metriklerle ilişkin değerlendirmeler, nicel, tartışma ve analiz ile müzakere ve analiz olmak üzere üç kategoride gerçekleştirilmiş; ölçümler ise kilometre, gram, hektar, döngü sayısı, dakika, litre, varil gibi 22 farklı ölçü birimi kullanılarak yapılmıştır.

Sonuç olarak, Türkiye’de sürdürülebilirlik raporlamasının yeni bir sürece girdiği bu dönemde işletmeler tarafından hazırlanan sürdürülebilirlik raporlarının standardizasyonunun ve sektörler arası uyumunun sağlanması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, işletmelerin yalnızca KGK tarafından yayımlanan TSRS 1 ve TSRS 2 standartlarını değil, aynı zamanda iklimle ilgili açıklama ve metriklerin belirlenmesi ile ölçülmesine yönelik alternatif yaklaşımlar sunan rehber niteliğindeki kılavuzları da dikkate almaları gerekmektedir. Bu yaklaşım, metriklerin doğru ve şeffaf bir şekilde belirlenmesini ve sonuç olarak sürdürülebilirlik raporlarının güvenilirliğinin ve karşılaştırılabilirliğinin artırılmasını sağlayacaktır.

Bu çalışma hem akademik literatüre katkı sağlamakta hem de işletmelere sürdürülebilirlik raporlamasında daha etkin ve karşılaştırılabilir uygulamalar geliştirme yönünde rehberlik etmektedir. Gelecek araştırmalarda, TSRS 2’nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber dikkate alınarak hazırlanan sürdürülebilirlik raporlarında yer alan metriklerin incelenmesi yoluyla raporlamanın şeffaflık, güvenilirlik ve karşılaştırılabilirlik üzerindeki etkileri analiz edilebilir.

KAYNAKÇA

Akdoğan, M. U. (2024). Sürdürülebilirlik Bilgilerinin Raporlanmasında Kullanılan Raporlama Çerçevesine Toplu Bakış ve Tek Raporlama Çerçevesine Duyulan İhtiyaç-Güncel Gelişmeler. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Sayı: 72, 217-238. <https://doi.org/10.55322/mdbakis.1448567>

Ataman, B. & Kayacan, A. (2024). Bist Sürdürülebilirlik 25 Endeksinde Yer Alan Otomotiv Şirketlerinin Çevresel Sürdürülebilirlik Performanslarının İçerik Analizi ile Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 19(61), 77-94. <https://doi.org/10.14783/maruoneri.1372858>

Brundtland Raporu. (1987). Erişim Adresi: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>, Erişim Tarihi: 17.05.2025.

Ertan, Y. (2018). Türkiye’de Sürdürülebilirlik Raporlaması (2005-2017). *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 11(3), 463-478. <https://doi.org/10.29067/muvu.410926>

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Başkanlığı (KGK). TSRS 1 Sürdürülebilirlikle İlgili Finansal Bilgilerin Açıklanmasına İlişkin Genel Hükümler Standardı. Erişim: <https://www.kgk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 01.05.2025.

KGK-A. Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlaması Genel Bilgilendirme Dokümanı, Erişim Adresi: <https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/Genel%20Bilgilendirme.pdf>, Erişim Tarihi: 07.05.2025.

KGK-B. TSRS 2’ nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber Duyurusu, Erişim Adresi: [https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/Duyuru/Duyuru%20-%20S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik%20\(002\)-.pdf](https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/Duyuru/Duyuru%20-%20S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik%20(002)-.pdf), Erişim Tarihi: 07.05.2025.

KGK-C. Soru ve Cevaplarlar Sürdürülebilirlik Raporlaması, Erişim Adresi: https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Sustainability/Soru_ve_Cevaplarla_Surdurulebilirlik_Raporlamasi_30_05_2023-.pdf, Erişim Tarihi: 07.05.2025.

KGK-D. TSRS 2’ nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber, Erişim Adresi: <https://kgk.gov.tr/SustainabilityDetailForm/11696/TFRS2>, Erişim Tarihi: 27.04.2025.

Korga, S., ve Aslanoğlu, S. (2024). Sürdürülebilirlik Raporlamasında Sürdürülebilirlik Göstergelerinin Önem Düzeylerinin Belirlenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* (102), 1-18. <https://doi.org/10.25095/mufad.1425008>

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Nielsen, C. (2023). ESG Reporting and Metrics: From Double Materiality to Key Performance Indicators. *Sustainability*, 15(24), 16844. <https://doi.org/10.3390/su152416844>

Nipper, M., Ostermaier, A., & Theis, J. (2024). Mandatory disclosure of standardized sustainability metrics: The case of the EU Taxonomy Regulation. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 32(2), 2171-2190. <https://doi.org/10.1002/csr.3046>

Öktem, B. (2019). Sürdürülebilirlik Raporlamasında Ölçüm Parametreleri KPI'lar (Temel Performans Göstergeleri): Bankacılık Sektöründe Analiz. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 11(21), 247-263. <https://doi.org/10.14784/marufacd.623405>

Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>

TDK Güncel Türkçe Sözlük, 2025, Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim tarihi: 17.09.2025

TSRS'lerin Belirlenmesine İlişkin Kurul Kararı. (2023, 29 Aralık). Resmî Gazete (Sayı: 32414 (Mükerrer). Erişim Adresi: [https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/YasalDuzenlemeler/T%C3%BCrkiye%20S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik%20Raporlama%20Standartlar%C4%B1n%C4%B1n%20\(TSRS\)%20Belirlenmesine%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20Kurul%20Karar%C4%B1.pdf](https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/YasalDuzenlemeler/T%C3%BCrkiye%20S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik%20Raporlama%20Standartlar%C4%B1n%C4%B1n%20(TSRS)%20Belirlenmesine%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20Kurul%20Karar%C4%B1.pdf), Erişim Tarihi: 12.05.2025.

TSRS'lerin Uygulama Kapsamının Belirlenmesine İlişkin Kurul Kararı. (2023, 29 Aralık). Resmî Gazete (Sayı: 32414 (Mükerrer). Erişim Adresi: [https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/YasalDuzenlemeler/T%C3%BCrkiye%20S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik%20Raporlama%20Standartlar%C4%B1n%C4%B1n%20\(TSRS\)%20Uygulama%20Kapsam%C4%B1n%C4%B1n%20Belirlenmesine%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20Kurul%20Karar%C4%B1.pdf](https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/YasalDuzenlemeler/T%C3%BCrkiye%20S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik%20Raporlama%20Standartlar%C4%B1n%C4%B1n%20(TSRS)%20Uygulama%20Kapsam%C4%B1n%C4%B1n%20Belirlenmesine%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20Kurul%20Karar%C4%B1.pdf), Erişim Tarihi: 12.05.2025.

Widyawati L. (2019). A systematic literaturereview of socially responsible investment and environmental social governance metrics. *Bus Strat Env.* 29, 619–637. <https://doi.org/10.1002/bse.2393>

Yavuz, V. A. (2010). Sürdürülebilirlik Kavramı ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri/Concept Of Sustainability And Sustainable Production Strategies For Business Practices. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 63-86.

**TÜRKİYE'DE “FİNANSAL OLMAYAN RAPORLAMA” ALANINDAKİ
ARAŞTIRMACILARIN ÇALIŞMALARI: YÖK AKADEMİK ÜZERİNDEN BİR
DEĞERLENDİRME**

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Çıtak

Amasya Üniversitesi

ORCID: 0000-0003-3276-4796, fatma.citak@amasya.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de YÖK Akademi platformunda kayıtlı ve muhasebe bilim dalı içerisinde finansal olmayan raporlama anahtar kelimesini seçen akademisyenlerin çalışmalarını çeşitli yönlerden değerlendirmektir. Değerlendirilecek olan konular ise, bu anahtar kelimeyi tercih eden araştırmacı sayısı, anahtar kelime tercihleriyle birlikte seçtikleri diğer anahtar kelimelerin neler olduğu, anahtar kelimeyi seçen akademisyenlerin unvanlarını, yapılan çalışmaların türleri, çalışmaların yıl dağılımları, dergi türü çalışmalarda endeks türü ve yapılan çalışmaların konularını tespit etmektir. İçerik analizi yöntemi uygulanan çalışma, akademisyenlerin YÖKSİS sistemine kaydettikleri bilgilerle sınırlıdır. Çalışma sonucunda, muhasebe bilim dalında olan 1288 akademisyen içerisinde finansal olmayan raporlama anahtar kelimesini 48 akademisyen tercih etmiştir. Akademisyenlerin “Finansal Olmayan Raporlama” ile birlikte en çok tercih ettikleri anahtar kelime sırasıyla, finansal muhasebe, denetim ve kurumsal yönetim olduğu tespit edilmiştir. “Finansal Olmayan Raporlama” anahtar kelimesini en çok tercih eden akademisyenlerin Doktor Öğretim Üyesi (18) olduğu tespit edilmiştir. Akademisyenlerin yapılan en çok çalışma türünün makale (150) olduğu bulgulanmıştır. Dergi çalışmalarının tarandığı endeks türüne göre ise TR DİZİN (71), SSCI (14), SCOPUS (12), ESCI (11), SCI (1) ve diğer alan endeksleri (39) olarak tespit edilmiştir. Yayımlanan çalışmalarının konuları ise; sürdürülebilirlik raporlarının güvence denetimi açısından incelenmesi, sürdürülebilirlik raporlarının finansal performansla ilişkisi, çevresel göstergeler açısından sürdürülebilirlik raporlarının incelenmesi, kurumsal sosyal sorumluluk raporlarının güvenilirliği, entegre raporlama ve finansal performans ilişkisi gibi çalışmalardan oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Olmayan Raporlama, Sürdürülebilirlik, Entegre Raporlama

JEL Kodları: M41, M49

**AN ANALYSIS OF RESEARCH CONDUCTED BY SCHOLARS IN THE FIELD
OF “NON-FINANCIAL REPORTING” IN TÜRKİYE: A REVIEW BASED ON
YÖK ACADEMIC DATABASE**

Abstract

The aim of this study is to evaluate, from various perspectives, the works of academicians registered on the YÖK Academic platform in Türkiye who are listed under the field of Accounting and have selected the keyword “non-financial reporting.” The aspects to be analyzed include: the number of researchers who have chosen this keyword, other keywords selected alongside it, the academic titles of these researchers, the types of studies conducted, the distribution of these studies by year, the indexing categories of journal articles, and the thematic focus of the studies. The study employs a content analysis method and is limited to the data recorded by academicians in the YÖKSİS system. As a result of the analysis, it was found that among 1,288 academicians in the field of Accounting, 48 had selected the keyword “non-financial reporting.” The keywords most frequently chosen in conjunction with “non-financial reporting” were identified as “financial accounting,” “auditing,” and “corporate governance,” respectively. It was determined that the academic title most commonly associated with the selection of the “non-financial reporting” keyword was Assistant Professor (18). The most frequently produced type of study among these academicians was the article (150). Regarding journal publications, the indexing categories were identified as follows: TR DİZİN (71), SSCI (14), SCOPUS (12), ESCI (11), SCI (1), and other field indexes (39). The subjects of the published studies include the examination of sustainability reports in terms of assurance auditing, the relationship between sustainability reports and financial performance, the analysis of

sustainability reports based on environmental indicators, the reliability of corporate social responsibility reports, and the relationship between integrated reporting and financial performance.

Keywords: Non-financial Reporting, Integrated Reporting, Sustainability Reporting

JEL Codes: M41, M49

1. GİRİŞ

İklim değişikliği ve insan davranışları sonucu kaynaklarımız azalmakta ancak ihtiyaçlar artmaktadır. İşletmeler, üretim yaparken bunları göz önünde bulundurarak hareket etmek zorunda kalmaktadır. Zamanla karar vericiler yalnızca finansal bilgilerin değil, finansal olmayan bilgilerinde raporlanması gerektiğinin farkına varmışlardır. Finansal olmayan bilgiler, yalnızca işletmeler için değil, hem yasal düzenleme yapımcılar hem de işletmeye yatırım yapacak olan kişilerin karar alırken ihtiyaç duydukları bilgileri de kapsadığı için önemli hale gelmesine neden olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de YÖK Akademi platformunda muhasebe bilim dalı içerisinde yer alan finansal olmayan raporlama anahtar kelimesini seçen akademisyenlerin çalışmalarını çeşitli yönlerden değerlendirmektir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde finansal olmayan raporlama kapsamında olan raporlar hakkında bilgi verilmektedir.

2.1. Finansal Olmayan Raporlamalar

Finansal olmayan raporlama, genellikle finansal rakamlara dayanmayan, ancak paydaşlara işletmenin finansal tablolarının çok ötesine geçen, değer yaratmanın temel alanlarını anlamlarını sağlayan bilgilerin açıklanmasıdır (Bourgoin, 2025). Çeşitli finansal olmayan bilgileri açıklayan raporlar bulunmaktadır.

Sürdürülebilirlik raporlaması, *“işletmelerin faaliyetlerinin sonucu ortaya çıkan ekonomik, çevresel ve sosyal hakkında bilgiler sunan bir rapordur ve söz konusu raporlar işletme ya da kuruluşlar tarafından yayınlanmaktadır”* (Başar, 2024, s.157).

Entegre raporlama, bir işletmenin finansal bilgileri ile finansal olmayan bilgileri arasında ilgi kurularak ortak bir raporlama yapmaktır (Karğın, Aracı ve Aktaş, 2013).

Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) raporlaması, sosyal sorumluluk bilincine sahip işletmeler açısından, KSS raporlama araçları kullanılarak gerçekleştirilen, görünürlük, hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkeleri çerçevesinde yürütülen bir uygulama normu olarak değerlendirilmektedir (Olanipekun, Omotayo ve Saka, 2021).

Kurumsal yönetim ilkeleri uyum raporu, raporların adillik, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve sorumluluk ilkelerine uyumluluklarıyla ilgili bilgilerin yer aldığı raporlardır.

Karbon saydamlık projesi iklim değişikliği raporlaması, halka açık işletmelerin doğal kaynaklarını nasıl kullandığını, faaliyetlerinin sınırlı kaynakların üretiminde nasıl etkilediğini ve bu alandaki risk yönetiminin yatırımcılara raporlanmasıdır (Sultanoğlu ve Özerhan, 2020).

3. LİTERATÜR TARAMASI

Araştırmalar sonucunda, konuyla ilgili YÖK Akademik platformu üzerinde yapılan çalışmalara rastlanılmamıştır. Fakat farklı alanlarla ilgili araştırmalar bulunmaktadır. Finansal olmayan raporlamalara ilişkin bibliyometrik analiz, içerik analizi, literatür incelemesi gibi çalışmalar yapıldığı tespit edilmiştir.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Sezen Doğancı ve Karaçar (2018) çalışmalarında, YÖK Akademik platformunda “Turizm” bilim dalında “Turizm Rehberliği” anahtar kelimesini seçen akademisyenlerin çalışma alanları, eğitim durumları ve verdikleri dersleri incelemişlerdir.

Çelebier ve Çankaya (2019) çalışmalarında, entegre raporlama ile ilgili yapılmış çalışmalar literatür tarama yöntemi ile incelenmiştir. Yapılan çalışmaların entegre raporunun faydaları, işletmelerde değer yaratma açısından katkısı ve işletme performansına etkisi konularını içerdiği tespit edilmiştir.

Akyüz ve Yangıbayev (2020) çalışmalarında, entegre raporlama ile finansal performansı arasındaki ilişkiyi ölçen çalışmaları incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, çalışmalarda aktif karlılık ve özsermaye karlılığı gibi muhasebe temelli çalışmaların yer aldığı, entegre raporlamaya uygunluk tespitinin yapıldığı ve bağımsız değişken olarak entegre raporlamanın belirlendiği tespit edilmiştir.

Ceylan ve Padır (2022) çalışmalarında, YÖK Akademik platformunda “Turizm” bilim dalında “Turizm Rehberliği” anahtar kelimesini seçen akademisyenlerin hangi lisans ve lisansüstü eğitimlerden mezun oldukları ve mezun oldukları okullara yönelik tespitlerde bulunmuşlardır.

Himmetoğlu (2023) çalışmasında, Web of Science (Wos) veri tabanında yayınlanan kurumsal sosyal sorumluluk ve kurumsal sürdürülebilirlik ile ilgili çalışmalar değerlendirilmiştir.

Kurt (2023) çalışmasında, Türkiye’de entegre raporlama konusunda yazılmış makaleler ve tezler literatür tarama yöntemi ile incelemiştir. Ulusal Tez Merkezi, DergiPark ve TRDizin’de anahtar kelime olarak entegre raporlama ifadesi kullanılarak araştırma yapılmıştır.

Acar Uğurlu ve Özbingöl (2024) çalışmalarında, Web of Science (Wos) veri tabanında yayınlanan sürdürülebilirlik raporlama konusu ile ilgili yapılmış çalışmaları bibliyometrik analiz yöntemi ile incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, 2015 yılından itibaren konuya olan ilginin arttığı ve en çok kullanılan anahtar kelimelerinin sürdürülebilirlik, sürdürülebilirlik raporlaması ve kurumsal sosyal sorumluluk olduğu tespit edilmiştir.

Güven (2024) çalışmasında, 2011-2023 yılları arasında Web of Science veri tabanında yayımlanmış 670 makale bibliyometrik analiz yöntemi ile incelemiştir. Çalışma sonucunda, entegre raporlama konusunda olan ilginin zamanla arttığı ve en çok çalışmanın İtalya’da olduğu tespit edilmiştir.

Özulucan, Keleş ve Temel (2024) çalışmalarında, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında yayımlanan sürdürülebilirlik muhasebesi konusu üzerine yapılmış çalışmaların yıllar itibarıyla eğitimlerini tespit edebilmektir. Çalışma sonucunda, konuya olan ilginin artış eğiliminde olduğu tespit edilmiştir.

Yılmaz (2024) çalışmasında, Web of Science (Wos) veri tabanında yayınlanan, muhasebe açısından değerlendirilen kurumsal sosyal sorumluluk konusunda yapılan çalışmalar bibliyometrik analiz yöntemi ile incelenmiştir. Çalışma sonucunda 2019 yılından itibaren konuya olan ilginin arttığı ve sürdürülebilirlik, finansal raporlama ve kurumsal yönetimle olan ilişkisi üzerine çalışmaların yapıldığı tespit edilmiştir.

Bozkurt Yazar (2025) çalışmasında, Web of Science ve Scopus veri tabanında taranan sürdürülebilirlik raporlaması güvencesi konusunda yapılmış çalışmalar içerik analizi yöntemi ile incelemiştir. Çalışma sonucunda, konuyla ilgili yapılan ilk çalışmanın 2011 yılı olduğu ve en çok kullanılan anahtar kelimenin sürdürülebilirlik raporlaması, güvence ve sürdürülebilirlik raporlaması güvencesi olduğu saptanmıştır.

Coşkun, Coşkun ve Yavuz (2025) çalışmalarında, Web of Science veri tabanında yayımlanmış entegre raporlama ve sürdürülebilirlik ile ilgili çalışmaları yazarları, dergileri, ülkeleri ve ilgili araştırma konuları açısından bibliyometrik analiz ile incelemişlerdir.

4. METODOLOJİ

Bu bölümde araştırmanın amacı, kapsamı, yöntemi ve araştırma bulguları yer almaktadır.

4.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmanın amacı, Türkiye’de YÖK Akademi platformuna kayıtlı ve muhasebe bilim dalı içerisinde finansal olmayan raporlama anahtar kelimesini seçen akademisyenlerin çalışmalarını çeşitli yönlerden değerlendirmektir.

Araştırmanın kapsamı, YÖK Akademi platformuna kayıtlı ve muhasebe bilim dalı finansal olmayan raporlama anahtar kelimesini seçen akademisyenlerdir.

Araştırmanın sınırları ise, Akademisyenlerin YÖKSİS sistemine kaydettikleri bilgilerle sınırlıdır. 10.08.2025 tarihine kadar geçerli olan bilgileri kapsamaktadır.

4.2. Araştırmanın Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde, “muhasebe bilim dalında akademisyenlerin” anahtar kelime tercihleri, “finansal olmayan raporlama” anahtar kelimesi ile birlikte diğer anahtar kelime tercihleri, “finansal olmayan raporlama” anahtar kelimesini tercih eden akademisyenlerin unvanları, akademisyenlerin unvanlarına göre “finansal olmayan raporlama” konularıyla ilgili yayımlanan çalışma türleri, yayımlanan çalışmaların yıllara göre dağılımı, dergi çalışmalarının tarandığı endeks türleri, akademisyenlerin yayımlanan çalışma konuları, SSCI endeks türünde yayımlanan çalışmaların konularıyla ilgili bulgulara yer verilmektedir.

4.2.1. Muhasebe Bilim Dalında Akademisyenlerin Anahtar Kelime Tercihleri

YÖK Akademik Platformunda Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanında yer alan bilim/sanat alanlarından biri muhasebedir. Muhasebe bilim dalında ise 14 anahtar kelime bulunmaktadır. Tablo 1’de akademisyenler tarafından tercih edilen anahtar kelimeler ve sayıları bulunmaktadır.

Tablo 1. Muhasebe Bilim Dalında Akademisyenlerin Anahtar Kelime Tercihleri

Kod	Bilim Alanı	Anahtar Kelime	Akademisyen Sayısı
112201	Muhasebe	Adli Muhasebe	42
112202	Muhasebe	Denetim	449
112203	Muhasebe	Finansal Bilgi Yönetimi	82
112204	Muhasebe	Finansal Muhasebe	825
112215	Muhasebe	Finansal Olmayan Raporlama	48
112205	Muhasebe	İç Kontrol	65
112207	Muhasebe	Kâr Amacı Gütmeyen Kurumlar Muhasebesi	13
112208	Muhasebe	Kurumsal Yönetişim	90
112209	Muhasebe	Mali Tablo Analizi	351
112210	Muhasebe	Muhasebe Etiği	80
112211	Muhasebe	Muhasebe Tarihi	43
112212	Muhasebe	Muhasebe Teorisi	98
112213	Muhasebe	Uluslararası Muhasebe	215
112214	Muhasebe	Yönetim ve Maliyet Muhasebesi	522
		TOPLAM	1288

Kaynak: YÖK Akademik, 2025

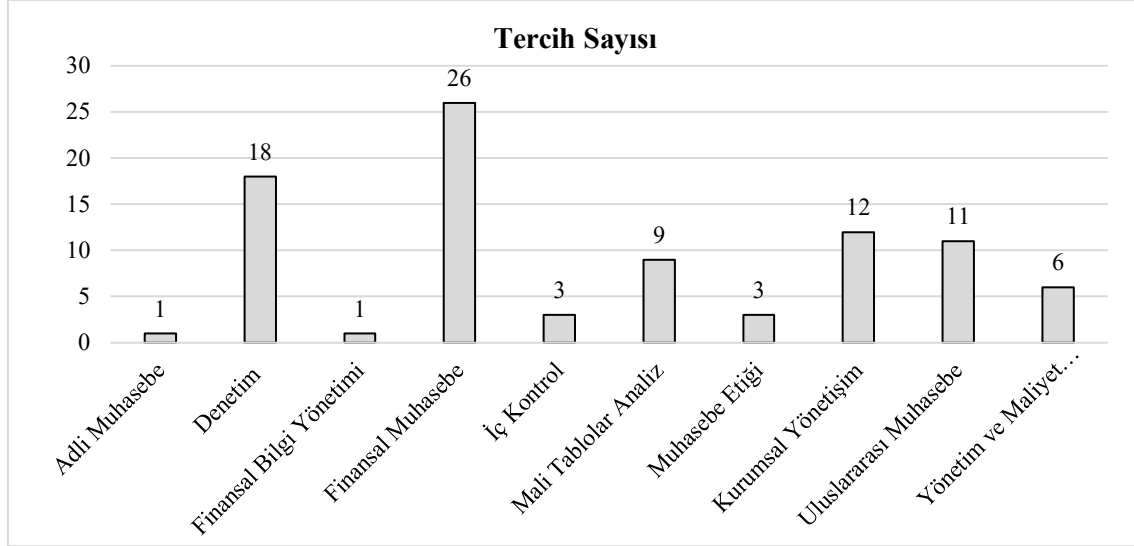
Tablo 1 incelendiğinde 1288 muhasebe bilim dalındaki akademisyenlerin en çok tercih ettikleri anahtar kelime, finansal muhasebe, daha sonra ise, yönetim ve maliyet muhasebesi, denetim, mali tablolar analizi ve uluslararası muhasebe olduğu görülmektedir. En az tercih edilen

anahtar kelimeler ise sırasıyla, kâr amacı gütmeyen kurumlar muhasebesi, adli muhasebe, muhasebe tarihi ve finansal olmayan raporlamadır. Finansal raporlamayı tercihe eden akademisyen sayısı ise, 48'dir.

4.2.2. Finansal Olmayan Raporlama ile Birlikte Tercih Edilen Diğer Anahtar Kelimeler

YÖK Akademik platformunda 3 tane anahtar kelime seçimi yapılabilmektedir. Grafik 1'de Finansal olmayan raporlama anahtar kelimesi ile birlikte tercih edilen diğer anahtar kelimeler bulunmaktadır.

Grafik 1. Finansal Olmayan Raporlama ile Birlikte Tercih Edilen Diğer Anahtar Kelimeler

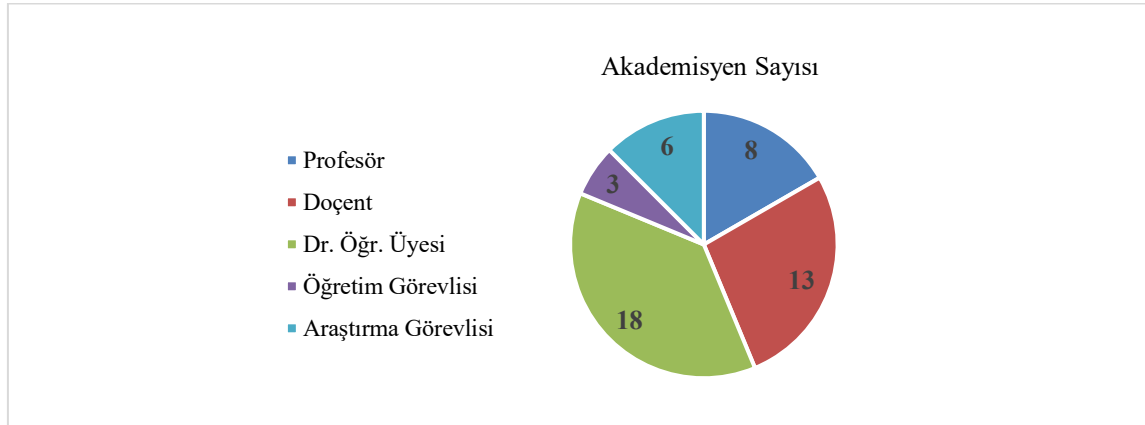
Kaynak: YÖK Akademik, 2025

Grafik 1 incelendiğinde akademisyenlerin “Finansal Olmayan Raporlama” ile birlikte en çok tercih ettikleri anahtar kelime sırasıyla, finansal muhasebe, denetim, kurumsal yönetim ve uluslararası muhasebe olduğu tespit edilmiştir.

4.2.3. Finansal Olmayan Raporlama Anahtar Kelime Tercih Eden Akademisyenlerin Unvanları

Grafik 2’de Finansal olmayan raporlama anahtar kelimesini tercih eden akademisyenlerin akademik unvanları ile ilgili bilgileri bulunmaktadır.

Grafik 2. Finansal Olmayan Raporlama Anahtar Kelime Tercih Eden Akademisyenlerin Unvanları

Kaynak: YÖK Akademik, 2025

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Grafik 2 incelendiğinde “Finansal Olmayan Raporlama” anahtar kelimesini en çok tercih eden akademisyenlerin Doktor Öğretim Üyesi ve Doçent unvana sahip oldukları tespit edilmiştir.

4.2.4. Finansal Olmayan Raporlama Anahtar Kelime Tercih Eden Akademisyenlerin Unvanlarına Göre Yayımlanan Çalışma Türleri

Finansal olmayan raporlama anahtar kelime tercih eden akademisyenler finansal olmayan raporlama konusunda kitap veya kitap bölümü, makale, bildiri ve proje çalışmalarında bulunmuşlardır. Tablo 2’de yapılan ve yayımlanan bu çalışmaların akademik unvana göre sayısal bilgileri yer almaktadır.

Tablo 2. Finansal Olmayan Raporlama Anahtar Kelime Tercih Eden Akademisyenlerin Unvanlarına Göre Yayımlanan Çalışma Türleri

	Kitaplar	Makaleler	Bildiriler	Projeler
Profesör	16	28	16	2
Doçent	38	73	59	1
Dr. Öğr. Üyesi	20	37	19	3
Öğretim Görevlisi	0	3	1	0
Araştırma Görevlisi	6	9	10	0
TOPLAM	80	150	105	6

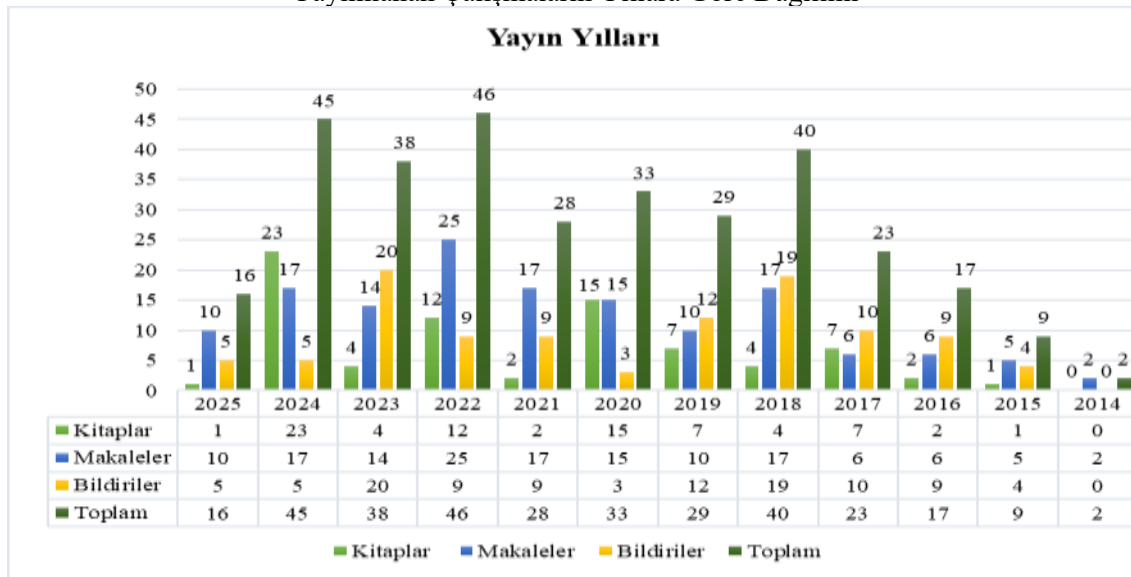
Kaynak: YÖK Akademik, 2025

Finansal olmayan raporlama anahtar kelime tercih eden akademisyenlerin yapılan çalışma türleri kitap ve kitap bölümü (80), makale (150), bildiri (105) ve proje (6) olarak tespit edilmiştir. Konuyla ilgili en çok makale türünde çalışma yapılmıştır.

4.2.5. Finansal Olmayan Raporlama Anahtar Kelimesini Tercih Eden Akademisyenlerin Yayımlanan Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Finansal olmayan raporlama anahtar kelimesini tercih eden akademisyenlerin yayımlanan çalışmaları çeşitli dönemlerde yayımlanmıştır. Grafik 3’te yayımlanan çalışmaların yıllara göre dağılımı yer almaktadır.

Grafik 3. Finansal Olmayan Raporlama Anahtar Kelimesini Tercih Eden Akademisyenlerin Yayımlanan Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: YÖK Akademik, 2025

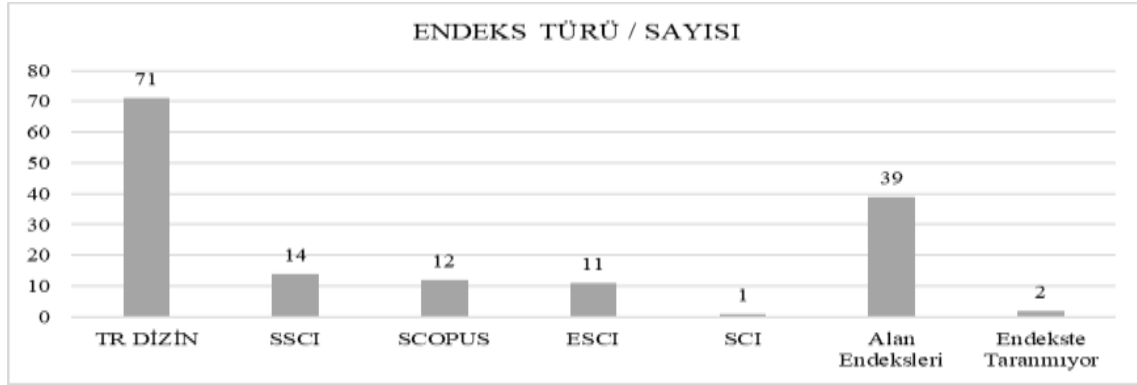
12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Finansal olmayan raporlama anahtar kelime tercih eden akademisyenlerin yayımlanan çalışmaların yıllara göre dağılımında, kitap türünde en çok çalışmanın yapıldığı yıl 23 çalışma ile 2024, ardından 15 çalışma ile 2020 yılı, 2022 yılında da 12 çalışma olduğu bulgulanmıştır. Makale türü çalışmalarda, en çok yapıldığı yıllar 2022 (25), 2018, 2021 ve 2024 (17) yılları ve 15 çalışma ile 2020 yılındadır. Bildiri çalışma türünde ise, en çok çalışmanın 46 çalışma ile 2022 yılında, ardından 40 çalışma ile 2018 yılında yapıldığı tespit edilmiştir.

4.2.6. Finansal Olmayan Raporlama Anahtar Kelimesini Tercih Eden Akademisyenlerin Dergi Çalışmalarının Tarandığı Endeks Türleri

Grafik 4'te finansal olmayan raporlama anahtar kelimesini tercih eden akademisyenlerin yayımlandığı dergi çalışmalarının tarandığı endeks türleri yer almaktadır.

Grafik 4. Finansal Olmayan Raporlama Anahtar Kelimesini Tercih Eden Akademisyenlerin Dergi Çalışmalarının Tarandığı Endeks Türleri

Kaynak: YÖK Akademik, 2025

Dergi çalışmalarının tarandığı endeks türüne göre ise TR DİZİN (71), SSCI (14), SCOPUS (12), ESCI (11), SCI (1) Diğer alan endeksleri (39) olarak tespit edilmiştir. Çalışmaların en çok yayımlanan endeks türünün TR Dizin'dir.

4.2.6. Finansal Olmayan Raporlama Anahtar Kelimesini Tercih Eden Akademisyenlerin Yayımlanan Çalışmaların Konuları

Finansal olmayan raporlama olan sürdürülebilirlik ve entegre raporları çeşitli konular üzerinden değerlendirilmiş, çalışmalar yapılmıştır. Tablo 3'te finansal olmayan raporlama anahtar kelimesini tercih eden akademisyenlerin yayımlanan çalışmalarının konularına yer verilmiştir.

Tablo 3. Finansal Olmayan Raporlama Anahtar Kelimesini Tercih Eden Akademisyenlerin Yayımlanan Çalışmaların Konuları

	Yayımlanan Çalışma Konuları
1	Sürdürülebilirlik Raporlarının Güvence Denetimi Açısından İncelenmesi
2	Sürdürülebilirlik Raporlarının Güvence Denetiminin Sektörel Bazda İncelenmesi
3	Sürdürülebilirlik Raporlarının Finansal Performansla İlişkisi
4	Küresel Raporlama Girişimi (GRI) ile Kurumsal Sürdürülebilirlik İlişkisi
5	Sürdürülebilirlik Raporlarında Şeffaflık ve Hesap Verilebilirlik
6	ESG Puanı ve Finansal Performansla İlişkisi
7	BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlaması
8	Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlarının Güvenirliliği
9	Entegre Raporlama ve Finansal Performans İlişkisi
10	Entegre Raporlamanın Sürekli Denetimi

Kaynak: YÖK Akademik, 2025

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Finansal olmayan raporlama anahtar kelime tercih eden akademisyenlerin yayımlanan çalışmalarının konuları ise; Sürdürülebilirlik raporlarının güvence denetimi açısından incelenmesi, sürdürülebilirlik raporlarının finansal performansla ilişkisi, güvence denetiminin sektörel bazda incelenmesi, Küresel Raporlama Girişimi (GRI) İle Kurumsal Sürdürülebilirlik ilişkisi, ESG puanı ve finansal performansla ilişkisi, kurumsal sosyal sorumluluk raporlarının güvenilirliği, entegre raporlama ve finansal performans ilişkisi, sürdürülebilirlik raporlarında şeffaflık ve hesap verilebilirlik gibi çalışmalardır.

Tablo 4. “Finansal Olmayan Raporlama” Anahtar Kelimesini Tercih Eden Akademisyenlerin SSCI Endeks Türünde Yayımlanan Çalışmaların Konuları

	SSCI Endeks Türünde Yayımlanan Çalışmaların Konuları
1	Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlarındaki CEO İfadelerinde İzlenim Yönetimi Taktikleri
2	Sigorta Şirketlerinin Kurumsal Yıllık Raporlarında İnsan Kaynakları Açıklamaları: Gelişmekte Olan Ülke Örneği
3	Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Sorunların Grafiksel Temsilinde İzlenim Yönetimi
4	ESG Uygulamaları ve Kurumsal Finansal Performans: Borsa İstanbul'dan Kanıtlar
5	Entegre Raporlama Güvencesinde Ulusal Kültürün Rolünün Araştırılması: Uluslararası Kanıtlar
6	Küresel Turizm Sektöründe Sürdürülebilirlik Raporlamasının Kurumsal İtici Güçleri
7	Misafirperverlik ve Turizm Sektörünün Sürdürülebilirlik Raporlarının Tematik Yapısı: Dönemsel, Bölgesel ve Format Bazlı Bir Analiz
8	Kurumsal Sosyal Sorumluluk Performansı, Raporlama ve Dış Güvence Arasındaki Bağlantıların İncelenmesi: Misafirperverlik ve Turizm Sektöründen Kanıtlar
9	Küresel Havacılık Sektöründe Sürdürülebilirlik Raporlamasını Neler Etkiliyor? Kurumsal Bir Bakış Açısı
10	Kurumsal Yönetişimin Karbon Emisyonu Açıklamaları Üzerindeki Etkisi: Türkiye'den Kanıtlar
11	Entegre Raporlamada İleriye Dönük Açıklamaların Belirleyicileri
12	Havacılık Sektöründe Sürdürülebilirlik Raporlaması: Dünya Çapında Kanıt
13	Sürdürülebilirlik Raporlaması ile Şirket Performansı Arasındaki Bağlantı: Sektör Grupları, Muhasebe ve Piyasa Ölçümlerinin Göz Önünde Bulundurulması
14	Ayrıncı Analiz Kullanılarak Sürdürülebilirliğin Kurumsal Finansal Performans Üzerindeki Etkisinin Araştırılması

Kaynak: YÖK Akademik, 2025

Finansal olmayan raporlama anahtar kelime tercih eden akademisyenlerin SSCI indeks türü özelliğine sahip dergilerde yayımlanan çalışmaların konuları ise konu sektör bazlı incelenmekte, güvence denetimi konuları ile değerlendirilmekte, sürdürülebilirlik ve entegre raporlarının finansal performans üzerindeki etkileri incelenmekte, kurumsal sosyal sorumluluk, kurumsal yönetişimin karbon emisyonu açıklamaları üzerindeki etkisi gibi konuları içermektedir.

5. SONUÇ

Finansal olmayan bilgiler, yatırım yapmayı planlayan işletmeler ve yasal karar alıcılar tarafından ilgi konusu olmaktadır. Bu durum bilim insanlarının da dikkatini çekmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada, YÖK Akademik platformunda finansal olmayan raporlama anahtar kelimesini seçen akademisyenlerin bazı özelliklerini belirterek yapılan çalışmaların konuları hakkında araştırmayı kapsamaktadır.

Çalışma sonucunda, YÖK Akademik platformunda 1288 muhasebe bilim dalındaki akademisyenlerin 48'i finansal olmayan raporlama anahtar kelimesini seçmiştir. “Finansal Olmayan Raporlama” ile birlikte en çok tercih ettikleri anahtar kelimeler finansal muhasebe, denetim, kurumsal yönetişimdir. “Finansal Olmayan Raporlama” anahtar kelimesini en çok tercih eden akademisyenlerin Doktor Öğretim Üyesi'dir. En çok çalışmaların yayımlandığı çalışma türleri makale (150)'dir. Makale türü çalışmaların görünürlülüğü diğer türlere göre fazla olması ve doçentlik kriterlerinde makale türü çalışmalarının öneminin artmasından da kaynaklanıyor olabilir. Bununla birlikte, uluslararası endeks türü açısından kabul edilen makale türlerinin olduğu tespit edilmiştir. En çok yayımların yapıldığı yıllar ise 2022 (46) ve 2024 (45)'tür. Bunun bir

nedeni Covid-19 salgını ve iklim değişikliğinin artmasından dolayı finansal olmayan bilgilerin öneminin artmasından kaynaklanıyor olabilir. Bir diğer neden de konuyla ilgili çalışmalarda (Acar Uğurlu ve Özbingöl, 2024; Güven, 2024; Yılmaz, 2024) artış olmasından kaynaklanıyor olabilir. Çalışmaların, sürdürülebilirlik raporlaması ile entegre raporlama konularında ve finansal performansla ilişkisi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Akademisyenlerin SSCI endeks türünde yayımlanan çalışmaların konuları ise, sürdürülebilirlik ve entegre raporlarının finansal performans üzerindeki etkilerini, kurumsal sosyal sorumluluk, kurumsal yönetişimin karbon emisyonu açıklamaları üzerindeki etkisi, kurumsal sosyal sorumluluk performansı, raporlama ve dış güvence arasındaki ilişkiyi ölçen ve bu konuları sektör bazda inceleyen çalışmalar olduğu tespit edilmiştir.

İklim değişikliği ile birlikte gelecek nesillere yaşanılabilir dünya bırakabilmek ve konunun hem işletmeleri hem de insanoğlunu ilgilendirdiği için finansal olmayan raporlama konusunda akademik çalışmaların artarak devam edeceği düşünülmektedir. Yapılan çalışmaların hem bilim dünyasına hem iş dünyasına hem de ülke karar alıcılarının ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlar dikkate alınarak hareket edilmesinde fikir sahibi olmalarını sağlayacağından dolayı katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Acar Uğurlu, Y., ve Özbingöl A. (2024). Sürdürülebilirlik raporlaması konusundaki makalelerin bibliyometrik analizi: Web of science örneği. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 17(2), 179-208

Akyüz, F., ve Yangıbayev, B. (2020). Entegre raporlama ile finansal performans arasındaki ilişkiye yönelik akademik çalışmaların değerlendirilmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 13(2), 41-65.

Başar, A. B. (2024). Sürdürülebilirlik raporlamasında kullanılan uluslararası çerçeve ve standartlar. Cevdet Alptekin Kayalı ve Filiz Yüksel (Ed). *Sürdürülebilir Kalkınmanın Muhasebe ve Denetim Yansımaları* içinde (ss.156-184). Bursa: Ekin Yayınevi.

Bourgoin, C. (2025). *Non-financial reporting: responsible, far-sighted management*. Erişim adresi <https://www.pwc.ch/en/insights/disclose/23/non-financial-reporting-responsible-far-sightedmanagement.html#:~:text=Non%2Dfinancial%20reporting%20is%20defined,way%20beyond%20your%20financial%20statements>.

Bozkurt Yazar, B. (2025). Sürdürülebilirlik raporlaması güvencesi konusunda yapılmış çalışmaların içerik analizi yöntemi ile incelenmesi. *Denetim ve Güvence Hizmetleri Dergisi*, 5(2), 197-217.

Ceylan, U., ve Padır, H. (2022). Turist rehberliği bölümü akademik personelinin eğitim profili: Devlet üniversiteleri üzerine bir araştırma. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(7), 842-857.

Coşkun, S., Coşkun, S., ve Yavuz, İ. (2025). Bibliometric analysis of the research in the field of accounting in relation to sustainability and integrated reporting. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 60(1), 1137-1158.

Çelebier, M., ve Çankaya, F. (2019). Entegre raporlama ile ilgili yapılan çalışmalar: Literatür taraması. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 5(2), 179-196.

Güven, B. (2024). Entegre raporlama üzerine bibliyometrik bir inceleme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 16(31), 474-487.

Himmetoğlu, A. (2023). Kurumsal sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk: Bir bibliyometrik analiz çalışması. *Erciyes İletişim Dergisi*, 10(2), 891-911.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

- Karğın, S., Aracı, H., ve Aktaş, H. (2013). Entegre raporlama: Yeni bir raporlama perspektifi. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 6(1), 27-46.
- Kurt, E. S. (2023). Türkiye’de entegre raporlama çalışmaları: Sistemik literatür incelemesi (2012-2022). *Muhasebe Enstitüsü Dergisi-Journal of Accounting Institute*, 68, 15-42.
- Olanipekun, A. O., Omotayo, T., ve Saka, N. (2021). Review of the use of corporate social responsibility (CSR) tools. *Sustainable Production and Consumption*, 27, 425-435.
- Özulucan, A., Keleş, D., ve Temel, E. (2024). Sürdürülebilirlik muhasebesi yazınına bibliyometrik bakış: Web of science ve scopus veri tabanında karşılaştırmalı bir analiz. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 223-243.
- Sezen Doğancılı, O. ve Karaçar, E. (2018). Turizm rehberliği bölümünde bulunan akademisyenlerin yük akademik profillerinin incelenmesi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Akademik Çalışmalar*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Sultanoğlu, B. ve Özerhan, Y. (2020). İklim değişikliği raporlaması: Türkiye’deki işletmelerin gönüllü karbon saydamlık projesi (CDP) açıklamaları. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22, 176-194.
- Yılmaz, H. (2025). Muhasebe çerçevesinde kurumsal sosyal sorumluluk: Bibliyometrik bir analiz. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 7(4), 1015-1032.

**FİNANSAL BAŞARISIZLIK TAHMİNİNDE FİNANSAL ORANLARIN
AÇIKLAYICI GÜCÜ: BORSA İSTANBUL'DA AÇIKLANABİLİR YAPAY ZEKÂ
İLE BİR ANALİZ**

Öğr. Gör. Dr. Zafer KARDEŞ

Afyon Kocatepe Üniversitesi
0000-0002-5719-855, zaferkardes@aku.edu.tr

Dr. Tolga BÜYÜKTANIR

AGRA Fintech Yazılım Çözümleri A.Ş.
0000-0001-5317-0028, tolga.buyuktanir@agrafintech.com

Prof. Dr. Tuğrul KANDEMİR

Afyon Kocatepe Üniversitesi
0000-0002-3544-742, kandemir@aku.edu.tr

Özet

Çalışmada, Borsa İstanbul'da işlem gören şirketler için finansal başarısızlığı tahmin etmede finansal oranların açıklayıcı gücü incelenmektedir. Şirketlerin finansal performansını yansıtan 34 finansal değişken kullanılarak, XGBoost algoritması ile açıklanabilir bir tahmin modeli geliştirilmiştir. Bu model çerçevesinde, finansal olarak başarılı ve başarısız şirketler arasında ayırım yapmada en etkili finansal oranları belirlenmeye çalışılmıştır. Analiz sonuçları, ticari borç devir oranı, nakit oranı ve özkaynak/toplam yabancı kaynak oranının modelin tahmin gücüne en yüksek katkıyı sağladığını göstermektedir. Permütasyon özellik önem analizi, bu değişkenlerin finansal başarısızlığın tahmin edilmesinde kritik rol oynadığını doğrulamaktadır. SHapley Additive exPlanations (SHAP) analizi ise modelin karar alma sürecinde ödeme gücü ve likidite göstergelerine öncelik verdiğini ortaya koymaktadır. SHAP beeswarm plot bulguları, düşük ticari borç devir oranı ve düşük nakit oranının finansal başarısızlık riskini artırırken, yüksek değerlerin bu riski azalttığını göstermektedir. Elde edilen sonuçlar, kredi puanlama sistemleri ve denetim süreçlerinde bu temel finansal oranlara odaklanmanın tahmin doğruluğunu artırabileceğini ve finansal başarısızlık tahmini için erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesine katkı sağlayabileceğini göstermektedir. Çalışma, finansal başarısızlık tahmin literatürüne katkı sunmakta ve finans analistleri, yatırımcılar ile düzenleyici kurumlar için uygulanabilir bulgular ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Başarısızlık, Finansal Oranlar, Değişken Seçimi, Özellik Önemi, Açıklanabilir Yapay Zekâ.

JEL Kodları: G32, G33, C45, C53

**THE EXPLANATORY POWER OF FINANCIAL RATIOS IN PREDICTING
FINANCIAL FAILURE: AN ANALYSIS UTILIZING EXPLAINABLE
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AT BORSA ISTANBUL**

Abstract

This study examines the explanatory power of financial ratios in predicting financial failure for companies listed on Borsa Istanbul. Using 34 financial variables reflecting the financial performance of companies, a predictive model was developed using the XGBoost algorithm. Within this model, the most effective financial ratios were identified to distinguish between financially successful and unsuccessful companies. The analysis results indicate that the debt turnover ratio, cash ratio, and equity/total liabilities ratio contribute the most to the model's predictive power. Permutation feature importance analysis confirms that these variables are critical for predicting financial failure. SHapley Additive exPlanations (SHAP) analysis reveals that the model prioritizes solvency and liquidity indicators in its decision-making process. The SHAP beeswarm plot findings indicate that a low debt turnover ratio and low cash ratio increase the risk of financial failure, whereas high values reduce this risk. The results suggest that focusing on these key financial ratios in credit-scoring systems and auditing processes can increase forecast accuracy and

contribute to the development of early warning systems for financial failure prediction. This study contributes to the financial failure prediction literature and provides applicable findings for financial analysts, investors, and regulatory agencies.

Keywords: Financial Failure, Financial Ratios, Variable Selection, Feature Importance, Explainable Artificial Intelligence (XAI).

JEL Codes: G32, G33, C45, C53

1. GİRİŞ

Finansal başarısızlık tahmini, uzun zamandan beri araştırmacılar, yatırımcılar, finansal analistler, denetçiler ve düzenleyici kurumlar için araştırma konusu olmuştur. Bir işletmenin finansal yükümlülüklerini yerine getirememesi durumu olarak ifade edilen finansal başarısızlık (Beaver, 1966), iflasa yol açabilir ve hem işletme için hem de paydaşlar için önemli ekonomik sonuçlar doğurabilir. Dolayısıyla finansal başarısızlığı doğru bir şekilde tahmin edebilme son derece önemli bir konudur ve bu alanda en çok kullanılan göstergeler finansal oranlar olmuştur. Finansal tablolardan hesaplanan finansal oranlar, bir işletmenin performansının ve finansal sağlığının nicel göstergeleridir.

Finansal başarısızlık tahmininde finansal oranların açıklayıcı gücü, uzun süredir araştırılan ve uygulamada ilgi çeken bir konudur. Çalışmalarda finansal oranlar (likidite, finansal yapı, faaliyet verimliliği, karlılık gibi) ve bunların türevleri olan Altman Z-Skoru, Ohlson O-Skoru, Zmijewski X-Skoru gibi modellerde yaygın olarak kullanılmıştır (Altman, 1968; Ohlson, 1980; Zmijewski, 1984). Son yıllarda makine öğrenimi ve yapay zekâ tabanlı modellerin, klasik istatistiksel modellere göre daha yüksek doğruluk sağladığı ortaya konulmuştur (Barboza, Kimura ve Altman, 2017).

Son yıllarda yapılan finansal başarısızlık tahmini araştırmalarında kullanılan güncel ve gelişmiş yöntemlerin çoğu makine öğrenmesi modellerine dayanmaktadır. Bununla birlikte, özellik seçimi için özellik önemini kullanan çalışmalar sınırlı sayıdadır (Qian, Wang, Yuan, Gao ve Song, 2022). Bu çalışmada, finansal başarısızlık tahmininde finansal oranların açıklayıcı gücü ele alınmaktadır. Çalışmada kullanılan modeller, makine öğrenimi modelleri tarafından kullanılan özellikleri sıralayarak sonuçların daha yorumlanabilir olmasını sağlamaktadır.

Finansal başarısızlık tahmininin temel amacı, finansal yapı açısından sağlam şirketlerle finansal başarısızlık riski taşıyanları birbirinden ayırmaktır. İşletmeler için finansal başarısızlık tahmini, erken risk tespiti, stratejik planlama ve iş stratejilerinin uyarlanması kolaylaştırabilir. Yatırımcılar açısından finansal başarısızlık tahmini, finansal risklerin değerlendirilmesine ve risk tercihlerine uygun bilinçli yatırım kararları alınmasına yardımcı olabilir. Finans analistler, tespit edilen finansal oranları kullanarak kredi puanlama süreçlerinde, denetçiler ise denetim süreçlerinde bu verilerden faydalanabilirler. Bununla beraber düzenleyici kurumlar, her bir şirketin finansal durumunun zamanında anlaşılmasını sağlayarak denetim ve yönetim etkinliğini artırabilirler (Qian ve diğerleri, 2022). Sonuç olarak, işletmelerin finansal başarısızlıklarını etkili bir şekilde tahmin etmek, hem akademik hem de iş dünyasında önemli bir ilgi alanı haline gelmiştir.

Bu çalışma hem akademik literatüre hem de uygulayıcılara finansal başarısızlık tahmininde açıklanabilir yapay zekâ modeliyle önemli katkı sunacaktır. XGBoost tekniği, finansal başarılı ve finansal başarısız işletmeler arasında ayırım yapmada hangi finansal oranların en etkili olduğuna dair öngörüler sunmaktadır. Çalışma bulguları, yatırımcılar, finansal analistler, denetçiler ve düzenleyici kurumlar için pratik çıkarımlar içermektedir.

Çalışma şu şekilde yapılandırılmıştır. İlk olarak, alandaki mevcut bazı çalışmalar analiz edilmiş ve bunu araştırma veri seti ve metodolojisi izlemiştir. Son olarak, araştırma sonuçları sunulmuştur.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Birçok çalışma, finansal oranların finansal başarısızlık ve iflas tahminindeki açıklayıcı gücünü incelemiştir. Örneğin, (Beaver, 1966) finansal başarısızlık tahmininde finansal oranların açıklayıcı gücünü analiz eden öncü bir çalışma yürütmüştür. Çalışmada, 79 iflas etmiş ve 79 iflas etmemiş sanayi firmasından oluşan eşleştirilmiş bir örneklem kullanılarak, iflastan önceki beş yıl boyunca yaygın olarak kullanılan 30 finansal oran incelenmiştir. Bulgular, özellikle nakit akışı/toplam borç oranı gibi belirli oranların, finansal başarısızlığın güçlü göstergesi olduğunu ortaya koymuştur. Çalışma, tüm oranların eşit derecede tahmin gücü taşımasına rağmen, oran analizinin finansal başarısızlığın erken uyarı sinyalleri sağlayabileceğini ve bu nedenle kredi ve risk değerlendirmelerinde kullanılmasını önermektedir.

İflas ve finansal başarısızlık tahminine yönelik en çok kullanılan modellerden biri (Altman, 1968) Altman Z-Skoru Modelidir. İstatistiksel yöntem olarak çoklu diskriminant analizi kullanarak, şirket iflaslarını tahmin etmede finansal oranların etkinliğini araştırmıştır. Üretim firması örneklemini analiz ederek, beş temel finansal orana dayalı bir diskriminant fonksiyonu geliştirmiştir. Bu fonksiyon, iflas etmiş ve etmemiş şirketler arasında ayırım yapmada, ilk örnekleme %94 oranında doğru sınıflandırma ortaya koymuştur. Sonuçlar, finansal oranların iflas tahmininde değerli bir araç olduğunu göstermiştir. Altman Z-Skoru Modeli, birçok çalışmada (Terzi, 2011; Zeytinoglu ve Akarim, 2013) kullanılmış olup, iflası tahmin etmedeki sağlamlığı kanıtlanmıştır (Altman, 1968; Altman ve Hotchkiss, 2005).

İzleyen çalışmalarda, Altman'ın çalışması genişletilerek ek finansal değişkenler ve alternatif metodolojiler geliştirmiştir. Örneğin, (Ohlson, 1980) iflas tahmininde finansal oranların yanı sıra şirket büyüklüğü ve kaldıraç oranını da içeren bir logit modeli geliştirmiştir. (Zmijewski, 1984) tarafından yapılan çalışmada probit analizi kullanılmıştır. Gelişmiş istatistiksel teknikler ve makine öğrenimi ile birlikte, finansal başarısızlık ve iflas tahmininin kapsamı genişletilmiştir. Son zamanlarda yapılan çalışmalarda, tahmin doğruluğunu artırmak için bu metodolojilere ağırlık verildiği görülmüştür. Örneğin, (Härdle, Moro ve Schäfer, 2005) ABD örnekleminde finansal oranları kullanarak şirket iflas tahmininde destek vektör makinelerini (DVM) kullanmıştır. Çalışma, DVM'lerin finansal verilerden değerli bilgiler çıkarabildiğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde (Barboza ve diğerleri, 2017) tarafından yapılan çalışma, iflas tahmini için geleneksel istatistiksel yöntemlerle makine öğrenimi modellerini karşılaştırmıştır. Sonuçlar, rastgele orman modelinin %87 doğruluk oranı ile diskriminant analizi (%50) ve lojistik regresyon (%69) yöntemlerinden daha iyi performans gösterdiğini ortaya koymuştur.

Finansal oranlar kullanılarak şirket iflas veya finansal başarısızlık tahmininde makine öğrenimi modellerinin istatistiksel modellere göre daha iyi performans gösterdiğini ortaya koyan birçok çalışma (Boyacioglu, Kara ve Baykan, 2009; Gül ve Altınırnak, 2025) mevcuttur. Örneğin, (Odom ve Sharda, 1990) tarafından yapılan çalışma, finansal oranlar kullanılarak şirket iflaslarının tahmin edilmesinde sinir ağları ve diskriminant analizinin etkinliğini karşılaştırmaktadır. Çalışma 129 şirket verisi kullanılarak, sinir ağlarının diskriminant analizinden daha iyi performans gösterdiğini ortaya koymuştur. (Aktaş, Doğanay ve Yıldız, 2003; Yıldız, 2001) Yapay sinir ağı modelini kullanmış ve yapay sinir ağı modellerinin istatistiksel modellerden daha başarılı olduğunu tespit etmiştir. (Yıldız ve Akkoç, 2009) Bankacılık sektöründe finansal başarısızlık tahminini, bulanık sinir ağı yöntemi kullanarak incelemiştir. Bulgular, bulanık sinir ağı modelinin geleneksel istatistiksel modellere kıyasla daha iyi performans gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca (Cındık ve Armutlulu, 2021), Türkiye örnekleminde finansal sıkıntı tahmininde dört modeli karşılaştırmıştır. Sonuçlar, rastgele orman modelinin %95 doğruluk performansı ile diğer geleneksel yöntemlerden daha iyi performans gösterdiğini ortaya koymuştur.

Finansal başarısızlık tahmininde finansal oranların açıklayıcı gücünü inceleyen birçok çalışma (Ağırman, 2018; Altaş ve Giray, 2005; Arslantürk Çöllü, Akgün ve Eydurhan, 2019; Bardi ve Can, 2021; Çolak, 2023; İçerli ve Akkaya, 2010; Karadeniz ve Öcek, 2019; Kaygın, Tazegül ve Yazar, 2016; Mirgen, 2025; Selimefendigil, 2023; Selimoğlu ve Orhan, 2015; Terzi, 2011;

Vuran, 2009) mevcuttur. Örneğin, (Altaş ve Giray, 2005) tarafından yapılan çalışmada, tekstil sektöründe finansal başarısızlık riski taşıyan firmaları belirlemek için bir model geliştirilmiştir. Şirket bilançolarından elde edilen finansal oranlar, faktör analizi ve lojistik regresyon kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada, finansal başarısızlığın en önemli belirleyicisinin likidite değişkenleri olduğu, özellikle cari oran, asit-test oranı ve nakit oranının öne çıktığı tespit edilmiştir. (İçerli ve Akkaya, 2010) tarafından yapılan çalışma, finansal oranları kullanarak finansal başarılı ve başarısız şirketler arasındaki farkları incelemiştir. Sonuçlar, iki grup arasında cari oran, asit test oranı, alacak devir hızı ve toplam borçlar/toplam varlıklar oranında önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. (Terzi, 2011) Gıda sektöründeki şirketler için finansal başarısızlığı tahmin etmek üzere Altman Z-Skoru kullanarak bir model geliştirmiştir. Geliştirilen model, başarılı ve başarısız şirketleri ayırt etmede %90,9 sınıflandırma doğruluğuna ulaşarak sektördeki finansal sıkıntı tahmininde etkinliğini göstermektedir. Diskriminant analizi sonucu, aktif kârlılığı ve borç-öz kaynak oranının en etkili göstergeler olduğunu ortaya konmuştur. (Zeytinoglu ve Akarim, 2013) tarafından yapılan çalışma, Borsa İstanbul'da finansal başarısızlığı tahmin etmek için 20 finansal oranla diskriminant analizi modeli geliştirmiştir. Çalışma sonuçları, 2009, 2010 ve 2011 yıllarında finansal başarılı ve başarısız şirketleri birbirinden ayırt etmede sermaye yeterliliği ve net işletme sermayesi/toplam aktif oranlarının tüm dönemlerde en etkili oranlar olduğunu göstermiştir. (Selimoğlu ve Orhan, 2015), Borsa İstanbul'da işlem gören tekstil, giyim ve deri şirketlerinin finansal başarısızlık riskini 23 finansal oranı analiz ederek değerlendirmiştir. Çalışma sonucunda, finansal açıdan başarılı ve başarısız şirketleri önemli ölçüde ayırt eden yedi temel oran belirlenmiş ve %92 sınıflandırma doğruluğuna sahip bir diskriminant analiz modeli geliştirilmiştir. (Karadeniz ve Öcek, 2019), BİST'te işlem gören ve finansal başarısızlık riski altında olan ve olmayan turizm şirketleri arasındaki finansal oran farklılıklarını incelemiştir. Mann Whitney U Testi sonucu cari oran, asit test oranı, nakit oranı, kaldıraç oranı, aktif kârlılığı, öz sermaye kârlılığı, net kâr marjı ve fiyat/kazanç oranında önemli farklılıklar olduğunu göstermiştir. (Arslantürk Çöllü ve diğerleri, 2019) tarafından yapılan çalışma, 2016-2018 yılları arasında Borsa İstanbul'da (BİST) işlem gören dokuma, giyim eşyası ve deri sektörlerindeki şirketlerin finansal başarısızlığını incelemiştir. Finansal oranlar ve veri madenciliği algoritmaları kullanılarak yapılan araştırmada, finansal başarısızlığa neden olan en önemli faktörlerin belirlenmesi ve bu algoritmaların sınıflandırma performanslarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bulgular, CART algoritmasının finansal başarısızlığı tahmin etmede en yüksek doğruluğa ulaştığını göstermiştir. Öz kaynak kârlılığı, cari oran, nakit oranı, duran varlıklar/öz kaynak oranı, stok devir hızı ve faiz karşılama oranı ise finansal başarısızlığın önemli belirleyicileri olarak tespit edilmiştir. (Mirgen, 2025) tarafından yapılan çalışma, 2006-2023 yılları arasındaki verilerle Altman Z-Skor modeli ve panel veri analizi kullanılarak Türkiye BIST Sınai Endeksinde işlem gören şirketler arasındaki finansal başarısızlık dinamiklerini incelemiştir. Bulgular, likidite oranlarının (asit test oranı ve cari oran), borç oranlarının (uzun vadeli borç/toplam özkaynak ve toplam borç/toplam varlıklar), kârlılık oranlarının (aktif ve özkaynak kârlılığı) ve stok devir hızı oranının önemli finansal oranlar olarak belirlendiğini göstermiştir.

Finansal başarısızlık ve iflas tahmininde özellik seçimine yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, (Lin, Liang, Yeh ve Huang, 2014) tarafından yapılan çalışma, uzman bilgisini sarmalayıcı yöntemle (wrapper method) birleştirilerek finansal sıkıntı tahmini için özellik seçimine yönelik yeni ve bütünsel bir yaklaşım önermektedir. (Tian ve Yu, 2017), iflas tahmini için uluslararası piyasalarda (Japonya, İngiltere, Almanya ve Fransa) temel finansal oranları belirlemek üzere adaptif LASSO değişken seçim yöntemini uygulamıştır. (Son, Hyun, Phan ve Hwang, 2019) ise özellik önemini belirlemek için XGBoost ve LightGBM gibi ağaç tabanlı topluluk modellerini kullanarak ölçmüştür. (Du, Li, Ruan ve Li, 2020), Çin şirketlerinde finansal sıkıntıyı tahmin etmek için daha etkili veri seti oluşturmak için beş özellik seçme yönteminden (Ensemble of CUS-GBDT and XGBoost, CUS-GBDT, XGBoost, CUSBoost, RUSBoost) oluşan bir topluluk uygulamıştır. (Qian ve diğerleri, 2022), permütasyon önemine (PIMP) dayalı geliştirilmiş bir özellik seçimi ölçütünü, gradyan artırılmalı karar ağaçları (GBDT) ile, özellikle de XGBoost'u kullanarak entegre eden yenilikçi bir yaklaşım sunmaktadır. 4.000'den fazla Çin

borsasında işlem gören şirketin finansal verileri kullanılarak yapılan çalışma, PIMP yönteminin geleneksel özellik önem ölçütlerinde bulunan önyargıları etkili bir şekilde düzelttiğini ve bu sayede modelin doğruluğunu ve yorumlanabilirliğini artırdığını göstermektedir. Bulgular, önerilen PIMP-XGBoost modelinin geleneksel istatistiksel yöntemleri ve diğer makine öğrenimi modellerini geride bıraktığını, böylece finansal sıkıntı tahmininde ticari uygulamalar için son derece uygun hale geldiğini ortaya koymaktadır. (Tsai, 2009) tarafından yapılan çalışma, iflas tahmininde çok katmanlı algılayıcı (MLP) sinir ağları kullanarak veri seti üzerinde beş özellik seçme yöntemini (t-testi, korelasyon matrisi, regresyon, temel bileşen analizi (PCA) ve faktör analizi) karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Bulgular, özellik seçiminin tahmin performansını artırdığını ve genellikle t-testi yönteminin en yüksek doğruluk ile en düşük Tip I ve Tip II hata oranlarını sağladığını göstermektedir. (Park, Son, Hyun ve Hwang, 2021), Kore şirketlerinde iflas tahmini için makine öğrenimi modellerinin açıklanabilirliğini incelemiş ve özellik önemini değerlendirmek için LIME (Local Interpretable Model-Agnostic Explanations) algoritmasının kullanımına odaklanmıştır. LIME özellik önemini, XGBoost ve LightGBM ağaç tabanlı modellerdeki geleneksel model bazlı yöntemlerle karşılaştıran çalışma, LIME algoritmasının tutarlı ve güvenilir açıklamalar sunduğunu tespit etmiştir. (Buyuktanir ve Yildiz, 2025) tarafından yapılan çalışma ise, ensemble ağaç sadeleştirme yöntemlerinin, güçlü tahmin performansını korurken finansal makine öğrenimi modellerini daha anlaşılır hale getirebileceğini göstermektedir. Bu yöntemlerin, KOBİ’lerde ve düzenleyici ortamlarda şeffaf ve güvenilir finansal karar verme süreçleri için önemli olduğu ifade edilmiştir.

3. VERİ SETİ VE METODOLOJİ

Veri seti, Temmuz 2025 itibarıyla oluşturulmuştur. Finansal başarısız şirketler, Borsa İstanbul’da yakın izleme pazarında işlem gören 16 şirketi içermektedir. Bu şirketler, ilgili sektörlerine göre finansal açıdan başarılı olan şirketlerle eşleştirilmiş ve böylece toplam 32 şirketten oluşan bir veri seti elde edilmiştir. Veri setinde yer alan şirketlerin sektörlere göre dağılımı Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Veri Setinde Yer Alan Şirketlerin Sektörlere Göre Dağılımı

Sektör	Finansal Başarısız	Finansal Başarılı	Toplam
İmalat	8	8	16
Mali Kuruluşlar	5	5	10
Toptan ve Perakende	2	2	4
İdari ve Destek Hizmetleri	1	1	2
Toplam:	16	16	32

Mevcut veri setinde (“Audit opinions and key financial ratios of Turkish public companies”, 2025) iki şirketin 2024 verilerinin olmaması nedeniyle, analizler toplam 30 şirketin 2024 yılı verileriyle gerçekleştirilmiştir. Tüm analizler ve görselleştirmeler Python programlama dili kullanılarak yapılmıştır. Çalışmada XGBoost algoritması kullanılmış ve 2024 yılı için 30 şirketin 34 farklı finansal oranı analizde kullanılmıştır.

Değişken seçimi, herhangi bir sınıflandırma problemi için bir tahmin modelinin performansına katkıda bulunan önemli faktörlerden birisidir. Değişken seçiminin üç amacı vardır: tahmin performansını iyileştirmek, daha hızlı ve daha uygun maliyetli modeller sağlamak ve verileri üreten temel sürecin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır (Guyon ve Elisseeff, 2003).

Analizde finansal başarısızlık bağımlı değişken olarak ele alınmış, finansal başarısız şirketler “0”, başarılı şirketler ise “1” olarak etiketlenmiştir. 34 finansal oran ise bağımsız değişken olarak kullanılmış olup, ilgili değişkenler Tablo 2’de sunulmuştur.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN

Tablo 2. Çalışmada Kullanılan Finansal Oranlar

Oran Grubu	Sıra	Finansal Oranlar	Oran Grubu	Sıra	Finansal Oranlar
Likidite Oranları	1	Cari Oran	Faaliyet Verimliliği (Devir Hızı) Oranları	19	Alacak Devir Hızı
	2	Asit Test Oranı		20	Stok Devir Hızı
	3	Nakit Oranı		21	Aktif Devir Hızı
	4	Esas Faaliyet Karı / Kısa Vadeli Borç		22	Dönen Varlıklar Devir Hızı
	5	FAVÖK / Kısa Vade Borç		23	Ticari Borçlar Devir Hızı
	6	Kısa Vade Borç / Aktif		24	Aktif Karlılık (%)
	7	Kısa Vade Borç / Dönen Varlık		25	Net Kar Marjı
Finansal Yapı Oranları	8	Borç Kaynak Oranı	Kârlılık Oranları	26	Brüt Kar Marjı (%)
	9	Finansal Kaldıraç		27	Faaliyet Kar Marjı
	10	Duran Varlıklar / Aktif		28	Özsermaye Karlılığı (%)
	11	Duran Varlıklar / Maddi Özkaynak		29	FAVÖK Marjı (%)
	12	Kısa Vade Borç / Özsermaye		30	VAFÖK Marjı
	13	Kısa Vade Borç / Toplam Borç		31	Esas Faaliyet Kar Marjı
	14	Toplam Borç / Özsermaye		32	ROCE Oranı (Sermaye Getirisi)
	15	Net Borç / FAVÖK		33	Finansman Gider / Net Satış
	16	Özsermaye / Aktif		34	Net Satışlar / Kısa Vade Borç
	17	Özsermaye / Maddi Duran Varlıklar			
	18	Özkaynaklar / Toplam Yabancı Kayn.			

XGBoost, topluluk (ensemble) öğrenimi kapsamında, özellikle gradyan artırma (gradient boosting) yöntemi olan bir makine öğrenimi algoritmasıdır. Temel öğrenici olarak karar ağaçlarından faydalanır ve modelin genelleme performansını artırmak için düzenleme (regularization) tekniklerini uygulamaktadır. XGBoost algoritması, topluluğa zayıf öğrenicileri ekleyerek çalışmakta ve her yeni öğrenici, mevcut öğrenicilerin hatalarını gidermeye odaklanmaktadır. Eğitim sırasında önceden tanımlanmış kayıp fonksiyonunu en aza indirmek için gradyan inişi (gradient descent) optimizasyon tekniğini kullanmaktadır. Bazı durumlarda, sadece bir makine öğrenimi modelinin sonuçlarına güvenmek yetersiz olabilir. Topluluk öğrenmesi, birden fazla öğrenicinin tahmin yeteneklerini sistematik biçimde birleştirmeye imkân tanımaktadır ve böylelikle birçok modelin çıktılarının bir arada değerlendirilerek ele alındığı tek bir model ortaya çıkmaktadır (Tyagi, 2018).

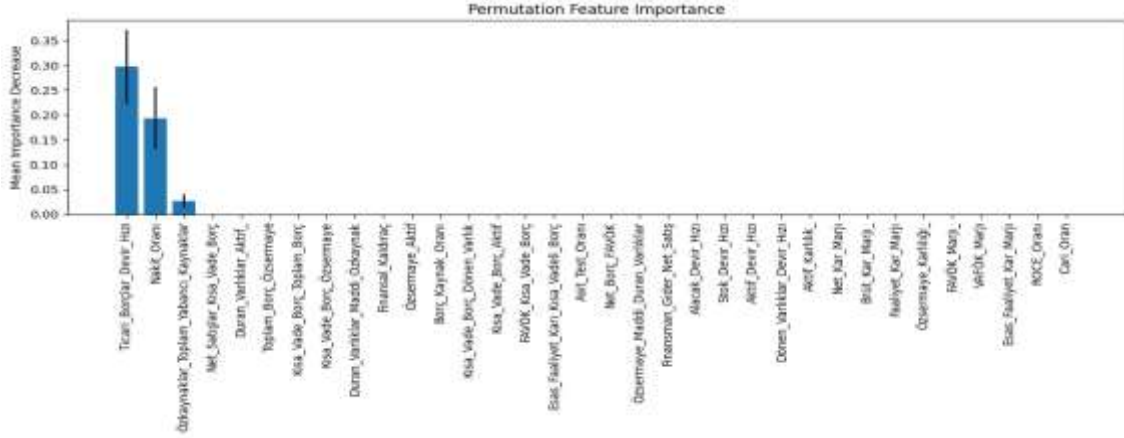
XGBoost, kapsamlı özellik önemi analizlerinde üstün performansından dolayı seçilmiştir. Modelin performansı, her bir finansal oranın modelin genel tahmin gücüne katkısını açıklayan permütasyon özellik önem analizi ile değerlendirilmiştir. Ayrıca, model tahmininin arkasındaki karar alma sürecini açıklamak için SHapley Additive exPlanations (SHAP) Özellik Önem analizi ve SHAP Beeswarm Plot analizi kullanılmıştır. SHAP değerleri, finansal oranların finansal başarısızlık tahminini nasıl etkilediğini açıklamak için şeffaf ve yorumlanabilir bir yaklaşım sunmasıyla birlikte, yapay zekânın muhasebe ve finans alanında uygulanmasından önemli zorluklardan birisi olan “açıklanabilirlik” ihtiyacına çözüm bulmaktadır. Böylelikle modelin karar alırken hangi göstergelere önem verdiği açıklanabilmektedir.

Modelin yorumlanabilirliğini artırmak ve özniteliklerin hedef değişken üzerindeki etkilerini daha ayrıntılı bir şekilde incelemek amacıyla Açıklanabilir Yapay Zekâ (XAI) teknikleri uygulanmıştır.

4. BULGULAR

Analiz sonuçları permütasyon özellik önem grafiği, SHAP özellik önem grafiği ve SHAP beeswarm plot grafiği olmak üzere üç farklı grafikte sunulmuştur.

Grafik 1. Permütasyon Özellik Önem Grafiği (Permutation Feature Importance)

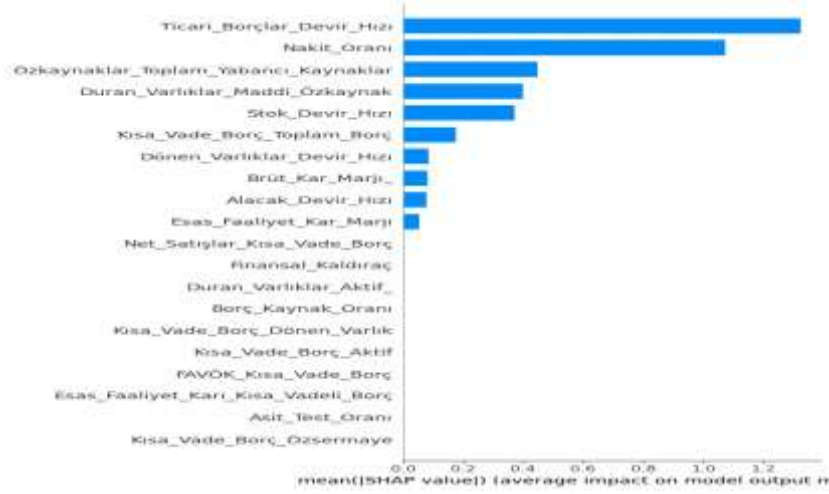
Grafik 1. Özelliklerin (değişkenlerin) önem derecelerini (Permutation Feature Importance) sunmaktadır. Permütasyon özellik önemi, modelin tahmin gücüne hangi değişkenlerin ne kadar katkı sağladığını açıklamaktadır. Finansal başarısızlık tahmininde, makine öğrenimi modellerinin yorumlanabilirliği, tahmin doğruluğu kadar önemlidir (Qian ve diğerleri, 2022).

Y eksenini ortalama önem azalmasını ifade etmekte olup, her bir özellik rastgele karıştırıldığında, model performansının ne kadar düştüğünü göstermektedir. Değer yükseldikçe, özelliğin daha önemli olduğu anlamına gelmektedir. X eksenini, özellik adları olan finansal oranlardan oluşmaktadır. Çubuklar, söz konusu özelliğin değiştirilmesi durumunda model performansındaki ortalama düşüşü göstermektedir. Hata çubukları önem puanının değişkenliğini diğer bir ifadeyle standart sapmayı göstermektedir.

Modelde, en yüksek öneme sahip özellik ticari borçlar devir hızı olarak belirlenmiştir. Bu durum, şirketin ticari borçlarını ödeme hızının, finansal başarısızlık durumunu belirlerken en kritik değişken olduğunu göstermektedir. İkinci önemli özellik nakit oranıdır. Nakit oranı, şirketin kısa vadeli borçlarını ödeme yeteneğini ölçen bir likitidite oranıdır. Üçüncü önemli özellik finansal kaldıraç olarak ifade edilen özkaynaklar/toplam yabancı kaynaklar oranıdır. Diğer tüm değişkenlerin önem düzeyinin düşük olduğu diğer bir ifadeyle modelin karar sürecine önemli katkı sağlamadığı veya çıkarıldıklarında modelin performansı çok etkilemediği belirlenmiştir. Dolayısıyla özellik seçimi ile daha sade bir model elde etmek için düşük öneme sahip özelliklerin çıkarılması değerlendirilebilir.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

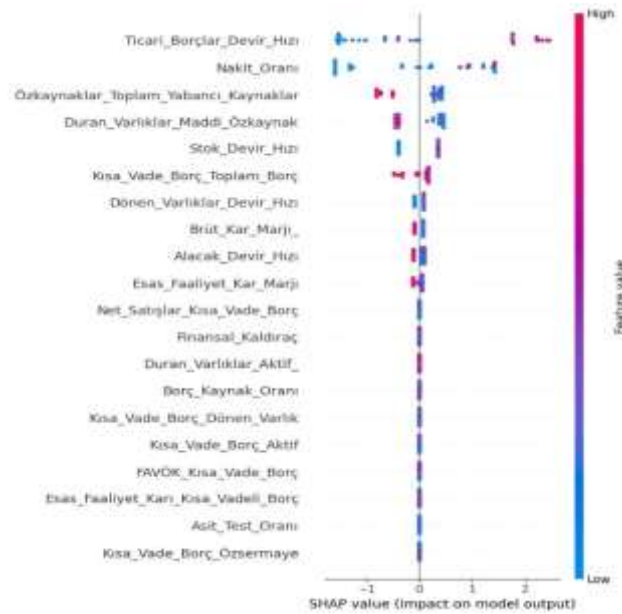
Grafik 2. SHapley Additive exPlanations (SHAP) Özellik Önem Grafığı

Grafik 2, modelin hangi özelliklere daha fazla önem verdiğinin anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu grafik, her özelliğin model tahminine ortalama katkısını (mean SHAP Value) göstermektedir. Özellikle “kara kutu” modellerde açıklanabilirliği artırarak modelin karar verme sürecini şeffağlaştırmaktadır. Hangi değişkenlerin model kararına ne ölçüde etki ettiğinin anlaşılmasını sağlamaktadır. (Salur, 2021) çalışmasında, yapay sinir ağı modelinin temel bir sınırlamasını, kara kutu şeklinde çalışması olarak ifade etmiştir. Bu çalışma, bu sınırlamanın açıklanabilir yapay zekâ yöntemlerinin uygulanmasıyla giderilebileceğini göstermektedir.

Y eksenini özellik adlarını, X eksenini ortalama SHAP değerlerini göstermektedir. Çubuklar, her bir özelliğın modelin karar alma sürecinde ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. En etkili değişkenler ticari borçlar devir hızı, nakit oranı ve özkaynaklar/toplam yabancı kaynaklar oranı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, permütasyon özellik önem sonucuyla tutarlıdır. İlgili üç değişkeni sırasıyla, duran varlıklar/maddi özkaynaklar, stok devir hızı, kısa vadeli borç/toplam borç, dönen varlıklar devir hızı, brüt kar marjı, alacak devir hızı ve esas faaliyet kar marjı oranları izlemiştir. Bu değişkenlerin orta derecede önemli özellikler olduğu görülmektedir. Bu değişkenler dışında kalan özelliklerin düşük etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Grafik 3. SHAP Beeswarm Plot Grafığı

Grafik 3, model tahmininde özelliklerin nasıl ve ne yönde etki ettiğini göstermektedir. SHAP beeswarm plot analizi, SHAP değerlerinin hem büyüklüğünü hem de dağılımını ifade etmektedir. Y eksenini en etkili olandan en az etkili olana doğru sıralanmış özellikleri ifade etmektedir. X eksenini her bir özelliğin model tahminini ne kadar yukarı (pozitif SHAP değeri) veya ne kadar aşağı (negatif SHAP değeri) ittiğini göstermektedir.

Ticari borç devir hızı, mavi noktalar (düşük değer); düşük ticari borç devir hızı, finansal başarısızlık riskini artırmaktadır. Ticari borç devir hızı, kırmızı noktalar (yüksek değer); yüksek ticari borç devir hızı, finansal başarısızlık riskini azaltmaktadır. Şirket ticari borçlarını ne kadar hızlı ödüyorsa, finansal başarısızlık riski o kadar azaldığı görülmektedir.

Nakit oranı, mavi noktalar (düşük değer); düşük nakit oranı, finansal başarısızlık riskini artırmaktadır. Nakit oranı, kırmızı noktalar (yüksek değer); yüksek nakit oranı, finansal başarısızlık riskini azaltmaktadır. Şirket nakit oranının yüksek olması, finansal başarısızlık riskini azaltmaktadır.

Özkaynaklar/toplam yabancı kaynaklar oranında ise düşük oran, finansal başarısızlık riskini artırmakta olup, yüksek oran, finansal başarısızlık riskini azaltmaktadır. Şirket özkaynaklar/toplam yabancı kaynaklar oranının yüksek olması, finansal başarısızlık riskini azaltmaktadır.

Yapılan üç farklı analiz sonuçları birlikte değerlendirildiğinde en önemli özelliklerde güçlü bir örtüşme olduğu görülmektedir. Bu durum, modelin ilgili değişkenlere dayandığını doğrulamakta olup, bu analizlerin tahmin gücüne olan güveni artırmaktadır.

5. SONUÇ

Bu çalışma, Borsa İstanbul'da finansal başarısızlığı tahmin etmede finansal oranların açıklayıcı gücünü incelemiştir. Finansal başarısız şirket örneklemini, Borsa İstanbul'da Yakın İzleme Pazarında işlem gören 16 şirket ile aynı sektörlerde yer alan 16 eşdeğer finansal başarılı şirketten oluşmaktadır. Finansal başarısızlığı tahmin etmek amacıyla, likidite, finansal yapı, faaliyet verimliliği ve kârlılık kategorilerine ayrılan toplam 34 temel finansal oran kullanılmıştır. Çalışma bulguları, permütasyon özellik önem analizinin ticari borç devir hızı, nakit oranı ve özkaynaklar/toplam yabancı kaynaklar oranının modelin tahmin gücünde en açıklayıcı güce sahip olduğunu göstermektedir. SHapley Additive exPlanations (SHAP) analizi ise modelin karar alma sürecinde yine aynı üç değişkene öncelik verdiğini ortaya koymaktadır. SHAP beeswarm plot bulguları, düşük ticari borç devir oranı ve düşük nakit oranının finansal başarısızlık riskini artırırken, yüksek değerlerin bu riski azalttığını göstererek bu bulguları desteklemektedir. Bu çalışmanın sonuçları, finansal başarısızlık tahmininde likidite, finansal yapı ve faaliyet verimliliği oranlarının önemini vurgulayan önceki araştırmalarla (Altaş ve Giray, 2005; İçerli ve Akkaya, 2010; Mirgen, 2025) paralellik göstermektedir.

İflas ve finansal başarısızlık tahmininde yorumlanabilir modellere olan ihtiyaç giderek artmaktadır (Zhao, Ouenniche ve De Smedt, 2024). Bu çalışma, tahmin modelinin temel belirleyicilerine ilişkin öngörüler sunmaktadır. Açıklanabilir yapay zekâ yöntemlerinin uygulanması, özellikle karar verme süreçlerinde bu tahminlere büyük ölçüde güvenen paydaşlar için, bu modellerin şeffaflığını ve güvenilirliğini artıracaktır.

Bu çalışma, muhasebe finans alanına teknoloji bağlamında açıklanabilir yapay zekâ (XAI) ile katkıda bulunmaktadır. Muhasebe finans sektöründe yapay zekâ ve makine öğrenimi teknolojileri benimsendikçe, bu modellerin teknik uzmanlığa sahip olmayan paydaşlar için açıklanabilir ve yorumlanabilir olması önemli bir konu haline gelmektedir. Çalışma, finansal başarısızlık tahmininde modelin açıklanabilir ve yorumlanabilir olmasının önemini vurgulayarak, sadece tahmin modellerinin sonuçlarının değil, aynı zamanda bu sonuçları belirleyen göstergelerin de anlaşılmasına ışık tutmaktadır. Finansal başarısızlık tahmininde, yapay zekâ ve

makine öğrenimi yaklaşımlarının kullanılması, veri ön işleme ve özellik mühendisliği çalışmalarının artırılması mevcut literatüre katkı sağlayacaktır.

Çalışmada kullanılan veri seti yalnızca Borsa İstanbul şirketleriyle sınırlıdır. Sonuçlar, farklı endekslerde ve sektörlerde faaliyet gösteren şirketler için farklılıklar gösterebilir. Tahmin modelleri, büyük ölçüde geçmiş finansal verilere dayanmaktadır. Bu durum finans piyasalarının ve şirket faaliyetlerinin dinamik yapısını yeterince yansıtmayabilir. Çalışmalar genellikle halka açık şirketlere odaklanmış olup, halka açık olmayan özel şirketler ve yeni kurulan şirketler üzerinde finansal oranların açıklayıcı gücünün anlaşılmasında bir boşluk bulunmaktadır.

Gelecekteki araştırmalar, finansal oranlar ile birlikte finansal olmayan göstergelerin tahmin modellerine entegrasyonuna, uzun vadeli tahmin modellerine, farklı sektörlerle ve farklı ülke uygulamalarına odaklanabilir. Finans piyasaları gelişmeye devam ettikçe, finansal başarısızlık ve iflas tahminindeki yeni zorluklara yeni çözümler üreten araştırmaların yapılması hayati önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Ağırman, E. (2018). Finansal sıkıntı göstergeleri: BİST'te işlem gören imalat sanayi firmaları üzerine bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(2), 403-425.

Aktaş, R., Doğanay, M. M. ve Yıldız, B. (2003). Mali başarısızlığın öngörülmesi: İstatistiksel yöntemler ve yapay sinir ağı karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58(04), 1-24. doi:10.1501/SBFder_0000001691

Altaş, D. ve Giray, S. (2005). Mali başarısızlığın çok değişkenli istatistiksel yöntemlerle belirlenmesi: Tekstil sektörü örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*.

Altman, E. I. (1968). Financial ratios, discriminant analysis and the prediction of corporate bankruptcy. *The Journal of Finance*, 23(4), 589-609. doi:10.2307/2978933

Altman, E. I. ve Hotchkiss, E. (2005). *Corporate financial distress and bankruptcy: Predict and avoid bankruptcy, analyze and invest in distressed debt* (1. bs.). Wiley. doi:10.1002/9781118267806

Arslantürk Çöllü, D., Akgün, L. ve Eydurhan, E. (2019). Karar ağacı algoritmalarıyla finansal başarısızlık tahmini: Dokuma, giyim eşyası ve deri sektörü uygulaması. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 6(2), 225-246. doi:10.20979/ueyd.698738

Audit opinions and key financial ratios of Turkish public companies. (2025). 23 Ağustos 2025 tarihinde <https://www.kaggle.com/datasets/agrafintech/financial-data-of-turkish-public-companies> adresinden erişildi.

Barboza, F., Kimura, H. ve Altman, E. (2017). Machine learning models and bankruptcy prediction. *Expert Systems with Applications*, 83, 405-417. doi:10.1016/j.eswa.2017.04.006

Bardi, Ş. ve Can, A. V. (2021). Diskriminant analizi ve C5.0 algoritması ile finansal başarısızlığın tahmini: BİST Kobi Sanayi Endeksi'ndeki işletmeler örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 1071-1090. doi:10.25287/ohuibf.925344

Beaver, W. H. (1966). Financial ratios as predictors of failure. *Journal of Accounting Research*, 4, 71. doi:10.2307/2490171

Boyacioglu, M. A., Kara, Y. ve Baykan, Ö. K. (2009). Predicting bank financial failures using neural networks, support vector machines and multivariate statistical methods: A comparative analysis in the sample of savings deposit insurance fund (SDIF) transferred banks in Turkey. *Expert Systems with Applications*, 36(2), 3355-3366. doi:10.1016/j.eswa.2008.01.003

Buyuktanir, T. ve Yildiz, K. (2025). Improving interpretability and explainability in financial models through ensemble tree simplification. *2025 10th International Conference on Computer*

Science and Engineering (UBMK) içinde (ss. 818-823). 2025 10th International Conference on Computer Science and Engineering (UBMK), sunulmuş bildiri, İstanbul, Türkiye: IEEE. doi:10.1109/UBMK67458.2025.11206812

Cındık, Z. ve Armutlulu, I. H. (2021). A revision of Altman Z-Score model and a comparative analysis of Turkish companies' financial distress prediction. *National Accounting Review*, 3(2), 237-255. doi:10.3934/NAR.2021012

Çolak, Z. (2023). Lojistik regresyon modeli ile finansal başarısızlık tahmini: Borsa İstanbul'da bir uygulama. *Uluslararası Ekonomi İşletme ve Politika Dergisi*, 7(1), 184-202. doi:10.29216/ueip.1178850

Du, X., Li, W., Ruan, S. ve Li, L. (2020). CUS-heterogeneous ensemble-based financial distress prediction for imbalanced dataset with ensemble feature selection. *Applied Soft Computing*, 97, 106758. doi:10.1016/j.asoc.2020.106758

Gül, Y. ve Altınırnak, S. (2025). Predicting financial failure: Empirical evidence from publicly - Quoted firms in developed and developing countries. *Ekonomi Politika ve Finans Arastirmalari Dergisi*, 10(1), 107-126. doi:10.30784/epfad.1595915

Härdle, W., Moro, R. ve Schäfer, D. (2005). Predicting bankruptcy with support vector machines. *Statistical Tools for Finance and Insurance* içinde (ss. 225-248). Berlin/Heidelberg: Springer-Verlag. doi:10.1007/3-540-27395-6_10

İçerli, M. Y. ve Akkaya, G. C. (2010). Finansal açıdan başarılı olan işletmelerle başarısız olan işletmeler arasında finansal oranlar yardımıyla farklılıkların tespiti. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(1), 413-421.

Karadeniz, E. ve Öcek, C. (2019). Finansal başarısızlık riski taşıyan ile taşımayan işletmelerin finansal oranlarının karşılaştırmalı analizi: Borsa İstanbul turizm işletmelerinde bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 16(2), 191-206. doi:10.24010/soid.600207

Kaygın, C. Y., Tazegül, A. ve Yazar, H. (2016). İşletmelerin finansal başarılı ve başarısız olma durumlarının veri madenciliği ve lojistik regresyon analizi ile tahmin edilebilirliği. *Ege Akademik Bakış*, 16(1), 147-159.

Lin, F., Liang, D., Yeh, C.-C. ve Huang, J.-C. (2014). Novel feature selection methods to financial distress prediction. *Expert Systems with Applications*, 41(5), 2472-2483. doi:10.1016/j.eswa.2013.09.047

Mirgen, Ç. (2025). Türkiye'de BIST sınai şirketlerinin finansal başarısızlık dinamikleri: Altman Z-Skor modeli perspektifi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (106), 195-220. doi:10.25095/mufad.1599910

Odom, M. D. ve Sharda, R. (1990). A neural network model for bankruptcy prediction. *1990 IJCNN International Joint Conference on Neural Networks* içinde (ss. 163-168 c.2). 1990 International Joint Conference on Neural Networks, sunulmuş bildiri, San Diego, CA, USA: IEEE. doi:10.1109/IJCNN.1990.137710

Ohlson, J. A. (1980). Financial ratios and the probabilistic prediction of bankruptcy. *Journal of Accounting Research*, 18(1), 109. doi:10.2307/2490395

Park, M. S., Son, H., Hyun, C. ve Hwang, H. J. (2021). Explainability of machine learning models for bankruptcy prediction. *IEEE Access*, 9, 124887-124899. doi:10.1109/ACCESS.2021.3110270

Qian, H., Wang, B., Yuan, M., Gao, S. ve Song, Y. (2022). Financial distress prediction using a corrected feature selection measure and gradient boosted decision tree. *Expert Systems with Applications*, 190, 116202. doi:10.1016/j.eswa.2021.116202

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

- Salur, M. N. (2021). Using artificial neural networks in financial failure prediction: An application in Borsa Istanbul. *Pressacademia*, 8(1), 17-30. doi:10.17261/Pressacademia.2021.1375
- Selimefendigil, S. (2023). Predicting financial distress using supervised machine learning algorithms: An application on Borsa Istanbul. *Pressacademia*, 4. doi:10.17261/Pressacademia.2023.1828
- Selimoğlu, S. ve Orhan, A. (2015). Finansal başarısızlığın oran analizi ve diskriminant analizi kullanılarak ölçülmesi: BİST’de işlem gören dokuma, giyim eşyası ve deri işletmeleri üzerine bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (66), 21-40. doi:10.25095/mufad.396529
- Son, H., Hyun, C., Phan, D. ve Hwang, H. J. (2019). Data analytic approach for bankruptcy prediction. *Expert Systems with Applications*, 138, 112816. doi:10.1016/j.eswa.2019.07.033
- Terzi, S. (2011). Finansal rasyolar yardımıyla finansal başarısızlık tahmini: Gıda sektöründe ampirik bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1-18.
- Tian, S. ve Yu, Y. (2017). Financial ratios and bankruptcy predictions: An international evidence. *International Review of Economics & Finance*, 51, 510-526. doi:10.1016/j.iref.2017.07.025
- Tsai, C.-F. (2009). Feature selection in bankruptcy prediction. *Knowledge-Based Systems*, 22(2), 120-127. doi:10.1016/j.knosys.2008.08.002
- Tyagi, A. (2018, 6 Eylül). What is XGBoost Algorithm? *Analytics Vidhya*. <https://www.analyticsvidhya.com/blog/2018/09/an-end-to-end-guide-to-understand-the-math-behind-xgboost/> adresinden erişildi.
- Vuran, B. (2009). Prediction of business failure: A comparison of discriminant and logistic regression analyses. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 38(1), 47-63.
- Yıldız, B. (2001). Finansal başarısızlığın öngörülmesinde yapay sinir ağı kullanımı ve halka açık şirketlerde ampirik bir uygulama. *İMKB Dergisi*, 17, 51-67.
- Yıldız, B. ve Akkoç, S. (2009). Banka finansal başarısızlıklarının sinirsel bulanık ağ yöntemi ile öngörüsü. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 3(1), 9-36.
- Zeytinoglu, E. ve Akarim, Y. D. (2013). Financial failure prediction using financial ratios: An empirical application on Istanbul Stock Exchange. *Journal of Applied Finance and Banking*, 3(3), 107.
- Zhao, J., Ouenniche, J. ve De Smedt, J. (2024). Survey, classification and critical analysis of the literature on corporate bankruptcy and financial distress prediction. *Machine Learning with Applications*, 15, 100527. doi:10.1016/j.mlwa.2024.100527
- Zmijewski, M. E. (1984). Methodological issues related to the estimation of financial distress prediction models. *Journal of Accounting Research*, 22, 59. doi:10.2307/2490859

ENTEGRE RAPORLAMADA ESG SÖYLEMİ: BİST ŞİRKETLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ANALİZ

Dr. Öğr. Üyesi Onur Özevin

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

ORCID:0000-0002-1347-5027 onurozevin@ibui.edu.tr

Özet

Bu çalışma, entegre raporlamada ESG (çevresel, sosyal ve yönetim) söylemini inceleyerek Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin kurumsal iletişim stratejilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada, 2024 yılına ait entegre raporlarını yayımlayan 10 şirket, nitel araştırma yöntemlerinden betimleyici içerik analizi ve söylem analizi teknikleriyle incelenmiştir. Şirketlere ait entegre raporun tamamı MAXQDA yazılımı aracılığıyla analiz edilmiştir. Analiz kapsamında, entegre raporlardaki dil kullanımı en sık tekrarlanan kelimeler; genel, ESG, olumlu, olumsuz, vaat içeren ve gerçekleşen ifadeler bazında incelenmiştir. Bulgular, entegre raporların büyük ölçüde olumlu söylem üzerinden kurgulandığını, “sürdürülebilirlik”, “değer”, “vizyon” ve “gelecek” gibi kavramların öne çıktığını göstermektedir. Olumsuz gelişmelerin ise dolaylı ifadelerle (“küresel belirsizliklere rağmen”, “zorluklara karşın hedeflere bağlı kalınmıştır”) yumuşatılarak sunulduğu belirlenmiştir. Çalışma sonucunda entegre raporların yalnızca bilgi aktarım aracı değil, aynı zamanda izlenim ve meşruiyet yönetimi aracı olarak kullanıldığı şeklinde yorumlanabilir. Bu durum, paydaşların raporları eleştirel bir bakışla değerlendirmesini gerekli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Entegre Raporlama, ESG Söylemi, İçerik Analizi, izlenim yönetimi

JEL Kodları: M14, M41, Q56

E ESG DISCOURSE IN INTEGRATED REPORTING: A QUALITATIVE ANALYSIS ON BIST COMPANIES

Abstract

This study aims to examine the ESG (environmental, social, and governance) discourse in integrated reporting and to reveal the corporate communication strategies of companies listed on Borsa Istanbul. In the research, integrated reports published by 10 companies for the year 2024 were analyzed using qualitative research methods, specifically descriptive content analysis and discourse analysis techniques. The entire integrated reports of the selected companies were analyzed through the MAXQDA software. Within the scope of the analysis, the language used in the reports was examined based on the most frequently repeated words in general, as well as in categories such as ESG-related, positive, negative, promise-oriented, and realized expressions. The findings indicate that integrated reports are predominantly constructed around a positive discourse, emphasizing concepts such as “sustainability,” “value,” “vision,” and “future.” Negative developments, on the other hand, were found to be presented in mitigated forms through indirect expressions such as “despite global uncertainties” and “strategic goals were maintained despite challenges.” The study concludes that integrated reports function not only as tools for information disclosure but also as instruments of impression and legitimacy management. This highlights the necessity for stakeholders to evaluate such reports with a critical perspective.

Keywords: Integrated reporting, ESG discourse, content analysis, impression management

JEL Codes: M14, M41, Q56

1. GİRİŞ

Küresel ekonomide, kurumsal sürdürülebilirliğin üç temel bileşeni olan Çevresel, Sosyal ve Yönetişim (ESG) faktörleri, geleneksel finansal performans göstergelerinin ötesine geçerek kritik bir önem kazanmıştır. ESG, paydaşlar (yatırımcılar, müşteriler ve düzenleyiciler) için bir şirketin uzun vadeli değer yaratma kapasitesini ve risk yönetimini değerlendirmede temel bir ölçüt haline gelmiştir. Firmaların ESG taahhütlerini ve performanslarını şeffaf bir şekilde açıklamaları, kurumsal hesap verebilirliğin sağlanması ve meşruiyetin sürdürülmesi açısından hayati öneme sahiptir (Lai, Melloni, & Stacchezzini, 2016).

Bu çerçevede, Entegre Raporlama (IR/ER), kurumsal iletişimi dönüştüren bir yenilik olarak ortaya çıkmıştır. ER, Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (International Integrated Reporting Council [IIRC], 2013) tarafından önerilen bir çerçeve olup, finansal bilgileri sürdürülebilirlik ve finansal olmayan nitel ve nicel bilgilerle birleştirerek, bir kuruluşun çoklu sermaye perspektifinden nasıl değer yarattığına dair özlü ve kapsamlı bir anlatı sunmayı amaçlamaktadır (Candio, 2023; Melloni, Caglio, & Perego, 2017).

Ancak, finansal olmayan bilgilerin açıklanma sürecinde, şirketlerin kullandığı anlatı (narrative) ve söylem (discourse) kalitesi merkezi bir tartışma konusudur. Raporun tonu, yönetimin şirketin mevcut performansı ve geleceği hakkındaki tutumunu ve duygularını yansıtmaktadır (Hart, Childers, & Lind, 2013; Zeng, Xin, & Xiang, 2025). Olumlu bir ton, paydaşların iyimser beklentilerini artırma potansiyeline sahiptir (Zeng vd., 2025). Metinsel analiz tekniklerinin gelişmesiyle birlikte, kurumsal raporlardaki dilsel özellikler (okunabilirlik, uzunluk, iyimserlik/kesinlik tonu) yoğun bir ilgi odağı haline gelmiştir (Fisher, van Staden, & Richards, 2020).

Özellikle ESG ve ER bağlamında, şirketlerin anlatıları sıklıkla izlenim yönetimi veya meşruiyet yönetimi aracı olarak kullanılır hale gelmiştir (Hamza & Jarboui, 2022; Mahran & Elamer, 2025; Merkl-Davies & Brennan, 2007). Yöneticiler, olumsuz sonuçları gizlemek veya başarıları abartmak için stratejik olarak raporlardaki dili kullanabilmektedirler (Loughran & McDonald, 2011; Martinez-Ferrero, Suárez-Fernández, & García-Sánchez, 2019). Örneğin, yüksek ESG performansı sergileyen firmaların, başarılarını vurgulamak için narsistik retorik kullanma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir (Mahran & Elamer, 2025). Bu durum, raporların yalnızca bilgi kaynağı değil, aynı zamanda paydaş algısını yönetme aracı olarak da işlev gördüğünü göstermektedir (Barkemeyer, Comyns, Figge, & Napolitano, 2014; Sağlam, Solak-Fiskin, & Akgül, 2023).

Bu çalışmanın konusu, Borsa İstanbul'da (BİST) işlem gören şirketlerin yayımladıkları entegre raporlardaki ESG temalı anlatısal söylem stratejilerinin incelenmesidir. Bu çalışmanın temel amacı, entegre raporlamayı benimseyen BİST şirketlerinin entegre raporlarının içeriğini analiz ederek, yöneticilerin ESG taahhütleri ve performansları hakkındaki metinsel anlatıları nasıl kurguladıklarını ortaya koymaktır. Özellikle, şirketlerin olumlu gelişmeleri nasıl öne çıkardığını ve olası olumsuzlukları veya belirsizlikleri nasıl ele aldığını belirlemek hedeflenmektedir. Bu amaç doğrultusunda, çalışmanın ana araştırma sorusu şu şekilde belirlenmiştir: Entegre raporlama yapan BİST şirketleri, ESG konularındaki anlatılarını oluştururken hangi söylem stratejilerini (olumlu, olumsuz, belirsiz dil kullanımı) benimsemekte ve bu stratejiler, raporları bir izlenim yönetimi aracı olarak kullanma eğilimini nasıl yansıtmaktadır?

Çalışmanın motivasyonu, hem kurumsal raporlama hem de gelişmekte olan piyasalar literatüründeki önemli boşluklardan kaynaklanmaktadır. Literatürdeki çoğu çalışma gelişmiş ekonomilere (ABD, Avrupa, FTSE 100) odaklanmıştır (Candio, 2023; Albitar, Abdoush, & Hussainey, 2022). Gelişmekte olan piyasalar genellikle daha yüksek bilgi asimetrisi ve farklı kurumsal yönetim dinamikleri ile karakterize edilmektedir (Abdelmoneim & El-Deeb, 2024). Bu nedenle, BİST şirketlerinin ESG söylemini incelemek, IR'ın bu özel bağlamda nasıl kullanıldığına dair benzersiz bir bakış açısı sunacaktır.

Bu çalışma, nitel araştırma metodolojisini benimsemiştir. Araştırma, 2024 yılında entegre rapor yayımlayan Borsa İstanbul'da (BİST) işlem gören 10 şirketi örneklem olarak basit tesadüfi örneklem yöntemine göre seçmiştir. Veri analizi için betimleyici içerik analizi ve söylem analizi teknikleri kullanılmıştır. Bu teknikler, kurumsal anlatıların tonunu (olumlu, olumsuz, belirsiz) ve temel ESG temalarını sistematik olarak kodlamak ve yorumlamak amacıyla MAXQDA yazılımı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma, kurumsal raporlama ve sürdürülebilirlik iletişimi literatürüne birden fazla açıdan önemli katkılar sağlamaktadır. Entegre Raporlama çerçevesinde ESG söylemini Türkiye'deki halka açık şirketler bağlamında nitel olarak analiz eden ilk çalışmalardan biri olarak, gelişmekte olan piyasaların kurumsal iletişim dinamiklerine dair ampirik kanıt sunmaktadır. Raporlarda baskın olan olumlu anlatı tonunu ve olumsuzlukları yumuşatma taktiklerini somut nitel bulgularla ortaya koymaktadır. Olumlu söylemin yaygınlığı, yüksek ESG performansı sergileyen firmaların narsistik retorik kullanma eğilimini gösteren önceki nicel bulgularla ve CEO anlatılarının izlenim yönetimi aracı olarak kullanıldığına dair genel literatürle (Barkemeyer vd., 2014; Yan, Aerts, & Thewissen, 2019) uyumludur. Çalışmanın temel sonucu, entegre raporların sadece bilgi transferi değil, aynı zamanda izlenim ve meşruiyet yönetimi için stratejik bir araç olarak kullanıldığı yönündedir (Dowling & Pfeffer, 1975; Melloni, Stacchezzini, ve Lai, 2016 ; Caglio, Meloni ve Perego, 2019; Mahrn ve Elamer, 2025). Bu bulgu, paydaşların kurumsal raporları eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmesi gerektiği sonucunu güçlendirerek karar vericilere pratik çıkarımlar sunmaktadır.

Makalenin akışı şu şekilde organize edilmiştir: İkinci bölümde, entegre raporlama, ESG, söylem analizi ve izlenim yönetimi konularını kapsayan kapsamlı bir literatür taraması sunulmaktadır. Üçüncü bölümde, araştırmanın yöntemleri detaylandırılmaktadır. Dördüncü bölümde, söylem analizinden elde edilen bulgular tematik bazda sunulmaktadır. Son olarak, beşinci bölümde ise bulguların tartışılması, teorik ve pratik çıkarımlar, çalışmanın kısıtlılıkları ve gelecekteki araştırmalar için öneriler yer almaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Entegre Raporlama Yaklaşımı

Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (International Integrated Reporting Council [IIRC]) tarafından 2013 yılında yayımlanan çerçeve ile kurumsal raporlamanın en önemli yeniliklerinden biri olarak kabul edilen “Entegre Raporlama (IR/ER)”, işletmelerin finansal ve finansal olmayan bilgileri bir arada ve “değer yaratımı” perspektifiyle paydaşlarına sunmasını öngörmektedir (IIRC, 2013; Rossi & Candio, 2023; Mervelskemper & Strait, 2017; Caglio vd., 2019). Bu bağlamda, ER, geleneksel kurumsal raporlamanın parçalı yapısına (finansal tablolar, faaliyet raporları ve sürdürülebilirlik raporları) yanıt olarak geliştirilmiş bütünleştirici bir model olarak öne çıkmaktadır. (Rabaya&Saleh, 2020). ER, bir kuruluşun değer yaratma sürecine ilişkin daha kapsamlı bir anlayış sunmak için “çoklu sermaye perspektifini” (altı farklı sermaye türünü: finansal, üretilmiş, entelektüel, insan, sosyal ve ilişkisel, doğal) benimsemiştir (Maniora, 2017; Mervelskemper & Strait, 2017). Böylece ER, işletmenin stratejisi, yönetişimi, performansı ve geleceğe yönelik beklentileri hakkında, faaliyet gösterdiği ticari, sosyal ve çevresel bağlamı yansıtan özlü bir iletişim aracı haline gelmiştir (Kılıç ve Kuzey, 2018; Caglio vd., 2019).

ER'in benimsenmesi ve yaygınlaşması, kurumsal şeffaflığa yönelik artan talepler ve sürdürülebilirlik taahhütlerinin temel iş stratejisine entegre edilme gereksinimi çerçevesinde gerçekleşmiştir (Mervelskemper & Strait, 2017). ER, özellikle Çevresel, Sosyal ve Yönetişim (ESG) bilgileri gibi finansal olmayan bilgileri, finansal verilerle bağlantılı, özlü ve kendi içinde bütünleşik bir belge içinde bir araya getirmektedir. Bu entegre yaklaşımın, paydaşlar için “bilişsel maliyetleri” azaltarak karar alma süreçlerini iyileştirdiği ileri sürülmektedir (Rossi & Candio, 2023). ER'in kabulü, ülkeden ülkeye farklılık gösteren zorunlu veya gönüllü kurumsal

düzenlemelere bağlıdır. Örneğin Güney Afrika, ER'ı zorunlu kılan ilk ülkedir. Johannesburg Borsası'nda (JSE) işlem gören şirketler, 2010 yılından bu yana 'uygula ya da açıkla' (comply-or-explain) esasına göre IR yayınlamak zorundadır (Atkins & Maroun, 2015). Bu zorunlu ortamlar, ER'ın etkilerini incelemek için uygun bir laboratuvar sağlamıştır. Zorunlu benimsemenin analist tahmin doğruluğu üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu ampirik olarak kanıtlanmıştır (Bernardi & Stark, 2018; Zhou, Simnett ve Green, 2017) Dünya genelinde IR'ın benimsenmesi büyük ölçüde gönüllülük esasına bağlıdır. Avrupa Birliği'ndeki büyük şirketlerin mali olmayan bilgileri raporlaması (AB Direktifi 2014/95) gibi düzenlemeler raporlama yaklaşımını etkilemiş olsa da, IR çerçevesinin kullanımı çoğunlukla isteğe bağlıdır.

Türkiye'de entegre raporlama bağlamında düzenleyici ortam giderek dönüşmektedir. Özellikle Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları (TSRS) çerçevesi ile belirli eşikleri aşan şirketler için sürdürülebilirlik raporlamasının zorunlu hâle gelmiş olması bu dönüşümün somut bir örneğini sunmaktadır. TSRS, 29 Aralık 2023 tarihli bir karar ile yayımlanmış ve 1 Ocak 2024 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir (29 Aralık 2023 tarih ve 32414 sayılı Mükerrer Resmî Gazete). Dolayısıyla Türkiye, sürdürülebilirlik raporlamasında gönüllülük esasından kademeli biçimde zorunlu ve düzenlenmiş bir çerçeveye geçmektedir (Özdemir,2024). Bu bağlamda, Türkiye sürdürülebilirlik raporlamasının zorunlu hale geldiği ortamda entegre raporlamada gönüllülük esası devam etmektedir.

2.2. Entegre Raporlamanın Kurumsal İletişim Stratejisindeki Rolü

ER, bir firmanın finansal ve finansal olmayan sermaye unsurlarını kullanarak nasıl değer yarattığını açıklayan, kurumsal iletişimin temel araçlarından biri haline gelmiştir. ER'nin temel felsefesi, paydaşlara bütüncül ve şeffaf bilgi vermek üzerine kurgulanmış olsa da, uygulamadaki rolü bu teknik amacın ötesine geçmektedir. Firmaların kurumsal iletişim stratejilerinde ER'yi, sadece gerçek performansı şeffafla göstermek için değil, aynı zamanda paydaş beklentilerini yönetmek ve kurumsal itibarı pekiştirmek gibi yan amaçlar için de kullandığı görülmektedir (Caglio vd., 2019; Ng & Gul, 2024; du Toit, 2017; Mahran ve Elamer, 2025). Şirketlerin, kendilerini meşrulaştırmak, kurumsal itibarlarını geliştirmek, fırsatları belirlemek, kurumsal kaynakların kullanımını optimize etmek ve sermaye maliyetini azaltmak amacıyla entegre rapor yayımladıkları görülmektedir (Kılıç ve Kuzey, 2018). Bu bağlamda ER, salt bir bilgilendirme dokümanı olmaktan çıkarak, aktif bir meşruiyet yönetimi (legitimacy management) ve izlenim yönetimi (impression management) aracı olarak da işlev gördüğüne dair çalışmalar mevcuttur (Huang, Zang ve Zheng, 2014; Zeng vd., 2025; Rabaya & Saleh, 2020; Mahran ve Elamer, 2025). Bu iki teori, farklı düzeylerde aynı amaca hizmet etmektedir: meşruiyet teorisi örgütsel uyum arayışına, izlenim yönetimi ise bu uyumun söylemsel düzeyde yeniden üretimine odaklanan yöntemlerdir.

Kurumsal meşruiyet teorisi, örgütlerin faaliyetlerinin toplumsal norm ve beklentilerle uyumlu görünmesini sağlamak amacıyla bilgi açıklaması yapabileceğini öngörmektedir (Lai vd., 2016; Dowling ve Pfeffer, 1975). Bu bağlamda ER, sadece gerçek performansı yansıtmak yerine sembolik bir meşruiyet aracı olarak da kullanılabilir. İzlenim yönetimi (impression management) ise yöneticilerin paydaş algısını olumlu yönde şekillendirmek için anlatı düzeyinde stratejiler kullanabileceğini ifade eder. Merkl-Davies & Brennan (2007) çalışmalarında, olumsuz sonuçların manipüle edilmiş ya da yumuşatılmış biçimde raporlanması eğilimini göstermiştir. Bu iki teori, ER literatüründe içerik analizleriyle birlikte yaygın olarak kullanılmaktadır.

ER'ın bir kurumsal iletişim stratejisi olarak benimsenmesi, meşruiyet teorisi bağlamında sıklıkla tartışılmaktadır. Meşruiyet teorisi, firmaların sosyal imajlarını yönetmek ve olumsuz haberleri gizlemek için açıklama stratejilerini kullanabileceğini öne sürmektedir (Meloni, 2015). Lai vd. (2016) yaptığı çalışma, ER'yi benimseyen firmaların, benimsemeyenlere göre anlamlı derecede daha yüksek ESG puanlarına (Bloomberg) sahip olduğunu göstermiştir. Bu, ER'nin düşük performansı gizlemek için başvurulmuş bir meşruiyet onarımı stratejisi olmadığı sonucunu

desteklemektedir. Lai vd. (2016) çalışması, ER'nin benimsenmesinin düşük ESG performansını onarma amaçlı olmadığını savunsa da literatür, raporlardaki söylemin ve metinsel özelliklerin hala güçlü bir stratejik meşruiyet yönetimi aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu yaklaşımı destekler nitelikte, daha iyi sürdürülebilirlik performansının daha yüksek kalitede entegre raporlarla ilişkili olduğunu (Melloni, 2015) ve ER benimseyen firmaların ESG konularında daha yüksek şeffaflık sergilediğini (Manes-Rossi vd., 2018) bulan çalışmalar da mevcuttur. Bununla birlikte, akademik literatürde ER'nin izlenim yönetim aracı olarak kullanıldığına dair savlar bulunmaktadır. Bazı araştırmalar ER'nin, paydaş algılarını yönetmek için kullanılan "sembolik" bir retorik aracı olabileceğini (Dumay & Dai, 2017) veya firmaların gerçek bir stratejik değişimden ziyade, düzenleyici baskılara yüzeysel bir uyum göstermek amacıyla (McNally vd., 2017) bu raporlamayı benimseyebileceğini savunmaktadır. Diğer bazı çalışmalar, firmaların ER'yi başlangıçta sembolik bir meşruiyet aracı olarak kullanıp, zaman içinde daha esaslı bir yaklaşıma evrilebildiğini öne sürerek bu iki zıt görüş arasında bir köprü kurmaktadır (Haji & Anifowose, 2016).

Yüksek ESG performansı sergileyen firmaların, kurumsal anlatılarında artırılmış narsist retorikle (otorite, kendini övme) ilişkilendirildiği bulunmuştur (Mahran ve Elamer, 2025). Bu durum, meşruiyet teorisinin "onarma" varsayımına aykırı olsa da, yüksek performansın ardından meşruiyeti sürdürme ve statüyü güçlendirme aracı olarak söylemin stratejik kullanımını desteklemektedir. Sürdürülebilirlik raporu CEO açıklamalarındaki izlenim yönetimi, daha sınırlı ve tek tip olarak ortaya çıkmakta, yıllık rapor CEO açıklamalarına kıyasla izlenim yönetimi taktiklerinde daha net önceliklendirmeler göstermektedir (Caliskan, Esen ve Barkemeyer, 2021). Şirketler, meşru bir aktör izlenimi vermek için paydaşlarına sağladıkları olumlu ve olumsuz bilgileri dengelemek isteyebilirler. Böylece, sürdürülebilirlik raporlamasına, paydaşların beklentilerini pekiştirmek veya paydaş algılarını manipüle etmek için bir araç olarak yaklaşabilmektedirler (Saglam, Solak-Fiskin, Akgul, 2024).

ESG açıklama puanı daha yüksek olan firmaların, daha pozitif bir anlatı tonu kullanma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir (Albitar, Hussainey, Bassyouny vd. 2022). Bu, iyi performansın, olumlu bir iletişim stratejisini teşvik ettiğini göstermektedir. Raporlama, meşruiyet sağlamak ve dış baskıları ele almak için bir araç olarak görülmeye devam etmektedir. Şirketler, meşruiyetlerini korumak için, olumsuz haberleri gizlemek amacıyla stratejik anlatıya başvurabilmektedir. Özellikle, şirketler sürdürülebilirlik konularında tartışmalarla karşılaştığında, zarar gören meşruiyeti onarmak için reaktif izlenim yönetimi stratejileri (savunmacı dil ve bağlamaştırma) uygulamaya zorlanmaktadırlar (Anil vd., 2025). Entegre raporların düşük kaliteli metinsel özelliklere (zor okunabilirlik, uzunluk veya taraflı ton) sahip olması, piyasa değerlemesi ve likidite açısından olumsuz ekonomik sonuçlarla ilişkilendirilmiştir. Bazı çalışmalar, okunabilirlik zorluğunu artırarak firmaların paydaş algısını manipüle etmeye yönelik izlenim yönetimi stratejileri kullanabileceğini öne sürmüştür (Caglio vd., 2019).

ER'nin gönüllü olarak benimsenmesi, firmanın yeni çerçeveyi samimi bir şekilde kabul etmesi durumunda rekabet avantajında iyileşmeler sağlayabilmektedir (Rabaya&Saleh, 2020). Bu, ER'yi benimseyen firmaların ESG konularına zaten yüksek düzeyde bağlılık sağladığını göstermektedir. Ayrıca, yüksek ESG puanlarına sahip firmaların, IR'ı benimseme olasılığının daha yüksektir (Wahl vd. 2020).

Literatür, IR'ın sadece benimsenmesinin değil, raporun "içerik ve kalite düzeyinin" de ekonomik sonuçlar açısından kritik olduğunu vurgulamaktadır. Yüksek ER kalitesinin, paydaşlara daha iyi bilgi sunarak analist tahmin doğruluğunu artırdığı ve bilgi asimetrisini azalttığı düşünülmektedir (Lee & Yeo, 2016; Zhou vd, 2017; Rogers vd 2011). ER formatını kullanan firmaların ESG performansının sermaye piyasası tarafından değerlendirilmesi, bağımsız ESG raporlarına kıyasla daha güçlü ve pozitif yönde olmuştur (Mervelskemper & Strait, 2017). Gerçek ESG eylemlerinin finansal sonuçlarla daha iyi ilişkilendirildiği firmalarda ER, bilgi kalitesini artırma vaadini yerine getirdiğini göstermektedir (Bernardi & Stark, 2018). Bu,

halihazırda iyi performans gösteren firmaların IR'ı tercih etmesinin rasyonelitesini açıklamaktadır.

Yapılan sistematik literatür taramalarında ER'nin benimsenmesi ve kalitesi üzerine çalışmalar yoğunlaşırken; içerik düzeyinde dil, söylem ve duygu analizleri oldukça sınırlıdır. Ayrıca, sektörel farklılıklar, yıllara göre söylem değişimleri ve belirsiz ifade kullanım şekilleri gibi nitel konular henüz tam olarak ele alınmamıştır. Bu bağlamda, ER'de ESG söyleminin hangi kelime ve kavramlarla şekillendiği, olumsuzlukların nasıl sunulduğu ve sektörler-arası farklılıkların söylem düzeyinde nasıl ortaya çıktığı araştırmacılar için açık bir literatür boşluğu oluşturmaktadır.

3. YÖNTEM

Bu araştırma, Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin entegre raporlarında yer alan ESG (çevresel, sosyal ve yönetim) söylemini nitel bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, betimleyici içerik analizi ve söylem analizi yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Bu yaklaşım, entegre raporların yalnızca bilgi aktarım aracı değil, aynı zamanda bir iletişim ve izlenim yönetimi aracı olarak nasıl kurgulandığını anlamaya olanak tanımaktadır (Cho, Michelon & Patten, 2012; Merkl-Davies & Brennan, 2007).

3.1. Araştırma Tasarımı ve Yaklaşım

Araştırma, nitel çoklu durum deseni kapsamında tasarlanmıştır. Bu tasarım, farklı sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin raporlarını karşılaştırmalı biçimde incelemeyi mümkün kılmaktadır (Yin, 2018). Çalışmanın temel amacı, şirketlerin entegre raporlarındaki söylem örüntülerini, ESG temaları çerçevesinde nasıl yapılandırdıklarını belirlemektir.

3.2. Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini, Borsa İstanbul'da 2024 yılında entegre rapor yayımlayan şirketler oluşturmaktadır. Evren içinden, basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 10 şirketin raporları analize dahil edilmiştir. Örneklem belirlenmesinde, raporların kamuya açık erişilebilir olması, GRI veya benzeri uluslararası raporlama standartlarıyla uyumlu hazırlanması ve metin bütünlüğü göstermesi ölçüt olarak alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Süreci

Veriler, şirketlerin resmî internet sitelerinde yayımladıkları 2024 yılına ait entegre raporları, PDF biçiminde indirilmiş ve MAXQDA Analytics Pro yazılımına aktarılmıştır. Bu süreçte, raporların sadece anlatısal (narrative) bölümleri yani yönetici mesajları, sürdürülebilirlik, strateji, paydaş ilişkileri, çevre ve sosyal performans kısımları analize dahil edilmiştir. Finansal tablolar, görseller ve ekler dışarıda bırakılmıştır.

3.4. Veri Analizi

Analiz sürecinde iki aşamalı bir yöntem izlenmiştir:

1. İçerik Analizi: İlk aşamada, kelime ve kelime grubu frekansları çıkarılmış, ardından GRI (2021) göstergeleri temel alınarak ESG temalarına ait kelimelerden en sık tekrarlananlar çıkarılmıştır. Kodlama süreci hem tümevarımsal (veriden temaya ulaşma) hem de önceden belirlenmiş temalara dayalı (dedüktif) biçimde yürütülmüştür (Krippendorff, 2019).
2. Söylem Analizi: İkinci aşamada, metinlerdeki dilsel örüntüler, olumlu/olumsuz/vaat içeren/gerçekleşen ifade kullanımı ve izlenim yönetimi göstergeleri açısından incelenmiştir. Özellikle “küresel belirsizliklere rağmen”, “zorluklara karşın hedeflere bağlı kalınmıştır” gibi dolaylı dil kalıpları tespit edilmiştir. Bu ifadeler, kurumsal

meşruiyet ve izlenim yönetimi teorileriyle ilişkilendirilmiştir (Higgins, Stubbs & Love, 2014).

3.5. Sınırlılıklar

Araştırma, yalnızca kamuya açık entegre raporlarla sınırlıdır. Raporların şirketlerce gönüllü olarak hazırlanması, içerik yapısında biçimsel farklılıklara neden olabilir. Ayrıca, yalnızca 2024 dönemine odaklanması zaman boyutunda sınırlılık yaratmaktadır. Bununla birlikte, nitel yaklaşım, söylemin yapısına ilişkin derinlemesine bir anlayış sağlamaktadır.

4. BULGULAR

4.1. Genel Söylem Yoğunluğu

Analiz edilen entegre raporların genel kelime frekansları, şirketlerin büyük ölçüde olumlu, stratejik ve sürdürülebilirlik odaklı bir dil benimsediğini göstermektedir. Tüm belgelerde en sık geçen kelimeler arasında “değer”, “sürdürülebilirlik”, “finansal”, “çevre”, “enerji” ve “kurumsal” kavramları yer almıştır. Bu durum, entegre raporlamanın finansal bilgilerin ötesinde, paydaşlara değer yaratımı ve sürdürülebilirlik iletişimi amacıyla kullanıldığını ortaya koymaktadır. Şekil 1’de görüldüğü üzere, kelime bulutu analizinde “değer” kavramının merkezde konumlanması, şirketlerin kendilerini uzun vadeli değer yaratıcı aktörler olarak konumlandıklarını göstermektedir.

Şekil 1. Genel Kelime Frekans Bulutu

4.2. ESG Temalarına Göre Söylem Yoğunluğu

GRI standartlarına dayalı ESG kodlaması sonucunda, çevresel temaların söylem içinde belirgin biçimde öne çıktığı görülmüştür. “Enerji”, “karbon”, “su”, “sera”, “atık” ve “yenilenebilir” gibi kavramların yoğunluğu, çevresel performansın şirket söyleminde baskın olduğunu göstermektedir. Buna karşın “etik”, “yönetim”, “eşitlik”, “çalışan” ve “paydaş” gibi sosyal ve yönetim odaklı ifadeler daha düşük düzeyde yer almıştır.

Şekil 2. ESG Kelimeleri Frekans Bulutu

Bu dağılım, BİST şirketlerinin sürdürülebilirlik raporlamasında çevresel temalara daha fazla vurgu yaptığını ve sosyal/yönetişim alanlarını ikinci planda bıraktığını göstermektedir.

4.3. Olumlu Söylem Yoğunluğu

Olumlu ifadeleri temsil eden kelime bulutunda “liderlik”, “başarı”, “vizyon”, “dönüşüm”, “değer”, “gelecek” ve “katkı” kavramlarının baskın olduğu görülmüştür. Bu bulgular, şirketlerin raporlarında **iyimser ve kendini güçlendiren** bir anlatım dili kullandığını ortaya koymaktadır. Özellikle “liderlik” ve “öncü” kavramlarının yüksek frekansı, raporların izlenim yönetimi kuramında tanımlanan “self-promotion” stratejisine uygun biçimde hazırlandığını göstermektedir (Merkel-Davies & Brennan, 2007).

Şekil 3. Olumlu İfadeler Kelime Bulutu

4.4. Olumsuz Söylem Yoğunluğu

Olumsuz kelimeler arasında “risk”, “zarar”, “tehdit”, “zorluk” ve “gerileme” kavramları yer almakla birlikte, bu kelimelerin yumuşatılmış ve dolaylı biçimde kullanıldığı görülmüştür. “Zorluklara karşın hedeflere bağlı kalınmıştır” ya da “küresel belirsizliklere rağmen stratejik hedefler sürdürülmüştür” gibi ifadeler, şirketlerin olumsuz durumları meşruiyet kaygısıyla nötralize ettiklerini göstermektedir (Higgins vd., 2014). Bu bulgu, entegre raporlamanın izlenim yönetimi ve meşruiyet teorisi çerçevesinde işlev gördüğüne dair literatürle örtüşmektedir.

Şekil 4. Olumsuz İfadeler Kelime Bulutu

4.5. Vaat ve Hedef Söylemleri

Vaat içeren ifadelerin kelime bulutunda “2030”, “2050”, “hedef”, “taahhüt”, “vizyon”, “amaçlıyoruz” gibi geleceğe dönük kelimeler öne çıkmıştır. Bu temalar, şirketlerin sürdürülebilirlik hedeflerini uzun vadeli bir kurumsal vizyonun parçası olarak sunduklarını göstermektedir. Bulgular, raporların küresel sürdürülebilirlik çerçeveleriyle (örneğin Paris Anlaşması ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları) paralel hedef söylemini benimsediğini göstermektedir.

Şekil 5. Vaat ve Hedef Odaklı İfadeler Kelime Bulutu

4.6. Gerçekleşen Eylem Söylemleri

Gerçekleşen veya tamamlanan eylemleri gösteren kelimeler arasında “gerçekleşen”, “sağlandı”, “ulaşıldı” ve “kazanıldı” ifadeleri öne çıkmıştır. Bu bulgu, raporlarda başarı odaklı bir **performans beyanı dili** kullanıldığını ortaya koymaktadır. Şirketler, gerçekleşen hedefleri vurgularken ölçülebilir çıktılardan çok “başarı” vurgusuna dayalı anlatı biçimleri tercih etmektedir. Bu eğilim, izlenim yönetiminin “achievement framing” stratejisi ile uyumludur (Cho vd., 2012).

Şekil 6. Gerçekleşen Eylem İfadeleri Kelime Bulutu

4.7. Söylemin Genel Özellikleri

Tüm analizler bir arada değerlendirildiğinde, BİST şirketlerinin entegre raporlarında:

- Olumlu, vizyoner ve başarı odaklı bir dil kullanıldığı,
- Olumsuzlukların dolaylı biçimde ifade edildiği,
- Geleceğe dönük vaatlerin ve stratejik hedeflerin yoğun biçimde yer aldığı görülmüştür.

Bu sonuçlar, entegre raporlamanın Türkiye’de yalnızca bir raporlama aracı değil, aynı zamanda bir kurumsal itibar ve meşruiyet yönetimi mekanizması olarak işlev gördüğünü göstermektedir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma, Borsa İstanbul’da entegre raporlama 2024 yılına ait entegre rapor yayınlayan şirketlerin entegre raporları nitel analiz yöntemiyle inceleyerek, bu raporların dilsel ve söylemsel yapılarını ortaya koymuştur. Bulgular, entegre raporların büyük ölçüde olumlu, gelecek yönelimli ve stratejik bir söylem üzerine inşa edildiğini göstermektedir. Şirketlerin raporlarında “değer”, “sürdürülebilirlik”, “enerji”, “vizyon”, “gelecek” ve “liderlik” gibi kavramların yoğun biçimde kullanılması, raporlamanın yalnızca bilgi aktarımı değil, aynı zamanda bir kurumsal kimlik ve itibar yönetimi aracı olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Çalışma bulguları, uluslararası literatürde yer alan izlenim yönetimi ve meşruiyet teorisi temelli araştırmalarla uyumludur. Merkl-Davies ve Brennan (2007) entegre raporların şirketlerin paydaş algılarını yönetmek amacıyla bilinçli olarak “olumlu çerçeveleme” (positive framing) stratejileri içerdiğini belirtmiştir. Benzer biçimde Cho, vd., (2012) de sürdürülebilirlik raporlarının, olumsuz performans göstergelerini dolaylı veya yumuşatılmış biçimde aktardığını vurgulamıştır. Bu çalışmada da olumsuz ifadelerin (“risk”, “zarar”, “tehdit”, “zorluk”) genellikle belirsiz ve etkisizleştirilmiş biçimlerde kullanıldığı, olumlu kelimelerin (“liderlik”, “başarı”, “vizyon”, “taahhüt”) ise söylemin merkezinde yer aldığı gözlemlenmiştir.

Bu sonuçlar, Türkiye’de entegre raporlamanın küresel literatürde tanımlanan izlenim yönetimi pratikleriyle benzer bir işleve sahip olduğunu göstermektedir. Ancak Türkiye’ye özgü olarak dikkat çeken unsur, TSRS’nin yürürlüğe girmesiyle birlikte, sürdürülebilirlik raporlamanın kademeli biçimde gönüllülüğten zorunluluğa geçiş sürecinde olmasıdır (Özdemir, 2024). Bu durum, şirketleri daha görünür ve hesap verebilir kılarken, aynı zamanda “şeffaflık” söyleminin daha sık kullanılmasına yol açmıştır.

Bulgular, entegre raporlamanın Türkiye’de giderek bir meşruiyet aracı hâline geldiğini dair işaretler içermektedir. Şirketlerin, özellikle çevresel konularda kamuoyu baskısını dengelemek amacıyla “enerji”, “karbon”, “yenilenebilir” ve “sıfır emisyon” gibi ifadeleri yoğun biçimde kullanması, simgesel uyum stratejisinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu strateji, meşruiyet teorisi bağlamında işletmelerin sosyal beklentilere biçimsel olarak yanıt vererek, kamuoyu nezdinde kabul görme çabalarıyla ilişkilidir (Higgins, vd., 2014).

Ayrıca “liderlik”, “öncü”, “başarı” ve “katkı” gibi kavramların yoğunluğu, kurumsal kimliğin güçlendirilmesine yönelik kendini övücü bir anlatı tarzının benimsendiğini göstermektedir. Bu dil, sadece geçmiş performansın değerlendirilmesini değil, aynı zamanda gelecekteki hedeflere duyulan güvenin pekiştirilmesini de amaçlamaktadır.

Bu çalışma, Türkiye’de entegre raporlama literatürüne üç temel katkı sağlamaktadır: Entegre raporların içerik analizine ek olarak söylem çözümlemesi yapılmış, bu sayede raporlamanın yalnızca “ne söylendiğini” değil “nasıl söylendiğini” de ortaya koymuştur. Türkiye’de entegre raporlama pratiğinin TSRS düzenlemesiyle nasıl evrildiğine dair ampirik kanıtlar sunulmuştur. İzlenim yönetimi ve meşruiyet teorilerinin Türkiye’deki entegre rapor söylemine nasıl yansıdığı açıklanmıştır.

Sonuç olarak, Borsa İstanbul şirketlerinin entegre raporlarında olumlu, gelecek odaklı, değer ve hedef merkezli bir kurumsal söylem hâkimdir. Olumsuzluklar belirsiz ve yumuşatılmış biçimde ifade edilmekte; bu da entegre raporlamanın giderek bir itibar ve izlenim yönetimi aracı

hâline geldiğini göstermektedir. Gelecekteki araştırmalarda, entegre raporların nicel içerik analiziyle (örneğin ESG puanlama modelleriyle) ilişkilendirilmesi, sektörel karşılaştırmaların genişletilmesi, Türkçe raporlardaki söylem örüntülerinin İngilizce versiyonlarla karşılaştırılması önerilmektedir. Türkiye’de TSRS’nin etkisinin artmasıyla birlikte entegre raporlama, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda daha kurumsallaşmış bir yapıya dönüşecektir. Ancak, bu süreçte işletmelerin şeffaf bilgi aktarımı ile stratejik söylem yönetimi arasındaki dengeyi sağlaması kritik önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdelmoneim, Y. Y., & El-Deeb, M. M. (2024). [IR Index Score, ESG Index Score ve BOD özelliklerine dair başlık]. *Future Business Journal*, 10(1), 18. <https://doi.org/10.1186/s43093-023-00297-y>
- Abdifatah Ahmed Haji, Mutalib Anifowose, (2016) "The trend of integrated reporting practice in South Africa: ceremonial or substantive?", *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, Vol. 7 Issue: 2, pp.190-224, <https://doi.org/10.1108/SAMPJ-11-2015-0106>
- Albitar, K., Abdoush, T., & Hussainey, K. (2023). Do corporate governance mechanisms and ESG disclosure drive CSR narrative tones?. *International Journal of Finance & Economics*, 28(4), 3876-3890.
- Albitar, K., Hussainey, K., Bassyouny, H., & Aboud, A. (2022). Do corporate governance mechanisms and ESG disclosure drive CSR narrative tones? *International Journal of Financial Economics*.
- Atkins, J., & Maroun, W. (2015). Integrated reporting in South Africa in 2012: Perspectives from South African institutional investors. *Meditari Accountancy Research*, 23(2), 197-221.
- Barkemeyer, R., Comyns, B., Figge, F., & Napolitano, G. (2014, December). CEO statements in sustainability reports: Substantive information or background noise?. In *Accounting Forum* (Vol. 38, No. 4, pp. 241-257). No longer published by Elsevier.
- Berkin Anil, Aerts Walter, Roszkowska-Menkes Maria, van Caneghem Tom. (2025) CEO talk under scrutiny : visibility and rhetorical impression management in sustainability narratives *Accounting, auditing & accountability journal* - ISSN 1368-0668 -, p. 1-30
- Bernardi, C., & Stark, A. W. (2018). [IR, Güney Afrika ve analist tahmin doğruluğu üzerine başlık]. *The British Accounting Review*, 50(1), 16–31.
- Caglio, A., Melloni, G., & Perego, P. (2019). Informational Content and Assurance of Textual Disclosures: Evidence on Integrated Reporting. [Yayınlandığı dergi belirtilmemiştir].
- Caliskan, A. O., Esen, E., & Barkemeyer, R. (2021). Impression management tactics in the CEO statements of Turkish sustainability reports. *Business Ethics, the Environment & Responsibility*, 30(4), 485–506. <https://doi.org/10.1111/beer.12374>
- Candio, P. (2023). [Finansal olmayan raporlama formatının tahmin doğruluğu ve ESG üzerindeki etkisi]. *Journal of Environmental Management*, 345, 118891. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2023.118891>
- Cho, C. H., Michelon, G., & Patten, D. M. (2012). Impression management in sustainability reports: An empirical investigation of the use of graphs. *Accounting and the Public Interest*, 12(1), 16–37.
- Dowling, J., & Pfeffer, J. (1975). Organizational legitimacy: Social values and organizational behavior. *Pacific sociological review*, 18(1), 122-136.

- Du Toit, E. (2017). The readability of integrated reports. *Meditari Accountancy Research*, 25(4), 629-653.
- Dumay, J., & Dai, T. (2017). Integrated thinking as a cultural control?. *Meditari Accountancy Research*, 25(4), 574-604.
- Fisher, R., Van Staden, C. J., & Richards, G. (2020). Watch that tone: An investigation of the use and stylistic consequences of tone in corporate accountability disclosures. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 33(1), 77-105.
- Hamza, S., & Jarboui, A. (2022). CSR or social impression management? Tone management in CSR reports. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 20(3-4), 599-617.
- Hart, R. P., Childers, J. P., & Lind, C. J. (2013). *Political tone: How leaders talk and why*. University of Chicago Press.
- Higgins, C., Stubbs, W., & Love, T. (2014). Walking the talk(s): Organisational narratives of integrated reporting. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 27(7), 1090–1119.
- <https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarih=2023-12-29&mukerrer=1>
- International Integrated Reporting Council (IIRC). (2013, December). *The International <IR> Framework*. London, UK: IIRC.
URL: <https://integratedreporting.ifrs.org/wp-content/uploads/2013/12/13-12-08- THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-2-1.pdf>
- Kiliç, M., & Kuzey, C. (2018). Determinants of forward-looking disclosures in integrated reporting. *Management Auditing Journal*, 33(1), 115–144.
- Krippendorff, K. (2019). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4th ed.). SAGE.
- Lai, A., Melloni, G., & Stacchezzini, R. (2016). Corporate Sustainable Development: Is Integrated Reporting a Legitimation Strategy? *Business Strategy and the Environment*, 25(3), 165–177. <https://doi.org/10.1002/bse.1863>
- Lee, K.-W., & Yeo, G. H.-H. (2016). The Association between Integrated Reporting and Firm Valuation. *Review of Quantitative Finance and Accounting*.
- Loughran, T., & McDonald, B. (2011). When is a liability not a liability? Textual analysis, dictionaries, and 10-Ks. *The Journal of finance*, 66(1), 35-65.
- Mahran, K., & Elamer, A. A. (2025). Navigating the corporate ego: understanding the association between ESG performance and organizational narcissistic rhetoric. *Journal of Business Ethics*, 1-20.
- Mahran, K., & Elamer, A. A. (2025). Shaping ESG commitment through organizational psychological capital: The role of CEO power. *Business Strategy and the Environment*, 34(1), 690-707.
- Manes-Rossi, F., Tiron-Tudor, A., Nicolò, G., & Zanellato, G. (2018). Ensuring More Sustainable Reporting in Europe Using Non-Financial Disclosure—De Facto and De Jure Evidence. *Sustainability*, 10(4), 1162. <https://doi.org/10.3390/su10041162>
- Maniora, J. (2017). Is integrated reporting really the superior mechanism for the integration of ethics into the core business model? An empirical analysis. *Journal of business ethics*, 140(4), 755-786.
- Martínez-Ferrero, J., Suárez-Fernández, O., & García-Sánchez, I. M. (2019). Obfuscation versus enhancement as corporate social responsibility disclosure strategies. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 26(2), 468-480.

- McNally, M. A., Cerbone, D., & Maroun, W. (2017). Exploring the challenges of preparing an integrated report. *Meditari Accountancy Research*, 25(4), 481-504.
- Melloni, G. (2015). Intellectual capital disclosure in integrated reporting: an impression management analysis. *Journal of Intellectual Capital*, 16(3), 661-680. <https://doi.org/10.1108/JIC-11-2014-0121>
- Melloni, G., Caglio, A., & Perego, P. (2017). Saying more with less? Disclosure conciseness, completeness and balance in Integrated Reports. *Journal of Accounting and Public Policy*, 36(3), 220-238.
- Melloni, G., Stacchezzini, R., & Lai, A. (2016). The tone of business model disclosure: an impression management analysis of the integrated reports. *Journal of Management & Governance*, 20(2), 295-320.
- Merkel-Davies, D. M., & Brennan, N. M. (2007). *Discretionary disclosure strategies in corporate narratives: Incremental information or impression management?* *Journal of Accounting Literature*, 26, 116-194.
- Mervelskemper, L., & Streit, D. (2017). Enhancing Market Valuation of ESG Performance: Is Integrated Reporting Keeping its Promise? *Business Strategy and the Environment*, 26(4), 537-549. <https://doi.org/10.1002/bse.1935>
- Özdemir, B. (2024). *Güncel gelişmeler ekseninde sürdürülebilirlik raporlama sürecinin ve Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartlarının değerlendirilmesi. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 26(3), 1-15.
- Rabaya, A. J., & Saleh, N. M. (2021). The moderating effect of IR framework adoption on the relationship between environmental, social, and governance (ESG) disclosure and a firm's competitive advantage. *Environment, Development and Sustainability*, 24, 2037-2055. <https://doi.org/10.1007/s10668-021-01519-5>
- Rogers, J. L., Van Buskirk, A., & Zechman, S. L. C. (2011). Disclosure tone and shareholder litigation. *The Accounting Review*, 86(6), 2155-2183.
- Rossi, P., & Candio, P. (2023). The independent and moderating role of choice of non-financial reporting format on forecast accuracy and ESG disclosure. *Journal of Environmental Management*, 345, 118891.
- Saglam, B. B., Solak-Fiskin, C., & Akgul, E. F. (2024). Conveying the sustainability message through CEO letters: an investigation on selected transportation companies. *World Review of Intermodal Transportation Research*, 11(4), 436-452. <https://doi.org/10.1504/WRITR.2023.10063023>
- Wahl, A., Charifzadeh, M., & Diefenbach, F. (2020). Voluntary adopters of integrated reporting—evidence on forecast accuracy and firm value. *Business Strategy and the Environment*, 29(6), 2542-2556. <https://doi.org/10.1002/bse.2519>
- Yan, B., Aerts, W., & Thewissen, J. (2019). The informativeness of impression management—financial analysts and rhetorical style of CEO letters. *Pacific Accounting Review*, 31(3), 462-496.
- Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). SAGE.
- Zeng, X., Xin, Y., & Xiang, K. (2025). The spillover effect of customer annual report tone on supplier ESG decisions. *International Review of Financial Analysis*, 104665.
- Zhou, S., Simnett, R., & Green, W. (2017). Does integrated reporting matter to the capital market? *Abacus*, 53(1), 94-132.

**12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN**

**BORSA İSTANBUL MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN
ŞİRKETLERİN MALİ YAPI DİNAMİKLERİNİN EŞBÜTÜNLEŞME VE
NEDENSELLİK TESTLERİ İLE ANALİZİ**

Dr. Fırat KINALI

Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO
0000-0002-4908-4351, firatkinali@selcuk.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın temel amacı, Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren madencilik sektöründeki işletmelerin mali yapı dinamiklerini eşbütünleşme ve nedensellik testleri aracılığıyla incelemektir. Araştırmada 2016–2023 dönemine ait finansal tablolar kullanılmış; net dönem kârı, özkaynaklar, toplam varlıklar, kısa ve uzun vadeli yükümlülükler ile hasılat değişkenleri arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir. Çalışmanın önemi, madencilik sektörünün stratejik yapısına dikkat çekerek işletmelerin finansal sürdürülebilirliği ve sermaye yapısı politikaları hakkında karar alıcılara yol gösterici bilgiler sunmasından kaynaklanmaktadır. Yöntemsel olarak, öncelikle serilerin durağanlığı Augmented Dickey-Fuller testi ile sınanmış, ardından Johansen eşbütünleşme testi ile uzun dönemli denge ilişkileri araştırılmıştır. Nedensellik yönleri ise Toda-Yamamoto ve Granger testleriyle incelenmiştir. Bulgular, değişkenler arasında uzun vadede birden fazla eşbütünleşme ilişkisinin bulunduğunu ortaya koymuştur. Toda-Yamamoto testi, kârlılığın hem özkaynaklar hem de varlıklar üzerinde belirleyici olduğunu; uzun vadeli yükümlülüklerin kârlılık üzerinde, kısa vadeli yükümlülüklerin ise özkaynaklar üzerinde güçlü etkiler yarattığını göstermiştir. Buna karşılık Granger testi, yalnızca kısa vadeli yükümlülükler ile özkaynaklar arasındaki ilişkiyi doğrulamıştır. Sonuç olarak, madencilik firmalarının finansal yapılarında borçlanma ve kârlılık unsurlarının kritik rol oynadığı belirlenmiştir. Çalışmanın özgün değeri, farklı nedensellik testlerini karşılaştırmalı biçimde ele alarak literatüre sektörel düzeyde yeni ve ampirik katkılar sunmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Madencilik Sektörü, Mali Yapı Dinamikleri, Eşbütünleşme Testi, Nedensellik Analizi.

JEL Kodları: C32, G32, M41

**AN EMPIRICAL ANALYSIS OF THE FINANCIAL STRUCTURE DYNAMICS
OF MINING COMPANIES LISTED ON BORSA ISTANBUL USING
COINTEGRATION AND CAUSALITY TESTS**

Abstract

This paper aims to investigate the financial structure dynamics of mining sector firms listed on Borsa Istanbul by employing cointegration and causality tests. The analysis is based on financial statements covering the period 2016–2023 and evaluates the relationships among net profit for the period, equity, total assets, short-term liabilities, long-term liabilities, and revenue. The significance of the study arises from its focus on the strategic importance of the mining sector and its potential to provide decision-makers with valuable insights regarding financial sustainability and capital structure policies. Methodologically, the stationarity of the series was first assessed using the Augmented Dickey-Fuller test, followed by the Johansen cointegration test to explore long-term equilibrium relationships. Subsequently, the directions of causality were examined through the Toda-Yamamoto and Granger causality tests. The empirical findings reveal the existence of multiple long-run cointegration relationships among the variables. The Toda-Yamamoto test indicates that profitability is a key determinant of both equity and assets, while long-term liabilities exert a significant influence on profitability and short-term liabilities strongly affect equity. In contrast, the Granger test confirms only the relationship between short-term liabilities and equity. In conclusion, the results highlight that borrowing and profitability are critical factors shaping the financial structures of mining firms. The originality of this paper lies in its comparative application of different causality tests, thereby offering novel and empirical contributions to the literature at the sectoral level.

Keywords: Mining Sector, Financial Structure Dynamics, Cointegration Test, Causality Analysis.

JEL Codes: C32, G32, M41

1. GİRİŞ

Madencilik sektörü, sanayi üretiminin temel girdilerini sağlayan ve ekonomik kalkınma sürecinde kritik bir rol üstlenen stratejik alanlardan biridir. Türkiye, sahip olduğu maden çeşitliliği ve zengin yataklarıyla dikkat çeken ülkeler arasında yer almakta; bazı maden kaynakları açısından ise kendi ihtiyacını karşılayabilen nadir ülkelerden biri konumundadır. Günümüzde dünya ticaretinde işlem gören yaklaşık doksan farklı maden türünden yalnızca on üçü Türkiye’de bulunmamaktadır. Hâlihazırda ülkede altmış civarında farklı maden türünün üretimi yapılmaktadır. Bununla birlikte, rezervlerin büyüklüğü ve cevherlerin kalite düzeyi dikkate alındığında, mevcut koşullar birçok maden yatağının ekonomik olarak işletilmesini sınırlamaktadır. Türkiye madencilik sektörü, ihracat, istihdam ve sanayi üretimine sağladığı katkılarla ülke ekonomisinin temel bileşenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. 2024 yılı verilerine göre sektör ihracatı, bir önceki yıla kıyasla %4,6 oranında artış göstererek yaklaşık 6 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Bu rakam, Türkiye’nin toplam ihracatı içinde %2,7’lik bir paya karşılık gelmektedir. İhracatta en yüksek hacim metalik cevherler ve doğal taşlarda gerçekleşmiş; özellikle işlenmiş mermer, bakır cevheri ve krom cevheri dış satımda öne çıkan ürünler olmuştur. Bölgesel açıdan değerlendirildiğinde, 2024 yılında en fazla ihracat “Diğer Asya Ülkeleri” grubuna yapılmış ve bu bölge 2,3 milyar ABD doları tutarındaki pay ile ilk sırada yer almıştır. Avrupa Birliği ülkelerine yapılan ihracat 1,8 milyar ABD doları seviyesine yükselerek %12,1 oranında artış göstermiştir. Kuzey Amerika’ya gerçekleştirilen ihracat ise 534,6 milyon ABD doları düzeyinde gerçekleşmiştir (İMMİB, 2024).

Mali yapı dinamikleri, işletmelerin finansal kaynaklarının bileşimi, bu kaynakların kullanım biçimleri ve zaman içindeki değişimlerini ifade eden çok boyutlu bir kavramdır. İşletmelerin faaliyetlerini sürdürebilmesi ve büyüme hedeflerini gerçekleştirebilmesi, büyük ölçüde borç ve özkaynak unsurlarının dengeli yönetimine bağlıdır. Bu bağlamda mali yapı dinamikleri; sermaye yapısı, borçlanma politikaları, özkaynak düzeyi, varlıkların finansman yöntemleri ve nakit akışları gibi temel bileşenlerden oluşmaktadır (Brealey vd., 2020). Finansal yönetim literatüründe mali yapı, işletmenin kısa vadeli yükümlülükleri (ticari borçlar, kısa vadeli krediler) ile uzun vadeli yükümlülükleri (tahviller, banka kredileri, finansal kiralamalar) ve özkaynak unsurlarını (ödenmiş sermaye, yedekler, geçmiş yıl kârları) kapsayan bir bütün olarak ele alınmaktadır (Ross vd., 2019). Mali yapı dinamikleri, bu unsurlar arasındaki oransal ilişkilerin zaman içerisinde nasıl değiştiğini ve söz konusu değişimlerin işletmenin finansal sağlamlığı, risk üstlenme kapasitesi ve kârlılık performansı üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. İşletmelerin mali yapısındaki değişimler; makroekonomik koşullar, finansal piyasaların gelişmişlik düzeyi, sektörün özellikleri ve işletmenin stratejik tercihlerinden etkilenmektedir. Örneğin, ekonomik dalgalanmalar ve faiz oranlarındaki değişimler borçlanma maliyetlerini doğrudan etkilerken; sermaye piyasalarının derinliği, işletmelerin özkaynak yoluyla finansmana erişimini kolaylaştırmaktadır (Frank ve Goyal, 2009).

Bu çerçevede mali yapı dinamiklerinin analizi, yalnızca işletmenin mevcut finansal durumunu ortaya koymakla kalmayıp aynı zamanda gelecekteki finansal sürdürülebilirliğine ilişkin önemli göstergeler sunmaktadır. Dolayısıyla mali yapı dinamiklerine yönelik incelemeler hem yatırımcılar hem de finansal karar alıcılar açısından kritik bir öneme sahiptir.

Bu çalışma, Borsa İstanbul’da faaliyet gösteren beş madencilik firmasının (KOZAL, İPEKE, ALMAD, PRKME, KOZAA) 2016–2023 dönemine ait finansal tablolarından elde edilen veriler üzerinden yürütülmektedir. Analizde net dönem kârı (zararı), özkaynaklar, toplam varlıklar, kısa ve uzun vadeli yükümlülükler ile hasılat değişkenleri dikkate alınmıştır. Öncelikle serilerin durağanlığı Augmented Dickey-Fuller testi ile incelenmiş, ardından Johansen eşbütünleşme testi kullanılarak uzun dönemli ilişkiler araştırılmıştır. Nedensellik yönlerinin belirlenmesinde ise hem Toda-Yamamoto hem de Granger nedensellik testleri uygulanmıştır. Bu kapsamda çalışma, madencilik sektörünün mali yapı dinamiklerini bütüncül bir bakış açısıyla ele almakta; kısa ve uzun vadeli yükümlülükler, kârlılık ve özkaynak ilişkilerini ortaya koyarak sektörel düzeyde literatüre özgün bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Finansal piyasalar, ekonomik büyüme, enerji tüketimi, çevresel göstergeler ve işletmelerin mali yapı dinamikleri üzerine yapılan akademik çalışmalar, son yıllarda oldukça geniş bir perspektiften ele alınmıştır. Bu bağlamda, farklı sektörler ve ülkeler üzerinde gerçekleştirilen ampirik araştırmalar; eşbütünleşme testleri, nedensellik analizleri, etki-tepki fonksiyonları ve varyans ayrıştırma gibi yöntemlerle ekonomik değişkenler arasındaki uzun ve kısa dönemli ilişkileri ortaya koymaktadır. Literatürde özellikle hisse senedi piyasaları ile finansal performans göstergeleri makroekonomik değişkenlerle etkileşimi sıkça incelenmiştir. Bu çalışmalar, finansal ve ekonomik sistemlerin dinamik yapısını anlamaya yönelik güçlü kanıtlar sunmakta ve araştırmamız için teorik bir temel oluşturmaktadır.

Kaya ve Öztürk (2015), yılında yapmış oldukları çalışmada, Borsa İstanbul'da işlem gören ve gıda, içki, tütün sektöründe faaliyetlerine devam eden firmaların muhasebe kârları ile hisse senedi fiyatları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. 2000–2013 dönemine ait verilerden yararlanarak Pedroni panel eşbütünleşme analizi ve Granger nedensellik testi uygulamışlardır. Analiz sonuçlarına göre, muhasebe kârını temsilen kullanılan aktif kârlılık ve net kâr marjı değişkenlerinden hisse senedi fiyatlarına doğru tek yönlü, esas faaliyet kârlılığı ile hisse senedi fiyatları arasında ise çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Kaya (2015) yılında yaptığı çalışmada, Borsa İstanbul (BIST) 100 endeksi ile zımnı volatilitiyi temsil eden VIX endeksi arasındaki ilişki incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada 2009–2013 dönemine ait günlük veriler kullanılmış ve Johansen-Juselius eşbütünleşme testi ve Vektör Hata Düzeltme modeli uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda, BIST 100 endeksi ile VIX endeksi arasında uzun dönemli bir eşbütünleşme ilişkisinin varlığını ortaya koymuştur. VEC modeli bulguları, BIST 100 endeksinin VIX endeksindeki değişimlerden etkilendiğini göstermiştir. Gilbert ve Ilievski (2016) yaptıkları çalışmada bankacılık sisteminin vergi gelirleri üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışmanın örnekleminde 1990–2011 döneminde 126 ülkeyi kapsayan verilerden yararlanılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre daha geniş ve gelişmiş bir bankacılık sektörü, ülkelerin daha yüksek düzeyde vergi geliri elde etmelerini sağlamaktadır. Ayrıca finansal serbestleşmenin vergi gelirlerini kayda değer ölçüde artırdığını vurgulamaktadır. Demirci (2017) çalışmasında, finansal gelişmişliğin Türkiye'de özel sektör Ar-Ge harcamaları üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamıştır. 1990–2014 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak Johansen eşbütünleşme testi, VECM tabanlı Granger nedensellik analizi, etki-tepki fonksiyonları ve varyans ayrıştırması uygulanmıştır. Ampirik bulgular, finansal gelişmişlik ile özel sektör Ar-Ge harcamalarının GSYH'ya oranı arasında uzun dönemde pozitif bir eşbütünleşme ilişkisi olduğunu göstermiştir. Nedensellik analizleri, uzun dönemde finansal gelişmişlikten Ar-Ge yoğunluğuna, kısa dönemde ise hisse senedi piyasasından Ar-Ge harcamalarına doğru tek yönlü bir nedensellik bulunduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca etki-tepki analizi sonuçları, finansal gelişmişlikteki artışların kısa vadede de Ar-Ge harcamalarını artırdığını göstermektedir. Varyans ayrıştırma analizi ise Ar-Ge yoğunluğundaki değişimlerin önemli bir kısmının hisse senedi piyasasından kaynaklandığını ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, finansal sistemin gelişmişliğini artırmaya yönelik politikaların özel sektör Ar-Ge yatırımlarını teşvik edebileceğini ve uzun vadede ekonomik büyüme ile inovasyon kapasitesini güçlendireceğini vurgulamaktadır. Pata ve Ağca (2018) yılında yaptıkları çalışmada finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada 1982–2016 dönemine ait veriler kullanılarak ARDL sınır testi yöntemiyle eşbütünleşme ilişkisi araştırılmış; ayrıca Granger ve Hacker-Hatemi-J bootstrap nedensellik testleri uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda finansal gelişmenin hem kısa hem de uzun dönemde ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Kısa vadede finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında tek taraflı nedensellik tespit edilmiştir. Gardiner ve Hajek (2019), 1990–2015 yılları arasında sekiz yeni ve on beş eski AB ülkesinde enerji tüketimi, CO2 emisyonları, GSYH, doğrudan yabancı yatırım, net ihracat ve sanayi istihdamı arasındaki ilişkiyi varyans ayrıştırma, eşbütünleşme ve Granger nedensellik testleri ile analiz etmiştir. Analiz sonuçlarına göre, eski AB ülkelerinde GSYH, enerji tüketimi ve CO2 emisyonları arasında kısa dönemli çift yönlü; GSYH'den enerji tüketimi ve CO2

emisyona doğru ise tek yönlü nedensellik tespit edilmiştir. Varyans ayrıştırma analizi bulguları, GSYH’de meydana gelecek şokların eski AB ülkelerinde enerji tüketimi, CO2 ve istihdamdaki dalgalanmalardan, yeni AB ülkelerinde ise CO2, istihdam ve doğrudan yabancı yatırımlardan kaynaklandığını göstermektedir. Pata ve Ela (2020), finansal gelişmenin vergi gelirleri üzerindeki etkisini incelemeyi amaçladıkları çalışmalarında 1965–2017 yıllarını kapsayan veri setini kullanmışlardır. Analiz sürecinde Fourier-Shin eşbütünleşme testi, Fourier-Granger nedensellik testi ve DOLS tahmin yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, finansal gelişme ile toplam vergi yükü arasında uzun dönemli bir eşbütünleşme ilişkisinin mevcut olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca Fourier-Granger nedensellik testi sonuçları, finansal gelişme ile vergi yükü arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisine işaret etmektedir. Gülcü ve Kıtık (2022) yaptıkları bitcoin fiyatları ile Borsa İstanbul (BIST) 100 endeksi arasındaki ilişkiyi analiz etmeyi amaçlamışlardır. Araştırmada 2011–2021 dönemine ait günlük kapanış verileri kullanılmış ve analizler Eviews 11 paket programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Engle-Granger ve Toda-Yamamoto nedensellik testlerinden yararlanılmıştır. Çalışmanın sonucunda bitcoin fiyatları ile BIST100 endeksi arasında uzun dönemde eşbütünleşik bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca iki değişken arasında kısa dönemde çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Takım ve Çökerdenoğlu (2025) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Türkiye imalat sanayinde enerji tüketimi, karbon salımı ve ihracat arasındaki dinamik ilişki incelenmiştir. 1991–2021 dönemine ait verilerden yararlanılarak Johansen eşbütünleşme testi ile Toda-Yamamoto nedensellik analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçları, imalat sanayi ihracatı, enerji kullanımı ve karbon emisyonu arasında uzun vadeli bir eşbütünleşme ilişkisinin var olduğunu ortaya koymuştur. Nedensellik analizine göre, imalat sanayi ihracatı ile karbon emisyonu arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmakta; bu durum, her iki değişkenin birbirini karşılıklı olarak etkilediğini göstermektedir. Ayrıca enerji tüketiminden ihracata doğru tek yönlü bir nedensellik tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, imalat sanayi faaliyetlerinin enerji talebini artırdığı, çevresel etkileri belirginleştirdiği ve dış ticaretle güçlü bir etkileşim içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Ağralıoğlu (2025) çalışmasında, FED’in para politikalarının enflasyon üzerindeki etkilerini araştırmayı amaçlamıştır. Çalışmada Ocak 2008–Ağustos 2024 dönemine ait veriler kullanılmış; FED bilançosundaki değişim, sanayi üretim endeksi, işsizlik oranı ve enflasyon arasındaki ilişkiler Johansen eşbütünleşme testi, FMOLS ve DOLS yöntemleri ile analiz edilmiştir. Ayrıca kısa ve uzun dönem nedensellik ilişkilerini belirlemek için Vektör Hata Düzeltme (VEC) Granger testleri uygulanmıştır. Bulgular, FED bilançosundaki artışların hem kısa hem de uzun dönemde enflasyonu artırdığını istatistiksel olarak ortaya koymuştur. Kısa dönemde bilanço değişimlerinin enflasyonun Granger nedeni olduğu, uzun dönemde ise enflasyon, bilanço büyüklüğü ve sanayi üretimindeki değişimlerin işsizlik üzerinde nedensel etkilere sahip olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, FED’in uyguladığı genişlemeci para politikalarının enflasyon üzerinde güçlü ve anlamlı etkiler yarattığı, özellikle bilanço büyüklüğündeki artışların enflasyonun temel belirleyicilerinden biri olduğu ortaya çıkmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Borsa İstanbul’da faaliyet gösteren maden sektörü şirketlerinin mali yapı dinamiklerini eşbütünleşme ve nedensellik analizleri yoluyla incelemektir. Araştırma kapsamında analize dahil firmaların net dönem kârı (zararı), özkaynaklar, toplam varlıklar, toplam uzun vadeli yükümlülükler, toplam kısa vadeli yükümlülükler ve hasılat gibi temel finansal göstergeleri kullanılarak, bu değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiler (eşbütünleşme) ve nedensellik bağlantıları analiz edilecektir. Amaç, finansal değişkenler arasındaki dinamik etkileşimleri ortaya çıkarmak ve bu ilişkilerin şirketlerin mali performansları üzerindeki etkilerini değerlendirmektir.

3.2. Araştırmanın Önemi

Maden ve taş ocakçılığı sektörü, ekonomik büyüklüğü ve stratejik önemi dolayısıyla ekonomide kritik ve önemli bir rol oynamaktadır. Bu araştırma ile, sektörde faaliyet gösteren şirketlerin mali yapılarının zamana yayılan dinamiklerini incelenerek, sektörel finansal karar alma sürecine bilimsel bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Özellikle eşbütünleşme ve nedensellik analizleri ile uzun dönemli ilişkilerin ortaya konulması, finansal yöneticiler ve yatırımcılar için stratejik karar destek mekanizması oluşturabileceği ve bu çalışmanın bulguları sektördeki risk yönetimi, sermaye yapısı optimizasyonu ve büyüleme stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.3. Veriseti, Örneklem ve Hipotezler

Bu çalışmada, Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren beş madencilik firması incelenmiş olup firmalara ait bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır. Araştırmanın veri seti, 2016-2023 yılları arasında ilgili şirketlerin kamuya açık finansal tablolarından elde edilmiştir. Analizde kullanılan değişkenler; net dönem kârı (zararı), özkaynaklar, toplam varlıklar, toplam uzun vadeli yükümlülükler, toplam kısa vadeli yükümlülükler ve hasılat'tan oluşmaktadır. Bu değişkenler, şirketlerin mali yapı dinamiklerini anlamak için kritik finansal göstergeler olarak seçilmiştir. Veri seti, niceliksel analiz teknikleriyle değerlendirilmek üzere düzenlenmiş ve zaman serisi analizine uygun hale getirilmiştir. Bu kapsamda, değişkenlerin durağanlığı Augmented Dickey-Fuller (ADF) testi ile kontrol edilmiş ve eşbütünleşme testi için Johansen yaklaşımı kullanılmıştır. Ayrıca, nedensellik ilişkilerini incelemek için Toda-Yamamoto ve Granger nedensellik testleri uygulanmıştır. Ayrıca çalışmanın hipotezleri de aşağıda ki gibi belirlenmiştir;

H1. Net dönem kârı (zararı), özkaynaklar üzerinde nedensel bir etkiye sahiptir.

H2. Net dönem kârı (zararı), toplam varlık birikimi üzerinde nedensel bir etkiye sahiptir.

H3. Toplam uzun vadeli yükümlülükler, net dönem kârı (zararı) üzerinde nedensel bir etkiye sahiptir.

H4. Toplam kısa vadeli yükümlülükler, özkaynaklar üzerinde nedensel bir etkiye sahiptir.

H5. Hasılat, özkaynaklar üzerinde nedensel bir etkiye sahiptir.

H6. Hasılat, toplam varlıklar üzerinde nedensel bir etkiye sahiptir.

Tablo 1. Borsa İstanbul Madencilik ve Taş Ocakçılığı Firmaları

KOZAL	Koza Altın
IPEKE	İpek Doğal Enerji
ALMAD	Altınyag Madencilik ve Enerji
PRKME	Park Elektrik Üretim
KOZAA	Koza Anadolu Metal

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın belirli sınırlılıkları söz konusudur. İlk olarak, çalışma sadece Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren beş madencilik şirketi üzerinden gerçekleştirilmiştir (KOZAL, IPEKE, ALMAD, PRKME, KOZAA). Bir firmanın (CVKMD) yeterli düzeyde verilerine ulaşılamadığı için analize dahil edilmemiştir. Bu durum, elde edilen bulguların genelliğini sınırlamaktadır. İkinci olarak, analiz dönemi 2016-2023 yılları ile sınırlı olup, daha uzun bir zaman dilimi kullanılamaması, ekonomik döngüler ve sektörel krizlerin etkilerini tam anlamıyla yansıtmayabilir. Son olarak, eşbütünleşme ve nedensellik testlerinin istatistiksel varsayımları, modelin geçerliliği açısından önem taşımakta olup, bu varsayımlardaki sapmalar analiz sonuçlarını etkileyebilir.

3.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada ilk olarak ADF durağanlık testi gerçekleştirilmiştir. Bu test, bir zaman serisinin durağan olup olmadığını test etmek için kullanılan bir birim kök testidir. Durağanlık, serinin ortalamasının ve varyansının zamanla değişmemesi anlamına gelmektedir. Birim kök, zaman serisinde onu ortalama değerinden uzaklaştıran herhangi bir eğilim olup olmadığını gösteren bir zaman serisi özelliği olarak bilinmektedir. Birim kökünün varlığı zaman serisini durağan olmayan hale getirir ve sonuç olarak zaman serisinden istatistiksel çıkarımlar ve gelecekteki tahminler türetmede zorluklara yol açmaktadır (Dickey ve Fuller, 1979).

$$\text{Testin temel model: } \Delta Y_t = \alpha + \beta t + \gamma Y_{t-1} + \sum (\delta_i \Delta Y_{t-i}) + \varepsilon_t \quad (1)$$

Araştırmadaki değişkenlerin durağanlık sonuçları sonrasında Johansen eşbütünleşme testi uygulanmıştır. Bu test, çok değişkenli zaman serilerinde uzun dönemli denge ilişkilerini belirlemek için kullanılır. Johansen (1988, 1991) tarafından geliştirilmiştir (Işık vd., 2004). Çalışmaya uygun model belirlendikten sonra, Trace (İz) İstatistiği ve Max-Eigen (Maksimum Özdeğer) test sonuçları dikkate alınarak istatistiksel olarak anlamlı bulunan (Prob<0.05) değerler, seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin mevcut olduğunu göstermektedir (Aksoy ve Topcu, 2013).

$$\text{Temel Model: } \Delta Y_t = \Pi Y_{t-1} + \sum (\Gamma_i \Delta Y_{t-i}) + \mu + \varepsilon_t \quad (2)$$

Johansen eşbütünleşme testi uygulandıktan sonra değişkenler arasında nedensellik ilişkisini incelemek için Toda-Yamamoto nedensellik testi uygulanmıştır. Bu test, serilerin durağan olup olmadığına bakılmaksızın nedensellik analizine olanak tanımakta ve yanlış model spesifikasyonu riskini azaltmaktadır (Toda ve Yamamoto, 1995)

$$\text{Temel Model: } Y_t = \alpha + \sum (\beta_i Y_{t-i}) + \varepsilon_t \quad (3)$$

(Gecikme uzunluğu: $i = 1, \dots, k + d_{\max}$)

Toda-Yamamoto nedensellik testi sonrasında değişkenler arasında karşılaştırma yapabilmek için Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Bu test, bir zaman serisinin başka bir serinin gelecekteki değerlerini tahmin etme gücüne sahip olup olmadığını test etmektedir (Granger, 1969).

$$\text{Temel Model: } Y_t = \alpha + \sum (\beta_i Y_{t-i}) + \sum (\gamma_i X_{t-i}) + \varepsilon_t \quad (4)$$

3.6. Araştırmanın Bulguları

Çalışmada ilk olarak Net Dönem Kârı (Zararı), Özkaynaklar, Toplam Varlıklar, Toplam Uzun Vadeli Yükümlülükler, Toplam Kısa Vadeli Yükümlülükler ve Hasılat değişkenlerinin durağanlık durumlarını tespit etmek için Augmented Dickey-Fuller (ADF) testi uygulanmıştır. Yapılan bu test ile araştırmada kullanılan değişkenlerin zaman içinde sabit bir ortalama ve varyansa sahip olup olmadığı incelenmiştir.

Tablo 2. Augmented Dickey-Fuller (ADF) Durağanlık Test Sonuçları

Değişken	ADF İstatistiği	p-değeri	Kr.Değ . (1%)	Kr.Değ . (5%)	Kr.Değ . (10%)	Durağanlık Durumu
Net Dönem Kârı (Zararı)	-6,1865	0,0000	-3,6104	-2,9391	-2,6081	Durağan
Özkaynaklar	-3,6170	0,0054	-3,6699	-2,9641	-2,6212	Durağan
Toplam Varlıklar	-4,2745	0,0005	-3,6699	-2,9641	-2,6212	Durağan
Uzun Vadeli Yükümlülükler	-3,3218	0,0139	-3,6791	-2,9679	-2,6232	Durağan
Kısa Vadeli Yükümlülükler	-6,5056	0,0000	-3,6392	-2,9512	-2,6144	Durağan
Hasılat	-3,0029	0,0346	-3,6327	-2,9485	-2,6130	Durağan

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Yapılan test sonucu net dönem kârı (zararı), toplam uzun vadeli yükümlülükler, hasılat, özkaynaklar, toplam varlıklar ve toplam kısa vadeli yükümlülüklerin durağan çıktığı görülmüştür. Tablo 2'nin sonuçları, çalışmada kullanılan değişkenlerin durağanlık özelliklerini inceleyen Augmented Dickey-Fuller (ADF) testine dayanmaktadır. Elde edilen bulgulara göre, tüm değişkenlerin (Net Dönem Kârı/Zararı, Özkaynaklar, Toplam Varlıklar, Uzun Vadeli Yükümlülükler, Kısa Vadeli Yükümlülükler ve Hasılat) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde durağan oldukları tespit edilmiştir. Özellikle p-değerlerinin %5 anlamlılık düzeyinin altında gerçekleşmesi, serilerin durağanlığını güçlü biçimde desteklemektedir. Bu sonuç, değişkenlerin ortalama ve varyanslarının zaman içerisinde sabit kaldığını, dolayısıyla ekonometrik modellemelerde sahte regresyon olasılığını azaltarak güvenilir sonuçlar üretebileceğini göstermektedir (Dickey & Fuller, 1979). Durağanlığın sağlanması, ilerleyen aşamalarda uygulanacak Johansen eşbütünleşme testi ve nedensellik analizleri için metodolojik bir önkoşul niteliğindedir. Çünkü durağan olmayan seriler ile yapılan analizler, yanlış sonuçlara yol açabilmektedir (Işık vd., 2004). Bu açıdan bakıldığında, Tablo 2'deki bulgular, çalışmanın ekonometrik yöntemlere uygun biçimde ilerleyebilmesi için gerekli zemini oluşturmuştur.

Tablo 3'de Johansen eşbütünleşme testi yapıldıktan sonra elde edilen sonuçlara ait bilgiler yer almaktadır. Test sonuçlarına göre, ilk üç hipotez düzeyinde ($r \leq 0$, $r \leq 1$, $r \leq 2$) eşbütünleşme ilişkisi tespit edilmiş ancak $r \leq 3$, $r \leq 4$ ve $r \leq 5$ seviyelerinde eşbütünleşme ilişkisi bulunmamaktadır. Bu sonuçlar, incelemiş olduğumuz finansal değişkenler arasında uzun dönemli dengede birden fazla eşbütünleşme ilişkisi olduğunu göstermektedir. Yani, bu değişkenler uzun vadede birlikte hareket etme eğilimindedir. Bu durum, işletmelerin finansal yapılarının zaman içinde birbirine bağlı olduğunu ve bazı değişkenlerin diğerlerini uzun vadede etkileyebileceğini göstermektedir.

Tablo 3. Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Test İstatistiği	Kritik Değer (90%)	Kritik Değer (95%)	Kritik Değer (99%)	Eşbütünleşme Varlığı	
$r \leq 0$	121,0513	91,1090	95,7542	104,9637	Var
$r \leq 1$	77,5436	65,8202	69,8189	77,8202	Var
$r \leq 2$	48,3781	44,4929	47,8545	54,6815	Var
$r \leq 3$	28,2106	27,0669	29,7961	35,4628	Yok
$r \leq 4$	12,4936	13,4294	15,4943	19,9349	Yok
$r \leq 5$	1,3858	2,7055	3,8415	6,6349	Yok

Tablo 4'de Johansen eşbütünleşme testi sonuçlarının doğrulama sonuçları yer almaktadır. Doğrulama işlemi için Trace (İz) İstatistiği ve Max-Eigen (Maksimum Özdeğer) analizi uygulanmıştır. (Aksoy ve Topcu, 2013).

Trace (İz) İstatistiği sonuçlarına bakıldığında $r \leq 0$, $r \leq 1$, ve $r \leq 2$ için test istatistikleri %95 kritik değerlerinden büyük, bu da eşbütünleşme ilişkisinin var olduğunu, $r \leq 3$, $r \leq 4$, ve $r \leq 5$ için test istatistikleri kritik değerin altında, dolayısıyla eşbütünleşme ilişkisinin olmadığını göstermektedir.

Max-Eigen (Maksimum Özdeğer) analizinde de sadece $r \leq 0$ için test istatistiği kritik değeri aştığını bu nedenle sadece tek bir eşbütünleşme ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, Borsa İstanbul maden sektöründeki şirketler arasında uzun vadeli denge ilişkileri olduğunu doğruluyor.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN

Tablo 4. Johansen Eşbütünleşme Testine Ait Doğrulama Bilgileri

Hipotez	Trace İstatistiği	Trace Kritik Değer (95%)	Trace Sonucu	Max-Eigen İstatistiği	Max-Eigen Kritik Değer (95%)	Max-Eigen Sonucu
$r \leq 0$	121,0513	95,7542	Var	43,5077	40,0763	Var
$r \leq 1$	77,5436	69,8189	Var	29,1655	33,8777	Yok
$r \leq 2$	48,3781	47,8545	Var	20,1675	27,5858	Yok
$r \leq 3$	28,2106	29,7961	Yok	15,7170	21,1314	Yok
$r \leq 4$	12,4936	15,4943	Yok	11,1077	14,2639	Yok
$r \leq 5$	1,3858	3,8415	Yok	1,3858	3,8415	Yok

Tablo 5’te değişkenler arasında nedensellik ilişkilerini test etmek için Toda-Yamamoto nedensellik testi uygulanmış ve sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 5. Toda-Yamamoto Nedensellik Testine Ait Sonuçlar

Nedensellik Yönü	Nedensellik İlişkisi	p-değeri
Net Dönem Kârı (Zararı) → Özkaynaklar	Var	0,0431
Net Dönem Kârı (Zararı) → Toplam Varlıklar	Var	0,0215
Toplam Uzun Vadeli Yükümlülükler → Net Dönem Kârı (Zararı)	Var	0,0000
Toplam Kısa Vadeli Yükümlülükler → Özkaynaklar	Var	0,0000
Hasılat → Özkaynaklar	Var	0,0335
Hasılat → Toplam Varlıklar	Yok	0,0525

Yapılan test sonucunda Nedensellik İlişkisi Bulunan ve bulunmayan hipotezler aşağıda ifade edilmiştir.

Hipotez 1 için, net dönem kârı (zararı) → özkaynaklar (nedensellik var, $p = 0.043$)

Hipotez 2 için, net dönem kârı (zararı) → toplam varlıklar (nedensellik var, $p = 0.021$)

Hipotez 3 için, toplam uzun vadeli yükümlülükler → net dönem kârı (zararı) (nedensellik var, $p < 0.001$)

Hipotez 4 için, toplam kısa vadeli yükümlülükler → özkaynaklar (nedensellik var, $p < 0.001$)

Hipotez 5 için, hasılat → özkaynaklar (nedensellik var, $p = 0.033$)

Hipotez 6 için, hasılat → toplam varlıklar (nedensellik yok, $p = 0.052$)

Elde edilen sonuçlar sadece Hasılatın Toplam Varlıklar üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı çıkmadığını göstermiştir. Bu sonuçlar, işletmelerin finansal yapılarında özellikle net dönem kârı ve yükümlülüklerin, özkaynaklar ve varlıklar üzerinde belirleyici etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Tablo 6’da Granger nedensellik testi sonuçlarından elde edilen bilgiler yer almaktadır.

Tablo 6. Granger Nedensellik Testine Ait Sonuçlar

Nedensellik Yönü	Nedensellik İlişkisi	p-değeri
Net Dönem Kârı (Zararı) → Özkaynaklar	Yok	0,8906
Net Dönem Kârı (Zararı) → Toplam Varlıklar	Yok	0,9220
Toplam Uzun Vadeli Yükümlülükler → Net Dönem Kârı (Zararı)	Yok	0,9005
Toplam Kısa Vadeli Yükümlülükler → Özkaynaklar	Var	0,0100
Hasılat → Özkaynaklar	Yok	0,4628
Hasılat → Toplam Varlıklar	Yok	0,5426

Granger nedensellik testi sonuçlarına göre yalnızca toplam kısa vadeli yükümlülüklerin özkaynaklar üzerinde (hipotez 4) anlamlı bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Diğer hipotezlerde istatistiksel olarak anlamlı bir nedensellik ilişkisi tespit edilmemiştir.

Hipotez 4 için, toplam kısa vadeli yükümlülükler → özkaynaklar (nedensellik var, $p = 0.010$)

Hipotez 1 için, net dönem kârı (zararı) → özkaynaklar (nedensellik yok, $p = 0.891$)

Hipotez 2 için, net dönem kârı (zararı) → toplam varlıklar (nedensellik yok, $p = 0.922$)

Hipotez 3 için, toplam uzun vadeli yükümlülükler → net dönem kârı (zararı) (nedensellik yok, $p = 0.901$)

Hipotez 5 için, hasılat → özkaynaklar (nedensellik yok, $p = 0.463$)

Hipotez 6 için, hasılat → toplam varlıklar (nedensellik yok, $p = 0.543$)

Tablo 7'ye göre Toda-Yamamoto nedensellik testi daha geniş kapsamlı nedensellik ilişkilerini tespit etmiştir. Granger nedensellik testi ise yalnızca h4 hipotezinde nedensellik ilişkisinin var olduğunu göstermektedir. Bu durum, Toda-Yamamoto testinin daha duyarlı olduğunu ve eşbütünleşme ilişkilerinin varlığını daha iyi yansıttığını göstermektedir. Her iki testin ortak noktada bulunduğu tek hipotez H4 olmuştur, bu da kısa vadeli yükümlülüklerin özkaynaklar üzerinde kritik bir etkiye sahip olduğunu teyit etmektedir.

Tablo 7. Nedensellik Testleri Sonuçlarının Karşılaştırılması

	Hipotez	Toda-Yamamoto Testi	Granger Nedensellik Testi
H1	Kısa vadeli yükümlülükler → özkaynaklar	Var	Yok
H2	Net dönem kârı (zararı) → özkaynaklar	Var	Yok
H3	Net dönem kârı (zararı) → toplam varlıklar	Var	Yok
H4	Toplam uzun vadeli yükümlülükler → net dönem kârı (zararı)	Var	Var
H5	Hasılat → özkaynaklar	Var	Yok
H6	Hasılat → toplam varlıklar	Yok	Yok

4. SONUÇ

Bu çalışmanın amacı, Borsa İstanbul'da işlem gören ve faaliyetlerine kesintisiz devam eden madencilik sektöründeki firmaların mali yapı dinamiklerini eşbütünleşme ve nedensellik testleri yoluyla incelemektir. Çalışma kapsamında 2016–2023 dönemine ait veriler kullanılarak net dönem kârı (zararı), özkaynaklar, toplam varlıklar, uzun ve kısa vadeli yükümlülükler ve hasılat değişkenleri arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Araştırma yalnızca beş şirketi (KOZAL, IPEKE, ALMAD, PRKME, KOZAA) kapsamakta olup, bir firmanın (CVKMD) verilerine ulaşılabilmesi örnekleme sınırlamaktadır. Ayrıca analiz dönemi görece kısa tutulmuş, bu da ekonomik döngülerin ve krizlerin etkilerini tam olarak yansıtmaya kapasitesini azaltmıştır. Bunun yanında, kullanılan ekonometrik yöntemlerin varsayımları da modelin geçerliliğini doğrudan etkilemektedir (Toda ve Yamamoto, 1995; Granger, 1969).

Çalışmada kullanılan analiz yöntemlerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda, belirlenen değişkenler arasında uzun dönemli eşbütünleşme ilişkilerinin varlığını ortaya koymuştur. Johansen testi sonuçları, incelenen finansal göstergelerin uzun vadede birlikte hareket ettiğini göstermektedir. Toda-Yamamoto nedensellik testi, net dönem kârının hem özkaynaklar hem de toplam varlıklar üzerinde etkili olduğunu, uzun vadeli yükümlülüklerin kârlılık üzerinde belirleyici rol oynadığını ve kısa vadeli yükümlülüklerin özkaynakları güçlü biçimde etkilediğini göstermiştir. Buna karşılık, hasılatın yalnızca özkaynaklar üzerinde anlamlı bir etkisi

saptanmıştır. Granger testi ise yalnızca kısa vadeli yükümlülükler ile özkaynaklar arasındaki nedenselliği doğrulamış, diğer ilişkileri desteklememiştir. Bu durum, Toda-Yamamoto yönteminin eşbütünleşme bağlamını daha duyarlı biçimde yansıttığını ortaya koymaktadır.

Literatür ile karşılaştırıldığında, bulguların daha önce yapılan çalışmalarla uyumlu olduğu görülmektedir. Örneğin, Kaya ve Öztürk'ün (2015) BIST firmaları üzerine yaptıkları çalışmada muhasebe kârları ile piyasa performansı arasında uzun dönemli ilişkiler saptanmış, Demirci (2017) finansal gelişmişlik ve Ar-Ge harcamaları arasında benzer uzun dönemli bağları ortaya koymuştur. Pata ve Ağca (2018) ise finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkiyi doğrulamıştır. Bu sonuçlar, çalışmamızda ulaşılan nedensellik bağlarının sektörel düzeyde de geçerli olduğunu göstermektedir. Ayrıca Gardiner ve Hajek'in (2019) AB ülkelerinde enerji tüketimi, emisyonlar ve ekonomik büyüme arasındaki bağlantıları vurgulayan çalışması, işletmelerin finansal göstergelerinin makroekonomik dinamiklerle paralel hareket ettiğini teyit etmektedir. Dolayısıyla bu araştırma, madencilik sektörü özelinde literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Çalışmanın önemi, Borsa İstanbul'daki madencilik firmalarının mali yapılarını uzun dönemli bir perspektifle ele alması ve karar alıcılar için stratejik çıkarımlar üretmesinde yatmaktadır. Özellikle, kısa vadeli yükümlülüklerin özkaynaklar üzerindeki etkisinin teyit edilmesi, sermaye yapısı optimizasyonunda borçlanma politikalarının kritik rolünü göstermektedir. Ayrıca kârlılığın varlık birikimi üzerindeki etkisi, firmaların büyüme stratejilerinde kâr yönetiminin önemini vurgulamaktadır. Bulgular ışığında bazı öneriler sunulabilir. Öncelikle, şirketlerin sermaye yapılarını yönetirken kısa vadeli yükümlülüklerin özkaynaklar üzerindeki baskısını azaltacak finansal stratejiler geliştirmeleri gerekmektedir. Uzun vadeli borçların kârlılık üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, sürdürülebilir borçlanma politikaları benimsenmelidir. Yatırımcılar açısından ise yalnızca kârlılık değil, yükümlülüklerin özkaynak ve varlıklar üzerindeki etkileri de dikkate alınarak yatırım kararlarının çeşitlendirilmesi önem taşımaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmaların daha uzun bir zaman aralığını kapsaması ve farklı sektörleri de içermesi, sonuçların genellenebilirliğini artıracaktır.

Sonuç olarak, bu çalışma madencilik sektörünün finansal dinamiklerini inceleyen sınırlı sayıdaki araştırmaya katkı sunmuş, farklı nedensellik testlerini karşılaştırmalı biçimde uygulayarak literatüre özgün bir değer kazandırmıştır.

KAYNAKÇA

- Ağralıoğlu, S. (2025). Analysis of the effects of FED's monetary policies on inflation in the USA after the 2008 global crisis through co-integration and causality tests. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 180-194. <https://doi.org/10.26650/JEPR1596632>
- Aksoy, M. ve Topcu, N. (2013). Altın ile hisse senedi ve enflasyon arasındaki ilişki. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(1), 59-78.
- Brealey, R., Myers, S., & Allen, F. (2020). *Principles of Corporate Finance*. McGraw-Hill Education.
- Demirci, N. S. (2017). Finansal gelişmişliğin özel sektör ar-ge harcamalarına etkisi: Türkiye için eşbütünleşme, nedensellik, etki-tepki analizleri ve varyans ayrıştırması (1990-2014). *Muhasebe ve Finansman Dergisi* (74), 157-182. <https://doi.org/10.25095/mufad.396864>
- Dickey, D.A. and W.A. Fuller (1979). Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root. *Journal of the American Statistical Association*, 74, 427-431.
- Frank, M. Z., Goyal, V. K. (2009). Capital structure decisions: Which factors are reliably important. *Financial Management*, 38(1), 1-37.
- Gardiner, R., and Hajek, P. (2020). Interactions among energy consumption, CO2, and economic development in European Union countries. *Sustainable Development*, 28(4), 723-740.

- Granger, C. W. J. (1969). Investigating causal relations by econometric models and cross-spectral methods. *Econometrica*, 37(3), 424-438.
- Gülcü, Y ve Kıtık, M. A. (2022). Bitcoin fiyatları ile borsa istanbul 100 endeksi nedensellik ve eş bütünleşme ilişkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 615-624.
- Gilbert, S., and Ilievski, B. (2016). Banks, development, and tax. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 61, 1-13.
- Işık, N., Acar, M., & Işık, H. B. (2004). Enflasyon ve döviz kuru ilişkisi: Bir eşbütünleşme analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 325–340.
- İMMİB. (2024). *Maden sektörü görünümü 2024*. İstanbul Maden İhracatçıları Birliği. <https://imib.org.tr/wp-content/uploads/MADEN-SEKTOR-GORUNUMU24-1.pdf>
- Kaya, A., ve Öztürk, M. (2015). Muhasebe kârları ile hisse senedi fiyatları arasındaki ilişki: BİST firmaları üzerine bir uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (67), 37-54.
- Kaya, E. (2015). Borsa istanbul (Bist) 100 endeksi ile zımni volatilité (vix) endeksi arasındaki eşbütünleşme ve granger nedensellik. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2015(1), 1-6. <https://doi.org/10.18493/kmusekad.2426>
- Pata, U. K., ve Ağca, A. (2018). Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki eşbütünleşme ve nedensellik ilişkisi: Türkiye örneği. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 115-128.
- Pata, K., ve Ela, M. (2020). Türkiye'de finansal gelişmenin vergi gelirleri üzerindeki etkileri: Fourier eşbütünleşme ve nedensellik testleri. *Mali Çözüm Dergisi*, 30, 171-188.
- Ross, S. A., Westerfield, R., and Jaffe, J. (2019). *Corporate Finance (12th edition)*. McGraw-Hill Education.
- Takım, A., ve Çökerdenoğlu, M. (2025). Türkiye imalat sanayisinde enerji tüketimi, karbon emisyonu ve ihracat: Eşbütünleşme ve nedensellik analizi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), 845-865. <https://doi.org/10.21547/jss.1487980>
- Toda, H. Y., ve Yamamoto, T. (1995). Statistical inference in vector autoregressions with possibly integrated processes. *Journal of Econometrics*, 66, 225-250.
- Topcu, N., Aksoy, M., ve Topcu, N. (2013). Altın ile hisse senedi ve enflasyon arasındaki ilişki. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(1), 59-78.

SOSYAL BİLİMLERDE GEÇİŞKENLİKLER: GENEL SOSYOLOJİDEN MUHASEBE SOSYOLOJİSİNE

Prof. Dr. Vasfi HAFTACI

Kocaeli Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi

ORCID No: 0000-0001-7643-4049, vasfihaftaci@gmail.com

Özet

Sosyolojinin kavramsallaştırma gücünden yararlanan bu çalışma, muhasebe biliminin sosyal yönünü incelemeyi ve “muhasebe sosyolojisi” adıyla yeni bir alt disiplinin temellerini atmayı amaçlamaktadır. Toplum, kültür, statü ve rol, sosyal grup, toplumsal tabakalaşma, toplumsal hareketlilik ve toplumsal kimlik gibi temel sosyolojik kavramlar, muhasebe ile ilişkilendirilmiştir. Bulgular, muhasebe düzeni, kültürü ve mesleki yapısının, toplumun sosyo-kültürel değerlerinden, ekonomik sisteminden ve refah düzeyinden doğrudan etkilendiğini göstermektedir. Muhasebe meslek mensuplarının statü, rol ve sosyal grup ilişkileri ile toplumsal tabakalaşma ve hareketlilik içindeki konumları, genel sosyolojik süreçlerle benzerlik taşımaktadır. Türkiye’deki yasal düzenlemeler ve meslekleşme süreci, muhasebe alanındaki toplumsal değişimin belirgin örnekleri olarak ele alınmıştır. Tartışma bölümünde, muhasebenin yalnızca teknik bir sistem değil, toplumsal ilişkilerle biçimlenen sosyal bir kurum olduğu vurgulanmıştır. Sonuç olarak çalışma, muhasebe biliminin toplumsal yapının bir unsuru olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve bu doğrultuda genel sosyolojiden türeyen özgün bir uzmanlık alanı olarak muhasebe sosyolojisinin geliştirilmesinin önem taşıdığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Genel Sosyoloji, Sosyolojinin Temel Kavramları, Muhasebe Sosyolojisi, Muhasebe Sosyolojisinin Temel Kavramları.

JEL Kodları: M41

TRANSITIONS IN SOCIAL SCIENCES: FROM GENERAL SOCIOLOGY TO ACCOUNTING SOCIOLOGY

Abstract

Drawing on sociology’s power of conceptualization, this study aims to examine the social dimension of accounting and to establish the foundations of a new sub-discipline called “Accounting Sociology.” Fundamental sociological concepts—such as society, culture, status and role, social group, social stratification, social mobility, and social identity—are associated with accounting. The findings indicate that accounting systems, culture, and professional structures are directly influenced by the socio-cultural values, economic system, and welfare level of the society in which they operate. The statuses, roles, and group relations of accounting professionals, as well as their positions and mobility within social stratification, mirror broader sociological processes. Legal regulations and the professionalization of accounting in Turkey are presented as clear examples of social change within the field. The discussion emphasizes that accounting should be understood not merely as a technical system but as a social institution shaped by human relations. In conclusion, the study highlights the necessity of viewing accounting as a component of social structure and argues that developing “Accounting Sociology” as a distinctive field derived from general sociology is of significant importance.

Keywords: General Sociology, Fundamental Concepts of Sociology, Accounting Sociology, Fundamental Concepts of Accounting Sociology.

JEL Codes: M41

1. GİRİŞ

Sosyoloji, kavramlaştırmalar yapmak suretiyle, bilimsel yöntemler kullanarak, sosyal gereksinimleri gidermek amacıyla bir araya gelmiş, ortak kültüre sahip bireylerin oluşturduğu toplumu inceler. Bir nesne ya da olgunun, zihindeki soyut ve genel tasarımı olan kavramlar, ortak bir payda oluşturmak suretiyle konunun anlaşılabilir olmasını sağlarlar.

Kavramlaştırmayı önemseyen, bir bakıma tanım üreten bir disiplin olan sosyolojideki kavramsallaştırmalar, sosyal hayatın değişkenliği ve dinamikliğinden ötürü çok fazla değişiklik gösterirler. Aynı toplumlara özgü farklılıklar ve içlerinde değer yargısı barındırmalarından ötürü, sosyolojik kavramlar üzerinde tam bir fikir birliği sağlanamaz. Bu husus, aynı zamanda tüm sosyal bilim dalları için geçerli olan önemli sorunlardan birisini oluşturur.

Bu bildiride, giriş ve sonuç dışında ele alınan Toplum, Kültür, Statü ve Rol, Sosyal Grup, Toplumsal Tabakalaşma, Toplumsal Hareketlilik, Toplumsal Kimlik gibi sosyolojik kimi temel kavramlar muhasebe ile ilişkilendirilmiş, genel sosyolojiden hareketle, özel sosyolojilerin henüz irdelenmemiş bir türü olarak muhasebe sosyolojisi için bir temel oluşturma hedefi ile konu;

- * Genel Sosyoloji,
- * Sosyolojinin Temel Kavramları,
- * Muhasebe Sosyolojisi,
- * Muhasebe Sosyolojisinin Temel Kavramları

başlıkları altında ele alınmıştır.

2. GENEL SOSYOLOJİ

2.1. Genel Açıklama

Latince “socius” ve Yunanca “logos” sözcüklerinin birleştirilmesinden elde edilen bir kavram olan sosyoloji (Sanay, 1991: s. 1), insan eylemlerini geniş çaplı oluşumların öğeleri olarak görür. Bu yönüyle diğer sosyal bilimlerden ayrılan sosyoloji, bilim olarak modern toplumların tarihsel bir figür olarak belirlediği 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bundan ötürü sosyoloji, modern toplumların bilimi olarak da adlandırılır.

19. yüzyılın belirgin özellikleri Kıta Avrupa’sında toprağa dayalı üretim biçiminden fabrikasyona geçilmesi ve endüstriyel üretim adı verilen olgunun ortaya çıkmasıdır. Reform, Rönesans, yeni keşifler, bilimdeki buluş ve ilerlemeleri izleyen 1789 Fransız Devrimi ile eski feodal yapılar kökünden yıkılmış, demokrasi, eşitlik, özgürlük gibi liberal ve sosyalist ideolojilere yol açan siyasal devrimlerin önü açılmıştır. 1801’de buhar gücüyle çalışan ilk makinenin kullanılmasıyla başlayan endüstri devrimi, önce Britanya’yı ardından Avrupa ve Amerika’yı kırsallıktan kurtarmış, tarım toplumundan kent yapılı gelişmiş endüstri ekonomilerine dönüşümün öncüsü olmuştur (Özben, 2013).

19. yüzyıla ait koşullar, insan ve toplum yaşamına ilişkin çeşitli sorunlar ortaya çıkarmış, bu sorunların nasıl incelenip tanımlanacağı ve nasıl çözüleceğine ilişkin verilecek yanıtlar sosyolojinin doğuşunu tetikleyen iki temel nedeni oluşturmuştur.

Sosyoloji kapsam olarak toplum ve toplumsallığı, başka bir deyişle insanın etkilediği tüm çıktıları içerir. Bu çıktıları neden ve sonuçlarına kadar ortaya koyabilecek açıklamalar, sosyolojinin geniş kapsamına dair önemli ipuçları ve fikirleri gösterir.

Sosyolojinin kapsamını ifade edebilecek önemli diğer bir kavram düzendir. Sosyoloji kavramını ilk kullanan düşünür olan August Comte düzen ve istikrar kavramlarıyla ilgilenmiş, sosyolojiyi;

- Sosyal statik, yani toplumsal düzenin araştırılması,
- Sosyal dinamik, yani toplumsal ilerleme ve değişimin araştırılması şeklinde ikiye ayırmıştır.

Düzen kavramı ile ilgilenen başka bir düşünür Max Weber'e göre birisi örgütsel, diğeri tabakalaşma şeklinde iki temel düzen biçimi vardır. Bunlardan örgütsel düzenler, iş bölümü içeren ve belirli hedefleri olan yapılardan oluşurken, tabakalaşma düzenleri bir eşitsizlik sistemi içindeki bireylere yönelik kategorilerden oluşurlar.

Sosyoloji, ilk kez Auguste Comte tarafından sosyal bilimlere sistemleştirmek amacıyla kullanılan bir terimdir (Ülken, 2022: s. 311). Evrim varsayımına dayanarak aynı fikir Spencer tarafından da sürdürülmüş, ancak her ikisinin de bu geniş kapsama girişimi uygulamada başarılı olamamıştır.

Sosyolojik olayın kendine özgü karakterlerini arayıp, onları biyolojik ve psikolojik olaylara indirgemeden kendi karakteri içinde incelemeye çalışan ilk düşünür olan Emile Durkheim, toplumsal olayların incelenme kurallarını saptamak için yürüttüğü çalışmalar sonunda aşağıda belirtilen tespitlerde bulunmuştur:

- Toplumsal olaylar namus ve güzellik gibi fikir olarak görünebilse de bir fikir ya da inanç gibi değil, bir şey olarak incelenmelidirler. Şey olarak incelemek için bu fikirlerin başka doğa olayları gibi aynı tarzda nesnel bir şey halinde görülmeleri gerekir.
- Toplumsal olayların incelenmesinde her türlü peşin hüküm ve önceden edinilmiş kanaatten kaçınmak gerekir. Bu kurala çok sıkı bir bağlılık gösteren Durkheim, bu sayede iş bölümü, intihar, dini hayatın ilkel biçimleri adlı eserlerini kaleme almış, bütün sosyolojik düşüncesini aynı tarzda sürdürmüştür.

Sosyoloji bu çalışmalarda tarih, etnografya ve istatistik gibi kaynaklardan beslenir. Bu kaynaklardan yararlanarak, topluma ilişkin bakış açıları, düşünceler ve teoriler geliştirir.

Toplum bireylerden oluşur, bireyler bilinç sahibi varlıklar olduğu için toplumun da bilinci vardır. Fakat toplum bilinci, bireysel bilinçten farklıdır. Bu yüzden toplum bireylere indirgenemez. Toplumsal hayat bireyi her yönden kuşatır, onun ruhsal yaşantısını koşullandırır. Buradan çıkan sonuca göre, bireyler toplum olmadan anlaşılamazlar.

2.2. Sosyoloji Nedir?

İnsan birlikteliğinin gerçekliğini araştıran sosyoloji, toplumun insanı etkilemesini bilimsel açıdan inceler. Sosyolojik düşüncenin temelinde her şeyin toplumsal olduğu olgusu vardır. Bilgi, toplumsal bir varlık olarak bireyin özelinde değil, toplumsal bir var oluş şeklinde ele alınmalıdır.

Sosyolojinin ürettiği teoriler; kapsamına giren sosyal gerçekleri, yapıları, olguları ve bunlar arasındaki bağlantıyı açıklamayı hedefler.

Genel olarak sosyolojinin toplum düzeyinde dört amacı vardır. Bunlar:

- Toplumlara zaman ve mekân bakımından nesnel ve somut koşulları içinde anlamaya çalışmak,
- Toplumun tarih içinde geçirmekte olduğu değişimin etkenlerini ve yönünü açıklamak,
- Ayrı toplumlar üzerinde yapılan toplumsal değişim açıklamaları üzerinden benzerlikleri belirleyip genellemelere ulaşmak,
- Belirtilen üç amaç üzerinden toplumların değişim süreci üzerinde etkili olmak (Ozankaya,1991; s. 14-15).

Burada belirtilen ikinci amaçtan da anlaşılacağı üzere tarih ile sosyoloji arasında doğrudan bir ilişki vardır. Sosyoloji, bilim olarak geliştirdiği teorileri, tarih ile temellendirir.

Sosyolojinin önemli temel kavramlarından birisi olan toplumsal değişim, tarihi süreçler dikkate alınmadan açıklanamaz. Her toplumsal olgu tarihsel, her tarihi olgu da toplumsaldır.

Tarihten yararlanarak teoriler geliştiren sosyolojinin kapsamı içinde yer alan önemli kavramlardan bir diğeri düzendir. Söz gelimi sosyolojinin isim babası olan August Comte düzen ve istikrarla ilgilenmiş, toplumsal düzenin araştırılması açısından sosyolojiyi “sosyal statik”, toplumsal değişimin araştırılması açısından “sosyal dinamik” olarak ikiye ayırmıştır. Aynı şekilde Max Weber de birisi örgütsel, diğeri tabakalaşma olmak üzere iki temel düzen biçimi olduğundan söz etmiştir.

Örgütsel düzenler, iş bölümü içeren ve belirli hedefleri olan yapılar iken, tabakalaşma düzenleri, bir eşitsizlik sistemi içindeki bireylere dönük kategorilerden oluşurlar.

Her iki düzen biçimi de egemenlik kavramı altında yer alırlar. Bu bakımdan en büyük örgütsel düzen olarak devletin gelişmesi, sosyolojinin çalışma konusu içindedir.

Düzenle ilgili bir başka insan yaşantısı çıktısı kültürdür. Düzen oluşturma girişiminin bir sonucu olan kültür, insanlar arasındaki iletişim ve etkileşime zemin oluşturduğu kadar, bireyleri ve sosyal grupları kurumsallaşmış hiyerarşilere bağlayan pratikleri biçimlendirir. Düzenin inşası, korunması ve onu bozacak şeylerle mücadele edilmesinde kültür çok önemli bir faktördür.

Sosyolojinin kapsamına giren başka bir kavram mutluluktur. Modernlik ile birlikte hayatın amacı, belirli görevleri yerine getirmekten çıkıp refah ve mutluluk elde etmeye dönüşmüştür. Bu açıdan refah ve mutluluk, modern insan ve modern toplumun ulaşmaya çalıştığı en önemli kültürel hedeflerden birisidir.

Sosyoloji, mutluluğun yanı sıra mutsuzluğa neden olan şeyleri de anlayıp açıklamak ister. Bu bakımdan sosyoloji, insan ve toplum hayatı için parasal başarı, sağlık, güzellik, formda bir beden gibi mutluluk aracı olarak görülebilecek şeylerle de ilgilenir.

Tüm meşru düzenler, bir egemenlik sistemi içinde varlıklarını sürdürürler. Bu açıdan egemenlik örüntüleri araştırılmadan toplumlar anlaşılamaz. Sosyoloji; din, etnik köken, cinsiyet, ekonomik durum gibi farklı eşitsizlik kaynakları üzerinde de durur. Bu eşitsizliklerin kaynakları üzerinden analizler yapar.

Toplum hayatına ilişkin birden fazla iyi şey olduğu ön kabulünden hareket eden sosyolojik bakış açısı, farklılıklara eşit uzaklıkta durur. İnsanların içinde bulunduğu, aynı zamanda insanın incelemesi gereken bir nesne olan toplum; düzen, sistemler, paylaşılan norm ve değerler gibi kavramsal aygıtlarla kavranabilecek bir bütün değildir. Sosyoloji, topluma düz giden bir çizgi üzerinden değil, içinde rekabet, farklılık, ayrılıklar gibi kıvrımları da barındıran yönleriyle birlikte bakar.

Bütün bu açıklamalardan sonra “sosyoloji nedir” sorusunun yanıtı bağlamında tanımlanacak olursa sosyoloji; modern toplumları inceleyen, toplumun insanı etkilemesini bilimsel açıdan ele alan, toplumsal olanı irdeleyip toplumların tarih içinde geçirdiği değişimi araştıran ve insanın günlük yaşantısında her zaman yapıp alışkanlık haline getirdiklerini sorgulayan bir bilim dalıdır.

Bu bilim dalından ilk olarak bilimsel bilginin çekiciliğiyle hayata dair bir rehberlik görevi yapması, ikinci olarak da sosyal ilişkiler temelinde gerçekleşmemiş beklentiler için, başkalarını ve olayları denetleme olanağı sağlaması beklenir.

2.3. Sosyolojinin Temel Kavramları

Kavramlar, nesne, olay ve olgular gibi varlıklar için insan tarafından düşünme yoluyla üretilen düşünceler yani simgelerdir. Sosyoloji de sosyal varlık alanı ile ilgili olarak insanın ürettiği bilimsel bilginin kavramsal simgesidir (Arslantürk ve Amman, 2012: s. 3).

Birbirinden kesin çizgilerle ayrılamayan her bilim dalının kendine özgü kimi temel kavramları vardır. Bir bilim dalının tanınıp anlaşılabilmesi için o disipline özgü temel kavramların bilinmesi gerekir.

Sosyal gerçekliği kendilerine konu edinen bütün sosyal bilimlerin bu alan üzerindeki ilgilerini topladıkları odak noktaları birbirinden farklıdır (Bilgiseven, 1980: s. 3).

Sosyoloji, toplumu bilimsel yöntemler kullanarak inceler. Bu incelemenin belirgin özelliklerinden birisi kavramlaştırmadır. Bir nesne ya da olgunun zihindeki genel ve soyut tasarımı olan kavram, oluşturduğu ortak paydayla bir konunun anlaşılabilir olmasını sağlar.

Sosyoloji, bilim olarak ortaya çıktığı 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren kavramlaştırma konusuna önem vermiş, bu yönüyle bir bakıma tanım üretme disiplinine dönüşmüştür. Ancak sosyal hayatın değişkenliği ve dinamikliği, üretilen bu kavramları çok çabuk değiştirebilmekte, toplumsal farklılıklar ve hayata bakış çeşitliliği ile içinde değer yargıları barındırmasından ötürü, kimi kavramlar üzerinde uzlaşa ve fikir birliği sağlanmasını oldukça zorlaştırmaktadır.

Bu başlık altında Toplum, Kültür, Statü ve Rol, Sosyal Grup, Toplumsal Tabakalaşma, Toplumsal Hareketlilik, Toplumsal Değişme ve Toplumsal Kimlik temel kavramları ele alınıp kısaca açıklanmıştır.

A. Toplum

Geçmişten bugüne insanların sürekli olarak içinde bulunduğu toplum, belli bir toprak parçasında yerleşik olarak yaşayıp ortak değerleri paylaşan, kendilerini bir bütün ve özgün varlık olarak gören insanlardan oluşan bir grup şeklinde tanımlanabilir (Marshall, 1999: s. 732).

Başka bir tanıma göre toplum; ikincil ilişkilerin ve “biz” duygusunun egemen olduğu, iş bölümünün geliştiği, sosyal ilişkilerin “sözleşmelere” göre düzenlendiği bir sosyal düzendir (Kızılcılık-Erjem, 1996: s. 553).

İnsana özgü bir kavram olan toplumun var olan kimi özellikleri şunlardır:

- Toplumu oluşturan üyeler arasında sürekli bir etkileşim vardır.
- Toplumu oluşturan bireyler ya da sosyal gruplar arasında süreklilik gösteren bir işbölümü vardır.
- Ortak değerler üzerinde şekillenen toplum, diğer toplumlardan bağımsız ve özerk olarak, kendi siyasi ve kültürel bağımsızlığına sahiptir.

İşlevleri bağlamında belirtilecek olursa toplum;

- İnsanları belli bir zaman ve yerde bir araya getiren ve insanları birbiriyle sosyal ilişkiye sokan,
- Dil ve ortak simgeler sayesinde bireyleri arasında iletişimi sağlayan,
- Üyeleri arasında onaylanan davranış kalıpları ve değer sistemleri geliştiren,
- Üyelerini başka bir toplumun etkisinden ya da sağlık sorunlarından korumak gibi savunma işlevi gören bütünsel bir yapıdır.

İçinde bulunan alanlar ya da sistemler açısından tanımlanacak olursa toplum; insanların gereksinimlerini karşılamak amacıyla, birbirinin içine geçmiş, karşılıklı etkileşimli, ekonomik, politik, sosyal, kültürel ve teknolojik olarak adlandırılan beş sistemin bütünleştiği bir yapılanmadır (Erkan ve Erkan, 1998: s. 57).

B. Kültür

Birçok alanda kullanılan, çeşitli düzeylerde ve gruplarda farklı şekillerde ortaya çıkabilen bir kavram olarak çok farklı anlamlarından söz edilen kültür, Türkçe sözlükte yer alan tanımına göre; bir ulusun yaşam tarzı olarak tarihsel, toplumsal gelişme süreçleri içinde oluşan, maddi ve manevi değerleri kapsayan, bunları gelecek nesillere aktarmada kullanılan araçlar bütünüdür.

Bütün sosyal bilimlerin kullandığı ancak net bir tanımı yapılmamış bir kavram olan kültür, sosyolojik açıdan bilgi, inanç, ahlak, hukuk, gelenek ve göreneklerden ve insanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği tüm yeteneklerden oluşan karmaşık bir bütündür (Dönmezer, 1984: s. 116).

Bir toplumun öğrenilmiş ve paylaşılmış değerler topluluğunu ifade eden kültür, toplumu oluşturan kişilerin davranışlarını, değer ve tutumları ile algılarını şekillendirir (Haftacı, 2024: s. 356).

Kültür, günlük hayatın içindeki her şeyde var olan, buna karşılık çok farklı ve değişik biçimlerde tanımlanabilen bir kavramdır. Bu kavram, tüm maddi ve manevi yaşam unsurlarını kapsayan, geçmiş kuşaklardan devir alınıp şimdide yaşanan ve gelecek kuşaklara aktarılan üretim süreçleri ve teknoloji gibi maddi olgular ile değerler, normlar, ahlak, idealler gibi maddi olmayan olguları kapsayan yaşam unsurlarının tümünü içerir.

Yapılan akademik çalışmalarda kültür; betimsel, tarihsel, kuralcı, psikolojik, yapısalcı ve genetik açıdan olmak üzere altı farklı yaklaşım altında sınıflandırılmıştır. Bu yaklaşımlar azaltılarak estetik açıdan “yüksek kültür”, antropolojik açıdan “bütün bir yaşam biçimi” ve “paylaşılan anlam sistemleri” şeklinde üçe indirilebilir.

- Estetik açıdan “yüksek” olarak tanımlanan kültür, bir toplumun ya da uygarlığın müzik, sanat ve edebiyat gibi en iyi ve en güzel ürünlerini ifade eder.
- Antropolojik açıdan “bütün bir yaşam biçimi” olarak tanımlanan kültür, toplum içinde var olan herhangi bir sosyal grup üyelerinin inandıkları değerler, izledikleri normlar ve oluşturdıkları maddi unsurlardan oluşur.
- “Paylaşılan anlam sistemleri” olarak tanımlanan kültür, insanların toplum içinde ortaya koyduğu, anlam içeren tüm gündelik davranışlar, düşünceler ve yaşam biçimleridir.

Özetlemek gerekirse kültür, insanın doğa dışında ürettiği her şeydir.

Bu başlık altında kültürle ilgili olarak; Kültürün İşlevleri, Kültür Değişmesi, Kültür Türleri, Kültürel Gecikme ve Alt Kültürler gibi alt başlıklar oluşturulabilir.

Ba. Kültürün İşlevleri

Toplumda var olan her şeyin belli bir işlevi olmasından ötürü, kültürün de toplum içinde belli işlevleri vardır. Buna göre;

- Kültür, bireylerin sosyal gereksinimlerini karşılar.
- Kültür, toplumda bir yaşam çizelgesi oluşturur. Kişilerin sosyal davranışlarını sisteme oturtup, bireylerin neyi, nasıl yapacaklarını bilmelerini sağlar.
- Kültür, toplum değerlerini toparlar ve yorumlar.
- Sosyal dayanışmaya temel oluşturan kültür, bireyleri birbirine bağlar ve biz duygusunu geliştirir.
- Kültür, ayrıştırıcı bir işlev olarak toplumları birbirinden farklı kılar.
- Kültür sayesinde bireyler belli bir topluma ve sosyal gruba eklenerek o toplum ya da sosyal grubun özelliklerini taşırlar. Böylece kültür, sosyal kişiliğin belirleyici etkenlerinden birisi haline gelir.

Bb. Kültür Değişmesi

Toplum ile zorunlu olarak birlikte bulunan kültür, sabit ve durağan olmayan yapıyla değişim ve gelişmeye açıktır. Hayatı oluşturan parçalar değiştikçe, ortaya çıkan kültür değişmesini zorlayan;

- Coğrafyanın değişmesi,
- Farklı toplumlarla ilişkiler,
- Toplum içindeki gelişmeler olmak üzere üç zorunlu etken vardır.

Toplumsal yerleştiği coğrafya ya göçle ya da çevresel faktörlerin değişmesiyle olur. Bu değişimler, yaşam koşullarıyla birlikte uzun bir zaman dilimi içinde kültürü de değiştirir.

Farklı toplumlarla ilişkiler sonucunda tek yönlü ya da karşılıklı olarak kültür öğeleri geçişleri gerçekleşir. Bu etkileşim ile toplumda kültür değişmesi ortaya çıkar.

Toplum içinde meydana gelen gelişmeler de kültür değişmesine yol açar. Söz gelimi endüstri devrimi gerçekleşince, daha önce tarımla uğraşan toplumların değerler sistemi ve kültüründe önemli değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Bc. Kültür Türleri

Çok anlamlı ve geniş kapsamlı olmasından ötürü, kültürün anlaşılması ve araştırılmasını kolaylaştırmak için onu parçalara ayırmak yani türsel açıdan ele almak gerekir. Bu bakımdan genel olarak kültür, maddi ve maddi olmayan (manevi) kültür diye ikiye ayrılır.

Maddi kültür, insan-doğa ilişkisinin çıktısı olarak insan tarafından oluşturulan bütün araç ve gereçleri kapsar. Otomobil, elektronik araçlar, binalar ve benzerlerinin örnek verilebileceği bu araç ve gereçler, insan emeği tarafından toplumsal gelişme süreci içinde oluşturulurlar.

Toplumda egemen olan değerler, gelenek ve görenekler, inançlar, davranış biçimlerinin bütünü maddi olmayan yani manevi kültürü oluştururlar.

Toplumda var olan maddi ve manevi kültür unsurları, sürekli ve karşılıklı olarak etkileşim içinde oldukları için, bunlardan birisinde meydana gelen değişme, diğerini de etkiler.

Bd. Kültürel Gecikme

William F. Ogburn tarafından ortaya atılan bu teoriye göre, bir toplumda teknoloji ile topluma anlam katan değerler sistemi arasında maddi kültür unsurlarının hızla değişmesi, maddi olmayan unsurların ise daha yavaş değişmesinden kaynaklanan bir uyumsuzluk vardır.

Bu uyumsuzluk, zaman içinde zaman içinde maddi kültür ile manevi kültür arasındaki makası açmak suretiyle çeşitli sorunlara yol açabilir.

Be. Alt Kültür

Dil, gelenek ve toplumsal kurallar gibi kimi özellikleri açısından, yaşadıkları toplumun kültürünün dışında kalan insan topluluklarının yaşam biçimine alt kültür denir. Diğer bir deyişle alt kültür, büyük bir bütünün içinde yer alan, bütünüle ilişkili, fakat kimi yönleri itibarıyla büyük bütünden farklılık gösteren parçalardan oluşur.

Kültürel açıdan tam bir bütünlük oluşturamayan bugünün toplumlarında var olabilen alt kültür, içinde bulunduğu toplumun temel kültür yapısından en az bir unsur veya özellik bakımından farklılık gösterir. Ancak, diğer unsur veya özellikler açısından alt kültür, temel kültüre bağlıdır.

C. Statü ve Rol

Genel olarak toplum içindeki bir kişinin durumunu ya da saygınlığını gösteren statü, sosyolojik olarak bir kişinin toplumsal yapıda bulunduğu konum demektir. Toplum içinde her birey, sosyal bir statüye sahiptir. Bireye bu pozisyonu nesnel olarak çevresindekiler uygun görürler. Genel olarak her bireyin toplum içinde birden fazla statüsü vardır.

Söz gelimi muhasebe mesleğini icra eden bir birey, aile içinde bir baba ve eş statüsüne sahiptir. Bireyler sosyal gruplara girmek suretiyle yeni statüler kazanırlar. Ancak bu statülerden

diğerlerine göre daha baskın olanını toplumsal değerler belirler. Bu statü, temel ya da anahtar statü olarak adlandırılır.

Her sosyal statü, başka statülerle ilişki içinde olmak zorundadır. Söz gelimi muhasebeci statüsünü anlamlı kılan, karşı taraftaki müşteri statüsüdür.

Verilen, kazanılan ve gönüllü olmak üzere sosyal statüler üçe ayrılırlar.

Statünün eylemsel yönüne sosyal rol adı verilir. Tanımlanacak olursa rol, belli bir sosyal statüdeki kişiden beklenen, o statüye uygun davranış ve tutumdur.

D. Sosyal Grup

İnsan hayatı bir sosyal grup içinde başlar ve bir sosyal grup içinde sona erer. Tek başına yaşayamayan ve gereksinmelerini gideremeyen bireyler, başkalarının iş birliği ve yardımına gerek duyarlar. Bu bakımdan her birey, hayatının her evresinde bir ya da daha fazla sosyal grupta ilişki halinde olur.

Varlığını sürdürebilmesi için üyeleri arasında etkileşim olması gereken sosyal grup; ortak kurallara uyan, ortak özelliklere sahip, kimi ortak gereksinimleri gidermeyi amaçlayan, kendi durumlarının farkında olan ve aralarındaki etkileşimi doğrudan ya da dolaylı olarak sürdüren bireylerden oluşan bir kümedir (Sarıkoca, 2013).

Bu kümenin özellikleri şunlardır (Sarıkoca, 2013):

- Sosyal gruplar hem üyeleri hem de dışarıdan bakan gözlemciler tarafından tanınabilirler. Ancak sosyal gruplar herkese açık değildir.
- Her sosyal grubun kendine özgü bir yapısı vardır. Her üye, kendi konumunu ve diğer üyelerle olan ilişkisini bilir. Her sosyal grubun statüye ve tabakalaşmaya dayalı bir yapılaşması vardır.
- Her sosyal grupta yer alan üyeler, kendi sosyal rollerini oynarlar. Grup üyeleri bu rollerini oynamaktan vazgeçerlerse grup ortadan kalkar.
- Sosyal grubun üyeleri arasında iletişim ve temas ile karşılıklı ve birlikte olma söz konusudur.
- Her sosyal grubun kendi içinde gerçekleştirilecek rolleri belirleyen yazılı/yazısız kuralları vardır. Bu kurallar, grup üyeleri tarafından bilinen, anlaşılan ve izlenen davranış kalıplarından oluşurlar.
- Sosyal grup üyeleri belli ortak değerleri ve ilgileri paylaşırlar. Bu ilgi ve değerler, kimi gruplarda çok açık ve belirgin, kimi gruplarda ise daha belirsizdir.
- Her sosyal grubun var oluş nedenini açıklayan bir ya da birden çok amacı bulunur.
- Sosyal gruplar, sürekliliğe sahip özellikleri ile dinamik bir sosyal bütünün yani toplumun bir parçasını oluştururlar. Bu parça, toplum yapısındaki değişimlerden etkilenir.

Sosyal gruplar üyelerinin; bireysel gereksinmelerini karşılama, sosyalleşmelerini sağlama, dayanışma ve bağlılık duygularını geliştirme, yalnızlık duygularını giderme, morallerini yüksek tutma, tek başlarına gerçekleştiremeyecekleri amaçları güç birliği içinde bir duyguyla başarmalarını sağlama gibi işlevleri yerine getirirler.

Sosyoloji bilimi sosyal grupları üye sayısı, gruba katılım biçimi, süreklilik, sosyal ilişkiler gibi çeşitli açılardan farklı ölçülere göre sınıflandırır.

E. Toplumsal Tabakalaşma

Bir arada yaşayan ve birbirinden etkilenen insanlardan oluşan toplum düzenini anlamak ve açıklamak için sosyoloji, toplumu oluşturan yapısal parçaları inceler. İnsanlar arasındaki

eşitsizliği açıklamaya çalışan toplumsal tabakalaşma, sosyolojik olarak benzer rol ve statüleri paylaşan bireylerin oluşturduğu hiyerarşik gruplar olarak tanımlanabilir.

Bir toplumu oluşturan bireyler arasında zenginlik, meslek, statü, saygınlık, eğitim düzeyi gibi kıstaslara göre eşitsiz bir derecelendirme vardır. Bu eşitsizliğin belirgin biçimde gözlemlendiği en genel ve önemli yapılanma, toplumsal tabakalaşma olgusudur. Geçmişten bugüne bu olgu, bütün insan topluluklarında görülmüş ve kayıt altına alınmıştır (Kemerlioğlu, 1990: s. 1).

Toplumlar geliştikçe karmaşıklıklaştı ve artış gösteren tabakalaşma düzeni, karmaşıklığın artmasıyla var olan katılıkları da azaltır. Toplumların gelişmesiyle toplumsal tabakalaşma arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Başka bir deyişle topluluk içinde iş bölümü ve uzmanlaşma geliştikçe, toplumsal tabakalaşma da gelişip kök salar. Bu durum, ekonomik eşitsizlikleri ortaya çıkarıp bunların yerleşmesine yol açar.

Tüm toplum yapılarında görülen tabakalaşmanın ortak özellikleri şunlardır:

- Tabakalaşma, ortak özelliklere sahip topluluklarda cinsiyet, din, soy ya da ekonomi üzerinden farklılaşan bir olgudur.
- İnsanlar, içinde bulundukları toplumun olanaklarıyla sınırlı bir biçimde tabakalaşırlar.
- Toplumun belirleyici tabakalaşma ölçütleri, zaman içinde yavaş da olsa değişme eğilimi gösterebilir. Buna modern dünyada kadın-erkek ayrımının giderek azalması örnek olarak verilebilir.

Toplumsal tabakalaşmanın üst, orta ve alt tabaka olmak üzere üç temel kategorisi vardır. Genel ve ayrıntıdan uzak bir ayrım olan bu kategorinin amacı, tabakalaşma düzeni hakkında ön bilgi vermektir. Tabakalaşma, toplumların gelişmişlik düzeyine göre farklılık gösterir. Gelişmemiş toplumlarda alt tabaka, geniş bir alana yayılı iken, üst tabaka piramidin tepesinde küçük bir alanı kaplar. Bu sınırlar, gelişmekte olan toplumlarda alt ve üst tabaka bakımından piramidin biraz daha altına doğru inerken, gelişmiş toplumlarda tabakalar arasındaki dengesizlik daha makul ölçülerdedir.

Kendi başına soyut ve genel bir örnek oluşturan modeller, toplumsal yapıyı incelemeye kavramsal bir çerçeve oluştururlar ve toplumsal tabakalaşma açısından kapalı, yarı açık ve açık toplumsal tabakalaşma şeklinde incelenirler.

Kapalı toplumsal tabakalaşmanın tipik örneğini kast tipi olarak ortaya çıkar. Eski Mısır uygarlığında, Mezopotamya devletlerinde, Roma İmparatorluğu ve Arabistan topluluklarında görülmüş olan kapalı tabakalaşma tipinin bugün için tipik örneği, Hindistan'da görülebilir.

Orta Çağ Avrupa'sında şekillenen yarı açık toplumsal tabakalaşmaya zümre ve katman sistemi de denir. Toprak sahipliği ve tarımsal üretime göre şekillenen, feodalizme dayanan bu sistem, hukuki düzenlemeler ve kurallar sayesinde varlığını sürdürür.

Açık tabakalaşma, bireylerin rahatlıkla tabaka değiştirebildiği, tabakalar arası geçişin herkese açık olduğu sistemdir. Ekonomik temelli olan bu sistemde, sınıflar maddi kaynaklara sahip olma noktasında eşitsizliklere bağlı olarak var olurlar.

F. Toplumsal Hareketlilik

Toplumsal tabakalar ya da coğrafi yaşam alanlarında gerçekleştirilen her türlü yer değiştirmeyi ifade eden toplumsal hareketlilik, dikey ve yatay olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilir.

Dikey hareketlilikte, bireyler bir tabakadan diğerine geçerler. Bu hareketlilik, ya alt tabakadan üst tabakaya doğru, ya da üst tabakadan alt tabakaya geçiş şeklinde gerçekleşir. Dikey hareketlilikte bireylerin statüsü ve saygınlığı ya artar ya da azalır. Açık toplumsal tabakalaşma sistemi içinde sıklıkla görülen dikey hareketliliği artıran en önemli etken, bu tür hareketleri önleyen yasaların modern toplumlarda bulunmamasıdır. Modern toplumlarda eğitim

olanaklarının fazla oluşu, bireylerin eğitim sayesinde sosyal konumlarını değiştirmelerine olanak sağlar. Bireyler aldıkları uygun eğitimlerle meslek edinip yukarıya doğru toplumsal hareketliliği artırır. Modern toplumlarda yukarıya doğru dikey hareketliliği artıran diğer bir etken, bireyler arasındaki rekabettir. Aşağıya doğru dikey hareketlilik, olumsuzluk içerdiğinden ötürü toplum düzeni içinde istenmeyen bir durumdur.

Bir birey ya da grubun yaşam standartlarını değiştirmeden içinde bulunduğu tabaka içindeki sosyal konumunu değiştirmesi durumuna yatay toplumsal hareketlilik denir. Bu hareketlilik tipinde statü değişmez ya da bireyin saygınlığı artmaz.

G. Toplumsal Değişme

Genel olarak doğada var olan tüm nesne ve olaylarda değişme özelliği bulunur. 19. yüzyılda endüstri devriminin tetiklediği Avrupa'da meydana gelen hızlı değişmelerin yorumlanmasıyla sosyoloji bilimi doğmuştur.

Toplumsal değişme, geniş anlamlar içeren ve sosyal yapıyla birlikte değerlendirilmesi gereken bir kavramdır. Sosyal yapı; toplumdaki kurumlar ve toplumun değerler sisteminde var olan statik bir durumu belirtir. Bu kurumlar ve değerler sisteminde meydana gelen dönüşümler ise toplumsal değişme olarak adlandırılır.

Dinamik bir kavram olan toplumsal değişme, toplumsal yapının içinde yer alan kurumlar, gruplar, değerler ve bunların arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan olumlu-olumsuz farklılaşmayı ifade eder (Şentürk, 2013: Ünite 6, 16).

Endüstrileşme ile birlikte insanların köylerden kentlere göç etmesi, endüstrileşme ve kentleşme süreçlerinin sonucu olarak geniş aile yerine çekirdek ailenin yaygınlık kazanması, bir toplumsal değişmedir. Yansız bir anlam taşıyan ve herhangi bir hükmün sahibi olmayan toplumsal değişmenin iyi sonuçları olabileceği gibi kötü sonuçları da vardır. Toplumsal değişmeyi etkileyen faktörler fiziki çevre, demografik özellikler ve teknolojidir.

H. Toplumsal Kimlik

Toplumsal yapıyla birlikte değişip karmaşılaşan kimlik, sosyolojinin üzerinde çok konuştuğu, fakat net ve açık bir tanımına ulaşamadığı kavramlardan birisidir.

Birey açısından kimlik, bireyin kendisini “ne” olarak tanımladığıyla, toplum açısından ise toplumun o bireyi “ne” olarak gördüğüyle ilgili bir kavramdır.

Birey, kim olduğu sorusunun yanıtını toplum içinde öğrendiği değerlere ve içinde bulunduğu kültür grubuna göre verir. İç içe geçmiş birden fazla anlam ve bileşimden oluşan bu kimlikler; gramatikal, hukuki, cinsel, etnik ve kültürel olabilirler (Karaca, 2011: 7). Birey, tüm bu farklı kimliklerin bileşimi üzerinden kendisine yönelttiği “ben kimim” sorusunun yanıtını verir.

Toplumsal açıdan toplumun bireye yüklediği kimlik, iç ve dışa dönük bir anlayışın sonucu olarak hem bireyin kendisini nasıl tanımladığı hem de başkalarının bireyi nasıl görüp tanımladığıyla ilgilidir. Burada genellikle bireyin anlayışıyla toplumun değerlendirmesi örtüşür. Tarafların değerlendirmesi açısından çelişkiler ortaya çıktığında, toplumun kimlik değerlendirmesi ön planda olur.

Kimlik, bireylerin “ne” olduğunu belirleyen, fakat aynı zamanda tarafları birbirinden “biz ve ötekiler” ya da “ben ve öteki” şeklinde ayrıştıran bir kavramdır.

Toplumsal boyutuyla sosyolojinin ilgi alanlarından birisini oluşturan kimliğin, toplumla etkileşim sonucu kazanılan mı yoksa verilen bir şey mi olduğu tartışmalarının sonucu olarak, kimliğin toplum tarafından verilen unsurlarının daha güçlü olduğu söylenebilir.

3. MUHASEBE SOSYOLOJİSİ

3.1. Genel Açıklama

Bu başlık altında, toplumu oluşturan farklı katmanlara yani sosyal gruplara göre ortaya çıkan muhasebe türleri ile bilim olarak sosyolojinin doğmasına neden olan etmenler üzerinde durulmuştur.

Arapçadaki hesap sözcüğünden türetilen muhasebe, Osmanlıca ve Türkçe sözlüklerde yer alan dahası kutsal kitaplara hesap verme, hesap görme şeklinde geçmiş olan çok geniş anlamlı bir kavramdır. Geniş anlamından ötürü çeşitli açılardan tanımlanabilecek olan muhasebe; genel açıdan hesap, kitap ve denge-denetim olarak tanımlanır. Türkçesi hesaplaşma demek olan bu kavram, birçok yerde kullanılan dahası kutsal kitaplara girmiş büyümlü bir sözdür. İnsanın olduğu her yerde, karşılıklı borç ve alacak doğuran her işlemde, muhasebe yani karşılıklı hesap görme bulunur. (Haftacı, 2019: 1).

Hangisi olursa olsun temelde her muhasebe türünün öznesi insandır. Söz gelimi hane halkı insanlardan oluşur. Kurumsal muhasebede hesapsal kişi üzerinde hak sahibi olanlar tüzel kişilerle birlikte gerçek kişilerdir. Kamusal ve ulusal muhasebe, toplumu oluşturan insanlar için insanlar tarafından tutulur. Muhasebe denildiğinde dışa dönük olarak akla gelen üç öge; Belge, Hesap ve Raporlamadır (Haftacı, 2024: s. 24).

Hesap görmenin toplumun farklı katmanlarında söz konusu olabilmesinden ötürü, toplumsal açıdan toplumun her katmanına ilişkin farklı adlarla anılan Bireysel Muhasebe, Evyönetsel Muhasebe, Kurumsal Muhasebe, Kamusal Muhasebe, Ulusal Muhasebe gibi adlarla anılan muhasebe türleri ortaya çıkar (Haftacı, 2024: s. 157).

Antik Yunan döneminden beri pek çok düşünür toplum hakkında düşünüp çeşitli fikirler ileri sürmüştür. Ancak bilimsel anlamda sosyolojik düşüncenin başlangıcı ve bilim olarak ortaya çıkmasında, bilimsel devrim, Aydınlanma düşüncesi, siyasal devrimler ve Endüstri Devrimi etmenleri etkili olmuştur. Bilim olarak sosyolojinin doğuşunun anlaşılabilmesi için bu etmenlerin ele alınıp açıklanması gerekir.

16. ve 17.yüzyıllardaki bilimsel devrimler doğa bilimlerinde kullanılan yöntemlerin toplumu incelemek için de kullanılabileceği düşüncesini doğurmuş, pozitivizmin köklerini oluşturan Aydınlanma düşüncesini şekillendirmiştir (Kâhya, 2019; s. 13). Bilimsel devrimler sayesinde bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerle doğanın denetim altına alınabileceği, bundan toplum için faydalı sonuçların doğabileceği, aynı yöntemin toplum sorunlarını çözmek için de kullanılabileceği fikri ortaya atılmıştır. Bilimsel devrim ile doğa bilimlerinde Orta Çağ'da kabul edilen doktrinler reddedilmiş, bilimsel yöntemin kullanılması ile dinsel bilgi yerine bilimsel bilginin kullanılması gerektiği kabul edilmiştir.

18. yüzyıla karşılık gelen Aydınlanma dönemi düşüncesi insan, toplum ve doğa hakkında geleneksel dünya görüşünü değiştirmiş, bunun yerine modern bir dünya görüşünün oluşmasını sağlayan değer ve düşünceleri ortaya koyarak her türlü insan ilişkisinde dünyevileşmeyi başlatmıştır (Haftacı, 2025: s. 243).

Aydınlanma, toplum hakkında düşünmenin yeni ve modern yolu olarak sosyolojinin doğuşu ve gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Özgürlüğü, akılcılığı ve evrensel idealleri amaçlayan Aydınlanma, bu yeni yönü ile toplumsal dünya hakkında rasyonel düşünerek toplumsal ilerlemenin sağlanabileceğine dönük yeni umutlar doğurmuştur. Gerçekte sosyolojinin ilk dönem teorileri temelde toplumsal ilerleme düşüncesi üzerine kurulmuştur. Bu sayede natüralizm ve önyargıların denetimi düşüncesi doğmuş, toplumsal dünyanın bilim yoluyla kavranması hedeflenerek 19. yüzyıl pozitivizminin kökleri oluşturulmuş, bu yolla sosyolojinin gelişmesinde etkili olunmuştur.

18. yüzyılda Fransız Devrimi ile başlayıp 19. yüzyıl boyunca çeşitli toplumlarda yaşanan siyasal devrimler toplum düzeninin bozulmasına, toplumsal bir karmaşa ve düzensizliğin

yaşanmasına neden olmuştur. Siyasal devrimler ile geleneksel toplumdaki normlar yıkılmış, modern endüstriyel toplum ortaya çıkmıştır. Bu düzensizlik, dönemin düşünürlerini toplumsal düzenin yeniden nasıl kurulabileceğini düşünmeye yöneltmiş, bu yöneliş ile çeşitli sorular sorulmak ve yanıtları aranmak suretiyle toplumsal düzenin yeniden kurulması için yeni temeller aranmaya başlanmıştır (Haftacı, 2025: s. 9).

Gerçekleşen Endüstri Devrimi ile toplum yaşantısı önemli ölçüde değişmiş, yeni bir işçi sınıfı doğmuş, nüfus kentlerde yoğunlaşmaya başlamıştır. Endüstri Devrimi ile başta ekonomi, aile ve eğitim olmak üzere toplumsal kurumlar önemli dönüşümler geçirmiş, ortaya çıkan endüstriyel işçi sınıfı ile birlikte toplumun yapısı değişmiştir. Endüstri Devriminden sonra nüfusun çoğunluğu kırsal alanlar yerine kentlerde yaşamaya başlamış, tarım yerine endüstri kuruluşlarında çalışan bu işçi sınıfı ile modern adı verilen yeni bir toplum yapısı ortaya çıkmıştır. Sosyolojinin temel çalışma alanı bu modern toplum olmuştur (Haftacı, 2025: s. 9).

3.2. Muhasebe Sosyolojisi Nedir?

Muhasebe sosyolojisi, sosyal grupları ilgilendiren mali nitelikli işlemleri sosyolojik bakış açısıyla ele alan bir disiplindir.

Muhasebe sosyolojisi, toplumun farklı sosyal yapılarına göre muhasebenin ilgi alanını oluşturan mali nitelikli işlemleri; bireysel, evyönetmel (hane halkı), kurumsal, kamusal ve ulusal düzeylerde ve bu düzeyler arasındaki yatay, dikey ve çapraz karşılıklı etkileşim ağları içinde ele alır. Bu ele almayı gerçekleştirirken de sosyolojinin ortaya koyduğu temel kavramları özelde muhasebeye ve muhasebe ile ilgili olan bireylerin oluşturduğu sosyal gruplara uyarlar.

3.3. Muhasebe Sosyolojisinin Temel Kavramları

Bu başlık altında, muhasebe sosyolojisi ile ilgili olarak genel sosyolojiden türetilen Muhasebe Düzeni, Muhasebe Kültürü, Muhasebede Statü ve Rol, Muhasebe Sosyal Grupları, Muhasebede Toplumsal Tabakalaşma, Muhasebede Toplumsal Hareketlilik, Muhasebede Toplumsal Değişme ve Muhasebeci Kimliği kavramları ele alınıp kısaca açıklanmıştır.

A. Muhasebe Düzeni

Muhasebe, hangi düzey açısından olursa olsun mali nitelikli işlemleri, belgelerden hareketle hesaplar üzerine işleyip belli zaman dilimlerinde sonuç çıkarmayı gerçekleştiren bir bilimdir.

Bu tanıma göre muhasebe için belge düzeni, hesap işleri düzeni ve raporlama düzeni söz konusu olur. Bu düzenin toplumun ilgili tarafları açısından doğru ve güvenilir olup olmadığını belirlemek için, işlemleri gerçekleştirme sorumluluğu olan sosyal grup dışındaki bir statünün denetleme ve değerlendirmesine gereklilik vardır.

Muhasebede belge diye, gerçekleşen mali nitelikli işlemleri yer, zaman, nitelik ve nicelik gibi açılardan kanıtlayan nesnelere denir. Belgelerin mevzuatta belirtilen hususlara uygun olarak düzenlenmesi, geçerlilikleri açısından gerekli bir koşuldur.

Muhasebede hesap denildiğinde, mali nitelikli işlemlerin yazıldığı, üzerinde izleme ve denetimlerin yapıldığı çift yanlı çizelgeler akla gelir. Kullanıldığı sosyal grubun niteliği ne olursa olsun hesaplar genel olarak varlık, kaynak, gider ve gelir hesapları diye dört kümeye ayrılabilir. Sosyal grup düzeyinde hesap işleri düzenini sağlamak için toplumda genel kabul gören, belli bir muhasebe sistemine uygun olarak hazırlanmış hesap çerçeveleri kullanılır.

Raporlama, belli zaman dilimleri sonunda sosyal grupların çeşitli açılardan durumlarını ortaya koymak için, muhasebe meslek mensupları tarafından düzenlenen bilanço, gelir tablosu vb. mali tabloların hazırlanmasıyla gerçekleştirilen bir eylemdir. Bu raporların doğruluk ve güvenilirliği, muhasebe mesleği içinde bulunan fakat denetçi adı verilen, başka bir statüdeki meslek mensuplarınca muhasebe bilgi kullanıcılarına bir denetçi raporuyla iletilir.

Her toplumda oluşturulan muhasebe düzeni, o toplumun sosyo-kültürel değerlerinden, ülkedeki ekonomik sistemden, toplumun ve kişilerin refah düzeyinden doğrudan etkilenir. Çünkü açık bir sistem olan muhasebenin, ilişkide bulunduğu diğer bilim dallarındaki uygulamalardan etkilenmesi sosyolojik bir olgudur (Karabınar, 2005: s. 44).

B. Muhasebe Kültürü

Muhasebe kültürü; sosyolojik açıdan bilgi, inanç, ahlak, hukuk, gelenek ve göreneklerden ve bireylerin muhasebe sosyal grubunun bir üyesi olarak elde ettiği tüm yeteneklerden oluşan karmaşık bir bütündür.

Muhasebe sosyal grubunun öğrenilmiş ve paylaşılmış değerler topluluğunu ifade eden muhasebe kültürü, sosyal grubu oluşturan kişilerin davranışlarını, değer ve tutumları ile algılarını şekillendirir.

Bağlı olduğu sosyal grubun bir üyesi sıfatıyla, muhasebe meslek mensuplarının edindikleri tüm bilgi birikimi ve deneyimlerini kullanarak muhasebeyi ilgilendiren işlemlere ilişkin olarak ürettiği çalışma biçimi, tüm gündelik davranışlar, düşünceler ve yaşam biçimleri muhasebe kültürünün bir parçasıdır.

- Muhasebe biliminin yüzyıllar öncesine dayanan, belirlenmiş ve uygulanmakta olan kayıt düzeni,
- Raporlanacak bilgilerin çok çeşitli olması ve ayrıntılar içermesi,
- Raporlardaki bilgilerin mali tablo kullanıcıları tarafından kullanılma derinliği ve yorumlanması gibi konular bütünüyle muhasebecilerin içinde bulundukları toplumun sosyokültürel değerleri ile yakından ilişkilidir.

Genel olarak alt kültür gruplarının, dayanışma, ortak kurallara uyma gibi yaygın kültüre zarar vermeyen davranışlar sergilemesinden ötürü, muhasebe öğretim üyeleri ve muhasebe meslek mensuplarının kurdukları vakıflar, dernekler, muhasebeciler odası gibi oluşumlar, bu bağlamda alt kültüre örnek olarak verilebilirler.

Bu açıklamalar ışığında muhasebe kültürünün belli özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Kültürün toplum aracılığıyla öğrenilebilen bilgi, davranış ve alışkanlıklardan oluşması nedeniyle, muhasebe kültürü gereği, muhasebeye ilişkin işlemler yasalar, ilkeler ve kurallar çerçevesinde yürütülür.
- Kültürün dil aracılığıyla aktarılabilme özelliğine sahip olması nedeniyle, muhasebeye ilişkin olarak gerek akademik gerekse uygulama alanında kullanılan dil de muhasebe kültürünün bir parçasıdır.
- Kültür öğretilerinin toplumdan topluma değişiklik göstermesinden ötürü, muhasebe sosyal grubunun sahip olduğu, oluşturduğu ve paylaştığı alışkanlıklar muhasebe kültürünün unsurlarından sayılır.
- Kültürün toplumsal yaşamda oluşması, aynı zamanda bireysel tutum ve davranışları da içermesi nedeniyle, muhasebe sosyal grubu içinde bulunanların muhasebeye ilişkin bireysel tutum ve davranışları da muhasebe kültürü içinde değerlendirilir.
- Kültürün tarihsel ve değişebilir boyutu içinde insanların zaman içindeki kültürel alışkanlıkları ve yaşam biçimlerinin değişebilmesi nedeniyle, bu durum muhasebe sosyal grubu için de geçerli sayılabilir.
- Kültürün gereksinme gideren işlevinden ötürü muhasebe kültürü de muhasebe sosyal grubunun yaşamsal ve toplumsal gereksinmelerini karşılar.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

- Kültürün bütünleştirici olduğu kadar aynı zamanda ayrıştırıcı güce sahip olması bağlamında belirtmek gerekirse uyum içinde olan muhasebe kültürleri IFAC ve KGK tarafından benimsenip yürürlüğe konan muhasebe uygulamaları açısından bütünleşme eğilimi gösterirler. Buna karşılık muhasebeye ilişkin çeşitli konularda zaman yapılan tartışmalar ve getirilen farklı uygulamalar, muhasebe kültürünün ayrıştırıcı boyutuna örnek olarak verilebilir.

İşlevler açısından muhasebe kültürünün özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Muhasebe kültürü kendi sosyal grubu içinde bir yaşama deseni sağlar.
- Muhasebe kültürü, muhasebeye ilişkin değerleri birleştirip yorumlayarak, muhasebe sosyal grubu içinde yer alanlara neyi yapıp neyi yapmayacaklarını öğretir.
- Muhasebe kültürü muhasebe sosyal grubunun kimlik kartıdır. Bu sayede muhasebe mesleği başka mesleklerden ayrılır.
- Muhasebe kültürü, muhasebe sosyal grubu içinde yer alan bireylere bu kültürün gerektirdiği izleri ve özellikleri yükler.

Genel olarak alt kültür grupları, dayanışma, ortak kurallara uyma gibi yaygın kültüre zarar vermeyen davranışlar sergilerler. Bu bağlamda, muhasebe öğretim üyelerinin ve muhasebe meslek mensuplarının kurdukları vakıflar, dernekler, muhasebeciler odası gibi oluşumlar alt kültüre örnek oluştururlar.

C. Muhasebede Statü ve Rol

Muhasebe sosyolojisi açısından statü, bir muhasebe meslek mensubunun toplumsal yapıda bulunduğu konumu gösterir. Toplum içindeki her birey gibi muhasebe meslek mensupları da sosyal bir statüye sahiptir. Muhasebeciye bu statüyü, yerine getirdiği kimi koşullar nedeniyle nesnel olarak mevzuat uygun görmüş, bu statü dış çevre tarafından da kabul görmüştür. Her bireyin toplum içinde birden fazla statüsü olmasına bağlı olarak söz gelimi muhasebe mesleğini icra eden bir muhasebeci, aile içinde bir baba ve eş statüsüne sahip olabilir. Muhasebeciler, muhasebe sosyal grubuna katılmak suretiyle yeni bir mesleki statü kazanırlar. Muhasebecilerin kazandığı bu statü, diğer statülere göre daha baskın durumda ise, temel ya da anahtar statü olarak adlandırılır.

Muhasebeci sosyal statüsü, müşteri, yatırımcılar, devlet vb. başka statülerle her zaman ilişki içindedir.

Verilen, kazanılan ve gönüllü olmak üzere üçe ayrılan sosyal statüler açısından muhasebeci ile ilgili genel bir değerlendirme şöyle yapılabilir: Her muhasebeci sosyolojik olarak hem verilen hem de kazanılan nitelikte sosyal statüye sahiptir.

Muhasebecinin çabası ve isteği olmadan ona kendiliğinden yüklenen yani atfedilen cinsiyet ve ırk gibi konumlara verilen statüler denir.

Muhasebecinin kendi tercihi ve çabası sonucu elde ettiği meslek unvanı onun kazanılan statüsünü oluşturur.

İrk ve cinsiyet gibi verilen statülerin kalıcı ve değişmez olmasına karşılık, kazanılan statüler muhasebecinin çabalarıyla değişebilir. Bu bağlamda Serbest Muhasebeci, Mali Müşavir unvanına sahip bir meslek mensubunun istenen koşulları zaman içinde göstereceği çabaya bağlı olarak yerine getirmesi, Yeminli Mali Müşavir veya Bağımsız Denetçi unvanını alması buna örnek olarak verilebilir.

Muhasebecinin toplumda başkaca anılmak ya da görünmek istediği şeyle ilgili olarak söz gelimi bir derneğe üye olması ile elde ettiği konuma gönüllü statü adı verilir.

Statünün eylemsel yönünü oluşturan sosyal rol, belli bir sosyal statüdeki kişiden beklenen, o statüye uygun davranış ve tutumdur. Söz gelimi etik kurallar çerçevesinde bağımsız denetçinin; dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlik ve özen, sır saklama, mesleğe uygun davranış gibi etik ilkelere uygun hareket etmesi, sahip olduğu bağımsız denetçi statüsünün ona yüklediği eylemsel bir roldür. Diğer meslek mensupları için de mevzuat vb. çeşitli yollarla konulmuş sosyal rollerden söz edilebilir.

D. Muhasebe Sosyal Grubu

İnsan hayatının bir sosyal grup içinde başlayıp bir sosyal grup içinde sona ermesinden ötürü her birey, hayatının her evresinde bir ya da daha fazla sosyal grupla ilişki halinde olur.

Bu bağlamda muhasebe sosyal grubu; ortak kurallara uyan, ortak özelliklere sahip, çalışma alanıyla ilgili ortak gereksinimleri gidermeyi amaçlayan, mesleki durumunun farkında olan ve diğer meslek mensuplarıyla aralarındaki etkileşimi doğruca ya da dolaylı olarak sürdüren bireylerden oluşur.

Buna göre tanımlamak gerekirse muhasebe sosyal grubu; ortak muhasebe amaçlarına ulaşmayı hedefleyen, kurallar, ilgiler ve değerlere göre sosyal roller oynayan bireylerden oluşan, tanınabilir, yapılaşmış, bir sürekli birlikteliktir.

Muhasebe sosyal grubunun belirgin özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Muhasebe sosyal grubu hem üyeleri hem de dışarıdan bakan gözlemciler tarafından tanınabilir. Ancak her isteyen bu sosyal gruba katılamaz. Katılım için belli koşulların sağlanması gerekir.
- Muhasebe sosyal grubunun her sosyal grup gibi kendine özgü bir yapısı vardır. Bu gruptaki her üye, kendi konumunu ve diğer üyelerle olan ilişkisini bilir. Muhasebe sosyal grubu içinde de statüye ve tabakalaşmaya dayalı bir yapılaşma vardır.
- Muhasebe sosyal grubunda yer alan üyeler, görevlerinin gereği olarak ilişki içinde oldukları statülere karşı kendi sosyal rollerini oynarlar.
- Muhasebe sosyal grubunun üyeleri, kendi aralarında karşılıklı iletişim ve temas halindedirler.
- Muhasebe sosyal grubunun kendi içinde gerçekleştireceği rolleri belirleyen yazılı/yazısız kuralları vardır. Bu kurallar, grup üyesi olan meslek mensupları tarafından bilinen, anlaşılan ve izlenen davranış kalıplarından oluşur.
- Diğer sosyal grup üyelerinde olduğu gibi, muhasebe sosyal grup üyeleri de belli ortak değerleri ve ilgileri paylaşırlar. Bu ilgi ve değerler, kimi gruplarda kısmen belirsiz olsa da muhasebe sosyal grubu için çoğunlukla açık ve belirgindir.
- Muhasebe sosyal grubunun var oluş nedenini açıklayan bir ya da birden çok amacı bulunur.
- Her sosyal grup gibi muhasebe sosyal grubu da sürekliliğe sahip özellikleri ile dinamik bir sosyal bütünün yani toplumun bir parçasını oluşturur. Muhasebe sosyal grubu, diğer sosyal gruplar gibi toplum yapısındaki değişimlerden etkilenir.

Muhasebe sosyal grubu; üyelerinin mesleki gereksinimlerini karşılama, sosyalleşmelerini sağlama, dayanışma ve bağlılık duygularını geliştirme, yalnızlık duygularını giderme, morallerini yüksek tutma, tek başlarına gerçekleştiremeyecekleri amaçları güç birliği içinde bir duyguyla başarmalarını sağlama gibi işlevleri yerine getirir.

Muhasebe sosyal grupları üye sayısı, gruba katılım biçimi, süreklilik, sosyal ilişkiler gibi çeşitli açılardan farklı ölçülere göre sınıflandırılabilir.

Üye sayısı bakımından, küçük ve büyük gruplar şeklinde yapılan ikili ayrıma göre kentler ve uluslar büyük grupları oluştururken, örneğin muhasebe meslek odaları küçük gruplar içinde yer alırlar.

Katılış biçimine göre gruplar, bireyin iradesi dışında, onun fikri sorulmadan gerçekleştirilen zorunlu gruplarla, bireyin kendi isteğiyle gerçekleştirdiği isteğe bağlı gruplara göre muhasebe sosyal gruplarına katılım, bireyin isteğine bağlıdır.

Süreklilik açısından geçici, sürekli ve dönemsel diye üçe ayrılan üçe ayrılan sosyal gruplar bakımından muhasebe meslek mensupları, genel olarak sürekli gruplar kategorisi içinde yer alırlar. Bu grubun sürekliliği, içinde yer alan üyelerin yaşamından daha uzun olduğu, üyeler değişse bile grup varlığını koruduğu için Muhasebeciler Odası ve benzeri sosyal grupların sürekli olduğu kabul edilir.

Muhasebe meslek mensuplarının eğitim vb. nedenlerle bir amaç doğrultusunda önce toplanmaları ve amacın gerçekleşmesinden sonra dağılmaları durumunda, bununla ilgili olmak üzere geçici grup olma özelliği de ortaya çıkabilir. Bu geçici gruplara Muhasebe Eğitimi Sempozyumları, Muhasebe Düşünce Kampları, Muhasebe ve Finans Araştırmaları kongreleri örnek olarak verilebilir.

Sosyal ilişkiler açısından birincil ve ikincil diye ikiye ayrılan gruplardan birincisine aile örnek verilebilir. Çünkü bu grupta yüz yüze, samimi ve sıkı ilişkiler bulunur. İkincil gruplarda ise bireysel olmayan ilişkiler üzerine oturtulan, bireysel sözler yerine yazılı belgeler ve sözleşmelere yer verilen, sosyal ilişkilerin kurallara göre yürütüldüğü bir yapı vardır. Bu bakımdan muhasebecilerin oluşturduğu birliktelikler, muhasebe bilim insanlarının kurduğu dernekler ve vakıflar ikincil grupta yer alırlar.

E. Muhasebede Toplumsal Tabakalaşma

Genel olarak toplum içinde iş bölümü ve uzmanlaşmanın gelişmesiyle ortaya çıkan toplumsal tabakalaşma, ekonomik eşitsizliklere neden olur ve toplumda yerleşik bir olguya dönüşür.

Sosyoloji açısından toplumsal tabakalaşma kapalı, yarı açık ve açık toplumsal tabakalaşma şeklinde ele alınır. Modern toplumlarda çoğunlukla geçerli olan Açık tabakalaşmada, bireyler rahatlıkla tabaka değiştirebilirler, Açık tabakalaşma, tabakalar arası geçişin herkese açık olduğu sistemdir. Ekonomik temelli olan bu sistemde, sınıflar maddi kaynaklara sahip olma noktasında eşitsizliklere bağlı olarak var olurlar.

Muhasebe meslek mensupları, açık toplumsal tabakalaşma sistemi içinde ortaya çıkan farklı tabakalara, mali nitelikli işlemler ile ilgili olarak danışmanlık görevi yaparlar.

F. Muhasebede Toplumsal Hareketlilik

Toplumsal tabakalar ya da coğrafi yaşam alanlarında gerçekleştirilen her türlü yer değiştirmeyi ifade eden toplumsal hareketlilik, özellikle açık tip toplumsal tabakalaşma sistemlerinde, çok rahat bir biçimde, genelde her birey, özelde muhasebe meslek mensupları için dikey ve yatay olmak üzere iki şekilde gerçekleşebilecek bir olgudur.

Dikey hareketlilikte, muhasebe meslek mensupları bir tabakadan diğerine geçerler. Bu hareketlilik, genellikle alt tabakadan üst tabakaya doğru geçiş şeklinde gerçekleşir. Söz gelimi; Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olarak muhasebe mesleğini icra eden bir kişi, istenen koşulları sağladıktan sonra Yeminli Mali Müşavir veya Bağımsız Denetçi olabilir.

İstisnai durumlarda dikey hareketlilik, olumsuzluk içeren ve toplum düzeninde istenmeyen bir durum olarak üst tabakadan alta doğru da gerçekleşebilir. Söz gelimi ekonomik kriz dönemlerinde işyerinin iflas etmesi nedeniyle muhasebe meslek mensubunun işsiz kalması ya da bir meslek unvanına sahip muhasebecinin meslek odası kararlarıyla meslekten men edilmesi bu duruma örnek oluşturur.

Muhasebe meslek mensuplarının statüsü ve saygınlığını çoğunlukla artıran ya da istisnai durumlarda azaltan dikey hareketlilik, açık toplumsal tabakalaşma sistemi içinde sıklıkla görülür. Bu hareketliliği artıran en önemli etken, bu tür yukarıya doğru hareketleri önleyen yasaların modern toplumlarda bulunmamasıdır. Modern toplumlarda fazla eğitim olanakları, muhasebecilerin aldıkları eğitim ve gösterdikleri çabalar sonucunda sosyal konumlarını olumlu yönde değiştirmelerine olanak sağlar. İstekli muhasebeciler, aldıkları uygun eğitimlerle meslek unvanlarını yukarıya doğru taşıyıp dikey toplumsal hareketliliği artırır. Bu hareketliliği, meslek mensupları arasındaki rekabet de artırıcı bir etken olabilir.

Muhasebe sosyal grubu üyelerinin yaşam standartlarını değiştirmeden, bulundukları tabaka içindeki sosyal konumunu değiştirmesi durumuna yatay muhasebe toplumsal hareketliliği denir. Bu hareketlilik tipinde statü değişmez ya da meslek mensubunun saygınlığı artmaz. Bağımlı çalışan bir muhasebe meslek mensubunun kurum değiştirerek, başka bir kurumda yine bağımlı olarak çalışmaya devam etmesi ya da aynı işyerinin başka bir şubesinde aynı işi sürdürmesi yatay muhasebe toplumsal hareketliliğine örnek oluşturur.

Yatay toplumsal hareketlilik, toplumsal yapı içinde ve coğrafi alanda olmak üzere iki şekilde gerçekleşir. Söz gelimi bir muhasebe meslek mensubunun mesleğini icra etmekten vaz geçmesi, toplumsal yapı içinde yatay toplumsal hareketliliğe bir örnektir. Bir muhasebe meslek mensubunun aynı işini başka bir kent ya da ülkede yapmaya başlaması, coğrafi alanda yatay toplumsal hareketliliğe bir örnektir.

G. Muhasebede Toplumsal Değişme

Genel olarak doğada var olan tüm nesne ve olaylarda değişme özelliği bulunur. 19. yüzyılda endüstri devriminin tetiklediği Avrupa'da meydana gelen hızlı değişmelerin yorumlanmasıyla sosyoloji bilimi doğmuştur.

Toplumsal değişme, geniş anlamlar içeren ve sosyal yapıyla birlikte değerlendirilmesi gereken bir kavramdır. Sosyal yapı; toplumdaki kurumlar ve toplumun değerler sisteminde var olan statik bir durumu belirtir. Bu kurumlar ve değerler sisteminde meydana gelen dönüşümler ise toplumsal değişme olarak adlandırılır.

Dinamik bir kavram olan toplumsal değişme, toplumsal yapının içinde yer alan kurumlar, gruplar, değerler ve bunların arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan olumlu-olumsuz farklılaşmayı ifade eder.

Türkiye'de 1990'lı yıllardan önce muhasebe mesleğini icra etmek için hemen hemen hiçbir koşul bulunmuyordu. Berber ve terzilerin bile diplomasız işyeri açmadığı o günlerin Türkiye'sinde, muhasebecilik yapabilmek için hiçbir koşula gerek yoktu.

1989 yılında çıkartılan 3568 sayılı yasayla önce muhasebe mesleği yasal güvenceye kavuşturuldu, ardından yapılan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği gibi uygulamalarla, hesap işleri belli bir düzene oturtuldu. Daha sonraki yıllarda Türkiye'de çıkarılan çeşitli yasalarla

- Türkiye Muhasebe Standartları (TMS),
- Türkiye Denetim Standartları (TDS),
- Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS),
- Faizsiz Finans Denetim Standartları (FFDS)

Başta olmak üzere muhasebe alanında önemli ve köklü değişimlere imza atıldı.

Bugünün bilgi toplumunda ortaya çıkan gelişmeler, muhasebecinin manuel olarak defter tutmasını ortadan kaldırmış, bilgisayarlı muhasebe adı verilen yeni bir toplumsal değişmeye yol açmıştır. Yapay zekâ konusundaki gelişme ve ilerlemeler, büyük bir olasılıkla gelecekte muhasebe mesleğinin icrasını, defter tutmak ve rapor düzenlemek gibi işlerden denetime doğru

kaydırarak, bu toplumsal değişmelerle muhasebe mesleği başka ilgi alanlarına doğru evrim gösterecektir.

H. Muhasebeci Kimliği

Genel olarak kimlik, toplumsal açıdan hem içe hem dışa dönük bir anlayışın sonucu olarak bireyin kendisini nasıl tanımladığı, başkalarının da bireyi nasıl görüp tanımladığıyla ilgilidir. Yalın bir ifade ile belirtilecek olursa, bireyin anlayışıyla toplumun değerlendirmesi, genel olarak örtüşür. Birey ile toplumun değerlendirmesi açısından çelişkiler ortaya çıkması durumunda, toplumun kimlik değerlendirmesi ön planda olur.

Toplumsal boyutuyla sosyolojinin ilgi alanlarından birisini oluşturan kimliğin, genelde toplum tarafından verilen unsurlarının daha güçlü olduğu söylenebilse de özel statü konumundaki muhasebeci kimliğinin, bireyin kimi çabaları göstermesi ve kimi koşulları yerine getirmesinden sonra elde ettiği kazanılmış bir statü olduğunu belirtmek gerekir.

Türkiye’de Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler,

- Yeminli Mali Müşavirler,
- Bağımsız Denetçiler,
- Muhasebe ve Finansman Öğretim Üyeleri,

gibi sosyal gruplar muhasebeci kimliği altında toplanabilirler.

4. SONUÇ

Farklı sosyal bilim dalları arasında zorunlu ve sıkı iş birliği olduğu bugün bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda sosyolojinin hukuk, tarih, istatistik ve demografi, sosyal coğrafya, antropoloji, etnoloji, ekonomi, psikoloji, sosyal psikoloji gibi farklı sosyal bilim dallarıyla yakın ilişkisi vardır (Sanay, 1991: s. 102-118).

Her toplumun her dönemde, kendine özgü çözümler bekleyen sosyal sorunları bulunur. 20. yüzyıldan itibaren bu sorunlara uygun özel uzmanlık dalları ortaya çıkmış, sosyal değişmelerin farklı sonuçlar doğurması nedeniyle, özel ya da türsel sosyolojiler adı verilebilecek yeni çalışma alanları ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma alanlarından kimileri olarak kent sosyolojisi, köy sosyolojisi, endüstri sosyolojisi, eğitim sosyolojisi, hukuk sosyolojisi, ekonomi sosyolojisi sayılabilirler.

Endüstri Devrimi ile birlikte ortaya çıkan yeni bir toplum yapısının ürünü olan sosyoloji bilimi, bugün içinde bulunulan bilgi toplumu ortamında ortaya çıkan bilgi ve teknolojiye yeni gelişmeleri el alıp, yeni açılımlar yapmak durumundadır. Bu açılımlar, özellikle yeni ilgi alanları üzerinde çalışma yapmak şeklinde gerçekleştirilebilir.

Bugüne kadar türsel sosyoloji alanında muhasebe sosyolojisi adıyla doğrudan bir çalışmaya rastlanmadığı gerçeğinden hareketle bu bildiride, bilgi toplumunun yeni bir çalışma alanı olarak genel sosyolojinin temel kavramları, muhasebe bilim alanına uyarlanmak suretiyle “Muhasebe Sosyolojisi” adıyla yeni bir çalışma alanı için ilk adımlar atılmıştır.

KAYNAKÇA

- Arslantürk, Z. ve Amman, M.T. (2012). *Sosyoloji*, İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Aslan, C. (2013). *Sosyolojiye giriş* (Ünite 8). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Rektörlük Yayınevi.
- Bilgiseven-Kurtkan, A. (1980). *Sosyoloji*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN

- Dönmezer, S. (1984). *Sosyoloji*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Erkan, H. ve Erkan C. (1998). *Kültür politikamızda yeni boyutlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Haftacı, V. (2019). *Maliyet muhasebesi*. İzmit: Umuttepe Yayınları.
- Haftacı, V. (2021). *İnsan düşüncesinin bilgi kaynakları*. İzmit: Umuttepe Yayınları.
- Haftacı, V. (2024). *İşletme bilimine giriş*. Ankara: Nobel Kitabevi.
- Haftacı, V. (2024). *Kentler ve muhasebe*. İzmit: Umuttepe Yayınları.
- Haftacı, V. (2024). *İleri yönetim muhasebesi*. Ankara: Nobel Kitabevi.
- Haftacı, V. (2025). *Tarih ve muhasebe*. Ankara: Nobel Kitabevi.
- Kahya, Y. (2019). *Sosyolojiye giriş* (Ünite 1). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Rektörlük Yayınevi
- Karabınar, S. (2005). *Muhasebe iklimi*. İstanbul: Seçkin Kitabevi.
- Karaca, N. (2011). *Kimlik sorunsalı üniversite öğrencilerinde kimlik ve siyasal aidiyet*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kemerlioğlu, E. (1990). *Toplumsal tabakalaşma ve hareketlilik*. Erzurum.
- Kızılçelik, S. ve Erjem Y. (1996). *Açıklamalı sosyoloji sözlüğü*, İzmir: Saray Kitabevleri.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*, (çeviri). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları,
- Ozankaya, Ö. (1991). *Toplumbilim*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Özben, M. (2013). *Sosyolojiye giriş* (Ünite 1). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Rektörlük Yayınevi.
- Sanay, E. (1991). *Genel sosyoloji*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Sarıkoca, E. (2013). *Sosyolojiye giriş* (Ünite 4 ve 5). Atatürk Üniversitesi Rektörlük Yayınevi.
- Şentürk, Ü. (2013). *Sosyolojiye giriş* (Ünite 6). Atatürk Üniversitesi Rektörlük Yayınevi.
- Ülken, H. Z. (2022). *Felsefeye giriş*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

KATILIM BANKACILIĞI İLE KONVANSİYONEL BANKACILIĞIN FİNANSAL PERFORMANSLARININ KARŞILAŞTIRMASI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz KILINÇ

Kocaeli Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-7545-8663, yavuz.kilinc@kocaeli.edu.tr

Merve NARİN YILMAZ

Kocaeli Üniversitesi

ORCID No: 0009-0006-9723-4496, merve.narinyilmaz@kocaeli.edu.tr

Özet

Bankacılık, modern finansal sistemin temel yapı taşlarından biri olup ekonomik istikrar ve kalkınmada hayati bir role sahiptir. Türkiye'deki bankacılık sistemi içerisinde yaklaşık %8,5'lik bir paya sahip olan katılım bankacılığı ise faiz hassasiyeti olan yatırımcılar açısından önemli bir alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır. Ele alınan bu çalışmada birbirlerine alternatif olan katılım bankaları ile konvansiyonel bankaların finansal performanslarının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'den beş katılım ve beş konvansiyonel banka seçilerek 2020-2024 faaliyet dönemleri açısından bağımsız örneklem t testi aracılığı ile karşılaştırılmıştır. Bankaların finansal performanslarının karşılaştırılmasında literatürde CAMELS rasyoları olarak bilinen finansal oranlardan yararlanılmıştır. Bulgular, sermaye yeterliliği (EAR), yönetim kalitesi (OCA, NIRA), likidite (LDR) ve piyasa risklerine duyarlılık (MRSFX, MRSTL) açısından anlamlı farkların olduğunu ortaya koymuştur. Elde edilen bu sonuçlara göre katılım bankaları daha düşük faaliyet giderlerine, daha yüksek likiditeye ve özellikle döviz riskine karşılık daha iyi bir finansal yapıya sahipken; konvansiyonel bankalar daha güçlü özkaynak yapısına ve daha yüksek faiz/kâr payı dışı gelir elde etme yeteneğine sahiptirler. Kârlılık (ROA, ROE) ve varlık kalitesi (LPR, NPLA) açısından ise anlamlı bir fark elde edilememiştir. Sonuçlar her iki bankanın da çeşitli açılardan birbirlerine göre finansal açıdan üstün yönlerinin olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Performans, Katılım Bankacılığı, Konvansiyonel Bankacılık.

JEL Kodları: G21, L25

COMPARISON OF THE FINANCIAL PERFORMANCE OF PARTICIPATION BANKING AND CONVENTIONAL BANKING: THE CASE OF TÜRKİYE

Abstract

Banking constitutes a cornerstone of the modern financial system and plays a vital role in economic stability and development. Participation banking, which accounts for approximately 8.5% of the Turkish banking sector, has emerged as an important alternative for interest-sensitive investors. The purpose of this study is to compare the financial performance of participation banks with that of conventional banks, which serve as their counterparts. To this end, five participation and five conventional banks from Turkey were selected, and their performance over the 2020–2024 period was compared using independent samples t-tests. In assessing banks' financial performance, financial ratios commonly referred to in the literature as CAMELS indicators were employed. The findings reveal significant differences in capital adequacy (EAR), management quality (OCA, NIRA), liquidity (LDR), and sensitivity to market risk (MRSFX, MRSTL). Specifically, participation banks exhibit lower operating expenses, higher liquidity, and a relatively stronger financial position against foreign exchange risk, while conventional banks demonstrate a stronger equity structure and greater capacity to generate non-interest income. No significant differences were observed in terms of profitability (ROA, ROE) or asset quality (LPR, NPLA). Overall, the results indicate that both banking models possess distinctive financial strengths relative to one another.

Keywords: Financial Performance, Participation Banking, Conventional Banking.

JEL Codes: G21, L25

1. GİRİŞ

Katılım bankacılığı ve finans sistemi, gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlerin İslami değerler ve ahlaki ilkeler sistemine uygun olarak hayata geçirildiği bir finans ve bankacılık olarak karşımıza çıkar. Bu açıdan konvansiyonel sistemin getirmiş olduğu iyi idare ve risk yönetimi kurallarının yanında İslam dininin gerektirdiği çeşitli emir ve yasakların da göz önünden bulundurulması gerekmektedir (Ayub, 2017: s. 80). Katılım bankacılığında uyulması gereken kuralların başında faizsizlik ilkesi gelmektedir. Bu nedenle gerçekleştirilen faaliyetler kâr/zarar ortaklığı temelinde; yardımlaşma ve dayanışma çerçevesinde sürdürülmektedir (Yıldırım, 2020: s. 521). Konvansiyonel bankalarda para; bir tarafın elde edeceği kâr veya kira karşılığı alınıp satılabilen veya kiralanabilen bir emtia olarak kabul edilir. İslami finans açısından ise durum böyle değildir. Bu nedenle İslami finansın felsefesi, ilkeleri ve uygulamaları önemli ölçüde konvansiyonel finansın ilkelerinden ve uygulamalarından farklıdır (Ayub, 2017: s. 100).

Küresel finans sistemi içerisinde küçük fakat giderek büyüyen bir paya sahip olan katılım bankalarının, son dönemlerde Müslüman nüfusun yoğun olarak yaşandığı ülkelerin yanı sıra dünyanın önemli gelişmiş ülkelerinde de alternatif bir model olarak yaygınlaştığı görülmektedir (Parlakkaya ve Çürük, 2011: s. 397). Türkiye’de katılım bankacılığının kökeni eski yıllara dayansa da şimdiki hali ile ilk olarak 1984 yılında “özel finans kurumu” sıfatı ile faaliyete geçmişlerdir. 2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile adları katılım bankası olarak değiştirilmiştir (Salihoğlu, 2022: s. 214). Bu bankaların 2005 yılından bu yana gerek özel gerekse kamu bankası olarak faaliyetlerini devam ettirdikleri görülmektedir. Ancak katılım bankacılığı henüz istenen seviyede değildir. Türkiye’de Mart 2024 verilerine göre toplamda 62 banka faaliyet gösterirken, katılım bankası olarak sadece 9 bankanın olduğu görülmektedir. Yine bankacılık sektöründe yapılan istihdamın yaklaşık %9,7’si katılım bankalarına aittir. Toplam aktifler açısından değerlendirildiğinde ise katılım bankalarının sektördeki payının %8,5 olduğu görülmektedir (TKBB, 2024). Katılım bankalarının istenen seviye de olamamasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlar (Novikov vd., 2020);

- Katılım bankalarının modern dünyanın ekonomik yaşantısında yeni bir olgu olması ve kendine özgü yapısı nedeniyle dünyadaki bankacılık sistemi açısından temkinli yaklaşımların sergilenmesi,
- Katılım bankalarının gerek vatandaşlarının önemli bir kısmının Müslüman olduğu ülkelerde gerekse dünyanın dört bir yanında güçlü bir şekilde konumlanmış olan konvansiyonel bankalar ile rekabet etmek zorunda olması,
- Katılım bankacılığının kurumsal ve teknik temellerinin sağlam bir şekilde oturtulması için daha zamana ihtiyaç duyulması,
- Katılım bankacılığı ideolojisinin ve kurumların işleyişinin henüz tam olarak oturmamış olmasıdır.

Katılım bankacılığının henüz istenen seviyede olmamasının gerek Türkiye gerekse dünya finans sistemi içerisindeki önemini ortadan kaldırmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın temel amacı, konvansiyonel bankacılık sistemi ile katılım bankacılığı sisteminin finansal yapısının karşılaştırmalı incelemesidir. Bu amaçtan hareketle Türkiye’de 2020-2024 dönemleri arasında faaliyet gösteren beş konvansiyonel banka (TEB, ING, Şeker Bank, Anadolu Bank ve QNB) ile beş katılım bankasının (Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Albaraka Türk, Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım) sermaye yeterliliği, varlık kalitesi, yönetim kalitesi, kârlılık, likidite ve piyasa risklerine karşı duyarlılığının birbirlerinden farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmeye yönelik çeşitli rasyolar kullanılarak bir karşılaştırma yapılmıştır.

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Çalışmanın temel amacına uygun olarak bu başlık altında aşağıda gerek Türkiye’de gerekse uluslararası alanda katılım bankacılığı ile konvansiyonel bankaların finansal performanslarını karşılaştıran çalışmalara yer verilmiştir.

Erol vd., (2014) çalışmalarında Türkiye’deki katılım bankacılığının performansını geleneksel bankacılık ile kıyaslamayı amaçlamışlardır. Elde edilen bulgular Türkiye’deki katılım bankalarının geleneksel bankalara kıyasla kârlılık ve varlık yönetimi oranlarında daha iyi bir performans gösterdiği, ancak piyasa riski kriterlerine duyarlılık açısından geride kaldıklarını göstermektedir.

Yurttadur ve Demirbaş (2017) çalışmalarında 2010-2016 döneminde faaliyet gösteren katılım bankaları ile özel sermayeli ticari bankalarının finansal performansları karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre katılım bankalarının mevduat bankalarına göre kârlılık konusunda daha yüksek performans gösterdikleri, likit aktiflerin kısa vadeli yükümlülükler açısından daha likit oldukları ve borçluluk açısından daha borçlu bir yapıda oldukları tespit edilmiştir. Ancak katılım bankaları mevduatların krediye dönüşümüne geride oldukları belirlenmiştir. Kredilerin kalitesi açısından katılım bankaları daha düşük bir takip oranına sahiptirler. Ayrıca katılım bankalarının özkaynak kullanımları düşük olmasına rağmen bu durumun sermaye yeterliliği açısından anlamlı bir fark oluşturmadığı belirlenmiştir.

Tuncay (2018) çalışmasında Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları ile mevduat bankalarının finansal performansları 2016 yılı için incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar istatistiki olarak anlamlı olmamakla beraber, kârlılık, aktif kalitesi ve özsermaye oranı açısından mevduat bankalarının; kaldıraç ve aktif büyüme oranları açısından da katılım bankalarının daha yüksek performans gösterdiği tespit edilmiştir.

Ramadhan vd., (2019) çalışmalarında İslami bankalar ile geleneksel bankaların finansal performanslarını etkileyen değişkenleri tespit etmeyi amaçlamışlardır. Elde edilen bulgulara göre geleneksel bankaların İslami bankalara kıyasla kârlılık açısından daha iyi bir performans sergiledikleri tespit edilmiştir. Ayrıca ROA’nın risk, aracılık maliyeti ve verimlilik oranları ile anlamlı bir ilişkisinin olduğu, ROE’nin ise yalnızca risk oranlarından büyük ölçüde etkilendiği belirlenmiştir.

Korkmaz vd., (2019) çalışmalarında katılım ve ticari bankaların performanslarını finansal oranlar aracılığı ile karşılaştırmayı amaçlamışlardır. Araştırmada 2010-2017 dönemlerinde Türkiye’de faaliyet gösteren katılım ve ticari bankaları inceleyen yazarlar, kârlılık açısından katılım bankalarının daha yüksek performans sergilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Öztürk ve Genç (2020) çalışmalarında katılım bankaları ile geleneksel bankaları kârlılık, likidite, sermaye yeterliliği, aktif kalitesi ve bilanço yapısı açısından karşılaştırmışlardır. 2016-2020 yıllarının dikkate alındığı çalışmada geleneksel bankaların özsermaye/toplam aktif açısından sermaye yeterlilikleri ve kârlılıkları katılım bankalarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ancak katılım bankalarının sermaye yeterliliği rasyosu açısından sermaye yeterlilikleri, likiditeleri, bilanço yapıları ve aktif kalitelerinin geleneksel bankalardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Kevser (2021) çalışmasında Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren 12 adet bankanın 2013-2018 dönemi finansal performansını karşılaştırmalı olarak analiz etmiştir. Analiz sonuçlarına göre sermaye yeterliliğinde özel bankaların; kârlılıkta ise kamu bankalarının daha iyi performans sergilediği tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmanın bir başka sonucuna göre ise katılım bankalarının takipteki net kredilerin toplam aktiflere oranı yüksek aynı zamanda TP likit aktiflerinin toplam aktiflere oranının ise düşük olduğu belirlenmiştir.

Majeed ve Zainab (2021) çalışmalarında Pakistan’daki geleneksel bankalar ile İslami bankaların finansal performanslarını karşılaştırmalı bir şekilde incelemeyi ve İslami bankaların

geleneksel bankalara kıyasla nasıl bir performans sergilediklerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Elde edilen sonuçlar İslami bankaların geleneksel bankalara göre daha iyi sermaye yapısına, daha az riskli ve daha yüksek likiditeye sahip olduklarına işaret etmektedir. Buna karşılık İslami bankaların kârlılıklarının geleneksel bankalara göre daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Hidayat vd., (2021) çalışmalarında geleneksel bankalar ile İslami bankaların kullanmış oldukları iş modellerinin; risk, verimlilik ve finansal performans bakımından nasıl farklılaştığını eleştirel bir bakış açısıyla incelemektedirler. Elde edilen bulgulara göre İslami bankalar ile geleneksel bankaların verimlilik düzeyinde bir farklılaşmanın olmadığı, özellikle ROE ve ROA üzerinde verimlilik, risk ve verimlilik-risk birleşiminin bankaların finansal performansını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Riantani ve Dyahrini (2021) çalışmalarında geleneksel bankalar ile İslami bankaların finansal performans farklılıklarını analiz etmeyi amaçlamışlardır. Elde edilen bulgulara göre sermaye yapısı, varlık kalitesi ve kârlılık açısından geleneksel bankaların İslami bankalara göre daha iyi bir performansa sahip olmalarına karşılık likidite açısından İslami bankalar geleneksel bankalara göre daha iyi likidite performansı gösterdikleri tespit edilmiştir.

Fakhri ve Darmawan (2021) çalışmasında COVID-19'un gerek İslami bankaların gerekse geleneksel bankaların finansal performansı üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Elde edilen sonuçlar İslami bankaların finansal krizler karşısında geleneksel bankacılığa göre daha kırılgan olduğunu ortaya koymaktadır.

Aktaş ve Darwish (2021) çalışmalarında Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankaları ile kamu bankacılık sektörünün performanslarını karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamaktadırlar. Elde edilen bulgulara göre sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, kazanma gücü ve piyasa risklerine karşı duyarlılık açısından kamu bankacılık sektörünün katılım bankacılığı sektörüne göre daha iyi durumda olduğu, yönetim kalitesi ve likidite açısından ise katılım bankacılığı sektörünün kamu bankacılığı sektörüne göre daha iyi durumda olduğu tespit edilmiştir.

Jarbou vd., (2024) çalışmalarında İslami bankacılık ile geleneksel bankacılığın finansal performansı üzerinde etkili olan çeşitli faktörlerin etkisini analiz etmeyi ve karşılaştırmayı amaçlamışlardır. Çalışmanın bulgularına göre her iki bankacılık türü için de işletme giderleri, gayrisafi yurtiçi hasıla ve kârın temel faktörler arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca mevduat, enflasyon ve mobil bankacılık kullanımı gibi belirli parametrelerin geleneksel bankaların finansal performansını önemli ölçüde etkilediği, banka büyüklüğünün ise özellikle İslami bankaların finansal performansını etkilediğini göstermektedir.

Aliyeva ve Yıldırım (2025) çalışmalarında Türkiye'deki katılım bankaları ile geleneksel bankaların finansal performanslarını karşılaştırmayı amaçlamışlardır. Elde edilen bulgulara göre katılım bankalarının geleneksel bankalara göre finansal etkinlik açısından daha iyi bir performans gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca geleneksel bankaların piyasa payı ve finansal araç çeşitliliği açısından katılım bankalarına göre daha üstün olduğu belirlenmiştir.

3. ÇALIŞMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Genel Bilgiler

Çalışmada katılım bankaları ile konvansiyonel bankaların finansal performanslarının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu nedenle Türkiye'de 2020-2024 yıllarında faaliyet gösteren beş katılım bankası (Kuveyt Türk, Albaraka Türk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım) ile beş konvansiyonel banka (TEB, ING, QNB, Şeker Bank ve Anadolu Bank) seçilerek analize dahil edilmiştir. Bankaların seçilmesinde şube sayıları ve toplam varlıklarının ortalamaları dikkate alınmıştır. Örnekleme yer alan bankaların şube sayıları ve toplam varlıkları aşağıda tablo 1'de yer almaktadır.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN

Tablo 1. Bankaların Çalışan ve Şube Sayıları ile Ortalama Varlık Tutarları

	Çalışan Sayısı (ORT)	Şube Sayısı (ORT)	Toplam Varlıklar (ORT)
	2020-2024	2020-2024	2020-2024
Kuveyt Türk	4.089	445	462.255.594.600,00
Albaraka	2.897	227	173.465.696.800,00
Türkiye Finans	1.959	308	176.025.847.000,00
Ziraat Katılım	1.997	156	254.285.630.400,00
Vakıf Katılım	2.369	161	212.045.538.400,00
Katılım Banka Ortalama	2.662	259	255.615.661.440,00
TEB	8.435	444	325.517.863.000,00
ING	2.737	137	114.386.154.600,00
Şeker Bank	3.535	238	69.998.355.400,00
Anadolu Bank	1.581	111	51.988.962.200,00
QNB	11.431	443	740.012.820.000,00
Konvansiyonel Banka Ort.	5.544	274	260.380.831.040,00

Çalışmanın örneklemini oluşturan bankaların finansal bilgilerine KAP, Türkiye Banklar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği ve bankaların internet sitelerinden yayımladıkları finansal raporlar dikkate alınarak ulaşılmıştır.

Bankaların finansal performanslarının karşılaştırılmasında literatürde CAMELS rasyoları olarak bilinen sermaye yeterliliği, varlık kalitesi, yönetim kalitesi, kârlılık, likidite ve piyasa risklerine karşı duyarlılık finansal oranları üzerinden gerçekleştirilmiş olup ilgili rasyoların nasıl hesaplandığı aşağıda tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Değişkenlerin Tanımı ve Ölçüm Rasyoları

Değişkenler	Değişken Ölç. 1	Değişken Ölç. 2	
Sermaye Yeterliliği	Bu oranlar, bankaların sermaye yeterliliğini ve zararlarla başa çıkma ile risklerle yüzleşme yeteneğini ifade eder. Bu oran, bankanın sermayesinin azalması durumunda sermayeyi desteklemek için dış finansmana ihtiyaç duyulup duyulmadığını gösterir (Jarbou ve diğ., 2024). Bu oran bankaların öngörülemeyen durumlara karşı korunaklılığını ortaya koyar. Bu açıdan, banka sermayesi mevduat sahiplerinin güvenliğini sağlamak, gerekli sabit sermaye yatırımlarını karşılamak ve riskler karşısında banka faaliyetlerini sürdürmek için çok önemlidir (Çilek, 2024).	CAR (Sermaye Yeterliliği Rasyosu)	EAR (Özkaynaklar/TV)
Varlık Kalitesi	Bu oranlar, bankanın sahip olduğu riskli ve tahsili geçmiş varlıkların tutarını gösterir ve toplam varlıkların bir yüzdesi olarak ifade edilir (Jarbou ve diğ., 2024). Tahsili gecikmiş kredilerdeki artış en kritik risk faktörüdür (Çilek, 2024).	LPR (Kredi Karşılıkları/Toplam Krediler)	NPLA (Takipteki Krediler/Toplam Krediler)
Yönetim Kalitesi	Bu oranlar, bankaların en düşük maliyet ile en yüksek geliri elde etme yeteneğini ifade eder. Ayrıca bu oran, yönetimin koşullar ve risk faktörleriyle başa çıkmadaki etkinliğinin bir göstergesidir (Jarbou ve diğ., 2024).	OCA (Diğer Faaliyet Giderleri/TV)	NIRA (Faiz/Kar Payı Dışı Gelirler/TV)
Kârlılık	Bu oranlar, bankanın faaliyetlerinden düzenli gelir elde edebilme kabiliyetini ifade ettiği için bankanın karlılığını ifade eder (Jarbou ve diğ., 2024).	ROA	ROE

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Likidite	Bu oranlar, bankaların vadesi geldiğinde yükümlülüklerini yerine getirebilme kabiliyetini ifade eder (Jarbou ve diğ., 2024).	LAR (Krediler/TV)	LDR (Krediler/Mevduat)
Piyasa Risklerine Karşı Duyarlılık	Bankları önemli ölçüde etkileyebilecek faiz oranları, hisse senedi fiyatları, emtia fiyatları ve döviz kurları gibi ekonomik faktörlerin incelenmesine yönelik bir yöntemdir (Çilek, 2024).	MRSFX (YP Para Varlıklar/YP Yükümlülükler)	MRSTL (TP Varlıklar/TV)

Kaynak: Literatür taraması sonucu yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Çalışmada katılım bankaları ile konvansiyonel bankaların finansal performansının karşılaştırılmasında SPSS 27 paket programından yararlanılmıştır. Aşağıda tablo 3'te çalışmada kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistik bilgileri yer verilmiştir.

Tablo 3. Tanımlayıcı İstatistik Bilgileri

	Ortalama	Standart Sapma	Kurtosis	Skewness	Minimum	Maximum	Confidence Level (95,0%)
<i>CAR</i>	0,190	0,027	0,350	0,538	0,155	0,243	0,019
<i>EAR</i>	0,110	0,026	1,449	0,741	0,074	0,166	0,019
<i>LPR</i>	0,036	0,011	-0,131	0,283	0,019	0,055	0,008
<i>NPLA</i>	0,025	0,008	0,185	0,636	0,013	0,040	0,006
<i>OCA</i>	0,013	0,006	0,084	1,100	0,006	0,024	0,004
<i>NIRA</i>	0,039	0,010	0,517	-0,184	0,020	0,056	0,007
<i>ROA</i>	0,022	0,010	0,629	1,022	0,010	0,043	0,007
<i>ROE</i>	0,255	0,094	0,937	0,992	0,123	0,447	0,067
<i>LAR</i>	0,518	0,050	-0,601	0,016	0,445	0,603	0,036
<i>LDR</i>	0,737	0,113	1,983	0,959	0,586	0,986	0,081
<i>MRSFX</i>	0,930	0,072	0,028	-0,879	0,787	1,010	0,052
<i>MRSTL</i>	0,583	0,066	-0,798	-0,679	0,472	0,656	0,047

Tablo 3'te sunulan tanımlayıcı istatistik bilgileri incelendiği zaman örnekleme dahil edilen bankaların sermaye yeterlilik rasyosu (CAR) açısından ortalama %19 düzeyinde bir sermaye yeterliliklerinin olduğu ve bu oranın en düşük %15,5 ile en yüksek %24,3 arasında değiştiği gözlemlenmiştir. Ancak diğer bir sermaye yeterliliği rasyosu olan özkaynaklar/toplam varlıklar (EAR) açısından değerlendirildiğinde ise bankaların toplam varlıklarının ortalama %11'inin özkaynaklarından oluştuğu görülmektedir. Bu oran en düşük %7,4 ve en yüksek ise %16,6 olduğu yapılan analiz neticesinde elde edilmiştir. Bu da bankaların varlıklarının önemli bir kısmını yükümlülüklerden oluştuğunu göstermektedir. Çalışmada varlık kalitesinin değerlendirilmesi adına kullanılan kredi karşılıkları/toplam krediler (LPR) ve takipteki krediler/toplam krediler (NPLA) rasyonlarının ortalamaları sırası ile %3,6 ve %2,5 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu da bankaların kullandırmış olduğu krediler toplamının ortalama %3,6'sı için karşılık ayırdığı ve yine krediler toplamının %2,5'i için takip başlattığı sonucunu vermektedir. Bankaların yönetim kalitesini değerlendirmek üzere çalışmada diğer faaliyet giderleri/toplam varlıklar (OCA) ve faiz/kâr payı dışı gelirler/toplam varlıklar (NIRA) rasyolarından yararlanılmıştır. Tablo 3 açısından değerlendirildiğinde bankaların varlıklarının %1,3'ü kadar diğer faaliyet geliri elde ettikleri ve yine varlıkların %3,9'u kadar da ortalama faiz/kâr payı dışı gelir elde ettikleri tespit edilmiştir. Bankaların kârlılıklarının değerlendirilmesinde aktif ve özkaynak kârlılığı rasyolarından faydalanılmıştır. ROA açısından bankaların ortalama kârlılığı %2,2; ROE açısından ise kârlılık %25,5 olarak ölçülmüştür. Bankaların likidite durumlarını ölçebilmek adına krediler/toplam varlıklar (LAR) ile krediler/mevduat (LDR) rasyolarından yararlanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre bankalar varlıkların %51,8'ine denk gelecek kısmını ve mevduatların da yaklaşık %73,7'sini kredi olarak kullandıkları görülmektedir. Son olarak çalışmada piyasa

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN

risklerine karşı duyarlılık açısından yabancı para varlıklar/yabancı para yükümlülükler (MRSFX) ve TL varlıklar/toplam varlıklar (MRSTL) rasyolarından faydalanılmıştır. Tablo 3'ten elde edilen sonuçlara göre bankaların yabancı para yükümlülüklerine karşılık ortalama %93 oranında bir yabancı para varlıklarının olduğu ve toplam varlıklarının %58,3'ünün TL varlıklardan oluştuğu görülmektedir.

Hem tablo 3'ten hem de aşağıda tablo 4 olarak verilmiş olan normallik dağılımı testi sonuçları dikkate alındığında değişkenlerin normal dağılıma uygun olması sebebiyle çalışmanın verileri bağımsız örneklem t testinden yararlanılarak analiz edilmiştir.

Tablo 4. Normallik Dağılımı Testi Sonuçları						
Değişken	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	df	p-değeri	İstatistik	df	p-değeri
CAR	0.179	10	>0.200*	0.930	10	0.450
EAR	0.157	10	>0.200*	0.932	10	0.469
LPR	0.107	10	>0.200*	0.986	10	0.989
NPLA	0.150	10	>0.200*	0.961	10	0.801
OCA	0.233	10	0.132	0.857	10	0.070
NIRA	0.177	10	>0.200*	0.959	10	0.774
ROA	0.167	10	>0.200*	0.917	10	0.334
ROE	0.179	10	>0.200*	0.914	10	0.312
LAR	0.148	10	>0.200*	0.959	10	0.779
LDR	0.219	10	0.191	0.909	10	0.272
MRSFX	0.218	10	0.194	0.913	10	0.302
MRSTL	0.202	10	>0.200*	0.894	10	0.190

Not: *İşareti, Kolmogorov-Smirnov testi için Lilliefors anlamlılık düzeltmesinin uygulandığını ve gerçek anlamlılığın alt sınırını gösterdiğini belirtir. p-değerleri >0.200 olanlar, düzeltme nedeniyle ">0.200*" olarak raporlanmıştır. Shapiro-Wilk testi, küçük örneklem boyutları (n=10) için daha güvenilirdir.

3.2. Bulgular

Katılım bankaları ile konvansiyonel bankalar arasında finansal performans açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan bağımsız örneklem t testinin sonuçları aşağıda tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

CAMELS Bileşeni	Oran	Katılım Bankaları (ORT)	Konvansiyonel Bankalar (ORT)	Ortalama Fark	T İstatistiği	p-Değeri
Sermaye Yeterliliği	CAR	0,1889	0,1903	-0,00144	-0,080	0,938
	EAR	0,0922	0,1281	-0,03593	-2,891	0,020**
Varlık Kalitesi	LPR	0,0347	0,0372	-0,00250	-0,355	0,732
	NPLA	0,0203	0,0291	-0,00876	-1,949	0,087
Yönetim Kalitesi	OCA	0,0092	0,0171	-0,00788	-2,855	0,038**
	NIRA	0,0326	0,0463	-0,01371	-2,755	0,025**
Kârlılık	ROA	0,0185	0,0246	-0,00610	-0,922	0,384
	ROE	0,2578	0,2523	0,00557	0,089	0,932
Likidite	LAR	0,4894	0,5476	-0,05815	-2,195	0,059

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN

	LDR	0,6677	0,8073	-0,13959	-2,428	0,041**
Piyasa Riskine	MRSFX	0,9773	0,8826	0,009468	2,707	0,027**
Duyarlılık	MRSTL	0,5282	0,6373	-0,10907	-4,902	0,005*

Notlar: *p < 0,01; **p < 0,05

Tablo 5 incelendiği zaman katılım bankaları ile konvansiyonel bankaların finansal performansları açısından anlamlı farklar, Sermaye Yeterliliği (EAR, p=0,020), Yönetim Kalitesi (OCA, p=0,038; NIRA, p=0,025), Likidite (LDR, p=0,041) ve Piyasa Riskine Karşı Duyarlılık (MRSFX, p=0,027; MRSTL, p=0,005) oranlarında tespit edilmiştir. Buna karşılık varlık kalitesi ve kârlılık açısından her iki bankanın da finansal performanslarının birbirlerine yakın olması nedeniyle %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı fark tespit edilememiştir.

Sermaye yeterliliği rasyoları, bankaların sermayelerinin yeterliliğini ve risklerle yüzleşme yeteneklerini ifade eder. Sermaye yeterliliği açısından değerlendirdiğimizde, bankaların finansal raporlarında belirlemiş oldukları sermaye yeterliliği oranları üzerinden yaptığımız analizde her iki banka türü açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (CAR, p=0,938). Ancak diğer bir sermaye yeterliliği ölçütü olarak kullandığımız özkaynaklar/toplam varlıklar rasyosunda iki banka türü arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (EAR, p=0,020).

Çalışmada varlık kalitesinin her iki banka türü açısından kıyaslanabilmesi için kredi karşılıkları/toplam krediler (LPR) ile takipteki krediler/toplam krediler (NPLA) rasyoları kullanılmıştır. LPR açısından her iki banka türü açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (p=0,732). Ancak varlık kalitesinin diğer bir ölçüm aracı olan NPLA değişkeninin %10 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (p=0,087).

En düşük maliyet ile en yüksek gelir elde etme potansiyelini gösteren yönetim kalitesi rasyoları açısından değerlendirdiğimizde iki banka türü arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (OCA, p=0,038; NIRA, p=0,025).

Bankaları kârlılık açısından kıyaslayabilmek için ROA ve ROE değişkenleri çalışmada kullanılmıştır. Her iki değişken açısından da katılım bankaları ile konvansiyonel bankalar arasında herhangi bir anlamlı farklılık tespit edilememiştir (ROA, p=0,384; ROE, p=0,932).

Likidite açısından bankaları kıyaslayabilmek için krediler/toplam varlıklar (LAR) ile krediler/mevduat (LDR) değişkenleri çalışmada dikkate alınmıştır. Tablo 5'te de görüleceği üzere LAR rasyosu %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı değildir (LAR, p=0,059). Fakat çok sınırda bir değerdir ve %10 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Yine Tablo 5'ten de görüleceği üzere LDR rasyosu %5 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır (p=0,041).

Son olarak piyasa risklerine karşı duyarlılık için her iki banka türünü karşılaştırmak için çalışmada YP varlıklar/YP yükümlülükler (MRSFX) ve TP varlıklar/toplam varlıklar (MRSTL) değişkenlerinden yararlanılmıştır. Her iki değişken açısından da anlamlı farklılık tespit edilmiştir (MRSFX, p=0,027; MRSTL, p=0,001).

4. SONUÇ

Katılım bankaları son yıllarda giderek büyüyen bir ivme kazanmaktadır. Geleneksel bankaların faiz ve belirsizlik (garar) içeren uygulamalarına karşılık İslami finans ilkelerine uygun faaliyet yapıları ile hassasiyet sahibi olan yatırımcılar açısından önemli bir alternatif olarak karşımıza çıkan katılım bankalarının sektördeki konumunu tespit etmek önem arz etmektedir. Bu nedenle ele alınan bu çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren beş katılım bankası (Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım) ile beş konvansiyonel bankanın (TEB, ING, QNB, Anadolu Bank ve Şeker Bank) finansal performansları sermaye yeterliliği, varlık ve yönetim kalitesi, kârlılık, likidite ve piyasa risklerine karşı duyarlılık rasyoları açısından incelenmiştir.

Çalışmada verilerin normal dağılım göstermesi nedeniyle bağımsız örneklem t testinden yararlanılmış ve analiz SPSS 27 aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın veri setinin oluşturulmasında ilgili bankaların resmi internet sitelerinden yayımladıkları bilgiler, Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin verileri ile bankaların KAP'ta yapmış oldukları bildirimlerden yararlanılarak veriler manuel olarak toplanmıştır.

Çalışmanın elde edilen bulgularına göre sermaye yeterliliği açısından toplam varlıkları içerisindeki özkaynak toplamının daha yüksek olduğu konvansiyonel bankaların daha iyi bir finansal yapıya sahip oldukları belirlenmiştir. Yönetim kalitesi bağlamında katılım bankalarının diğer faaliyet giderleri açısından konvansiyonel bankalara kıyasla daha iyi bir finansal performans sergilediği buna karşılık konvansiyonel bankaların ise faiz/kâr payı dışı gelir elde etme noktasında katılım bankalarına göre daha iyi oldukları tespit edilmiştir. Yine likidite açısından katılım bankalarının konvansiyonel bankalara nazaran daha likit oldukları tespit edilirken kârlılık ve varlık kalitesi anlamında her iki banka türü açısından anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Piyasa risklerine karşı duyarlılık açısından da katılım bankalarının özellikle döviz kuru riskine karşılık konvansiyonel bankalardan daha güçlü bir varlık yapısına sahip olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

Aktaş, M., ve Darwish, Z. (2021). Türkiye’de katılım bankaları ile kamu bankalarının performanslarının karşılaştırılması. *International Journal of Social Science Research*, 10(2), 285-299.

Aliyeva, L., ve Yıldırım, C. (2025) Katılım ve geleneksel bankaların finansal performanslarının karşılaştırılması: Türkiye örneği. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 134-146.

Ayub, M. (2017). *İslami Finansı Anlamak*. (Çev. Ed. S. Çürük ve R. Parlakkaya. İstanbul: İktisat Yayınları.

Çilek, A. (2024). Measurement of the Financial Performance of Banks for Development and Investment in Türkiye by CAMELS Analysis. *Sosyoekonomi*, 32(62), 57-77.

Erol, C., F. Baklaci, H., Aydoğan, B., ve Tunç, G. (2014). Performance comparison of Islamic (participation) banks and commercial banks in Turkish banking sector. *EuroMed Journal of Business*, 9(2), 114-128.

Fakhri, U. N., ve Darmawan, A. (2021). Comparison of Islamic and conventional banking financial performance during the covid-19 period. *International Journal of Islamic Economics and Finance (IJIEF)*, 4, 19-40.

Hidayat, S. E., Sakti, M. R. P., ve Al-Balushi, R. A. A. (2021). Risk, efficiency and financial performance in the GCC banking industry: Islamic versus conventional banks. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 12(4), 564-592.

Jarbou, S. I., Irimia-Diéguez, A., & Prieto-Rodríguez, M. (2024). Financial performance of Islamic and conventional banks in MENA region: A GLS approach. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*.

Kevser, M. (2021). Banka türlerinin karşılaştırmalı finansal performans analizi: Türkiye için ampirik bir araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 23(1), 61-80.

Korkmaz, G., Taş, Y., ve Zeytinoglu, E. (2019). Katılım bankaları ve ticari bankaların finansal performanslarının karşılaştırılması: Türk bankacılık sistemi üzerine bir uygulama. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 666-680.

Majeed, M. T., ve Zainab, A. (2021). A comparative analysis of financial performance of Islamic banks vis-à-vis conventional banks: evidence from Pakistan. *ISRA International Journal of Islamic Finance*, 13(3), 331-346.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN

- Novikov, V., Britikova, E., Yarushkina, E., ve Kovalenko, L. (2020, January). Islamic banking in the global financial system: current situation and global environment. In *5th International Conference on Economics, Management, Law and Education (EMLE 2019)* (pp. 138-143). Atlantis Press.
- Öztürk, M., ve Gençer, Ö. (2020). Türk bankacılık sistemi'ndeki katılım bankaları ile geleneksel bankaların finansal performanslarının karşılaştırılması (2016: q1-2020: q2 dönemi). *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 7(60), 3010-3026.
- Parlakkaya, R., ve Çürük, S. A. (2011). Finansal rasyoların katılım bankaları ve geleneksel bankalar arasında bir tasnif aracı olarak kullanımı: Türkiye örneği. *Ege Akademik Bakış*, 11(3), 397-405.
- Ramadhan, S., Selim, M., ve Sahwan, A. (2019). Financial performance of conventional and Islamic banks in Bahrain: a comparative study. *Banks and Bank Systems*, 14(4), 192-205.
- Riantani, S., ve Dyahrini, W. (2021). A comparative analysis of financial performance of conventional and islamic banks in indonesia. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 12(8), 911-916.
- Salihoğlu, E. (2022). Türkiye'de katılım bankacılığı büyüklüğünü etkileyen seçilmiş faktörler üzerine bir analiz. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 7(Özel Sayı), 211-234.
- TKBB (2024). Türk Finans Sistemi ve Katılım Bankacılığı. https://tkbb.org.tr/upload/1727866746_a199d83f077ef78ae5fb.pdf
- Tuncay, M. (2018). Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 160-176.
- Yıldırım, O. (2020). Türkiye Ekonomisinde Katılım Bankacılığı. *Econder Uluslararası Akademik Dergi*, 4(2), 518-529. <https://doi.org/10.35342/econder.653208>
- Yurttadur, M., ve Demirbaş, H. (2017). Türkiye'de Bulunan Katılım Bankaları ve Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 89-117.

NÖROMUHASEBE YAKLAŞIMIYLA MUHASEBE ÖĞRETİM YÖNTEMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Sevim AĞAÇ

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

ORCID 0000-0002-8144-4927, sevimagac07@gmail.com

Özet

Nöromuhasebe yaklaşımı, muhasebe öğretim yöntemlerinin bilimsel temellere dayandırılmasına ve öğrencilerin bilişsel süreçlerine uygun biçimde yeniden tasarlanmasına imkân tanıyarak, modern muhasebe eğitime yenilikçi ve bütüncül bir bakış açısı kazandırmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, muhasebe öğretim yöntemlerinin nöromuhasebe yaklaşımı perspektifinden değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Araştırmada, muhasebe derslerini yürüten öğretim elemanlarının ders tasarımı süreçlerinde öğrencilerin zihinsel yüklerini, duygusal durumlarını ve karar verme süreçlerini ne ölçüde dikkate aldıkları; dijital araç ve materyallerin öğretime katkısına dair görüşleri sistematik biçimde incelenmiştir. Çalışmanın temel hedefi, muhasebe eğitiminin daha etkili hâle getirilmesi için öğretim yöntemlerinin bilişsel bilimler ve nörobilim ışığında nasıl geliştirilebileceğini ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji) yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla muhasebe bölümünde görev yapan öğretim elemanlarıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler ile MAXQDA 2020 programı kullanılarak içerik analizi yapılmıştır. Bu süreçte, katılımcı beyanlarından elde edilen veriler kodlanmış, ana ve alt temalar belirlenmiş ve bulgular detaylı biçimde yorumlanmıştır. Bu çalışma, muhasebe eğitiminde nöromuhasebe yaklaşımının uygulanmasının, öğrencilerin hem bilişsel hem de duygusal boyutlarını dikkate alarak daha etkili, kalıcı ve bilim temelli öğrenme ortamları oluşturulmasına katkı sağlayabileceğini göstermektedir. Son olarak, öğretim elemanlarının nörobilim ve bilişsel psikoloji alanındaki gelişmeleri yakından takip ederek ders tasarım süreçlerine entegre etmeleri, muhasebe eğitiminde sürdürülebilir kalite artışına önemli katkılar sağlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nörobilim, Nöromuhasebe, Muhasebe, Muhasebe Eğitimi.

JEL Kodları: M40, M41

EVALUATION OF ACCOUNTING TEACHING METHODS WITH A NEUROACCOUNTING APPROACH

Abstract

The neuroaccounting approach provides an innovative and holistic perspective on modern accounting education by enabling accounting teaching methods to be grounded in scientific foundations and redesigned to suit students' cognitive processes. In this context, this study aims to evaluate accounting teaching methods from the perspective of the neuroaccounting approach. The study systematically examined the extent to which accounting faculty members consider students' cognitive load, emotional states, and decision-making processes in their course design processes, as well as their views on the contribution of digital tools and materials to teaching. The primary objective of the study is to reveal how teaching methods can be improved in light of cognitive science and neuroscience to make accounting education more effective. Phenomenology, a qualitative research design, was used in the study. In-depth interviews were conducted with accounting faculty members using a semi-structured interview form developed by the researcher as the data collection tool. Content analysis was conducted on the data obtained

from the interviews using the MAXQDA 2020 program. During this process, the data obtained from the participant statements were coded, main and sub-themes were identified, and the findings were interpreted in detail. This study demonstrates that implementing a neuroaccounting approach in accounting education can contribute to the creation of more effective, lasting, and science-based learning environments by considering both students' cognitive and emotional dimensions. Finally, it is anticipated that faculty members' close monitoring of developments in neuroscience and cognitive psychology and their integration into their course design processes will significantly contribute to the sustainable improvement of the quality of accounting education.

Keywords: Neuroscience, Neuroaccounting, Accounting, Accounting Education.

JEL Codes: M40, M41

1. GİRİŞ

Nöromuhasebe, muhasebe alanındaki öğrenme, karar verme ve bilgi işleme süreçlerini; nörobilim ve bilişsel psikolojiden elde edilen bulgular ışığında inceleyen disiplinler arası bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, muhasebe eğitimi ve uygulamalarında yalnızca sayısal ve teorik bilgi aktarımının ötesine geçerek, bireylerin zihinsel yüklerini, duygusal tepkilerini ve bilişsel kapasitelerini dikkate almayı amaçlamaktadır. Özellikle karmaşık muhasebe kavramlarının öğretiminde, öğrencilerin dikkat, motivasyon, hafıza ve karar verme süreçlerinin nasıl işlediğinin anlaşılması; öğrenmenin kalıcılığını artırmak, hataları azaltmak ve uygulamaya dönük becerileri geliştirmek açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Nöromuhasebe, muhasebeyi geleneksel muhasebeden kurtaran davranışsal muhasebe ve nörobilim yöntemlerini iktisat alanında uygulana nöroiktisat ve diğer alt dallardaki gelişmeler sonucunda ortaya çıkmıştır (Kaya ve Kaya, 2022).

Nöromuhasebe, muhasebe ve nörobilim alanlarının birbiri ile ilişkisinde yer alan, bireylerin finansal karar alma süreçlerini biyolojik ve nörolojik açıdan ele alan bir disiplindir. Nöromuhasebe, insanların karar alma süreçlerini daha iyi anlayabilmek amacıyla ortaya çıkan bir disiplin olarak, bu süreçlerin nörolojik temellerini incelemektedir. Bu alan, bireylerin karar alma aşamasında yaşadıkları mental durumların nörolojik kökenlerini analiz ederken, aynı zamanda risk alma davranışlarıyla ilişkili olarak vücutta salgılanan hormonların bu kararlar üzerindeki etkilerini de araştırmaktadır. Nöromuhasebe, karar alma süreçlerinin biyolojik, psikolojik ve nörolojik boyutlarını bir arada ele alarak, finansal kararların daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır (Usul ve Çağlayan, 2018). Nöromuhasebe, muhasebe davranışlarının temelini oluşturan beyin mekanizmalarını inceleyen ve bu mekanizmaların muhasebe uygulamaları üzerindeki etkilerini açıklayan bir disiplindir. Bu alan, nörobilimsel yöntemler kullanarak, muhasebe davranışlarının oluşumu, gelişimi ve değişiminin ardında yatan nörolojik nedenleri ortaya koymaktadır. Nöromuhasebe, beyin fonksiyonları perspektifinden muhasebe süreçlerini analiz ederek, bireylerin finansal kararlar alırken sergiledikleri davranışları daha derinlemesine anlamaya katkı sağlamaktadır (Wang, 2018).

2. LİTERATÜR TARAMASI

Yapılan detaylı literatür taraması sonucunda nöromuhasebe alanında yapılan çalışmaların kısıtlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nöromuhasebe ile ilgili yerli ve yabancı literatürde yayınlanan çalışmalara yer verilmiştir.

Dickhaut (2009) araştırmasında nöromuhasebe perspektifinden insan beynini orijinal bir muhasebe organı olarak ele alarak bireylerin ekonomik bilgileri işleme ve değerlendirme yeteneklerini destekleyen iç muhasebe mekanizmalarını ele almayı amaçlamıştır. Araştırmada muhasebe alanındaki bilişsel süreçlerin yanı sıra bu süreçlerin muhasebe teorisi ve pratiği üzerindeki etkilerine dair değerli bilgileri teorik olarak sunmaktadır.

Birnberg ve Ganguly (2012) çalışmalarında nöromuhasebenin gelecekte bir araştırma alanı olarak taşıdığı potansiyeli ele almayı amaç edinmişlerdir. Bu amaç doğrultusunda nörobilimden elde edilen iç görülerin muhasebe alanında karar verme süreçleri ve davranışsal analizler

üzerindeki katkılarının önemine teorik bir çalışma yaparak değinmiştir. Bu bağlamda, gelişmekte olan nöromuhasebe alanının muhasebe mesleği üzerindeki etkileri tartışılarak, disiplinler arası bir yaklaşımın muhasebe pratiği ve teorisine sağlayabileceği katkılar detaylandırılarak sunulmuştur.

Eskenazi vd. (2016) araştırmalarında insan ayna nöron sisteminin finansal raporlama süreçlerinde etik dışı davranışlara olan etkisini teorik bir çalışma yaparak incelemişlerdir. Özellikle, denetçilerin güvene dayalı sorumluluklarından ödün verme nedenleri EEG bulguları aracılığıyla araştırılmıştır. Bu araştırma, muhasebe alanındaki karar verme süreçlerini etkileyebilecek psikolojik faktörlerin anlaşılmasına katkıda bulunarak, etik değerlendirmelerde nörobilimin sağladığı iç görüleri ekonomik bir bakış açısıyla ortaya koymaktadır.

Artienwicz (2016) çalışmasında nöromuhasebe kavramı davranışsal muhasebe ve nöroekonomi bağlamında ele alınarak, muhasebe ilkelerinin, politikalarının ve finansal tablo sunumlarının değerlendirilmesinde nörobilimin potansiyel etkileri teorik olarak tartışılmıştır. Nöromuhasebe, daha kullanıcı dostu finansal tabloların geliştirilmesine katkı sağlayabilecek bir trend olarak tanımlanmakta olup, bu çerçevede davranışsal muhasebe alanına yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Ayrıca çalışma, nörobilimin muhasebe uygulamaları üzerindeki etkilerini değerlendirerek, finansal bilgi sunumunun kullanıcı deneyimini iyileştirme potansiyeline vurgu yapmaktadır.

Mackowiak (2018) araştırmasında davranışsal muhasebe, nöromuhasebe, yaratıcı muhasebe ve agresif muhasebe arasındaki ilişkileri teorik olarak incelemiştir. Bu farklı muhasebe yaklaşımlarının birbiriyle ilişkili olduğunu ve karşılıklı etkileşim içerisinde bulunabileceğini ortaya çıkarmıştır. Araştırma, muhasebe uygulamalarındaki davranışsal eğilimlerin muhasebe politikaları ve raporlama süreçleri üzerinde nasıl bir etki yarattığını analiz ederek, bu ilişkilerin muhasebe teorisi ve pratiği açısından önemini vurgulamaktadır.

Usul ve Çağlayan (2018) yapmış oldukları çalışmalarında nöromuhasebe kavramını teorik olarak incelemişlerdir. Ayrıca çalışmalarında nöromuhasebenin gelişim aşamalarını, yöntemlerini, sağladığı avantajlarını ve dezavantajlarını ele alarak muhasebe alanında yeni ilerlemeler getireceği konusunda öngörülerde bulunmuşlardır.

Surayti ve Mooduto (2021) çalışmalarında nöromuhasebenin karar verme süreçleri üzerindeki etkisi incelenmiş ve veri toplama yöntemi olarak görüşme tekniği kullanılarak bilgi sağlayıcıların öznel bakış açıları analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, karar verme davranışını etkileyebilecek başlıca faktörler arasında ilgi alanları, sınırlı görev süresi, siyasi bağlantılar ve bilgi eksikliğinin yer aldığını göstermektedir. Bu faktörlerin, karar alma süreçlerine olan etkileri nöromuhasebe perspektifinden değerlendirilerek konunun muhasebe alanındaki karar verme mekanizmalarına olan katkılarını ele almışlardır.

Demircioğlu ve Ever (2021) araştırmalarında, muhasebe alanında nörobilimsel araştırmaların etkilerine odaklanılarak, nörobilimin muhasebe disiplinine yansımalarını incelemeyi amaçlamışlardır. Bu doğrultuda, öncelikle nöromuhasebe alanında yapılan çalışmalar incelenmiş ve nörobilimsel yöntemlerin muhasebe biliminde uygulanmasıyla ortaya çıkan nöromuhasebe kavramı ile bu kavramın önemi ele alınmıştır. Sonrasında, nöromuhasebede kullanılan nörobilimsel yöntemler ayrıntılı bir şekilde açıklanmış ve nöromuhasebenin davranışsal muhasebe, kurumsal sosyal sorumluluk, yaratıcı muhasebe, agresif muhasebe ve adli muhasebe gibi diğer muhasebe çalışma alanlarıyla ilişkisi değerlendirilmiştir.

Setiana vd. (2022) yapmış oldukları çalışmalarında pandemi döneminde nörobilim, nöromuhasebe ve nöroekonomi arasındaki kavramsallaştırma, inşa ve teorik ilişkiyi bilmeyi ve araştırmayı amaçlamışlardır. Nörobilim, nöromuhasebe ve nöroekonomi ile ilgili verimli piyasa teorisi ve rasyonelitenin önemli gelişmelerini ve katkılarını kütüphane araştırması sonucunda toparlayarak analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda nörobilim, nöromuhasebe ve nöroekonominin bir pandemi sırasında Endonezya'daki halka açık şirketlerin yatırımcılarına yardımcı olabileceğini gösteren araştırma bulgularına ulaşılmıştır. Ayrıca sonuçlar, muhasebe davranışına ilişkin

literatürün yeni bir alana, nörobilim, nöromuhasebe ve nöroekonomiye doğru ilerlediğini, aslında yatırım karar aşamasında da yer aldığı tespit edilmiştir.

Ayboğa ve Koç (2022) araştırmalarında hilelerin tespit edilmesinde davranışsal muhasebe kapsamında nöromuhasebe tekniklerini ve kullanım alanlarına açıklık getirmeye çalışmak için öneriler sunmayı amaçlamışlardır. Ayrıca çalışmada davranışsal muhasebe, nöromuhasebe ve hile kavramları detaylı olarak açıklayarak öneriler sunmuşlardır.

Nazaripour ve Zakizadeh (2023) yaptıkları araştırmalarında nöromuhasebeyi ve bu muhasebein bütçe kararları üzerindeki etkilerini araştırmayı amaç edinmişlerdir. Bu sebeple finansal ve bütçe yöneticisi ve uzmanlarını kapsayan 245 kişiye yüz yüze anket yapılmıştır. Anket sonuçları veri analiz modellemesi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada bağımlı değişken olarak uyaran aktarımı ve sezgiyi içerir olarak belirlenmiştir. Analiz sonucunda uyaran aktarımı, dinamik bilişsel işleme ve uzmanlık değişkenleri üzerinde pozitif ve anlamlı etkilere sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca iki bağımsız değişkenin çalışmanın alt yapısı üzerinde pozitif ve anlamlı etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırma kapsamında üniversitede muhasebe bölümünde muhasebe derslerine giren öğretim elemanlarının; öğretim yöntemlerini, karar süreçlerini, dijital araçların etkisini ve öğrencilerin zihinsel süreçlerini nasıl dikkate aldıklarını tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1.Muhasebe derslerini planlarken öğrencilerin dikkat ve motivasyon düzeylerini artırmak için hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?

2.Finansal tablolar, sayısal veriler veya kavramları öğretirken hangi sunum araçlarını (görseller, dijital materyaller, simülasyon vb.) tercih ediyorsunuz ve neden?

3.Öğrencilerin muhasebe hatalarını azaltmak ya da daha iyi anlamalarını sağlamak için özellikle geliştirdiğiniz stratejiler var mı?

4.Ders anlatırken veya materyal hazırlarken öğrencilerin zihinsel yükünü (bilgiyi işleme kapasitelerini) nasıl hesaba katıyorsunuz?

5.Muhasebe eğitiminde öğrencilerin duygusal tepkilerinin (stres, kaygı, heyecan) öğrenme sürecini etkilediğini düşünüyor musunuz? Neden?

6.Dijital teknolojilerin (ERP, simülasyon programları, e-öğrenme araçları vb.) öğrencilerin karar verme becerileri ve dikkatleri üzerindeki etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?

7.Muhasebe eğitiminin nörobilim veya bilişsel psikoloji gibi disiplinlerden nasıl faydalanabileceğini düşünüyorsunuz?

8.Gelecekte muhasebe eğitiminde en çok geliştirilmesi gereken alan sizce nedir?

4. MATERYAL VE METOT

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada çalışmanın bulguları nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yüz yüze görüşme tekniği ve nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılarak oluşturulmuştur. Nitel yöntemler metin ve imgesel verilere dayanmaktadır. Ayrıca veri analizinde özgün adımlara ve farklı desenlere sahiptir (Creswell 2013: 184). Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmeler yaklaşık olarak 20 dakika ile 25 dakika arasında sürmüş, kayıtların tutulmasında ses kaydedici cihaz kullanımı için katılımcılardan izin alınmıştır. Daha sonra elde edilen kayıtlar metine dönüştürülerek analize

hazır hale getirilmiştir. Elde edilen veriler programında analiz edilerek ana ve alt temalar yorumlanarak araştırma tamamlanmıştır.

4.2. Evren ve Örneklem

Araştırmacının incelediği, ilgilendiği, hakkında fikir sahibi olmak istediği ve aktif olarak araştırdığı evrenden aldığı ve o evreni temsil ettiğini düşündüğü gruba örneklem adı verilmektedir (Shenton, 2004; Neuman, 2014). Örneklem yöntemlerinden biri olan amaçlı örnekleme, sınırlı kaynakların en etkili şekilde kullanılması için bilgi açısından zengin vakaların tanımlanması ve seçilmesi amacıyla nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir tekniktir (Patton, 2002). Ayrıca, fenomenolojik yaklaşımı benimseyen araştırmacılar, araştırma sorusunun odağında yer alan belirli bir durumu veya olayı yakından deneyimleyen bireyleri amaçlı örnekleme yöntemiyle seçmektedir (Smith vd., 2009). Çalışmanın evrenini muhasebe bölümü bünyesinde görev yapan öğretim üyeleri oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında 5 katılımcı ile görüşülerek çalışma tamamlanmıştır.

4.3. Verilerin Analizi

Araştırmada katılımcıların konu ile ilgili olarak beyan ettikleri görüşleri nitel analiz yapılarak test edilmiştir. İçerik analizi ile veriler incelenerek kodlamalar yapılmış, ana ve alt temalar oluşturularak yorumlamaları yapılmıştır. Çalışma verileri nitel veri analizi programından biri olan MAXQDA 2020 programı ile gerçekleştirilmiştir.

4.4. Araştırmanın Bulguları

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Deneyim
K1	45	Erkek	18
K2	43	Erkek	15
K3	48	Erkek	12
K4	55	Erkek	25
K5	52	Bayan	22

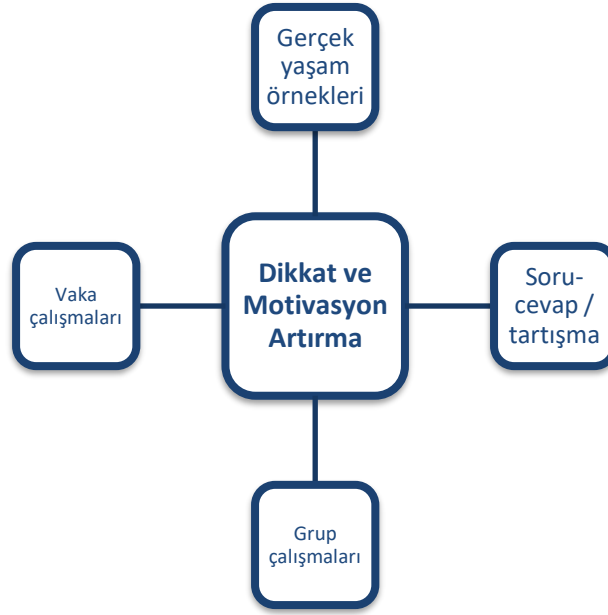
Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların genel olarak erkek katılımcılardan oluştuğu görülmektedir. Ayrıca, katılımcıların deneyimlerinin ise mesleki deneyimlerinin en az 12 yıllık tecrübeye sahip olduğu görülmektedir.

Soruların her birine ait kod temaları ve yorumları aşağıda yer almaktadır.

4.1.1. Dikkat ve Motivasyon Artırma

Araştırma kapsamında katılımcılara “Muhasebe derslerini planlarken öğrencilerin dikkat ve motivasyon düzeylerini artırmak için hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar incelenerek Şekil 1 oluşturulmuştur.

Şekil 1. Dikkat ve Motivasyon Artırma

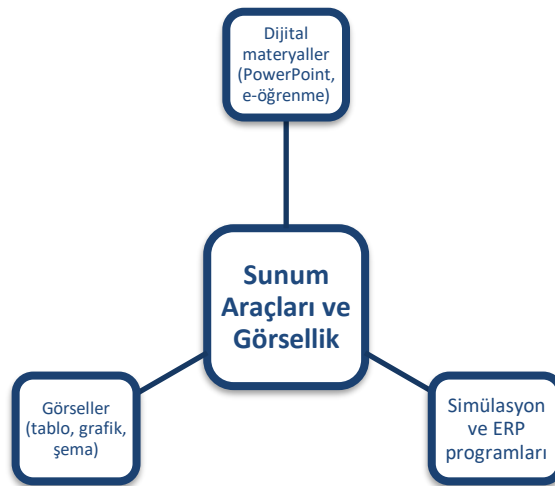

Şekil 1. Dikkat ve Motivasyon Artırma

Katılımcıların dikkat ve motivasyonu artırma ile ilgili verdikleri cevaplara genel olarak incelendiğinde; derslerde öğrencilerin dikkat ve motivasyonunu artırmak için gerçek hayattan örnekler, vaka analizleri ve grup çalışmaları gibi aktif öğrenme yöntemleri kullanılmaktadır. Bu yöntemler, öğrencilerin derse zihinsel katılımını güçlendirerek bilgiyi daha kalıcı hale getirmektedir.

4.1.2. Sunum Araçları ve Görsellik

Araştırma kapsamında katılımcılara “Finansal tablolar, sayısal veriler veya kavramları öğretirken hangi sunum araçlarını (görseller, dijital materyaller, simülasyon vb.) tercih ediyorsunuz ve neden?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar incelenerek Şekil 2 oluşturulmuştur.

Şekil 2. Sunum Araçları ve Görsellik

Katılımcıların sunum araçları ve görsellik ile ilgili verdikleri cevaplar genel olarak incelendiğinde; görseller ve dijital materyaller, muhasebe gibi sayısal yoğun derslerde kavramların somutlaştırılmasını sağlamaktadır. Simülasyon programları ise öğrencilerin teorik bilgilerini pratik ortamda test etmelerine olanak tanımaktadır.

4.1.3. Muhasebe Hatalarını Azaltma Stratejileri

Araştırma kapsamında katılımcılara “Öğrencilerin muhasebe hatalarını azaltmak ya da daha iyi anlamalarını sağlamak için özellikle geliştirdiğiniz stratejiler var mı?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar incelenerek Şekil 3 oluşturulmuştur.

Şekil 3. Muhasebe Hatalarını Azaltma Stratejileri

Katılımcıların muhasebe hatalarını azaltmalarıyla ilgili verdikleri cevaplar genel olarak incelendiğinde; muhasebe hatalarını azaltmak için öğrencilerin yaptığı hataları kendi başlarına analiz etmeleri ve grup tartışmalarıyla bunları değerlendirmeleri desteklenmektedir. Özet kartları ise sık yapılan hataların tekrarını önlemek için kullanılmaktadır.

4.1.4. Zihinsel Yük Yönetimi

Araştırma kapsamında katılımcılara “Ders anlatırken veya materyal hazırlarken öğrencilerin zihinsel yükünü (bilgiyi işleme kapasitelerini) nasıl hesaba katıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar incelenerek Şekil 4 oluşturulmuştur.

Şekil 4. Zihinsel Yük Yönetimi

Katılımcıların zihinsel yük yönetimiyle ilgili verdikleri cevaplar genel olarak incelendiğinde; ders tasarımında öğrencilerin bilişsel kapasiteleri göz önünde bulundurulmaktadır. Bilginin basitten karmaşığa aktarılması, somut örneklerle desteklenmesi ve sade, görsel açıdan dengeli materyaller hazırlanması zihinsel yükün azaltılmasına katkı sağlamaktadır.

4.1.5. Duygusal Tepkilerin Öğrenme Süreciyle İlişkisi

Araştırma kapsamında katılımcılara “Muhasebe eğitiminde öğrencilerin duygusal tepkilerinin (stres, kaygı, heyecan) öğrenme sürecini etkilediğini düşünüyor musunuz? Neden?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar incelenerek Şekil 5 oluşturulmuştur.

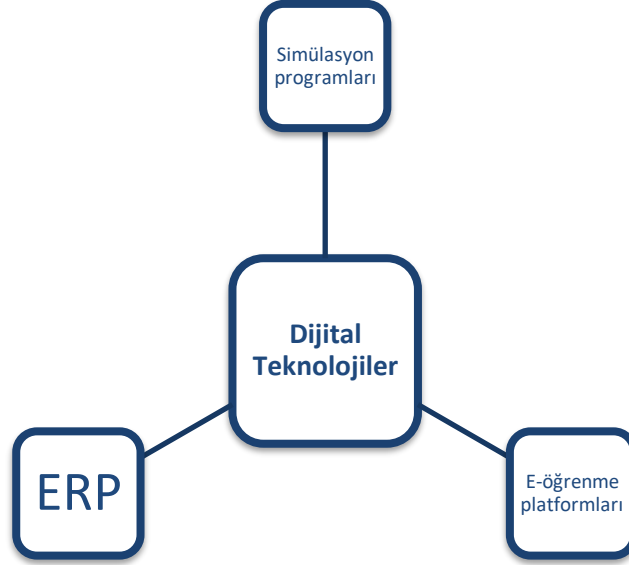

Şekil 5. Duygusal Tepkiler

Katılımcıların duygusal tepkilerle ilgili verdikleri cevaplar genel olarak incelendiğinde; öğrencilerin stres ve kaygı gibi duygusal durumları öğrenme sürecini olumsuz etkilerken; heyecan ve yüksek motivasyon ise derse aktif katılımı ve kalıcı öğrenmeyi desteklediği anlaşılmaktadır.

4.1.6. Dijital Teknolojilerin Karar Verme ile Bağlantısı

Araştırma kapsamında katılımcılara “Dijital teknolojilerin (ERP, simülasyon programları, e-öğrenme araçları vb.) öğrencilerin karar verme becerileri ve dikkatleri üzerindeki etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar incelenerek Şekil 6 oluşturulmuştur.

Şekil 6. Dijital Teknolojiler

Katılımcıların dijital teknolojilerle ilgili verdikleri cevaplar genel olarak incelendiğinde; dijital teknolojiler, muhasebe eğitiminde teorik bilgilerin uygulamaya dönüştürülmesini sağladığı ve karar verme becerilerini geliştirdiği anlaşılmaktadır. Ancak bu araçların karmaşıklığı öğrencilerde ek zihinsel yük oluşturabileceği de göz önünde bulundurulmaktadır.

4.1.7. Geliştirilmesi Gereken Alanlar

Araştırma kapsamında katılımcılara “Gelecekte muhasebe eğitiminde en çok geliştirilmesi gereken alan sizce nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar incelenerek Şekil 7 oluşturulmuştur.

Şekil 7. Geliştirilmesi Gereken Alanlar

Katılımcıların geliştirilmesi gereken alanlarla ilgili verdikleri cevaplar genel olarak incelendiğinde; muhasebe eğitiminde teorinin uygulama ile desteklenmesi ve dijital muhasebe ile veri analitiği gibi çağdaş konuların müfredata dahil edilmesi, öğrencilerin analitik düşünme ve karar verme becerilerini geliştireceği düşünülmektedir.

4.1.8. Disiplinlerarası Katkılar

Araştırma kapsamında katılımcılara “Muhasebe eğitiminin nörobilim veya bilişsel psikoloji gibi disiplinlerden nasıl faydalanabileceğini düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar incelenerek Şekil 8 oluşturulmuştur.

Şekil 8. Disiplinlerarası Katkılar

Katılımcıların disiplinlerarası yaklaşımlarla ilgili verdikleri cevaplar genel olarak incelendiğinde; bilişsel psikoloji ve nörobilim gibi disiplinler, muhasebe eğitiminde öğrenme süreçlerinin ve karar verme mekanizmalarının daha iyi anlaşılmasına ve ders tasarımının bilimsel temellere dayandırılmasına olanak sağlamaktadır.

5. SONUÇ

Araştırma bulgularında, öğretim elemanlarının ders planlarken öğrencilerin dikkat ve motivasyonunu artırmak amacıyla ağırlıklı olarak aktif öğrenme yöntemleri, örnek olay incelemeleri ve grup çalışmalarını tercih ettikleri tespit edilmiştir. Katılımcılar, muhasebe gibi soyut ve sayısal yoğunluğu yüksek derslerde görsellerin ve dijital materyallerin konuların somutlaştırılmasına ve öğrencilerin derse zihinsel katılımını güçlendirmesine önemli katkı sunduğunu ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra, öğrencilerin muhasebe hatalarını azaltmak ve kavramları daha kalıcı öğrenmelerini sağlamak için hata analizi temelli grup tartışmaları, özet kartları ve hataların nedenlerinin birlikte değerlendirilmesi gibi yöntemlerin kullanılarak daha etkili öğretim yöntemlerinin olacağı belirtilmiştir.

Zihinsel yük yönetimi açısından, katılımcılar ders içeriğinin basitten karmaşığa kurgulanması, sade ve dengeli materyaller hazırlanması ve örneklerle desteklenmesinin öğrencilerin bilişsel kapasitelerini zorlamadan öğrenme süreçlerini destekleyeceğine de vurgu yapmışlardır. Ayrıca, öğretim elemanları öğrencilerin stres ve kaygı gibi olumsuz duygusal durumlarının öğrenme performansını düşürdüğünü; buna karşılık heyecan ve yüksek motivasyonun aktif katılım ve uzun süreli öğrenmeye katkı sağladığını belirtmiştir. Dijital teknolojilerin (ERP, simülasyon programları, e-öğrenme araçları vb.) muhasebe öğretiminde karar verme becerilerinin gelişimine katkıda bulunduğu; ancak bu araçların karmaşıklığının öğrencilerde ek zihinsel yük oluşturabileceği dile getirilmiştir. Katılımcılar, muhasebe eğitiminde en çok geliştirilmesi gereken alan olarak teorik bilgilerin uygulamayla bütünleştirilmesi, dijital muhasebe ve veri analitiği gibi çağdaş konuların ders programına dahil edilmesini önerilerde bulunmuşlardır. Son olarak, muhasebe öğretiminin nörobilim ve bilişsel psikoloji gibi disiplinlerden yararlanmasının, öğrencilerin zihinsel süreçlerinin ve karar verme mekanizmalarının daha iyi anlaşılmasına imkân tanıyacağı ve böylece öğretim tasarımının bilimsel bir temele oturtulabileceği değerlendirilmiştir.

Kaynakça

- Artienwicz, N. (2016). Behavioral Stream In Polish Accounting, 246-261.
- Ayboğa, H. ve Koç, Ş. (2022). İşletmelerde Hilenin Önlenmesi ve Tespitinde Davranışsal Muhasebe ve Nöromuhasebe Tekniğinin Uygulama Süreci ve Öneriler. Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi, 6(1), 97-110.
- Birnberg, J.G. and Ganguly, A.R. (2012). Is Neuroaccounting Waiting in the Wings? An Essay. Accounting, Organizations and Society, 37(1), 1-13.
- Creswell, J. W., (2013). Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları, (Çev. Ed. Selçuk Beşir Demir), Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- Demircioğlu, E.N. and Ever, D. (2021). Nörobilimin Muhasebeye Etkisi: Nöromuhasebe, Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(2), 612-623.
- Dickhaut, J. (2009). The Brains as the Original Accounting Institution. The Accounting Review, 84(6), 612-1712.
- Eskenazi, P.I., Hartmann, F.G. and Rietdijk, W.J. (2016). Why Controllers Compromise on Their Fiduciary Duties: EEG Evidence on the Role of the Human Mirror Neuron System. Accounting, Organization and Society, 50, 41-50.
- Kaya, Ö. Ve Kaya, E. (2022). Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar XIV, Eğitim Yayınevi, 1.Baskı, İstanbul.
- Mackowiak, E. (2018). From Behavirol Accounting to Aggressive Accounting. Economic and Social Development: Book of Proceedings, 153-161.
- Nazaripour, M. and Zakizadeh, B. (2023). The Role of Neuroaccounting in Financial and Budget Decision-Making, Neuropsychology, 9(2), 1-18.

**12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN**

Neuman, W. L. & Robson, K. (2014). Basics Of Social Research. Toronto: Pearson Canada.

Patton, M. Q. (2002). Qualitative Research & Evaluation Methods. (3rd ed.). Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Setiana, E., Irawan, Muda, I. (2022). Conceptualization, Construction and Theoretical Relationship Between Neuro Science, Neuro Accounting and Neuro Economics in Pandemis Area, Mathematical Statistician and Engineering Applications, 71(3), 1069-1075.

Shenton, A. K. (2004). Strategies For Ensuring Trustworthiness in Qualitative Research Projects. Education for Information, 22(2), 63-75.

Smith, J. A., Flowers, P. & Larkin, M. (2009). Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, Method and Research. SAGE Publications.

Suryati, T. and Mooduto, W. (2021). The Role of Neuroaccounting (The Science of Neural-Based Accounting) In Decision Making, BRAIN, 1(12), 40-50.

Wang, B. (2018). Analysis of Corporate Social Responsibility Decision-Making Behavior Based on Cognitive Neuroscience. NeuroQuantology, 16(6). 326-333.

Usul, H. ve Çağlayan, E. (2018). Nöromuhasebe, World of Accounting Science, 20(2), 450-465.

MALİYET YAPIŞKANLIĞININ BİST 50 ENDEKSİNDE YER ALAN FİRMALAR ÜZERİNDE İNCELENMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Azize KAHRAMANI KOÇ

Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

ORCID No: 0000-0001-9340-7667, azizekahramani@gmail.com

Özet

Geleneksel maliyet yaklaşımına göre faaliyetler ve maliyetler arasında doğrusal bir ilişki olduğu yani simetrik bir yapının olduğu kabul edilmektedir. Ancak son yıllarda literatürde yapılan çalışmalar bu durumun tam tersi olduğunu yani asimetrik bir yapının olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum ise literatürde “maliyet yapışkanlığı” olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, BIST 50 Endeksi’nde işlem gören 2010-2024 yılları arasında verilerine eksiksiz ulaşılan 33 adet şirketin maliyet yapışkanlığının olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada kurulan 3 model panel veri analiz tekniklerinden rassal etkiler yöntemi kullanılarak test edilmiştir. Elde edilen bulgular pazarlama, satış ve dağıtım giderleri kalemlerinde maliyet yapışkanlığı davranışının olmadığı fakat satışların maliyeti ve genel yönetim giderleri kalemlerinde maliyet yapışkanlığı davranışının olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Maliyet Yapışkanlığı, BIST 50 Endeksi, Panel Veri Analizi

JEL Kodları: M40, M41, M49

EXAMINATION OF COST STICKINESS ON COMPANIES IN THE BIST 50 INDEX

Abstract

According to conventional costing principles, it is assumed that activities and costs are linearly related, forming a symmetrical structure. However, recent studies have revealed that this situation is the opposite of what was previously thought: it is in fact an asymmetric structure. This situation is referred to as 'cost stickiness' in the literature. Against this backdrop, the study aims to investigate whether cost stickiness exists in 33 companies listed on the BIST 50 Index, for which complete data is available for the period between 2010 and 2024. To this end, the three models identified in the study were tested using the random effects method, which is one of the techniques employed in panel data analysis. The findings revealed that there was no cost stickiness in marketing, sales and distribution expenses, but cost stickiness was detected in the cost of sales and general administration expenses.

Keywords: Cost Stickiness, BIST 50 Index, Panel Data Analysis

JEL Codes: M40, M41, M49

1. GİRİŞ

Maliyet ve yönetim muhasebesinin temel unsurlarından birinin maliyet davranışını anlamak olduğu bilinmektedir (Anderson Banker ve Janakiraman, 2003: 47). Geleneksel maliyet davranışı modelleri, maliyetler ve faaliyetler arasında doğrusal bir ilişki olduğunu kabul etmektedir. Maliyetler, değişken ve sabit maliyetler olmak üzere iki ana gruba ayrılmakta olup maliyet; belirli bir amaca erişebilmek için katlanılan fedakarlıkların toplam parasal değeri olarak tanımlanmaktadır (Büyükmirza, 2019: 333).

Geleneksel maliyet yaklaşımının, cari dönem içerisinde meydana gelen maliyetlerin sadece cari dönemdeki hacimlerden etkilendiğini, önceki ve gelecek dönemlerdeki maliyetler ve hacimlerle ilişkili olmadığı ve statik bir yapıda olduğu kabul edilen bir gerçektir (Balakrishnan ve Gruca, 2008: 2). Başka bir ifadeyle maliyet muhasebesindeki temel varsayımlardan biri, maliyetler ve hacim arasındaki ilişkinin hacim artışları ve azalışları için simetrik olması durumudur (Anderson vd., 2003: 47). Geleneksel maliyet yaklaşımının aksine maliyet yapışkanlığı ise, faaliyet düzeyindeki bir artışa yanıt olarak maliyet artışlarının büyüklüğünün, faaliyet düzeyindeki bir düşüşle maliyet düşüşlerinin büyüklüğünden daha büyük olduğu asimetrik maliyet davranışını temsil etmektedir (Habib ve Hasan, 2019: 1). Yani cari dönemde ortaya çıkan maliyetler, önceki dönemde ortaya çıkmış olan maliyetlere ve gelecekteki talebe bağlı olarak meydana gelebilecek maliyetlerden etkilenmektedir. Bu durum maliyetlerin “yapışkan” olduğunu, faaliyet seviyesindeki aşağı ve yukarı doğru meydana gelebilecek değişikliklere karşı maliyetlerin farklı tepki verdiğini ifade etmektedir (Pervan ve Pervan, 2012: 153).

Maliyet yapışkanlığının varlığını destekleyen ilk ampirik kanıt Anderson vd., (2003) tarafından literatüre ABJ yöntemi olarak kazandırılmıştır. Faaliyet hacmindeki bir artışla ilgili maliyetlerdeki artışın büyüklüğü, aynı büyüklükteki bir faaliyet hacminin azalmasıyla ilgili maliyetlerde meydana gelecek azalışın büyüklüğünden daha yüksekse maliyetlerin yapışkan olması durumu ortaya çıkmaktadır. Maliyet yapışkanlığı varsayımına göre, maliyetlerde yaşanan artış faaliyet hacminin bir fonksiyonu, azalış ise yönetim kararlarının bir fonksiyonu olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda, faaliyet hacminde azalışların yaşandığı dönemlerdeki maliyet davranışları, yönetim kararlarından etkilenerek geçmiş dönemlerdeki faaliyet hacimleri ile “yapışık” bir ilişki gösterebilmektedir (Öztürk ve Zeren, 2016: 32).

Talepte meydana gelen artış veya azalış dönemleri arasında kaynaklara ilişkin yönetimin almış olduğu asimetrik kararlar sonucunda maliyet asimetrisinin ortaya çıktığını düşünen araştırmacılar da bulunmaktadır. Araştırmacılar bu kararların, talepte yaşanan değişiklikler karşısında kaynakları ayarlama maliyetini ve dönem içerisinde kullanılmayan kaynakların mevcudiyetini dikkate alarak, gelecekte oluşacak talep ile ilgili yönetimin beklentilerinden ortaya çıktığını ileri sürmüşlerdir (Chen, Kama ve Lehavy, 2019: 666). Ayrıca Yasukata ve Kajiwara (2011) da yöneticiler tarafından bilinçli bir şekilde alınan kaynak tahsis kararlarının sonucu olarak maliyet yapışkanlığının ortaya çıktığını ifade etmişlerdir. Bunların yanı sıra Pervan ve Pervan (2011) yöneticilerin satışlarda yaşanan düşüş karşısında, talepteki düşüşün kalıcılığından emin olana kadar kaynakları kısarak kaynakları koruma kararı almalarının maliyet yapışkanlığına sebep olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Çalışmada Türkiye’de 2010-2024 yılları arasında BIST 50 Endeksi’nde işlem gören ve söz konusu dönem boyunca finansal verilerine kesintisiz olarak ulaşılabilen 33 adet şirketin maliyet yapışkanlığının olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, panel veri analiz yöntemlerinden biri olan rassal etkiler modeli kullanılarak ilgili şirketlerde maliyet yapışkanlığı olgusu incelenmiştir. Araştırmada analiz kapsamında literatürde yaygın olarak kullanılan satışların maliyeti, pazarlama satış ve dağıtım giderleri ve genel yönetim giderlerinin ayrı ayrı kullanıldığı üç farklı model oluşturularak analiz yapılmış ve elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

2. LİTERATÜR

Anderson vd., (2003) tarafından yürütülen çalışmada 1979-1998 yıllarını kapsayan dönemde ABD firmaları üzerine maliyet yapışkanlığının olup olmadığını araştırmışlardır. Analiz sonucunda maliyet yapışkanlığının varlığı ortaya çıkmıştır.

Calleja, Steliaros ve Thomas (2004) tarafından yürütülen çalışmada İngiltere, ABD, Fransa ve Almanya'da faaliyet gösteren şirketlerin gelirlerindeki değişikliğe karşılık maliyet yapışkanlığının olup olmadığının belirlenmesi hedeflenmiştir. Analiz sonuçlarına göre şirketlerin gelirlerinde meydana gelen %1'lik artışın faaliyet giderlerinde %0,97 arttığını, gelirlerindeki %1'lik azalışa karşılık ise faaliyet giderlerinin %0,91 oranında azaldığını tespit etmişlerdir. Bunun yanı sıra Fransız ve Alman şirketlerinin maliyetlerinin, İngiltere ve ABD şirketlerinin maliyetlerinden daha yapışkan olduğu sonucuna da ulaşmışlardır.

De Medeiros ve Costa (2004) çalışmalarında 1998-2003 yıllarında Brezilya'da faaliyet gösteren 198 firmanın maliyet yapışkanlığının incelenmesini amaçlamışlardır. Analiz sonuçlarına göre maliyet yapışkanlığının olduğu ortaya konulmuştur.

Yükçü ve Özkaya (2011) tarafından yapılmış çalışmada, 1987-2008 dönemini kapsayan ve finans şirketleri dışında faaliyet gösteren Türk firmalarının maliyet yapışkanlığı incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar satış, genel ve idari maliyetler ve toplam işletme giderlerinde maliyet yapışkanlığının bulunduğunu göstermektedir.

Çelik ve Kök (2013) çalışmalarında 1995-2011 yılları arasında İMKB'de işlem gören 119 adet üretim işletmelerinin panel veri analizi ile maliyet yapışkanlığının olup olmadığını incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre İMKB'de işlem gören imalat firmaları açısından maliyet yapışkanlığının geçerli olduğu belirlenmiştir.

Bugeja Lu ve Shan (2015) çalışmada, 1990-2010 yıllarında Avustralya'da listelenen firmaların maliyet yapışkanlığının olup olmadığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Sonuçlar satış gelirlerinde meydana gelen %1'lik artışın maliyetleri %0,885 oranında artırdığını, satış gelirlerindeki %1'lik düşüşün ise %0,797 oranında azalttığını göstermiştir.

Alavinasab Mehrabanpour ve Ahmadi (2017) çalışmalarında Tahran Borsası'nda işlem gören 100 firmanın 2008-2013 yıllarındaki verileri kullanılarak maliyet yapışkanlığı üzerinde ekonomik büyümenin etkisi değerlendirilmiştir. Söz konusu yıllarda maliyetlerin yapışkan olduğu elde edilmiştir. Ayrıca 2008-2010 yılları olan refah döneminde maliyetlerin yapışkan, 2010-2013 durgunluk döneminde ise maliyetlerin anti-yapışkan olduğunu tespit etmişlerdir.

Karabayır (2019) çalışmada Borsa İstanbul İmalat sektöründe faaliyet gösteren 2008-2016 yıllarına ait veriler kullanılarak 116 firmanın maliyet yapışkanlığının varlığı en küçük kareler yöntemi ile incelenmiştir. Elde edilen bulgura göre maliyetlerin yapışkan olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Atasel Şeker ve Yıldırım (2021) çalışmalarında 2010-2019 yıllarında Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye'de (BRICS+T) işlem gören halka açık işletmelerin maliyet yapışkanlığının tespit edilmesini hedeflenmiştir. Analiz bulguları BRICS+T'deki firmaların maliyet yapışkanlığının olduğunu, ayrıca maliyet yapışkanlık seviyesini; borç yoğunluğunun düşürdüğünü, çalışan, varlık ve maddi duran varlık yoğunluğunun artırdığını, envanter yoğunluğunun ise etkilemediğini göstermektedir. Makroekonomik göstergelerden biri olan GSYİH'nın yükselmesi ile maliyet yapışkanlığının da yükseldiği sonucuna ulaşmışlardır.

Walid (2021) çalışmasında ABJ modelini kullanarak 2010-2019 yılları arasında 12 Suudi şirketinin maliyet yapışkanlığını incelemiştir. Sonuçlar maliyet yapışkanlığının olduğunu göstermiştir.

Bengü ve Fidancan (2022) tarafından yapılmış çalışmada 2001-2019 yıllarındaki veriler kullanılarak Türkiye, Endonezya ve Meksika ülkelerindeki borsada işlem gören imalat

işletmelerinin maliyet yapışkanlığının genelleştirilmiş moment veri tahmin yönetimi aracılığıyla incelenmesi hedeflenmiştir. 2 model geliştirilerek analiz yapılmıştır. Türkiye ve Endonezya için sadece model 2’de maliyet yapışkanlığı olduğu sonucuna ulaşılırken Meksika için her iki modelde de maliyet yapışkanlığı tespit edilmiştir.

Costa ve Habib (2023) çalışmalarında, 1982-2016 yıllarında ABD’de borsasında faaliyet gösteren firmaların maliyet yapışkanlığı ile firma değeri arasındaki ilişki incelemişlerdir. Sonuçlar, maliyet yapışkanlığının firma değeri üzerinde olumsuz etkisi olduğunu göstermiştir.

Nany Dananti, Oktavia, ve Sundari (2023) yürütmüş oldukları çalışmada, 2018-2019 yıllarında çoklu regresyon yöntemini kullanarak Endonezya Borsası’nda işlem gören 164 Sanayi şirketinin verilerini kullanarak maliyet yapışkanlığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçlar Covid-19 salgını öncesinde maliyetlerin yapışkan, sonrasında ise maliyetlerin yapışkan olmadığını göstermektedir.

Örgün ve Aygün (2024) yapmış oldukları çalışmada, 2012-2020 yılları arasında BIST’te işlem gören 196 firmanın panel veri analizi yöntemini kullanarak maliyet yapışkanlığı ile kar yönetimi ve firma karakteristikleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Analiz sonucuna göre maliyet yapışkanlığı ile kar yönetimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmezken, firma karakteristikleri ile anlamlı ilişkinin olduğu elde edilmiştir.

Piatti Cincinelli, Cattaneo, ve Bassani (2024) çalışmada, İtalyan bankacılık sisteminde 2006-2019 yıllarında Katılım Bankaları (MB) ve daha az önemli (LS) bankalar üzerinde maliyet yapışkanlığı incelenmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde MB’lerin diğer LS bankalarına göre daha fazla maliyet yapışkanlığı gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yücel ve Yücel (2024) çalışmada, BIST Kurumsal Yönetim Endeksinde işlem gören 2010-2022 yılları arasında 39 şirketin maliyet yapışkanlığı 3 model kurularak dinamik panel analizi ve sistem genelleştirilmiş momentler metodu ile incelenmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde satışların maliyeti ve pazarlama, satış ve dağıtım giderleri kalemlerinde maliyet yapışkanlığı belirlenemezken genel yönetim giderlerinde maliyet yapışkanlığı tespit edilmiştir.

3. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Bu bölümde araştırmanın amacı, veri seti, araştırmanın modeli ve araştırmanın yöntemi hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Veri Seti

Çalışmada BIST 50 Endeksi’nde işlem gören 2010-2024 yılları arasında finansal verilerine eksiksiz erişilebilen 33 adet şirketin maliyet yapışkanlığı sergileyip sergilemediğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada satış gelirleri, satışların maliyeti, pazarlama satış ve dağıtım giderleri ve genel yönetim giderleri değişken olarak kullanılmıştır. Söz konusu değişkenler Kamu Aydınlatma Platformu’ndan (KAP) şirketlerin finansal tablolarından elde edilmiştir.

3.2. Araştırmanın Modeli ve Yöntemi

Araştırmada panel veri analiz yöntemi kullanılmış olup yapılan Hausman Testi sonucuna göre modellerin tahmin edilebilmesi için rassal etkiler modelinin kullanılmasına karar verilmiştir. Ayrıca satışların maliyeti, pazarlama satış ve dağıtım giderleri ve genel yönetim giderleri bağımlı değişken olmak üzere üç ayrı model oluşturulmuştur. İlgili modeller literatürde sıklıkla tercih edilen (Anderson vd., 2003; Çelik ve Kök 2013; Karabayır 2019; Örgün ve Aygün 2024) modellerdir. Kullanılan modellere aşağıda yer verilmiştir.

$$\log\left(\frac{SM_{i,t}}{SM_{i,t-1}}\right) = \beta_0 + \beta_1 \cdot \log\left(\frac{SAT_{i,t}}{SAT_{i,t-1}}\right) + \beta_2 \cdot SAZ \cdot \log\left(\frac{SAT_{i,t}}{SAT_{i,t-1}}\right) + u_{i,t} \quad (\text{Model 1})$$

$$\log\left(\frac{PSDG_{i,t}}{PSDG_{i,t-1}}\right) = \beta_0 + \beta_1 \cdot \log\left(\frac{SAT_{i,t}}{SAT_{i,t-1}}\right) + \beta_2 \cdot SAZ \cdot \log\left(\frac{SAT_{i,t}}{SAT_{i,t-1}}\right) + u_{i,t} \quad (\text{Model2})$$

$$\log\left(\frac{GYG_{i,t}}{GYG_{i,t-1}}\right) = \beta_0 + \beta_1 \cdot \log\left(\frac{SAT_{i,t}}{SAT_{i,t-1}}\right) + \beta_2 \cdot SAZ \cdot \log\left(\frac{SAT_{i,t}}{SAT_{i,t-1}}\right) + u_{i,t} \quad (\text{Model 3})$$

Her üç modelde SM; satışların maliyetini, PSDG; pazarlama, satış ve dağıtım giderlerini, GYG; genel yönetim giderlerini ifade eden bağımlı değişkenleri oluşturmaktadırlar. Ayrıca SAT; toplam satışları ve SAZ; ise satışlardaki azalmayı ($SAT_{i,t} - SAT_{i,t-1}$) ifade eden Bağımsız değişkenlerdir. Modelde SAZ bağımsız değişkeni kukla değişkendir. Böylece satışlarda önceki döneme göre azalış yaşanan dönemler için 1 değerini alırken, artış yaşanan dönemlerde ya da sabit kalıp değişmediği dönemlerde ise 0 değerini almaktadır.

4. BULGULAR

Çalışmada panel veri analiz yöntemine dayalı olarak kurulan 3 model analiz edilmiştir. İlk olarak araştırmada her üç model için ayrı ayrı Hausman Testi yapılmıştır. Yapılan test sonucuna göre her üç modelde de rassal etkiler yöntemi kabul edilmiştir. Ardından değişen varyans (heteroskedasticity), otokorelasyon ve birimler arası korelasyonun olup olmadığı test edilmiştir. Her üç model için ayrı ayrı yapılan Levene-Brown-Forsythe Testi sonucuna göre değişen varyansın (heteroskedasticity) olduğu, Durbin Watson (DW) ve Baltagi-Wu testi sonucuna göre otokorelasyonun olduğu, Pesaran testi sonucuna göre ise birimler arası korelasyonun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumlar göz önünde bulundurularak her üç model için maliyet yapışkanlığının olup olmadığı Driscoll-Kraay standart hataları testi ile analiz edilmiştir.

Tablo 6: Model 1'in Maliyet Yapışkanlığı Analiz Bulguları

Değişken	Katsayı	Drisc/Kraay Standart Hata	t Değeri	p-Değeri
log_dsat	1.0247	0.0141	72.44	0.000***
saz_logdsat	-0.2721	0.0698	-3.90	0.002**
Sabit (const)	-0.0081	0.0042	-1.91	0.077*
Prob>chi2	0.0000***			
R ²	0.9553			

Tablo 1 incelendiğinde Model 1'e göre; toplam satışlarda meydana gelen 1 birimlik artışın satışların maliyetinde 1.0247 artış meydana getirmiş, toplam satışlarda meydana gelen 1 birimlik azalışın ise satışların maliyetinde 0.2721 oranına azalma meydana getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuca göre satışların maliyeti kalemi için maliyet yapışkanlığının olduğunu göstermektedir.

Tablo 7: Model 2'nin Maliyet Yapışkanlığı Analiz Bulguları

Değişken	Katsayı	Drisc/Kraay Standart Hata	t Değeri	p-Değeri
log_dsat	0.8166	0.1000	8.17	0.000***
saz_logdsat	-0.2585	0.4424	-0.58	0.568
Sabit (const)	0.0251	0.0278	0.90	0.381
Prob>chi2	0.0000***			
R ²	0.4167			

Tablo 2 değerlendirildiğinde Model 2'ye göre; toplam satışlarda meydana gelen 1 birimlik artışın pazarlama, satış ve dağıtım giderlerinde 0.8166 artış meydana getirdiği ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p < 0.001$) tespit edilirken, toplam satışlarda meydana gelen 1 birimlik

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

azalışın ise pazarlama, satış ve dağıtım giderlerinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($p=0.568$) yani pazarlama, satış ve dağıtım giderlerinin satışlarda meydana gelen azalışa anlamlı bir şekilde düşük tepki vermediği belirlenmiştir. Bu sonuç pazarlama, satış ve dağıtım giderleri kalemi için maliyet yapışkanlığı davranışının tespit edilmediğini ortaya koymaktadır.

Tablo 8: Model 3'ün Maliyet Yapışkanlığı Analiz Bulguları

Değişken	Katsayı	Drisc/Kraay Standart Hata	t Değeri	p-Değeri
log dsat	0.8434	0.0656	12.85	0.000***
saz logdsat	-0.9115	0.1132	-8.05	0.000***
Sabit (const)	0.0246	0.0315	0.78	0.449
Prob>chi2	0.0000***			
R ²	0.5701			

Tablo 3'te ise Model 3'ün maliyet yapışkanlığı analiz bulgularına yer verilmiştir. Sonuçlara göre; toplam satışlarda meydana gelen 1 birimlik artış, genel yönetim giderlerinde 0.8434 artış meydana getirdiği görülürken, toplam satışlarda meydana gelen 1 birimlik azalışın ise genel yönetim giderlerinde 0.9115 azalma meydana getirdiği belirlenmiştir. Bu durum genel yönetim giderleri kalemi için maliyet yapışkanlığı davranışının olduğunu göstermektedir.

5. SONUÇ

Son yıllarda literatürde yapılmış olan çalışmalar ile birlikte geleneksel maliyet davranışı yaklaşımının aksine satışlar arttığında artan ve satışlar azaldığında aynı oranda azalmayan maliyetlerin asimetrik olduğunu ortaya koyan maliyet yapışkanlığı adı verilen yeni bir kavram ortaya konulmuştur. Bu çalışmada maliyet yapışkanlığının olup olmadığını incelemek amacıyla BIST 50 Endeksi'nde işlem gören 33 adet şirketin 2010-2024 yıllarını kapsayan verileri kullanılarak analiz yapılmıştır.

Yapılan analiz sonuçlarına göre Model 1, Model 2 ve Model 3'ün Prob>chi2 değerlerinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri açıklama gücünü ifade eden R² değerlerinin farklılaştığı belirlenmiştir. Model 1'in R² değeri hem Model 2'nin hem de Model 3'ün R² değerinden yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum; satışların maliyeti giderlerinin toplam satışlardaki değişimden pazarlama, satış ve dağıtım giderleri ile genel yönetim giderleri kalemlerine oranla daha yüksek düzeyde etkilendiğini ve söz konusu kalemdeki maliyet davranışlarının daha asimetrik olduğu söylenebilir. Elde edilen bu sonuç Karabayır'ın (2019) çalışması ile örtüşmektedir.

Tüm modeller için yapılan maliyet yapışkanlığı analiz sonuçları değerlendirildiğinde; satışlarda meydana gelen artış, satışların maliyeti, pazarlama, satış ve dağıtım giderleri ve genel yönetim giderleri kalemlerini aynı oranda artırırken ve istatistiksel olarak anlamlıyken, satışlardaki azalışın yaşanması durumunda maliyetlerdeki artışa oranla daha az azaldığı görülmüştür. Fakat bu azalış satışların maliyeti ve genel yönetim giderlerinde istatistiksel olarak anlamlıyken, pazarlama, satış ve dağıtım giderlerinde istatistiksel olarak anlamsız ($p=0.568$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda satışların maliyeti ve genel yönetim giderlerinde maliyet yapışkanlığı olduğu görülürken, pazarlama, satış ve dağıtım giderlerinde maliyet yapışkanlığı tespit edilememiştir. Çalışma sonuçları bir bütün olarak değerlendirildiğinde Model 1 ve Model 3'te maliyet yapışkanlığının olması literatürde De Medeiros ve Costa (2004), Çelik ve Kök (2013), Karabayır (2019), Öztürk ve Zeren (2016) yapılan çalışmaların sonuçlarını desteklemekte, ayrıca Model 2'de maliyet yapışkanlığının olmaması ise literatürdeki Örgün ve Aygün (2024), Yücel ve Yücel (2024) çalışmalarının sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Bu çalışma sonuçları kullanılan değişkenler (satış gelirleri, satışların maliyeti, genel yönetim giderleri ve pazarlama, satış ve dağıtım giderleri), verilerin alındığı dönem (2010-2024), kullanılan yöntem ve örneklem (BIST 50 Endeksi) açısından sınırlandırılmaktadır. Elde edilen sonuçları desteklemek ve genelleştirebilmek için gelecekte yapılacak çalışmalar zaman dilimini artırarak, farklı değişkenler ve farklı analiz yöntemi kullanarak sektörler arasında karşılaştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Alavinasab, S. M., Mehrabanpour, M. R., ve Ahmadi, A. (2017). The effect of economic growth on cost stickiness in Tehran Stock Exchange. *International Journal of Finance and Accounting*, 6(3), 87-94.
- Anderson, M. C., Banker, R. D., ve Janakiraman, S. N. (2003). Are selling, general, and administrative costs “sticky”? *Journal of accounting research*, 41(1), 47-63.
- Atasel, O. Y., Şeker, Y., ve Yıldırım, F. (2021). Sticky cost behavior: evidence from BRICS+ T countries. *Ege Academic Review*, 21(2), 125-137.
- Balakrishnan, R., ve Gruca, T. S. (2008). Cost stickiness and core competency: A note. *Contemporary Accounting Research*, Forthcoming.
- Bengü, H., ve Fidancan, C. (2022). İmalat işletmelerinde maliyet yapışkanlığının karşılaştırılması: Türkiye, Endonezya ve Meksika örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 386-398.
- Bugeja, M., Lu, M., ve Shan, Y. (2015). Cost stickiness in Australia: Characteristics and determinants. *Australian Accounting Review*, 25(3), 248-261.
- Büyükmirza, H. K. (2019). *Maliyet ve Yönetim Muhasebesi: Tekdüzene Uygun Bir Sistem Yaklaşımı*. (23.Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Calleja, K., Stelarios, M. ve Thomas, C. D. (2006) “A Note on Cost Stickiness: Some International Comparisons.” *Management Accounting Research* 17(2):127–40.
- Chen, J. V, Kama, I., ve Leavy, R. (2019). A contextual analysis of the impact of managerial expectations on asymmetric cost behavior. *Review of Accounting Studies*, 24(2), 665–693.
- Costa, M. D., ve Habib, A. (2023). Cost stickiness and firm value. *Journal of Management Control*, 34(2), 235-273.
- Çelik, M., ve Kök, D. (2013). Türkiye’de maliyet yapışkanlığının geçerliliği: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) örneğinde panel veri analizi. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*.
- De Medeiros, O. R., ve Costa, P. D. S. (2004). Cost stickiness in Brazilian firms. Available at SSRN 632365.
- Habib, A., ve Hasan, M. M. (2019). Corporate social responsibility and cost stickiness. *Business & Society*, 58(3), 453-492.
- Karabayır, M. E. (2019). Maliyet yapışkanlığının yeniden gözden geçirilmesi: Borsa İstanbul imalat sanayi örneği. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 12(2), 317-330.
- Nany, M., Dananti, K., Oktavia, P., ve Sundari, S. (2023). Sticky Cost Behavior Of Indonesia Stock Exchange Manufacturing Companies. *International Journal of Social Science*, 3(1), 1-8.
- Örgün, G. S., ve Aygün, M. (2024). Maliyet Yapışkanlığı ile Kâr Yönetimi ve Firma Karakteristikleri Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul Üzerine Bir İnceleme. *Sosyoekonomi*, 32(60), 339-363.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN

- Öztürk, E., ve Zeren, F. (2016). Maliyet yapışkanlığının geçerliliğinin test edilmesi: Borsa İstanbul örneği. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Social Science Institute*, 8(15).
- Pervan, M., ve Pervan, I. (2012). Analysis of sticky costs: Croatian Evidence. *Recent Researches in Business and Economics*, (s 152).
- Piatti, D., Cincinelli, P., Cattaneo, C., ve Bassani, G. (2024). Cost stickiness in the Italian Mutual Banks and comparison among Less Significant Banks. *European Scientific Journal, ESJ*, 20(25).
- Walid, T. (2021). Cost Stickiness: Analysis and Determinants. Case Study of Saudi Companies. *Theoretical Economics Letters*, 11(2), 239-248.
- Yasukata, K. ve Kajiwara, T. (2011). Are 'Sticky Costs' the Result of Deliberate Decision of Managers?. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1444746 (Erişim Tarihi, 20.07.2025).
- Yücel, S., ve Yücel, R. (2024). Maliyet Yapışkanlığının BİST Kurumsal Yönetim Endeksi Firmalarında İncelenmesi. *Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 20-33.
- Yükçü, S., ve Özkaya, H. (2011). Cost Behavior in Turkish Firms: Are Selling, General and Administrative Costs and Total Operating Costs "Sticky"? *World of Accounting Science*, 13(3).

YEŞİL FİNANSIN PARA PİYASALARINDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ETKİSİ: TÜRKİYE BANKACILIK SİSTEMİ

Doç. Dr. Adem ÖZBEK

Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü
ORCID No:0000-0001-6599-6337, ademozbek@gumushane.edu.tr

Özet

Sürdürülebilirlik, öncelik olarak geleceği düşünerek bugün var olan kaynakların etkin kullanılmasını amaçlayan bir kavramdır. Tüketime bağlı olarak bu kaynakların ekonomik değeri ve maliyeti her geçen gün artmaktadır. Sürdürülebilirlik çevresel, sosyal ve ekonomik olmak üzere üç ana boyutla ele alınmaktadır. Ekonomik olarak sürdürülebilirlik kapsamında yapılan önemli adımlardan birisi yeşil finans mantığının geliştirilmesi olmuştur. Yeşil finans, hem para hem de para ile satın alınabilecek, ihtiyaçları karşılayan temel kaynakların doğru kullanılmasını ifade eder. Finansal anlamda piyasa kavramı para ve sermaye piyasası olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu piyasalarda fon arz edenler, fon talep edenler, finansal araçlar, finansal araçlar ve kurumsal-yasal düzenlemeler olmak üzere dört temel unsur bulunmaktadır. Para piyasalarının en önemli finansal kuruluşları bankalardır. Bankalar, sürdürülebilirlik kapsamında yeşil finans uygulama ve politikalarını kurumsal-yasal düzenlemeler çerçevesinde oluşturmaktadırlar. Bu nedenle finansal piyasalarda yeşil finans'ın temelini ve odak noktasını bankalar oluşturmaktadır. Dolayısıyla bankacılık sektörü yeşil finans uygulamaları ile bugün sahip olunan kaynakların etkin ve verimli kullanılmasını sağlayarak hem ekonomik hem de çevresel sürdürülebilirliği desteklemektedir. Bu çalışmada, Türkiye'de bankacılık sisteminin yeşil finans başlığı altında yaptıkları yatırımlar, projeler, politikalar ve finansman olanakları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, sürdürülebilirlik, yeşil finans, bankacılık sektörü ve bu sektörün Türkiye'de yeşil finans ve sürdürülebilirlik çalışmaları dört bölümde ele alınmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, Türkiye'de henüz bankaların tam olarak sürdürülebilirlik ve beraberinde yeşil finans ile ilgili yapmış oldukları çalışmaların para piyasalarının geneline yayılmadığı ve kısıtlı kaldığı sonucu elde edilmiştir. Türkiye'de toplam 67 banka para piyasalarında faaliyet göstermekte ve sadece Türkiye İş Bankası, Garanti BBVA, AkBank, Yapı Kredi, Denizbank, QNB Finansbank, VakıfBank, ING Bank ve Ziraat Bankalarının yeşil finans ve sürdürülebilirlik konularına önem verdikleri gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Yeşil Finans, Türkiye Bankacılık Sistemi, Para Piyasaları

JEL Kodları: G21, E44, Q20, S56

THE IMPACT OF GREEN FINANCE ON SUSTAINABILITY IN MONEY MARKETS: THE TURKISH BANKING SYSTEM

Abstract

Sustainability is a concept that prioritizes the efficient use of existing resources today with a forward-looking perspective, aiming to safeguard the needs of future generations. Due to increasing consumption, the economic value and cost of these resources are rising steadily. Sustainability is commonly addressed through three main dimensions: environmental, social, and economic. Within the framework of economic sustainability, one of the key developments has been the emergence of the concept of green finance. Green finance refers to the responsible use of financial resources, as well as tangible assets that can be acquired through monetary means, to meet essential needs. In financial terms, the market structure is typically divided into money markets and capital markets. These markets comprise four main components: fund suppliers, fund demanders, financial intermediaries, financial instruments, and institutional-legal frameworks. In money markets, banks play a pivotal role as the most significant financial institutions. In this context, banks have begun to integrate green finance practices and policies into their operations within the scope of institutional and regulatory guidelines. As such, banks form the core and focal point of green finance within financial markets. The banking sector, through the implementation of green finance practices, contributes to both economic and environmental sustainability by ensuring the efficient and

effective use of current resources. This study aims to evaluate the investments, projects, policies, and financing opportunities implemented by the banking system in Turkey under the umbrella of green finance. Accordingly, the topics of sustainability, green finance, the banking sector, and green finance initiatives within Turkey's banking sector are examined across four main sections. Based on the findings, it is concluded that green finance and sustainability efforts by banks in Turkey have not yet been widely adopted across the entire money market and remain relatively limited in scope. Although a total of 67 banks operate in Turkey's financial markets, only a select number — including Türkiye İş Bankası, Garanti BBVA, AkBank, Yapı Kredi, DenizBank, QNB Finansbank, VakıfBank, ING Bank, and Ziraat Bank — have demonstrated significant commitment to green finance and sustainability initiatives.

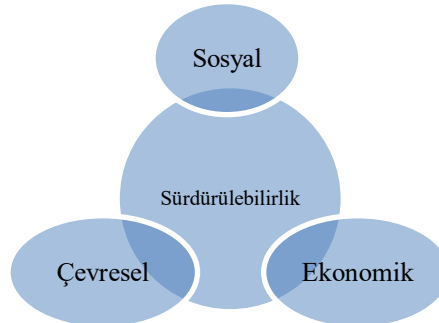
Keywords: Sustainability, Green Finance, Turkish Banking System, Money Markets

JEL Codes: G21, E44, Q20, S56

1. GİRİŞ

Finansal piyasalarda hızla gelişen ve değişen dijital teknoloji bireylere önemli derecede zamandan tasarruf imkanı sağlarken, finansal kaynakların doğru kullanımı ve takip edilmesi noktasında sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Son yıllarda yaşanan en önemli küresel ekonomik krizlerden biri olan Amerika merkezli yaşanan kriz, hem bankaların da içinde bulunduğu finansal sistemin denetiminin hem de piyasalarda dolaşan finansal ürünlerin dağıtım kontrolünün önemini açıkça göstermektedir. Buradan yola çıkarak finansal ürünler de bir kıt kaynaktır ve sınırsız ihtiyaçlar karşısında yetersizdir. Yani her şeye sahip olmak isteriz ancak, bunu yapmak için yeterli toprak, emek veya sermaye yoktur. Bu nedenle, hangi malları üretmek için hangi kaynakların en iyi şekilde kullanılacağına ve tüm bunların ne zaman gerçekleşmesi gerektiğine karar vermeliyiz (Elliott, 2005). Böylece gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini tehlikeye atmadan mevcut neslin ihtiyaçlarının da karşılanması sağlanmış olacaktır.

Sürdürülebilirlik, neslimizin kaynak tabanını yönetmesi için bir gereklilik olarak tanımlanmaktadır (Hanley vd., 2001). Sürdürülebilirlik kavramı, iklim değişikliği, biyolojik çeşitliliğin azalması ve sosyoekonomik eşitsizlik gibi çevresel zorluklara ilişkin artan farkındalık ve endişelerden kaynaklanan son birkaç on yılda popülerlikte bir artış yaşadı (Raihan, 2023). Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi, bu kavramın popüleritesinin artmasında önemli bir rol oynamıştır. Breuer vd. (2023), göre sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için üç temel bileşenin; çevresel, sosyal ve ekonomik unsurların ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Şekil 1, sürdürülebilirliğin temellerini göstermektedir. Sürdürülebilirlik, bir sistemin dayandığı temel kaynakların bozulmasına veya tükenmesine uğramadan uzun bir süre dayanma yeteneği olarak tanımlanabilir (Abdalla vd., 2023).

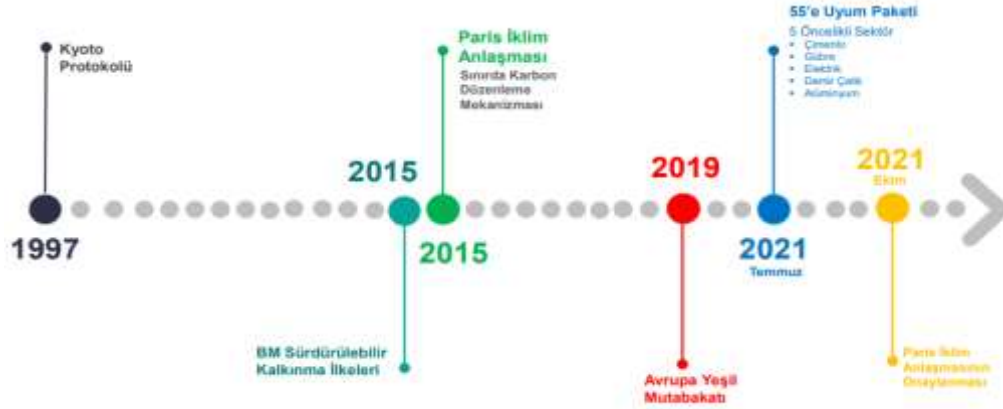

Şekil 1. Sürdürülebilirliğin Temelleri

Yeşil finansın tanımı konusunda küresel bir fikir birliği hala belirsizliğini korumaktadır. Yeşil finans üzerine mevcut literatür, sürdürülebilir kalkınma (Scholtens, 2006), enerji

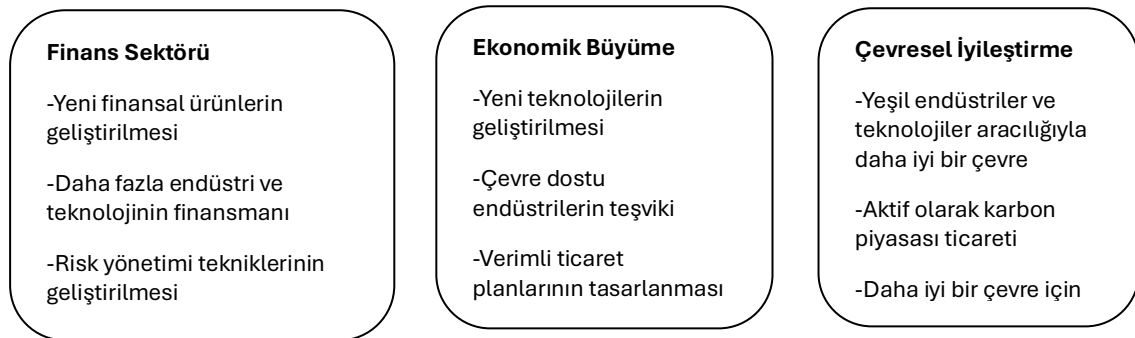
12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

finansmanı (Sun vd., 2022), ekolojik denge (Chen ve Bian, 2023), çevre finansmanı (Chen ve Bian, 2023 ; Huang vd., 2023) ve finansal kalkınma ile çevre arasındaki sürdürülebilir ilişki (Ross, 1993 ; Sun vd., 2022) dahil olmak üzere çeşitli bakış açılarını araştırmaktadır. Yeşil finans, çevresel ve ekonomik faaliyetlere avantaj sağlayan finansal bir destektir. Diğer bir ifadeyle çevre dostu ürün ve hizmetlerin satın alınabilmesini ve çevre dostu bir altyapı oluşturulabilmesini destekleyen kredi ve yatırımlardır. Yeşil finansman yaklaşımı 1997 Kyoto Protokolü ile devreye girmiş, 2015 BM Sürdürülebilir Kalkınma İlkeleri, 2015 Paris İklim Anlaşması, 2019 Avrupa Yeşil Mutabakatı, 2021 Paris İklim Anlaşmasının Onaylanması ile temellerini sağlamlaştırmıştır.

Şekil 2. Yeşil Finansın Tarihsel Gelişimi

Sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmede yeşil finans önemli bir husus olarak kabul edilmektedir. Wang ve Zhi (2016), yeşil finansın çevresel riskleri etkili bir şekilde yönetmek ve çevresel ve ekonomik kaynakları makul bir şekilde dengelemek için yararlı olduğunu belirtmektedir. Ng (2018), yeşil finansın çevresel iyileştirmeyi desteklemek, kaynak kullanımını iyileştirmek ve iklim değişikliğine yanıt vermek için ekonomik bir faaliyet olduğunu belirtmektedir. Yeşil finans, finans sektörünü düşük karbonlu ve kaynak verimli ekonomilere doğru dönüşüm sürecine ve iklim değişikliğine uyum bağlamında dahil etmeyi amaçlayan stratejik bir yaklaşımdır (Soundarajan ve Vivek, 2016). Yeşil finansman çeşitli yatırım yapıları aracılığıyla farklı şekillerde ayrıştırılabilir. Şekil 3'de yeşil finansın, finans sektörü, ekonomik büyüme ve çevresel iyileştirme konularında fayda sağladığı alanlar gösterilmektedir.

Şekil 3. Yeşil Finansın Faydaları

Kaynak:Noh (2010)

Yeşil ekonomik dönüşüm, enerji verimliliğini artırılmasını, biyo çeşitliliğin ve temiz su kaynaklarının korunmasını, karbon yutak alanlarının geliştirilmesini, kirliliğin önlenmesi ve toksit atıklardan arındırılmış çevrenin oluşturulmasını, kentsel sürdürülebilirliğin geliştirilmesini

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

amaçlamaktadır (BDDK, 2025). Türkiye’de bankalar yeşil finansman kaynakları arasında en üst sıralarda yer almaktadır. Şekil 4’de bankacılık sektörü dışında yer alan yeşil finansman kaynakları gösterilmektedir.

Şekil 4. Yeşil Finansman Kaynakları

Türkiye’de yeşil dönüşümle ilgili bankacılık alanında yapılan düzenlemeler yıllar itibariyle şu adımlarla geliştirilmiştir (BDDK, 2025):

- 2014 yılında Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından “Bankacılık Sektörü İçin Sürdürülebilirlik Kılavuzu” yayımlanmıştır. Söz konusu Kılavuz 2021 yılı Mart ayında güncellenmiştir.
- 2014 yılında Borsa İstanbul (BIST) tarafından “BIST Sürdürülebilirlik Endeksi” oluşturulmuştur. Hâlihazırda Endeks kapsamında sektör payları toplamı %63’ü bulan 9 banka yer almaktadır.
- 2016 yılında Türkiye’de yerleşik bankalarca uluslararası standartlarda ilk yeşil tahvil ihracı gerçekleştirilmiştir.
- 2017 yılında UN Global Compact üyesi 8 banka tarafından “Global Compact Türkiye Sürdürülebilir Finansman Bildirgesi” imzalanmıştır.
- 2017 yılından bu yana 5 banka TCFD Tavsiyelerinin destekleyicileri arasına katılmıştır.
- 2020 yılından bu yana 8 banka finansal ve sürdürülebilirliğe ilişkin bakış açılarını bir arada içeren entegre rapor yayınlamaktadır.
- 2021 yılında TCFD tavsiyeleri doğrultusunda ilk bağımsız “İklim Riskleri Raporu” yayımlanmıştır.
- 2021 yılında bankalarca ilk kez sürdürülebilir sermaye benzeri kira sertifikası ve ortaklığa dayalı yeşil kira sertifikası ihraçları gerçekleştirilmiştir.

2. Türkiye’de Yeşil Finansman Uygulamaları

Türkiye’de, Bankacılık Düzenleme ve Denetlem Kurumu, Bankalar Birliği, Sermaye Piyasası Kurulu, Ticaret Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Borsa İstanbul yeşil finansman ve sürdürülebilirlik alanlarında yapılan çalışmaları teşvik eden kurumların başında gelmektedir. Türkiye’de özellikle sulak arazilerin korunması, biyoçeşitliliğin korunması ve yönetimi gibi konularda kanun ve düzenlemelerle başlayan yeşil dönüşüm, bankaların sürdürülebilir finansman akımına katılımı ile birlikte harekete geçmiştir. Aslında Türkiye’nin küresel yeşil dönüşüm mücadelesindeki süreci 6 Ekim 2021 tarihinde “Paris Anlaşması”na taraf olması ile ivme kazandığını söylemek mümkündür (Şenbayram, 2022).

Türkiye’de 1960’lı yıllarda hız kazanan çevresel boyutu olan yatırım finansman hareketliliğinin ardından 1970’li yıllarda hidroelektrik santrallerle yenilenebilir enerji

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

yatırımlarına kaynak aktarımı hız kazanmıştır. 1993 yılında Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği yayınlanmıştır. Ardından 2000'li yıllarda enerji ve kaynak verimliliği finansmanının önemi artmıştır. 2005 yılında Yenilenebilir Enerji Kanunu, 2007'de Enerji Verimliliği Kanunu, 2018'de Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı ile Türkiye'de yeşil ekonomi ve sürdürülebilir finansman için gerekli yasal altyapı kurulmuştur (Yazıcıoğlu ve Töke, 2022).Aba Şenbayram (2022) çalışmasında, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden hareketle yeşil dönüşümün farkındalığını sağlamak ve uygulanabilirliğini arttırmak adına adımların atıldığını, çeşitli standartlar oluşturulduğunu ancak konuya ilişkin gerçekleştirilen uygulamaların iklim değişikliği ve sonuçları kadar hızlı ve etkili olmadığını belirtmektedir.

2000'li yılların başından itibaren Türkiye iklim değişikliği, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kaynakları alanında ulusal ve uluslararası bazda çalıştaylara dahil olmuş, kanunlar çıkarmıştır. 2004 yılında Türkiye Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC)'ni diğer üye OECD ülkeleriyle birlikte imzalamıştır. 2005 yılında Yenilenebilir Enerji kanununu çıkartmış ve 2007 yılında Enerji verimliliği kanununu yürürlüğe koymuştur. Uluslararası bazda 2009'da düzenlenen Kyoto protokolüne taraf ülkeler arasına girmiştir (Gündoğan ve Bitlis, 2018).

Tablo 1. Türkiye’de Sürdürülebilirlik İle İlgili Mevzuat Çalışmaları

Mevzuat Türü	Mevzuat Adı	Yürütücü	Sürdürülebilir Yapımla İlişkisi
Kanun	Çevre Kanunu	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Çevrenin korunması Çevresel sürdürülebilirlik
Kanun	Enerji Verimliliği Kanunu Bakanlar Kurulu	Bakanlar Kurulu	Ekonomik sürdürülebilirlik Enerji verimliliği
Yönetmelik	Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Çevresel sürdürülebilirlik Ekonomik sürdürülebilirlik Enerji verimliliği
Yönetmelik	Enerji Kaynaklarının ve Enerjinin Kullanımında Verimliliğin Artırılmasına Dair Yönetmelik	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Enerji verimliliği Geri dönüşüm
Yönetmelik	Enerji ile İlgili Ürünlerin Çevreye Duyarlı Tasarımına İlişkin Yönetmelik	Bakanlar Kurulu	Çevresel sürdürülebilirlik
Yönetmelik	Yapı Malzemeleri Yönetmeliği	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Çevresel sürdürülebilirlik Enerji verimliliği
Yönetmelik	Binalar İle Yerleşmeler İçin Yeşil Sertifika Yönetmeliği	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Çevresel sürdürülebilirlik Enerji verimliliği

Kaynak: (Gökçe ve diğ., 2018)

Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde kalkınma hedeflerini hayata geçirecek politika ve programlar yürürlüğe geçirilmiştir. Tablo 1’de sürdürülebilirlik çalışmaları ile ilgili yürürlüğe giren mevzuat çalışmaları ve bu çalışmaların yürütüldüğü ilgi alanları verilmiştir. Genel olarak bakıldığında sürdürülebilirliğin çevrenin korunması, enerji verimliliği ve ekonomik sürdürülebilirlik konuları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Türkiye’de, Çevre Şehircilik ve İklim Bakanlığı başta olmak üzere birçok bakanlık Avrupa Yeşil Mutabakatı ile uyumlu eylem planları hayata geçirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığının 2021 tarihli Yeşil Mutabakat Eylem Planında AB’nin hazırladığı eylem planına uyum sağlanması açısından gerekli finansman kaynaklarına erişim sağlanmasının önemine vurgu yapmıştır. Bu doğrultuda Türk Bankacılık Sektörü Sürdürülebilir Stratejisi, Yeşil Tahvil ve Yeşil Sukuk Rehberi gibi finans çevrelerini yakından ilgilendiren belgelerin hazırlanarak Yeşil Mutabakat Eylem Planında yer verileceği kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bununla birlikte sürdürülebilir ekonomiye katkı sağlaması muhtemel yatırımların finansmanında kullanımı teşvik

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

edilecek, Yeşil Borçlanma Aracı, Sürdürülebilir Borçlanma Aracı, Yeşil Kira Sertifikası, Sürdürülebilir Kira Sertifikası Rehberi, Sermaye Piyasası Kurulu'nun 24.02.2022 tarih ve 10/296 sayılı İlke Kararı ile kabul edilerek yayımlanmıştır (Verdi, 2022).

Türkiye'nin Yeşil Mutabakat Eylem Planında gerçekleştirilmesi planlanan eylemler (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2021):

- Tarımda sürdürülebilirlik
- Akıllı ulaşımında sürdürülebilirlik
- Yeşil ve döngüsel ekonomi
- Yeşil Finansman
- Enerji arzının temiz, ekonomik ve güvenli olması
- İklim değişikliği ile mücadele
- Diplomasi
- Avrupa Yeşil Mutabakatı bilgilendirme çalışmaları

Tablo 2. Türkiye’de Dünya Bankası Tarafından Desteklenen Yeşil Finans Projeleri

Proje Adı	Kabul Edilme Tarihi	Mali Yıl	Kapanış Tarihi	Toplam Proje Maliyeti	Uygulama Alanı
Yeşil Finans projesi	9/11/2023	2024	-	405 Milyon Dolar	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB), Maxis Girişim Sermayesi Portföy Yönetimi A.Ş.
Kamu ve Belediye Yenilenebilir Enerji Projesi	13/6/2023	2023	31/12/2028	552,15 Milyon Dolar	İlbank, Çevre, Şehircilik Ve İklim Değişikliği Bakanlığı
Türkiye’de Yeşil Sanayi Projesi	2/6/2023	2023	30 /06/2029	450 Milyon Dolar	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri (KOBİ) Kalkınma Kurumu (KOSGEB), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (STB)
Yeşil ve Sürdürülebilir Kalkınma İçin Arazi Yönetimi Altyapısı	23/5/2023	2023	31/12/2028	85,44 Milyon Dolar	Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı
Türkiye Kamu Binalarında Enerji Verimliliği Yenilenebilir Enerji Entegrasyonu	5/11/2019	2020	31/12/2025	200 Milyon Dolar	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Yapı İşleri Genel Müdürlüğü, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
Finansa Yenilikçi Erişim	9/5/2014	2014	31/12/2024	50 Milyon Dolar	TEİAŞ- Türkiye Elektrik İletim A.Ş.
	22/7/2014	2015	31/12/2018	250 Milyon Dolar	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. (TSKB)

Kaynak: Dünya Bankası, 2023

Dünya Bankasının (2023), yayınlamış olduğu verilere göre Türkiye’de yeşil finansman kapsamında başlatılan projeler ve bu projelerle ilgili sayısal veriler Tablo 2’de gösterilmiştir. Proje maliyetlerine bakıldığında yeşil finans kapsamında desteklenmesi en fazla istenen sektörün 552,15 milyon dolar ile kamu ve belediyeler olduğu görülmektedir. Bu projeyi, 450 milyon dolar ile sanayi sektörü, 405 milyon dolar ile bankacılık sektörü için geliştirilen projeler takip etmektedir.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Türkiye'deki bankalar, yeşil finans alanında aktif olarak çeşitli uygulamalar yürütmektedir. Bu uygulamalar, hem çevresel sürdürülebilirliği desteklemeyi hem de ekonomik fayda sağlamayı hedeflemektedir. Başlıca yeşil finans uygulamaları:

Yeşil Krediler ve Proje Finansmanı:

Yenilenebilir Enerji Finansmanı: Bankalar, güneş (GES), rüzgar (RES), hidroelektrik (HES), jeotermal ve biyokütle gibi yenilenebilir enerji projelerine yoğun bir şekilde finansman sağlamaktadır. Özellikle İş Bankası, 2015 sonrası elektrik üretim yatırımlarına sağladığı yeni proje finansmanlarının tamamını yenilenebilir enerji projelerine ayırmıştır.

Enerji Verimliliği Kredileri: Konutlar ve ticari binalar için enerji verimliliğini artıran (örn. A veya B enerji sınıfı evler, enerji tasarruflu yenilemeler) projelere özel kredi ürünleri sunulmaktadır.

Çevre Dostu Araç Kredileri: Elektrikli ve hibrit araç alımını teşvik etmek amacıyla özel kredi avantajları sunulmaktadır.

KOBİ'lere Yönelik Destekler: Yeşil ekonomi projelerine finansman ve teknik destek sağlamak amacıyla Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) tarafından geliştirilen Yeşil Ekonomi Finansman Programı (GEFF Türkiye) gibi programlar aracılığıyla KOBİ'lere yeşil finansman imkanları sunulmaktadır.

Yeşil Tahviller ve Diğer Finansal Araçlar:

Yeşil Tahvil İhracı: Bankalar, sürdürülebilir projelere fon sağlamak amacıyla yeşil tahvil ihraç etmektedir. İş Bankası, 2019 yılında Türk bankaları tarafından gerçekleştirilen ilk %100 Yeşil Eurotahvil ihracını gerçekleştirmiştir.

Sürdürülebilir Sermaye Benzeri ve Kira Sertifikaları: Türk bankacılık sektöründe sürdürülebilir sermaye benzeri kira sertifikası ve ortaklığa dayalı yeşil kira sertifikası ihraçları da gerçekleştirilmektedir.

Yeşil Fonlar: Çevreye duyarlı şirketlere yatırım yapma hedefiyle yeşil fonlar oluşturulmaktadır.

Kurumsal Sürdürülebilirlik Uygulamaları:

Karbon Ayak İzi Takibi ve Azaltma: Bankalar, kendi operasyonlarından kaynaklanan sera gazı emisyonlarını periyodik olarak takip etmekte, azaltım hedefleri koymakta ve raporlamaktadır. Bazı bankalar karbon nötr yerleşkelere sahiptir.

İklim Riskleri Raporlaması: Bankalar, iklim değişikliğinin finansal risklerini değerlendirmek ve yönetmek amacıyla iklim riskleri raporları yayınlamaktadır.

Sürdürülebilirlik Kılavuzları ve Politikaları: Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Bankacılık Sektörü için Sürdürülebilirlik Kılavuzu'nu iklim değişikliği ve finansal kapsayıcılığı içerecek şekilde güncelleştirilmiştir. BDDK da sürdürülebilir bankacılık stratejik planları oluşturmaktadır.

Uluslararası İşbirlikleri: Bankalar, uluslararası finans kuruluşları (Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası vb.) ve fonlar aracılığıyla yeşil finansman kaynaklarına erişmektedir.

Müşteri Odaklı Yeşil Ürünler ve Hizmetler:

İş'te Güneş Kredisi: İş Bankası gibi bankalar, "çatı" ve "öz tüketim" modeli üzerinden Güneş Enerjisi Santrali (GES) yatırımlarına finansman desteği sunmaktadır.

Çevreci Kredi Kartları ve Bağış Kampanyaları: Bazı bankalar, çevreci STK'larla işbirliği yaparak kredi kartı harcamalarıyla fidan bağışı gibi uygulamalar sunmaktadır.

Dijitalleşme ve Çevre Dostu Bankacılık: Dijitalleşme ve yapay zeka uygulamalarıyla bankacılık işlemlerinin hızlanması, kağıt tüketiminin azalması gibi dolaylı çevresel faydalar sağlanmaktadır.

3. Türkiye'deki Bankaların Yeşil Finans Kapsamında İklim Değişikliğine Yaklaşımı

Sürdürülebilir Ekonomi ve Finansa Araştırmaları Derneği tarafından hazırlanan raporda 2024 yılı itibariyle Türkiye'deki özel, kamu ve yatırım bankalarının yeşil finans kapsamındaki yaklaşımları ele alınmıştır. Bu raporda, 11 özel banka (Akbank, Denizbank, Garanti BBVA, HSBC, ICBC, ING Türkiye, QNB Türkiye, Şekerbank, Türk Ekonomi Bankası, Türkiye İş Bankası, Yapı Kredi Bankası), Türkiye Varlık Fonu'na ait 3 kamu bankası (Halkbank, Vakıfbank, Ziraat Bankası) ve 3 yatırım bankası (Türk Eximbank, Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası (TKYB), Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB) yer almaktadır. Tablo 3'de Türkiye'deki bankaların iklim değişikliğine yaklaşımları ile ilgili genel durumları verilmiştir. Bu veriler, 11 bankanın yeni kömür projelerini finanse etmeyeceğini, 12 bankanın net sıfır emisyon hedefi taşıdığını göstermektedir.

Tablo 3. Bankaların İklim Değişikliğine Yaklaşımı Genel Görünümü

Bankalar	Yeni kömür projelerini finanse etmeme	Mevcut kömür projelerinden çıkış tarihi	Net sıfır emisyon hedefi
Akbank		2040	
Denizbank	Bilgiye ulaşamamıştır	Bilgiye ulaşamamıştır	Bilgiye ulaşamamıştır
Garanti BBVA		2040	
HSBC			
ICBC			
ING			
Türkiye İş Bankası		2040	
Şekerbank			
QNB Türkiye		2030	
Türk Ekonomi Bankası		2030	
Yapı Kredi Bankası			
Halk Bank			
Vakıf Bank			
Ziraat Bankası			
Türk Exim Bank	N/A (fosil yakıt kapsamında yatırımı ve varlığı bulunmamaktadır)	N/A (fosil yakıt kapsamında yatırımı ve varlığı bulunmamaktadır)	
Türkiye Kalkınma Ve Yatırım Bankası		N/A (fosil yakıt kapsamında yatırımı ve varlığı bulunmamaktadır)	
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası		2035	

Kaynak:SEFİA, 2024

4. Türkiye'de Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilirlik

Türkiye'de sürdürülebilirlik ile ilgili enerji, çevre ve gıda gibi konuların dışında finans alanında da bankacılık sektörü önde gelmektedir. Dünyanın önde gelen sürdürülebilirlik inisiyatifi olan United Nations (UN) Global Compact Türkiye'deki yerel ağ verilerinde Sürdürülebilir Bankacılık ve Finans Çalışma Grubunun özellikle finans alanında sürdürülebilirlik anlayışını yaymayı ve bu konuda uyumlu standartlar geliştirmeyi amaçlamaktadır(garantibbva, 2023).

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN

Tablo 4. Türkiye’de Bankaların Mevcut ve Gelecekteki Sürdürülebilirlik Uygulamaları

Sürdürülebilirlik Yatırımları	Hedef
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Yenilenebilir Enerji, verimliliği ve Döngüsel Ekonomiye içine alan sürdürülebilirlik temalı fonlar	2053 net sıfır emisyon hedefinin başarılmasında sürdürülebilir finansmana erişim sağlamak
Yapı Kredi Bankası Sürdürülebilirlik faaliyetlerini; çevresel etki, sosyal etki ve yönetim olarak üç ana gruba ayırarak, düşük karbon içeren enerji kaynakları ve sürdürülebilir finansal fonlar	Düşük karbon ekonomisine geçişte üzerine düşen sorumluluğun bilinciyle hareket ederek, bu bilince uygun sürdürülebilir finans ürünleri geliştirmek
Akbank Türkiye’de sürdürülebilir finansman alanında uzun vadeli taahhüt verilmesi, 2030 yılına kadar Türkiye’de 200 milyar TL sürdürülebilir kredi finansmanı ve 15 milyar TL yatırım fonları bakiyesi	2030 yılına kadar finansal açıdan güçlendirilen kişi sayısını artırmak, 2025 yılına kadar karbon nötr banka olmak, 2030 yılına kadar kredi portföyünün iklim değişikliğine olan etkisini azaltmak
Şekerbank Kadın bankacılığı ve kapsayıcı finans ile kadınların üretime dahil edilmesi, 1.843 desteklenen kadın esnaf, 1.500 finansal okuryazarlık eğitimi alan ve 5.000 den fazla tarımda desteklenen kadın	Karbon ayak izi yıllık olarak takip ediliyor, doğruluyor ve raporlanıyor. Bu kapsamda yıllık olarak karbon ayak izi azaltma hedefini Kapsam 1 ve Kapsam 2 çerçevesinde bir önceki yıla kıyasla %5 azaltım olacak şekilde belirlemek
İşbankası 2,3 milyar TL sürdürülebilir yatırım fonu, 98,1 milyon MWh son 3 yıl içinde İş Bankası tarafından finanse edilen projeler ile üretilen temiz enerji miktarı, %75 yenilenebilir enerji projeleri/ enerji üretim portföyü, 27.994 kişi*saat çalışanlara verilen sürdürülebilirlik eğitimi	Kredi müşterilerinin karbonsuzlaşma yolunda alabilecekleri aksiyonları doğru belirlemeyi ve bu kapsamda müşterilere yol gösterici olmak, karbonsuzlaşma sürecinde müşterilerinin ihtiyaç duyacağı yeşil ve sürdürülebilir uygulamalar için gereken finansal desteği sağlamak, sektörel bazda farklılaşan ihtiyaçlar çerçevesinde finansal etki modelleri oluşturmak ve müşterilerin bu alandaki gelişimlerini takip etmeyi hedeflemektedir
Vakıfbank Tüm şubelerin bankacılık süreçleri ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi ile uyumlu hale getirildi, 2017 yılında ISO 14001:2015 Çevre Yönetim Sistemi belgesi alındı, tüm Vakıfbank çalışanlarının ISO 14001 sertifikalı binalarda çalışması sağlandı, enerji politikaları belirlenerek amaç ve hedefler doğrultusunda 2023 yılında ISO 50001 Enerji Yönetim Sistemi sertifikası alındı	VakıfBank, Kredilendirme Süreçlerinde Çevresel ve Sosyal Etkilerin Yönetimi Politikası çerçevesinde Çevresel ve Sosyal Risk Yönetimi Sistemini 2022 yılının Aralık ayı itibarıyla devreye alarak müşterilerinin finanse edilecek projelerinden doğabilecek çevresel ve sosyal etkilerini tespit etmeyi ve azaltıcı önlemlerin alınmasını sağlamayı hedeflemektedir
ING Bank Operasyonel verimliliği artıracak çözümlere yatırım yaparken, ofislerde %100 yenilenebilir enerjiden faydalanılıyor, Yeşil kredi ve tahviller ile sürdürülebilirlik bağlantılı ürünlerde kullanılmak üzere tüm dünyada yenilenebilir enerji projelerine finansman sağlıyor, Tüzel Bankacılık müşterilerine yönelik olarak hayata geçirilen program kapsamında, müşterilere avantajlı ING Sürdürülebilir İş Kredisi sunuluyor	Operasyonlarda sıfır karbon emisyonuna ulaşmak, Portföyü 2050 veya daha öncesinde net sıfıra ulaştırmak, Müşterileri net sıfır ekonomisine yönlendirmek ve finansman sağlamak, İklim ve çevresel riskleri yönetmek
Alternatif Bank 2022 yılında sürdürülebilirlik alanındaki çalışmaların daha verimli ve stratejik yönetilebilmesi için Türkiye’nin önde gelen danışmanlık şirketi Escarus ile, boşluk analizi, strateji ve yönetim yapısının gözden geçirilmesi, sistem dökümantasyonu ve eğitim içeriklerin hazırlanması konularında proje anlaşması yapmıştır	2023’ün sonunda Çevresel Sosyal Yönetişim bakımından hem örgütün öz etkisini hem de sağladığı finansman sonucu gerçekleştiren faaliyetleri daha net takip etme ve raporlama amacıyla gerekli altyapı sistemin hayata geçirilmesini sağlamak
Albaraka Türk 2020 yılında Inavasyon Girişim Sermayesi tarafından kurulan, müşteri ihtiyaçlarını InshaVentures ve fintech gibi projelerle	Bankanın nihai hedefi Net Sıfır Emisyonudur. Bu nedenle sürdürülebilirlik stratejisini çevresel,

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

karşılanmıştır. Yeşil Bina, Karbon Saydamlık ve Sıfır Atık Projeleri gibi bir çok çevresel projeler yürütülmüştür	sosyal ve yönetim çerçevesinde oluşturmaya çalışmaktadır
Ziraat Bankası Sürdürülebilir Kalkınma Amacı kapsamında, KOBİ finansman ve teminat ürünleri, sürdürülebilir tarım kredileri, müşterilere yönelik finansal okuryazarlık eğitimleri, yenilenebilir enerji projelerine finansman, kalkınmada öncelikli bölgelere özel kredi projeleri ve karbon ayak izi ölçüm çalışmaları yürütülmüştür	Hayata geçirilen kurumsal, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarıyla, Banka'nın ulusal piyasadaki güçlü konumunu ve küresel rekabet gücünü daha da geliştirmek
Halk Bankası Halkbank tarafından değerlendirilmeye alınan yenilenebilir enerji santralleri sayesinde 2022 yılında yaklaşık 502.075 ton CO2 e emisyon azatımı. 2022 yılında Sürdürülebilirlik ve Çevre Değerlendirmesi kapsamında skorlanan 8.133 firma. Kağıtsız bankacılık uygulamalarıyla sağlanan 102 milyon sayfa kağıt tasarrufu. Sürdürülebilir ekonomik kalkınmada ve ülke istihdamının geliştirilmesinde kritik bir rol üstlenen kadın girişimcilere yönelik Kadın Girişimcilere Dijital Kredi Paketi oluşturulmuştur. Temmuz 2021'de Dijital Kredi Platformu'nda müşterilerle buluşmuştur. "Dijital Kadın Girişimci Kredisi"yle 2022 yılında 6.808 girişimciye 406 milyon TL kaynak sağlanarak toplam 11.688 girişimciye 530 milyon TL kullandırım yapılmıştır.	Sürdürülebilir kalkınma amaçları doğrultusunda iklim değişikliği ile mücadele, bilgi güvenliği ve müşteri gizliliği, finansal hizmetlere erişimin artırılması, sosyal sorumluluk ve toplumsal refaha katkı. Banka 2022 ve sonrasında da hem portföyü hem de bankacılık operasyonları nedeniyle yarattığı çevresel etkiyi iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Çevre dostu proje ve sektörlerle sağladığı finansmanı artırmanın yanı sıra faaliyetlerinden kaynaklanan ayak izini asgari seviyeye indirecek şekilde emisyon azatımı, atık yönetimi ve kağıtsız bankacılığa geçişini hızlandıracak dijitalleşme uygulamalarını hayata geçirmeye devam edilecektir.

4.1.Türk Bankacılık Sektörü Sürdürülebilirlik Analizi

Yeşil finans ve sürdürülebilirlik kapsamında Türk bankacılık sektörünün güçlü ve zayıf olduğu yönler, karşı karşıya kaldığı fırsatlar ve tehditler şu şeklide ifade edilebilir (BDDK, 2022):

Güçlü Yönler: Sektörün sağlam finansal yapısı, güçlü ihtiyati düzenleme ve denetleme çerçevesi, gelişmiş insan kaynağı ve teknoloji altyapısı, sürdürülebilirlik alanında bugüne kadar edinilmiş tecrübeler, uluslararası piyasalarla yüksek entegrasyon düzeyi

Zayıf Yönler: Sektörün kısa vadeli fonlama yapısı, taksonominin bulunmaması nedeniyle yeşil varlık tanımlama ve sınıflandırma konusundaki eksiklikler, uygun kapsamda, karşılaştırılabilir ve güvenilir veri gereksinimi, sürdürülebilir finans alanında düzenleme ve denetime ilişkin genel kabul görmüş standartların henüz oluşmamış olması, iklimle bağlantılı konularda yeterli analitik kapasite eksikliği

Fırsatlar: Yeşil dönüşüm sürecinin neden olacağı ilave yatırım ve finansman talebi, geçiş sürecinde ortaya çıkacak yeni piyasa ve finansal araçlar, AB'ye coğrafi yakınlığın sağlayacağı dış ticaret avantajları, geçiş süreci için tahsis edilecek kamusal ve uluslararası fonlar, gündeme gelebilecek kamu kaynaklı teşvikler

Tehditler: küresel makroekonomik belirsizlikler, AB yeşil mutabakatı ve diğer ülkeler tarafından uygulamaya konan benzeri düzenlemelerin beklenilenden hızlı şekilde yürürlüğe girme ihtimali, sera gazı emisyonlarının azaltımı için gereken yasal düzenlemelerin zamanında yürürlüğe girmemesi, reel sektörün de-karbonizasyonu için yeterli düzeyde ve uygun maliyetli dış finansman sağlanamaması, yüksek karbon vergisi ve üretim kotaları nedeniyle sektörün aktif kalitesinin bozulma ihtimali.

5.Türkiye'de Bankaların Yeşil Finansman Uygulamaları

Türkiye'de faaliyette bulunan kamu, özel ve yatırım bankalarının yeşil finans kapsamında yaptıkları uygulamalar ve bu uygulamaların sürdürülebilirliğe yansımaları Tablo 5'de gösterilmiştir. Tabloda yer alan bilgiler bankaların kendi resmi web sitelerinden elde edilmiştir.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Toplam 13 bankanın yeşil finans kapsamında yatırım yaptığı ve bu kapsamdaki ürünleri piyasaya sunduğu görülmektedir.

Tablo 5. Türkiye’de Bankaların Yeşil Finans Uygulamaları

Banka Adı	Yeşil Finans Uygulamaları
Deniz Bank	Banka ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası arasında imzalanan sözleşmeye bağlı olarak müşterilerini sürdürülebilir enerji yatırımları için GEFF Türkiye finansmanından faydalandırmaktadır. Uluslararası standartlara uygun bir sürdürülebilir finans çerçevesi yayınlamıştır. Bu çerçeve, yenilenebilir enerji projelerinin yanı sıra Tarım ve Gıda Güvenliği kategorisine de yer vererek bu alandaki ilk Türk bankalarından biri olmuştur. Tarım müşterilerine mikro kredi sağlamak ve özellikle Türkiye'nin gayri safi milli hasılasının %50'sinin altında kalan bölgelerde üretimi desteklemek amacıyla fonlar sağlamaktadır.
Halkbank	Banka yeşil finansmana ve sürdürülebilir finansmana yönelik 2021 yılında 45 milyarlık kredi kullandırımı yapmış. Enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kapsamında 14 milyar kredi desteği sağlamış. Banka ayrıca yeşil enerji kredi paketi içerisinde, yenilenebilir enerji, yeşil iş yeri yatırım, enerji verimliliği, yeşil sertifikalı inşaat projesi, yeşil ışık ticari taşıt, elektrikli araç şarj istasyonu gibi krediler piyasaya sürmüştür.
İş Bankası	2015 yılı sonrasında elektrik üretim yatırımlarına ayrılan finansmanın tamamı yenilenebilir enerji yatırımlarına ayrıldı.2019 tarihinde ilk Yeşil Tahvil ihracını gerçekleştirdi. Bu sayede sürdürülebilir projelere önemli bir finansman kaynağı sağladı. Çatı ve öz tüketim modeli üzerinden güneş enerji santrali (GES) yatırımlarına finansman desteği sağlanmakta. Bu yatırımlara ek olarak kentsel dönüşüm, lisanssız elektrik üretimi, enerji verimliliği, çevreci taşıt kredileri gibi finansal ürünlerin satışını gerçekleştirmektedir.
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	Banka yeşil ekonominin desteklenmesine yönelik kredi anlaşmaları yapmıştır. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ile 53,5 milyon Euro tutarında yeşil ekonomi finansmanı çerçevesinde Türkiye’de yeşil ekonomiyi destekleyen yatırımlara finansman sağlanacak. Türkiye'nin ilk karbon nötr yerleşkesine sahip bankasıdır ve Türkiye'nin yenilenebilir enerji gücünün önemli bir kısmını finanse etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarına bağlantılı kredi oranı oldukça yüksektir. Ayrıca iklim riskleri raporu yayınlayan ilk bankalardan biridir.
ING Bank	1990’larda sürdürülebilirlik ile ilgili ilk çalışmalar yapıldı.1997’de ilk çevresel ve sosyal risk politikası uygulandı.2015 yılında Paris İklim Anlaşması’nı onaylayarak entegre iklim eylemi yaklaşımı faaliyetlerine başlandı. 2015 yılında ayrıca Yeşil Tahvil hayata geçirilmiştir. Dijitalleşmeye verdiği önemle kağıtsız bankacılık gibi çevresel faydalar sağlarken, aynı zamanda sürdürülebilirlik odaklı ürün ve hizmetlerini de geliştirmektedir.
Vakıfbank	2020 yılında Fransız kalkınma Ajansı ile yeşil konut projesi kapsamında 200 milyon Euro’luk kaynağın 100 milyon Euro’luk kısmı 2022 yılında geri kalan 100 milyon Euro’luk kısmı da 2023 yılında piyasa aktarılmıştır. Ayrıca Avrupa Yatırım Bankası, Dünya Bankası, Avrupa İmar Bankaları ile yeşil finansman alanında işbirlikleri devam etmektedir.
Garanti BBVA	2023 yılının ilk 9 aylık diliminde 12, milyar TL kurumsal segmente yeşil ve sosyal finansman olmak üzere toplam 59,4 milyar TL sürdürülebilir finansman sağlanmıştır. Banka 2018 yılında yeşil kredi ürünleri, 2021 yılında yeşil halka arz, 2022 ‘de yeşil doğrudan tahsilat sistemini hayata geçirmiştir. Elektrikli/Hibrit taşıt kredisi ile daha verimli araçlara geçişi teşvik eder. Çatı GES projeleri için özel fizibilite raporu ve kredi imkanları ve sürdürülebilirlik ile bağlantılı (güneş panelleri, enerji verimli ekipman vb.) kiralama işlemlerine kredi imkanı sunar. Organik tarım, verimli su kullanımı, doğrudan tohumlama ve tarımda enerji verimliliği (örn. Tarım GES) gibi sürdürülebilir tarım projelerine düşük faiz avantajı ile destek sağlar. Müşterilerin tasarruflarını BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki şirketlerin hisse senetlerine yatırım yaparak değerlendirmelerine olanak tanır.
Akbank	Banka Türkiye’de bir ilk olarak turizm, liman ve denizcilik faaliyetleri için yeşil dönüşüm altında mavi turizm kredisi hayata geçirmiştir. Akbank Çatı GES yatırım kredisi ile çevresel ayak izini azaltmayı hedeflemiştir. İhracat ve üretim sektörlerinin yeşil dönüşümünü sağlamak için düşük karbon ekonomisine geçiş kredisi geliştirilmiştir. Kendi belirlediği "Akbank Sürdürülebilir Finansman Çerçevesi"ne uygun projelere finansman desteği sunar. Rüzgar enerjisi santralleri (RES) gibi büyük ölçekli yenilenebilir enerji projelerine uluslararası finans kuruluşlarıyla birlikte finansman sağlar. Türkiye'nin ilk sürdürülebilir mevduat ürününü piyasaya sürmüştür. Banka Sürdürülebilir Mevduat ürünüyle ticari müşterilerine sürdürülebilir nakit yönetimi çözümü sunuyor. Akbank bu ürün ile ticari müşterilerinin kendi faaliyet alanları dışında da hem çevresel hem de sosyal alanlarda aynı anda pozitif etki yaratmasına olanak sağlıyor.
Ziraat Bankası	Banka yeşil dönüşüm ve sürdürülebilirlik amaçlı kredi ürünleri olan yeşil ev (353 milyon TL), yeşil taşıt (36 milyon TL), konutlarda ısı yalıtım (23 milyon TL) ve GES yatırım ve işletme kredilerini finansal ürün olarak piyasaya sürmüştür.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Yapı Kredi Bankası	Türkiye'nin ilk yeşil tahvil ihraçlarından birini gerçekleştirerek yenilenebilir enerji projelerine kaynak sağlamıştır. Yeşil binalar, canlı doğal kaynakların ve arazi kullanımının çevresel açıdan sürdürülebilir yönetimi, karasal ve sucul biyoçeşitliliğin korunması, sürdürülebilir su ve atık su yönetimi gibi kategorilerde projelere finansman sunmaktadır. Türkiye'nin en enerji verimli binaları arasında yer alan konut ve ticari binaların inşaatı veya yenilenmesini finanse edebilir.
QNB Finansbank	Şirketlerin karbon ayak izlerini azaltma yolunda yapacakları yatırımlara finansman ve rehberlik desteği sağlamak amacıyla faiz indirimli kredi sunmaktadır. Yenilenebilir enerji üretimi ve kullanımı, enerji ve su verimliliği, kimyasal tüketim ve çevresel etkilerin azalması, döngüsel ekonomi ve kaynak verimli üretim, atık ve atık su yönetimi, ambalajlama ve etiket kullanımı gibi alanlardaki projelere destek verir. Çevresel etkisi yüksek Tekstil, Otomotiv, Gıda, Kimyevi Maddeler, Turizm, İnşaat ve Demir Çelik sektörlerine özel öncelikli proje konuları belirler. QNB Leasing, Uluslararası Finans Kurumu (IFC) ile işbirliği yaparak yeşil dönüşüme destek vermektedir.
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası	Kalkınma ve yatırım odaklı bir banka olarak, yeşil ve sürdürülebilir projelere finansman sağlamada aktif rol oynamaktadır. Özellikle altyapı ve sanayi projelerinin çevresel etkilerini dikkate alarak yeşil dönüşümü destekler.
Şekerbank	Özellikle kırsal kalkınma ve tarım finansmanındaki uzmanlığıyla, sürdürülebilir tarım uygulamalarına yönelik kredi ve destekler sunmaktadır.

6. SONUÇ

Bu çalışma Türkiye para piyasası içinde yer alan bankacılık sektörünün yeşil finans ile ilgili politika ve ürünlerinin bu piyasanın sürdürülebilirlik hedefleri üzerindeki etkileri araştırılmaya çalışılmıştır. Çevresel ve ekonomik anlamdaki sürdürülebilirlikler kaynakların etkin ve verimli kullanımına bağlıdır. Bu kapsamda bankalar hem çevrenin hem de ekonomik kaynakların sürdürülebilirliği üzerinde önemli etkiye sahip olan kurumlardır. Banklar yeşil kredi, tahviller, yeşil yatırım, iklim finansmanı, yeşil altyapı tahvilleri, yeşil sigorta, yeşil menkul kıymetler ve karbon finansmanı gibi önemli yeşil finans ürünlerinin kullanımına aracılık etmektedirler. Dolayısıyla bu belirtilen ürünler kaynakların sürdürülebilirliği çerçevesinde bankalar tarafından doğru ekonomik birimlere aktarılması gerekmektedir. Çalışmada Türkiye’de faaliyette bulunan 11 özel, 3 kamu ve 3 yatırım bankasının yeşil finans ve sürdürülebilirlik ile ilgili ürün ve politikaları ele alınmıştır. Bu kapsamda 3’ü kamu ve 8’i özel olmak üzere 11 bankanın yenilenebilir enerji projeleri ile mevcut ve gelecekteki sürdürülebilir hedefleri taşıdıkları görülmektedir. Genel olarak bankalar net sıfır karbon emisyon hedefi üzerinde sürdürülebilirliği artırmayı düşünmektedirler. Diğer taraftan yeşil finans ile ilgili 13 bankanın çeşitli uygulamalarını olduğu görülmektedir. Bu bankaların 3’ünü kamu, 2’sini yatırım ve 8’ini ise özel bankalar oluşturmaktadır. Sürdürülebilirlik ve yeşil finans kapsamında kamu bankalarının tamamı ürün ve politikaları sahiptir. Bu bankalar yeşil finansman ve GES destekleme kredileri ile sürdürülebilir kaynak sağlama amacı taşımaktadırlar. Diğer taraftan özel bankalardan İşbankası, ING Bank ve Yapı Kredi Bankaları yeşil tahvil ihracı gerçekleştirmiş, İşbankası, Garanti BBVA ve Akbank güneş enerji santral (GES) yatırımlarını desteklemiştir. Genel olarak değerlendirme yapıldığında Türkiye’de faal olan bankaların hemen hemen tamamının yeşil finans ve sürdürülebilirlik ile ilgilendikleri fakat özellikle sürdürülebilirlik ile ilgili klavuz ve politika belirleme noktasında yetersiz kaldıkları gözlemlenmiştir. Çalışma sonucunda, bankalar, yeşil finans kapsamında finansal ürün ve hizmetleri piyasaya arz etme noktasında yeterli görünürken bu ürünlerin kullanım faydasının açıklanmasında ve kaynak sürdürülebilirliğinin artırılması noktasında yetersiz oldukları ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

Abdalla, S., Amankwah-Amoah, J., & Badewi, A. (2023). Sharing-economy ecosystem: A comprehensive review and future research directions. *Sustainability*, 15(3), 2145.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

- Elliott, S. R. (2005). Sustainability: an economic perspective. *Resources, Conservation and Recycling*, 44(3), 263-277.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2022). 2022-2025 Sürdürülebilir Bankacılık Stratejik Planı, Erişim adresi <https://www.bddk.org.tr/KurumHakkinda/EkGetir/18?ekId=360>, erişim tarihi:15.09.2025.
- Garanti BBVA, Türkiye ve Dünyada Sürdürülebilir Bankacılık, Erişim adresi <https://www.garantibbva.com.tr/blog/surdurulebilir-bankacilik> adresinden 12/07/2025 tarihinde alınmıştır.
- Gündoğan, A. C., & Bitlis, M. (2018). Dönüşen Dünyada Fırsatları Yakalamak: Sürdürülebilir Finans Görünümü. *ESCARUS*, İstanbul, Türkiye.
- Gökçe, Ş., Aytekin, O., Kuşan, H., & Zorluer, İ. (2018). Türkiye’de Mevzuatlar Ve Standartlar Açısından Sürdürülebilir Yapım. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, 23(3), 289-312.
- Hanley, N., Shogren, J. F., White, B., & White, B. (2019). Introduction to environmental economics. *Oxford University Press*.
- Ng, A. W. (2018). From sustainability accounting to a green financing system: Institutional legitimacy and market heterogeneity in a global financial centre. *Journal of cleaner production*, 195, 585-592.
- Noh, H. J. (2010). Financial strategy to accelerate innovation for green growth. *Korea capital market institute*, 2-3.
- Raihan, A., & Tuspekova, A. (2022). Dynamic impacts of economic growth, energy use, urbanization, tourism, agricultural value-added, and forested area on carbon dioxide emissions in Brazil. *Journal of Environmental Studies and Sciences*, 12(4), 794-814.
- Soundarrajan, P., & Vivek, N. (2016). Green finance for sustainable green economic growth in India. *Agri cultural Economics /ZemědělskáEkonomika*, 62(1).
- Sürdürülebilir Ekonomi ve Finans Araştırmaları Derneği (SEFİA), (2024). Türkiye’deki Bankaların İklim Değişikliğine Yaklaşımı 2024, Erişim adresi sefia.org/arastirmalar/turkiyedeki-bankalarin-iklim-degisikligine-yaklasimi-2024, erişim tarihi:12/09/2025.
- Şenbayram, E. A. (2022). Sürdürülebilir Kalkınma Perspektifinden Yeşil Finans. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 11(3), 399-409.
- T.C. Ticaret Bakanlığı, Yeşil Mutabakat çalışma Grubu, Yıllık Faaliyet Raporu, Erişim adresi [chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ticaret.gov.tr/data/643ffd6a13b8767b208ca8e4/YMEP%202022%20Faaliyet%20Raporu.pdf](https://ticaret.gov.tr/data/643ffd6a13b8767b208ca8e4/YMEP%202022%20Faaliyet%20Raporu.pdf) adresinden 12/08/2025 tarihinde alınmıştır.
- Wang, Y., & Zhi, Q. (2016). The role of green finance in environmental protection: Two aspects of market mechanism and policies. *Energy Procedia*, 104, 311-316.
- Verdi, Yeşil Dönüşüm Hedefleri Kapsamında Yakın Dönem, Erişim adresi, [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://verdi.av.tr/uploads/dosya/1286-2/Ye%C5%9Fil%20D%C3%B6n%C3%BC%C5%9F%C3%BCm%20Hedefleri%20Kapsam%C4%B1nda%20Yak%C4%B1n%20D%C3%B6n%C3%BCm%20Mevzuat%20%C3%87al%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1.pdf](http://verdi.av.tr/uploads/dosya/1286-2/Ye%C5%9Fil%20D%C3%B6n%C3%BC%C5%9F%C3%BCm%20Hedefleri%20Kapsam%C4%B1nda%20Yak%C4%B1n%20D%C3%B6n%C3%BCm%20Mevzuat%20%C3%87al%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1.pdf) adresinden 22/11/2023 tarihinde alınmıştır.
- Yazıcıoğlu, İ. E., & Töke, L. B. (2022). Sürdürülebilir Kalkınma Finansmanı Araçlarından Yeşil Tahvil Ve Yeşil Sukuk Üzerine Bir Değerlendirme. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 14(27), 340-361.

DİJİTAL MUHASEBE ALANINDA KÜRESEL VE ULUSAL EĞİLİMLER: BİBLİYOMETRİK BİR İNCELEME

Prof. Dr. Suat KARA

Balıkesir Üniversitesi İ.İ.B.F.-Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, Uluslararası Finansman A.B.D.

ORCID: 0000-0001-7818-2551, suatkara@balikesir.edu.tr

Öğr. Gör. Özlem ERDİL

Balıkesir Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu

ORCID: 0000-0002-6472-2147, ozlemerdil@balikesir.edu.tr

Dr. Pelin ÖZCAN

Balıkesir Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası

ORCID: 0000-0002-6507-9763, pbekret@gmail.com

Özet

Günümüzde dijitalleşme, muhasebe ve finans uygulamalarının dönüşümünde belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bu çalışma, dijital muhasebe alanındaki akademik eğilimleri incelemek amacıyla Web of Science (WoS) veri tabanından elde edilen yayınları anahtar kelime ve ülke temelli bibliyometrik bir yaklaşımla analiz etmektedir. VOSviewer yazılımı kullanılarak oluşturulan bilgi haritalarında, en sık birlikte kullanılan anahtar kelimeler ve uluslararası iş birliği ağları görselleştirilmiştir. Kavramsal kümelerin anlamlı şekilde ortaya çıkarılması için minimum birliktelik eşiği 5 olarak belirlenmiştir.

Anahtar kelime analizinde “accounting information systems”, “digital transformation”, “blockchain technology”, “ERP”, “big data” ve “digitalization” kavramlarının literatürde yoğunlaştığı görülmüş; bu temaların dijital teknolojilerin muhasebe üzerindeki çok katmanlı etkilerini temsil ettiği belirlenmiştir. Ülke temelli analiz sonuçları, dijital muhasebe araştırmalarının ABD, İngiltere, Çin ve İtalya öncülüğünde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Buna karşın Türkiye’nin literatürdeki görünürlüğünün sınırlı kaldığı, çalışmaların ağırlıklı olarak dijital okuryazarlık ve muhasebe eğitimi gibi pedagojik temalarda yoğunlaştığı, ileri düzey teknolojilere yönelik araştırmaların ise yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgular, Türkiye’de dijital muhasebe alanının uygulama ve sistem düzeyinde daha fazla çeşitlilik gerektirdiğini ve disiplinler arası teknoloji odaklı araştırmalarla güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital muhasebe, Dijital dönüşüm, Muhasebe bilgi sistemleri, Dijital muhasebe sistemleri

JEL Kodları: M41, M42

GLOBAL AND NATIONAL TRENDS IN DIGITAL ACCOUNTING: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS

Abstract

In today’s world, digitalization plays a decisive role in the transformation of accounting and finance practices. This study analyzes academic trends in the field of digital accounting by conducting a bibliometric examination of publications retrieved from the Web of Science (WoS) database based on keywords and country affiliations. Knowledge maps were generated using the VOSviewer software to visualize the most frequently co-occurring keywords and international collaboration networks. A minimum co-occurrence threshold of 5 was adopted to ensure the meaningful identification of conceptual clusters.

The keyword analysis revealed that terms such as “accounting information systems,” “digital transformation,” “blockchain technology,” “ERP,” “big data,” and “digitalization” are concentrated in the literature, representing the multifaceted effects of digital technologies on accounting. Country-based analysis demonstrated that digital accounting research is primarily shaped under the leadership of the

United States, the United Kingdom, China, and Italy. In contrast, Türkiye's visibility in the literature remains limited, with most studies focusing on themes such as digital literacy and accounting education rather than advanced technologies. Research addressing artificial intelligence, blockchain, ERP systems, big data analytics, and integrated decision support systems appears notably insufficient.

The findings indicate that the field of digital accounting in Türkiye requires greater diversity at the application and system level and should be strengthened through interdisciplinary and technology-oriented research approaches.

Keywords: Digital accounting, Digital transformation, Accounting information systems, Digital accounting systems

JEL Codes: M41, M42

1. GİRİŞ

Dijital muhasebe, literatürde sıklıkla e-muhasebe terimiyle birlikte kullanılmakta olup; finansal verilerin kâğıt temelli sistemler yerine dijital formatta üretilmesi, saklanması, işlenmesi ve elektronik ortamda paylaşılmasını ifade etmektedir (Troshani ve diğ., 2019). Muhasebe süreçlerinin bilgisayar tabanlı altyapılar üzerinde yürütülmesi, işletmelerin hem veri bütünlüğünü korumasına hem de bilgi akışını hızlandırmasına olanak sağlamaktadır. Dijital muhasebe sistemlerinin en önemli katkılarından biri, verilerin merkezi bir platformda depolanması sayesinde karar vericilere kritik finansal bilgilere gerçek zamanlı erişim sağlamasıdır. Nakit akışları, gelir-gider tablosu ve bilanço kalemleri gibi temel finansal göstergelere birkaç tıklama ile ulaşılabilmesi bu duruma örnek gösterilebilir (Berman, 2012).

Dijital muhasebe uygulamalarının yaygınlaşmasının arkasında yatan başlıca motivasyonlar; maliyetlerin azaltılması, zaman tasarrufu ve süreç verimliliğinin artırılmasıdır (Shan, 2021). Bu kapsamda dijital muhasebe işletmelere;

- (a) üretkenlik ve işlem hızında artış,
- (b) veri güvenliği ve operasyonel çeviklik,
- (c) faturalama ve ödeme takibinin kolaylaşması,
- (d) bilgi sistemleri arasında senkronizasyon,
- (e) vergi beyannamelerinin daha hızlı hazırlanması,
- (f) banka mutabakatlarında hatasız işlem,
- (g) uzman fonksiyonların otomatikleştirilmesi ve
- (h) gerçek zamanlı danışmanlık imkânı

gibi önemli avantajlar sunmaktadır (Shan, 2021; Berman, 2012). Bu nedenle dijital muhasebe, yalnızca kayıt sisteminin modernizasyonu değil; finansal raporlama kalitesi, kurumsal yönetim ve stratejik karar destek mekanizmalarının güçlendirilmesine katkı sağlayan dönüştürücü bir altyapı olarak değerlendirilmektedir.

Dijital muhasebenin etkileri yalnızca operasyonel düzeyde değil, mesleğin yapısal gelişimi açısından da literatürde geniş biçimde ele alınmaktadır. Dijitalleşmenin muhasebe mesleğine getirdiği fırsatlar ve beraberinde doğurduğu zorluklar; Deshmukh (2006), Esmeray ve Esmeray (2020), Giorgio (2020), Hoffman (2017), Half (2018), ICAEW (2018), Brukhanskyi ve Spilnyk (2019), Spilnyk ve Palukh (2019), Smith (2018) ve Forbes (2018) gibi araştırmacı ve uygulayıcılar tarafından detaylı biçimde incelenmiştir. Bu çalışmaların ortak bulgusu, dijitalleşmenin muhasebeyi yalnızca raporlama fonksiyonu açısından değil; iç kontrol sistemleri,

veri güvenliği, denetim mekanizmaları ve meslek mensuplarının yetkinlik profilini kapsayan çok boyutlu bir dönüşüme zorladığıdır.

Sektörel gelişmeler de akademik literatürü desteklemektedir. KPMG, PwC, EY ve Deloitte gibi büyük danışmanlık firmaları ile ACCA ve CPA gibi uluslararası mesleki kuruluşlar, dijitalleşmenin muhasebe uygulamalarına etkilerine yönelik kapsamlı yol haritaları ve uygulama rehberleri yayımlamakta; bu doğrultuda “dijital muhasebeci” kavramı altında mesleğin yeni yetkinlik alanlarını tanımlamaktadır (ICAEW, 2018; ACCA, 2020). Bu raporlar, muhasebe profesyonellerinin yalnızca mevzuata hâkim olmasının yeterli olmadığını; aynı zamanda veri analitiği, yapay zekâ tabanlı yazılımlarla çalışma, siber güvenlik, ERP ve büyük veri yönetimi gibi alanlarda uzmanlaşmasının mesleğin sürdürülebilirliği için kritik olduğunu ortaya koymaktadır.

Tüm bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde dijital muhasebe, işletmelerin rekabet gücünü doğrudan etkileyen, karar alma süreçlerini iyileştiren ve finansal bilgi ekosistemini yeniden şekillendiren stratejik bir yapı görünümündedir. Dolayısıyla dijital dönüşüm, muhasebenin yalnızca teknik araç setini değiştiren bir süreç değil; mesleğin doğası, iş modelleri ve rol tanımlarında paradigma değişimi yaratan bir gelişim aşaması olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, dijital muhasebe alanındaki akademik bilgi birikimini bütüncül biçimde ortaya koymak ve bu alanda yürütülen bilimsel araştırmaların gelişim dinamiklerini bibliyometrik bir yaklaşımla incelemektir. Bu doğrultuda çalışma, 1980–2025 döneminde yayımlanan 377 bilimsel yayından oluşan literatürü analiz ederek, dijital muhasebenin akademik görünümünü niceliksel üretkenlik, atıf performansı, öncü aktörler ve kavramsal yapı boyutlarında sistematik biçimde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın özel amaçları aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Dijital muhasebe alanındaki yayınların yıllar itibarıyla gelişim eğilimini ortaya koyarak akademik büyüme hızını incelemek,
- Literatürde en üretken yazarları, kurumları, ülkeleri ve yayın kanallarını belirlemek,
- En fazla atıf alan çalışmalar ve araştırmacıları tespit ederek literatürün entelektüel temelini görünür kılmak,
- Ortak kelime analizi yoluyla dijital muhasebe araştırmalarında öne çıkan kavramları, tematik kümeleri ve kavramsal gelişim yönelimlerini haritalandırmak,
- Literatürün mevcut durumuna ilişkin güçlü yönler, eksiklikler ve araştırma boşluklarını tanımlamak.

Bu amaçlar doğrultusunda elde edilen bibliyometrik bulguların, dijital muhasebe alanındaki akademik çalışmaların mevcut konumunu değerlendirmekle kalmayıp, araştırmacılara, meslek örgütlerine ve uygulayıcılara gelecekteki bilimsel yönelimler, iş birliği alanları ve araştırma öncelikleri konusunda yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

2. MATERYALLER VE YÖNTEM

Bu araştırmanın odağında, dijital muhasebe alanına yönelik akademik yayınların bibliyometrik açıdan incelenmesi yer almaktadır. Bibliyometrik analiz, belirli bir araştırma alanındaki bilimsel üretimin niceliksel olarak değerlendirilmesine ve ilgili literatürün entelektüel yapısının sistematik biçimde ortaya konulmasına imkân sağlayan bir yöntemdir. Bu yöntem aracılığıyla; yazarlar, kurumlar, ülkeler, dergiler ve kavramlar arasındaki etkileşim ağları analiz edilerek, araştırma alanının sosyal yapısı, iş birliği düzeyi ve tematik yoğunluğu görünür hâle getirilmektedir. Dijital muhasebe konusu, teknolojik gelişmelere paralel olarak hızla genişleyen ve muhasebe, bilişim sistemleri ve yönetim bilimlerinin kesişiminde konumlanan çok disiplinli

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

bir çalışma alanı olduğundan, bu alanda bibliyometrik yaklaşım kullanılması hem literatürün güncel durumunu bütüncül biçimde değerlendirmek hem de gelecekteki araştırma eğilimlerini ve potansiyel çalışma boşluklarını tespit etmek açısından uygun görülmüştür.

Bibliyometrik analiz, sistematik literatür taraması ve meta-analizle karşılaştırıldığında, inceleme kapsamı ve elde edilen çıktı türleri bakımından farklılık göstermektedir (Tablo 1).

Yöntem	Amaç	Ne zaman tercih edilir	Ne zaman tercih edilmez	Kapsam	Veri Seti	Analiz Türü
Bibliyometrik analiz	Literatürün entelektüel yapısını, gelişim eğilimlerini ve bilimsel etkileşim ağlarını ortaya koymak	Kapsamın geniş olduğu, yayın hacminin manuel inceleme için çok büyük olduğu durumlarda	Kapsamın çok dar olduğu veya setinin manuel analiz için yeterince küçük olduğu durumlarda	Geniş	Büyük	Nicel (değerlendirme, görselleştirme)
Meta-analiz	Belirli değişkenler arasındaki ilişkinin genel gücünü ve yönünü, çalışmalar arası ölçümlerinin varyansı ve varyansı açıklayan faktörleri tahmin etmek	Homojen ve sayıca yeterli çalışma bulunduğu, istatistiksel etki büyüklüğü ölçümlerinin yapılması gerektiğinde	Çalışmaların heterojen olduğu veya yeterli sayıda homojen çalışma bulunmadığında	Geniş veya dar	Orta-büyük	Nicel (istatistiksel etki büyüklüğü analizi)
Sistematik literatür taraması	Mevcut literatürü sistematik biçimde toplamak, derinlemesine düzenlemek ve değerlendirmek amaçlandığında	Dar kapsamlı veya niş konularda, literatürün derinlemesine nitel analizi yapıldığında	Yayın hacminin çok büyük olduğu ve manuel analiz için zaman/iş gücü kısıtlı olduğunda	Spesifik	Küçük-orta	Nitel (içerik/tematik analiz)

Kaynak: Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285–296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>

Yapılan karşılaştırma, yoğun ve çeşitliliği yüksek literatürün hâkim olduğu alanlarda bibliyometrik analiz yönteminin kullanılmasının gerekçelerini net biçimde ortaya koymaktadır.

Çalışmada veri kaynağı olarak Web of Science (WoS) veri tabanı tercih edilmiştir. Belirlenen anahtar kelimeler “accounting information systems”, “digital transformation”, “blockchain technology”, “ERP”, “big data” ve “digitalization” kullanılarak 1980–2025 yılları arasında yayımlanan toplam 370 akademik yayın taranmıştır.

Araştırmada, nicel bibliyometrik analiz yöntemi benimsenmiş ve bu doğrultuda VOSviewer yazılımı kullanılmıştır. Bu yazılım aracılığıyla, anahtar kelime eşzamanlılıkları (co-occurrence) ve atıf yoğunlukları (citation analysis) görselleştirilmiştir. Veriler, WoS’tan .txt formatında “Full Record and Cited References” seçeneği ile indirilmiş, ardından VOSviewer’da analiz edilmek üzere dönüştürülmüştür.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Şekil 1. Bibliyometrik veri setine ilişkin temel göstergeler (1980–2025)

Kaynak: R ortamında bibliometrix paketi ve onun web arayüzü Biblioshiny kullanılarak elde edilmiştir.

Şekil 1’de çalışmaya ait temel bibliyometrik göstergeler sunulmaktadır. Buna göre, dijital muhasebe alanının 1980–2025 yılları arasında yayımlanan 377 akademik çalışmadan oluştuğunu göstermektedir. Yayın sayısı mutlak anlamda yüksek olmasa da %9,61’lik yıllık büyüme oranı, bu alana yönelik akademik ilginin özellikle son dönemlerde hızla arttığını ortaya koymaktadır. Bu durum, dijital dönüşümün muhasebe mesleğinde giderek daha fazla araştırma ve uygulama odağı hâline geldiğini göstermesi açısından önemlidir. Çalışmaların 299 farklı akademik kaynaktan yayımlanması, dijital muhasebenin tek bir disiplin veya dergiye bağlı kalmayan; muhasebe, bilişim sistemleri, yönetim, finans ve işletme teknolojileri gibi birçok alanda karşılık bulan çapraz disiplinli bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır. Toplam 1.073 farklı yazarın alana katkıda bulunmuş olması, araştırma alanının geniş bir bilimsel topluluk tarafından ilgi gördüğünü göstermektedir. Bununla birlikte tek yazarlı çalışmaların sayısının 80 ile sınırlı olması ve makale başına ortalama 3,04 yazar bulunması, dijital muhasebe araştırmalarında yüksek düzeyde iş birliği ve ortak çalışma kültürü olduğunu göstermektedir.

En dikkat çekici göstergelerden biri uluslararası ortak yazarlık oranının %19,73 olmasıdır. Bu oran, alanın sınır ötesi bilimsel iş birliğine açık ve giderek küreselleşen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Uluslararası iş birliklerinin, dijital muhasebe araştırmalarının etki gücünü artırdığı ve alanın çok uluslu bilimsel topluluklar tarafından şekillendirildiği anlaşılmaktadır. Araştırmacıların kullandığı toplam 1.217 anahtar kelime, dijital muhasebe literatürünün tematik açıdan oldukça çeşitli olduğunu göstermektedir. Bu durum; yapay zekâ, büyük veri, blockchain, ERP sistemleri, dijital finansal raporlama, vergi teknolojileri ve karar destek sistemleri gibi gelişen teknolojilerin alanla güçlü etkileşim içinde olduğunu göstermektedir. Literatürde yer alan 15.381 toplam atıf ve makale başına ortalama 7,48 atıf değeri, dijital muhasebenin bilimsel görünürlüğünün ve etki düzeyinin giderek arttığını yansıtmaktadır. Ayrıca ortalama doküman yaşının 5,41 olması, literatürün büyük ölçüde son yıllarda üretilen güncel çalışmalardan oluştuğunu ve konunun araştırma gündeminde canlılığını koruduğunu desteklemektedir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Dijital muhasebe literatürüne yönelik bibliyometrik analiz sonucunda elde edilen veriler, alanın yıllar içinde nasıl şekillendiğini ve hangi temalarda yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Bu bölümde, 1980–2025 dönemine ait toplam 377 yayından oluşan veri setinin ana bileşenleri ayrıntılı biçimde incelenmekte; yayın eğilimleri, araştırma temaları, uluslararası iş birliği ağları ve ülke bazlı katkılar karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Analiz sonuçları yalnızca dijital muhasebenin niceliksel büyümesini değil, aynı zamanda kavramsal olgunlaşma sürecini ve farklı disiplinlerle etkileşim düzeyini de gözler önüne sermektedir. Böylece dijital teknolojilerin

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN

muhasebe alanında nasıl konumlandığı, akademik üretimde hangi temaların öne çıktığı ve ülkeler arası araştırma dağılımının nasıl bir görünüm sunduğu bütüncül bir bakış açısıyla tartışılmaktadır. İzleyen alt bölümlerde anahtar kelime kümeleri, ülke katkıları ve iş birliği ağlarına ilişkin bulgular sistematik biçimde sunulacak ve mevcut eğilimlerin dijital muhasebe literatürünün gelişimine etkileri tartışılacaktır.

Tablo 2. Alandaki En Üretken Yazarlar

Author	h_index	g_index	m_index	TOPLAM ATIF	YAYIN YILI
AL-OKAILY M	4	5	1,33	173	2023
AL-HATTAMI HM	3	5	1,00	31	2023
AL-OKAILY A	3	4	1,00	158	2023
VARZARU AA	3	4	0,75	24	2022
ABU AFIFA M	2	3	1,00	25	2024
ALMAQTARI FA	2	2	0,67	27	2023
BEHR A	2	2	0,33	36	2020
BRUKHANSKYI R	2	2	0,33	10	2020
BUI DV	2	3	1,00	18	2024
CARENYS J	2	2	0,20	58	2016
GENETE LD	2	2	0,11	6	2008
GROSSI G	2	2	0,40	36	2021
IBRAHIM N	2	2	0,50	40	2022
MANCINI D	2	2	0,22	25	2017
MOYA S	2	2	0,20	58	2016
O'LEARY DE	2	2	0,50	16	2022
SCHIAVI GS	2	2	0,33	36	2020
SPIILNYK I	2	2	0,33	10	2020

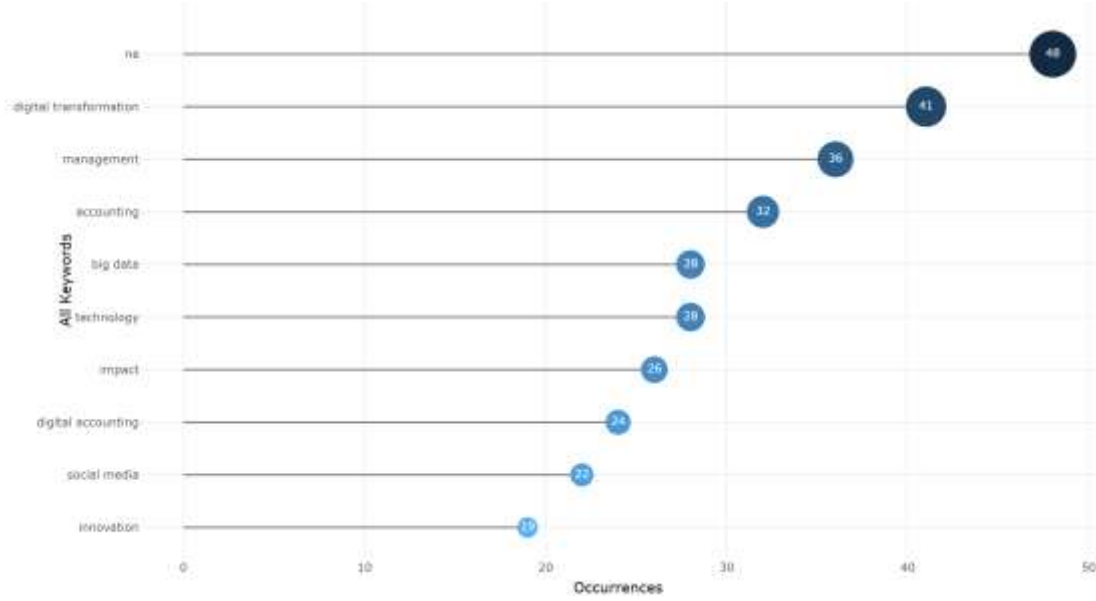
Tablo 2, dijital muhasebe alanında en üretken araştırmacıları h-indeksi, g-indeksi, m-indeksi, toplam atıf sayıları ve yayın yılları bakımından karşılaştırmalı olarak göstermektedir. Tabloya göre alandaki araştırma çıktılarının büyük bölümünün son yıllarda yoğunlaştığı ve özellikle 2020 sonrası yayın yapan araştırmacıların yüksek atıf düzeylerine ulaştığı görülmektedir. Bu durum, dijital dönüşümün muhasebe alanında giderek önem kazanmasıyla birlikte, araştırmacıların konuya yönelik akademik ilgisinin hızla arttığını göstermektedir.

Yazar performans göstergeleri incelendiğinde, **AL-OKAILY M** toplam 173 atıf ile alanda en yüksek etki yaratan araştırmacı olarak öne çıkmaktadır. Benzer şekilde **AL-OKAILY A (158 atıf)** ve **AL-HATTAMI HM (31 atıf)** de yüksek atıf alan çalışmalarla literatürde belirgin bir görünürlük kazanmıştır. Bu üç araştırmacının 2023 yılında yayımladıkları çalışmaların kısa sürede yüksek atıf düzeyine ulaşması, dijital muhasebe konusunun bilimsel tartışmalar içinde güncelliğini ve önemini koruduğunu göstermektedir.

Yayın yıllarının dağılımı da önemli bir bulgudur: Tablo incelendiğinde 2023 ve 2024 yıllarının dijital muhasebe literatürü açısından öncü yıllar olduğu, araştırmacıların büyük çoğunluğunun çalışmalarını bu dönemde yayımladığı görülmektedir. Bu eğilim, COVID-19

sonrası hızlanan dijital dönüşümün muhasebe uygulamalarına ve buna paralel olarak akademik araştırmalara güçlü biçimde yansıdığını doğrulamaktadır.

Genel olarak tablo, dijital muhasebe alanının henüz olgunlaşma sürecinde olduğunu; üretkenliğin belirli araştırmacı kümelerinde yoğunlaştığını; fakat hızla büyüyen atıf eğilimleri sayesinde alanın bilimsel etkisinin giderek genişlediğini göstermektedir. Mevcut bulgular, dijital muhasebe literatüründe gelecek yıllarda daha fazla akademik rekabet, uluslararası iş birliği ve konu çeşitliliği beklendiğine işaret etmektedir.

Şekil 2. En Sık Kullanılan Anahtar Kelimeler

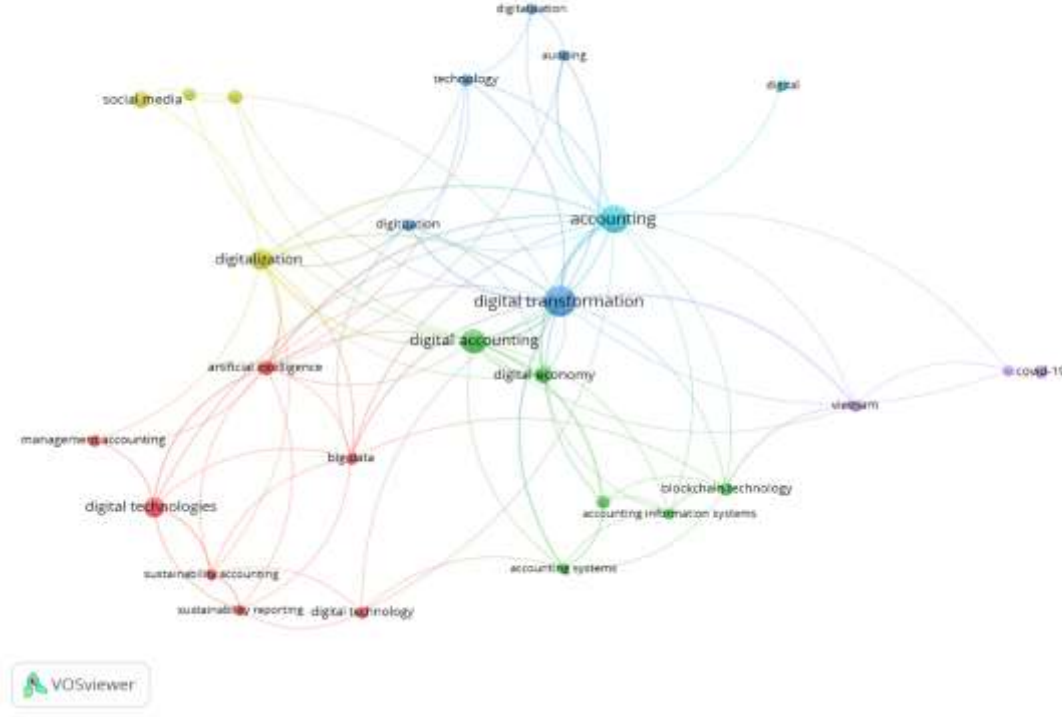
Şekil 2, dijital muhasebe literatüründe en sık kullanılan anahtar kelimelerin frekans dağılımını göstermekte ve alanın kavramsal yoğunlaşma noktalarını açık biçimde ortaya koymaktadır. Grafik incelendiğinde en yüksek tekrar sayısına sahip anahtar kelimenin 41 kullanım ile “digital transformation” (dijital dönüşüm) olduğu görülmektedir. Bu bulgu, dijital muhasebe araştırmalarının teorik temelini dijital dönüşüm kavramı üzerinden şekillendiğini ve konunun teknoloji temelli yapısal değişim çerçevesinde ele alındığını göstermektedir.

Dijital dönüşüm temasını sırasıyla “management” (36) ve “accounting” (32) ifadeleri takip etmektedir. Bu kavramların yüksek frekansları, dijital muhasebenin yalnızca teknik altyapı veya yazılım uygulamaları bağlamında değil, aynı zamanda yönetim süreçleri, organizasyonel yapılanma ve muhasebe fonksiyonlarının yeniden tanımlanması gibi yönetim boyutları ile de ilişkilendirildiğini işaret etmektedir.

Grafikte öne çıkan diğer anahtar kelimeler olan “big data” (28) ve “technology” (28), dijital muhasebenin veri analitiği, bilgi sistemleri ve ileri teknoloji uygulamalarıyla güçlü bir etkileşim içinde olduğunu göstermektedir. Bu kavramların aynı tekrar sayısına sahip olması, büyük veri odaklı analizlerin ve teknolojik altyapıların dijital muhasebe çalışmalarının ayrılmaz bir parçası haline geldiğine işaret etmektedir. Genel olarak grafik, dijital muhasebe araştırmalarının teknolojik dönüşüm – yönetim/muhasebe işlevleri – etkiler/sonuçlar ekseninde yoğunlaştığını

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

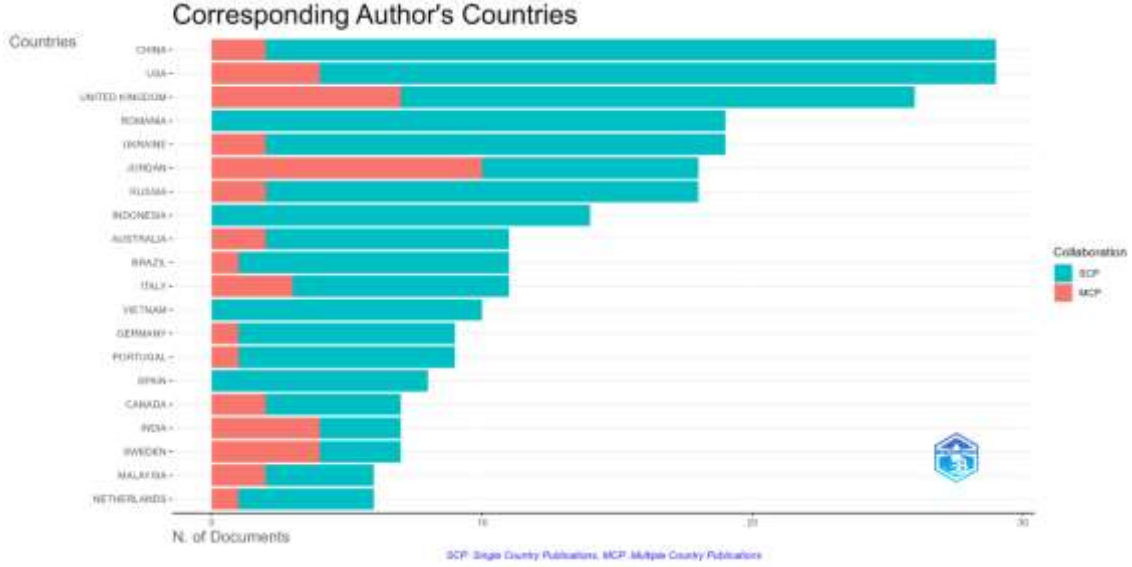
ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, dijital muhasebenin yalnızca muhasebe kayıt süreçlerinin dijitalleştirilmesiyle sınırlı bir kavram olmadığını; işletme yönetimi, veri bilimi, bilgi teknolojileri ve inovasyon alanlarıyla çok boyutlu bir etkileşim içinde gelişen disiplinler arası bir araştırma alanı haline geldiğini göstermektedir.

Şekil 3. Anahtar Kelime Eş Zamanlılık Haritası

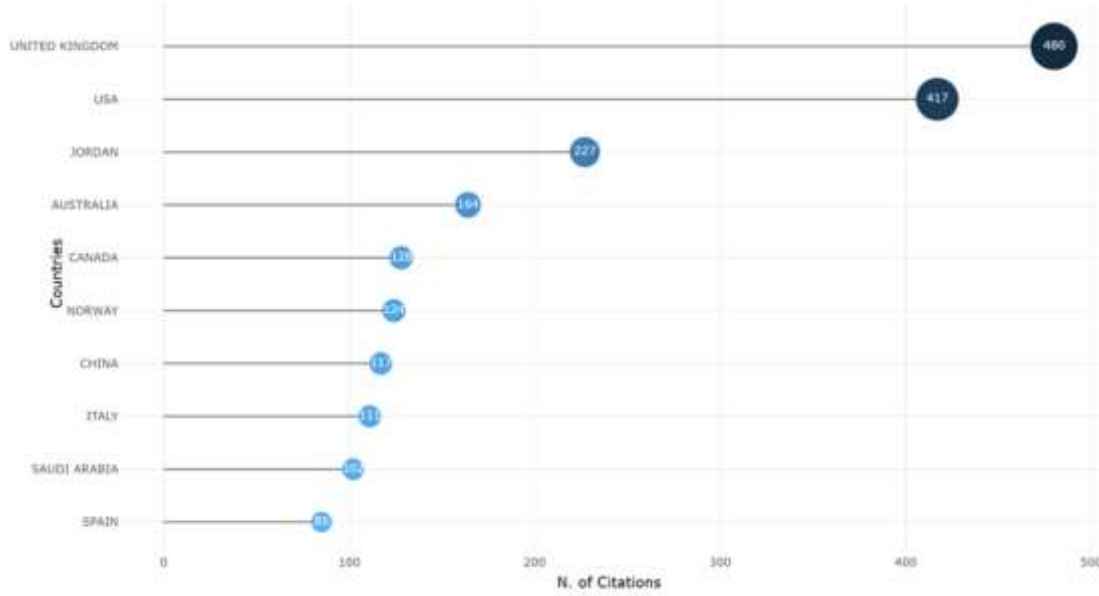
Şekil 3, dijital muhasebe literatüründe kullanılan anahtar kavramlar arasındaki ilişki ağlarını göstermekte ve araştırma alanının kavramsal bütünlüğünü görselleştirmektedir. Harita üzerinde kümelenen anahtar kelimeler belirli tematik odakları temsil etmekte olup, her renkli küme literatürde ortak araştırma yönelimlerini ifade etmektedir.

Harita incelendiğinde **ağın merkezinde “accounting”, “digital transformation” ve “digital accounting” kavramlarının yer aldığı** görülmektedir. Bu durum, dijital muhasebe literatürünün temel teorik omurgasının, muhasebe süreçlerinin dijital dönüşüm bağlamında yeniden şekillenmesine dayandığını göstermektedir. “Digital transformation” kavramının merkezi konumu, alanın yalnızca teknolojik araçlardan değil; iş modellerinin, organizasyon yapılarının ve muhasebe işlevinin bütüncül biçimde dijitalleşmesinden beslendiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 4. Ülkelere Göre Yayın ve İş Birliği Haritası

Şekil 4, dijital muhasebe alanında yayın yapan ilgili yazarların ülkeler bazındaki dağılımını ve iş birliği türlerini göstermektedir. Çubukların yeşil (SCP – Single Country Publications) kısmı tek ülke ile yapılan yayınları; kırmızı (MCP – Multiple Country Publications) kısmı ise uluslararası ortak yazarlı yayınları temsil etmektedir. Verilere göre Çin ve ABD, hem toplam yayın sayısında hem de eş yazarlık hacminde alanın açık şekilde lideridir. Çin yaklaşık 30 yayınlı birinci sırada yer alırken, ABD çok yakın seviyede ikinci sıradadır. Her iki ülkenin yayınlarının büyük kısmı tek ülke iş birliği ile oluşturulmuştur; bu durum bu ülkelerde dijital muhasebe araştırmalarının köklü akademik yapıya dayandığını göstermektedir. Birleşik Krallık, Romanya, Ukrayna ve Ürdün ikinci grup üretken ülkeler olarak öne çıkmaktadır. Birleşik Krallık, yüksek yayın sayısı ile dikkat çekmekle birlikte MCP oranının belirgin şekilde yüksek olması, uluslararası ortak çalışmalar açısından önemli bir konumda olduğunu göstermektedir. Ürdün'de MCP oranının oldukça yüksek olması, tek başına yüksek yayın hacmine sahip olmasa da uluslararası ağlar açısından güçlü bir aktör olduğunu ortaya koymaktadır. Rusya, Endonezya, Avustralya, Brezilya ve İtalya, yayın hacmi orta seviyede olan ülkeler grubundadır. Bu ülkelerde genel olarak SCP'nin baskın olması, araştırmaların daha çok yerel akademik kapasite ile gerçekleştirildiğine işaret etmektedir. Vietnam, Almanya, Portekiz ve İspanya da üretkenlik açısından önemli konumda yer almaktadır. Almanya ve İspanya'nın MCP oranlarının düşük olması, daha lokal yayın faaliyetlerini işaret etmektedir. Kanada, Hindistan, İsveç, Malezya ve Hollanda yayın sayısı açısından alt grupta yer almaktadır. Kanada ve Hindistan'ın MCP oranlarının yüksek görülmesi, yayın hacmi yüksek olmasa bile uluslararası iş birliklerinin araştırma üretiminde belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu ülkelerin daha güçlü yayın ağı oluşturma eğilimi bulunduğu söylenebilir.

Şekil 5. Dijital Muhasebe Literatüründe Ülkelere Göre Toplam Atıf Dağılımı

Şekil 5, dijital muhasebe literatüründe ülkelerin toplam atıf performansını göstermektedir. Birleşik Krallık (480 atıf) ve ABD (417 atıf) açık ara en yüksek etkiye sahip iki ülke olup, alanın akademik yöneliminde belirleyici aktörlerdir. Ürdün (227 atıf) yüksek yayın sayısına sahip olmamasına rağmen üçüncü sıraya yerleşerek çalışmalarının yüksek görünürlük ve etkide olduğunu göstermektedir. Avustralya, Kanada ve Norveç orta düzeyde fakat istikrarlı bir etki profiline sahiptir. Çin ve İtalya, yayın hacmi yüksek ülkeler arasında yer alsa da atıf seviyeleri daha sınırlı kalarak yayın sayısı ile etki düzeyinin her zaman paralel olmadığını göstermektedir. Suudi Arabistan ve İspanya ise ikinci etki kümesinde yer almakta olup literatüre katkıları daha bölgesel düzeyde kalmaktadır. Genel olarak şekil, dijital muhasebe literatüründe bilimsel etkinin belirli ülkelere yoğunlaştığını ve çalışmaların nitelik boyutunun (atıf düzeyi) yayın hacminden daha belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, 1980–2025 yılları arasında dijital muhasebe alanında yayımlanan 377 akademik eseri bibliyometrik yöntemle inceleyerek literatürün gelişim yönelimlerini hem niceliksel hem de kavramsal açıdan ortaya koymuştur. Bulgular, dijital muhasebe yazınının son yıllarda belirgin şekilde ivmelendiğini ve muhasebenin giderek bilgi teknolojileri, büyük veri, blockchain, ERP sistemleri ve yapay zekâ tabanlı karar destek mekanizmalarıyla güçlü bir şekilde bütünleştiğini göstermektedir. Ülke temelli analizler, akademik üretkenliğin ve atıf etkisinin büyük ölçüde Birleşik Krallık, ABD, Çin ve İtalya gibi ülkelere yoğunlaştığını; uluslararası iş birliği oranı yüksek olan ülkelerin bilimsel etkisinin de daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Buna karşın Türkiye literatürünün dijital muhasebe alanındaki konumu sınırlı kalmakta, çalışmaların ağırlıklı olarak dijital okuryazarlık ve muhasebe eğitimi gibi pedagojik başlıklara odaklandığı; yapay zekâ, blockchain tabanlı muhasebe uygulamaları, büyük veri analitiği, dijital güvenlik, RPA ve entegre ERP sistemleri gibi ileri teknoloji temalarının ise oldukça yetersiz temsil edildiği görülmektedir. Bu durum, Türkiye'nin dijital muhasebe alanında küresel eğilimlerle uyumlu bir bilimsel büyüme yakalayabilmesi için uygulamalı, çok disiplinli ve

teknoloji yoğun çalışmaların artırılması gerektiğine işaret etmektedir. Ayrıca üniversite–sektör iş birliklerinin güçlendirilmesi, uluslararası ortak yayınların teşvik edilmesi ve muhasebe meslek mensuplarının dijital dönüşüm kapsamında yeni yetkinliklerle desteklenmesi, alanın hem akademik hem de pratik gelişimi açısından kritik önem taşımaktadır. Genel değerlendirmede dijital muhasebe literatürünün küresel ölçekte olgunlaşma sürecine girdiği, Türkiye'nin bu dönüşümde rekabetçi bir konum elde etmesi için bilimsel görünürlüğü ve teknolojik derinliği artıran stratejik araştırma politikalarına ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Troshani, I., Locke, J., & Rowbottom, N. (2019). Transformation of accounting through digital standardization: Tracing the construction of the IFRS taxonomy. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 32(1), 133–162. [https://doi.org/ 10.1108/AAAJ-11-2016-2794](https://doi.org/10.1108/AAAJ-11-2016-2794).
- Berman, S. J. (2012). Digital transformation: Opportunities to create new business models. *Strategy and Leadership*, 40(2), 16–24. <https://doi.org/10.1108/10878571211209314>.
- Shan, Y. G., & Troshani, I. (2021). Digital corporate reporting and value relevance: evidence from the US and Japan. *International Journal of Managerial Finance*, 17(2), 256–281.
- Deshmukh, A. (2006). Digital accounting : the effects of the Internet and ERP on accounting. 409.
- Esmeray A., & Esmeray, M. (2020). Digitalization in Accounting Through Changing Technology and Accounting Engineering as an Adaptation Proposal. *Handbook of Research on Strategic Fit and Design in Business Ecosystems*. DOI: 10.4018/978-1-7998-1125-1. ch015.
- Giorgio, C. (2020). What is digital accounting?. URL: [https://fullyaccountable.com/what-is - digital-accounting/](https://fullyaccountable.com/what-is-digital-accounting/).
- Hoffman, C. (2017). Accounting and auditing in the digital age. URL: <http://xbrlsite.azurewebsites.net/2017/Library/AccountingAndAuditingInTheDigitalAge.pdf>
- Half, R. (2018). What impact will blockchain have on the future of accounting and auditing? URL: <https://www.roberthalf.co.uk/advice/industry-insights/what-impact-willblockchain-have-future-accounting-and-audit>
- ICAEW (2018). Artificial intelligence and the future of accountancy. URL: <https://www.icaew.com/-/media/corporate/files/technical/information-technology/technology/artificial-intelligence-report.ashx>
- Bruhanskyi, R. & Spilnyk, I. (2019). Cryptographic Objects in the Accounting System. *Proceedings of 9th International Conference IEEE Advanced Computer Information Technologies, ACIT'2019*, 384-387. DOI: 10.1109/ACITT.2019.8780073
- Spilnyk, I., & Palukh, M. (2019). Developing accounting system: the challenges of digitalization". *Digital Economics: Proceedings of the II National Scientific and Methodological Conference (Kyiv, October 17-18, 2019)*. Kyiv, KNEU, 146-149.
- Smith, S. S. (2018). Digitization and Financial Reporting – How Technology Innovation May Drive the Shift toward Continuous Accounting (2018). *Accounting and Finance Research*, 7(3). DOI: <https://doi.org/10.5430/afr.v7n3p240>

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ICAFR'25 - ERZİNCAN

Forbes. (2018). The Digital Transformation of Accounting and Finance - Artificial Intelligence, Robots and Chatbots. [URL:https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/06/01/the-digital-transformation-of-accounting-and-finance-artificialintelligence-robots-and-chatbots/#463edabe4ad8](https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/06/01/the-digital-transformation-of-accounting-and-finance-artificialintelligence-robots-and-chatbots/#463edabe4ad8)

**ULUSLARARASI TİCARETTE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE LOJİSTİK
ALANINDAKİ BİLİMSEL EĞİLİMLER: WEB OF SCIENCE VERİLERİNE
DAYALI BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ**

Prof. Dr. Suat Kara

Balıkesir Üniversitesi

0000-0001-7818-2551, suatkara@balikesir.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Tansu Özbaysal*

Balıkesir Üniversitesi

0000-0002-8909-5549, tansu.ozbaysal@balikesir.edu.tr

Arş. Gör. Mert Demir

Balıkesir Üniversitesi

0009-0001-9403-2542, mert.demir@balikesir.edu.tr

Özet

Uluslararası ticaret faaliyetlerinin küresel ölçekte artış göstermesi, ekonomik büyümeye ve refah düzeyine önemli katkılar sağlamakla birlikte, çevresel sürdürülebilirlik açısından çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. Lojistik süreçlerden kaynaklanan çevresel etkiler, özellikle sera gazı salımları ve enerji tüketimi üzerinden küresel sürdürülebilirlik hedeflerini doğrudan etkilemektedir. Bu durum, ticaretin yalnızca ekonomik boyutuyla değil, çevresel ve kurumsal sürdürülebilirlik ilkeleriyle birlikte ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması gibi politika araçları, sürdürülebilir lojistik ve uluslararası ticaretin yeniden yapılandırılmasında belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bu çalışmanın amacı, uluslararası ticaret, sürdürülebilirlik ve lojistik temalarına ilişkin uluslararası çalışmaları bibliyometrik yöntemle analiz etmektir. Araştırmada kullanılacak veriler, sosyal bilimler alanında yaygın biçimde başvurulanan Web of Science (WoS) veri tabanından 01.11.2025 tarihinde elde edilmiştir. WoS üzerinde belirlenen dahil etme ve hariç tutma ölçütleri çerçevesinde oluşturulan nihai veri seti, 105 adet çalışmayı kapsamaktadır. Analiz sürecinde, yazar, atıf, ülke, kurum, dergi ve anahtar kelime ağları incelenmiş; öne çıkan dergiler, en çok atıf alan yayınlar, araştırma eğilimleri ve tematik kümeler belirlenmiştir. Ayrıca, literatürdeki akademik iş birlikleri ile ülkeler arası etkileşim ağları değerlendirilmiştir. Çalışmada elde edilen verilerin görselleştirilmesi için VOSviewer 1.6.20 yazılımı kullanılmış ve elde edilen kümeler ile bağlantı yapıları yorumlanmıştır. Çalışma kapsamında, ilgili literatürün gelişim seyri, tematik yoğunlukları ve iş birliği ağları hem nicel hem de nitel yönleriyle analiz edilmiştir. Bu doğrultuda çalışma, uluslararası ticaret, sürdürülebilirlik ve lojistik alanlarındaki bilimsel üretimin gelişim dinamiklerini sistematik biçimde ortaya koymakta; gelecekteki akademik araştırmalar için yönlendirici bir temel oluştururken, politika yapıcılara da kapsamlı ve analitik bir değerlendirme çerçevesi sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ticaret, Sürdürülebilirlik, Lojistik, Bibliyometrik Analiz

**SUSTAINABILITY AND SCIENTIFIC TRENDS IN THE FIELD OF LOGISTICS IN
INTERNATIONAL TRADE: A BIBLIOGRAPHIC ANALYSIS BASED ON WEB OF
SCIENCE DATA**

Abstract

While the increase in international trade activities on a global scale provides significant contributions to economic growth and welfare, it also brings with it various risks in terms of environmental sustainability. Environmental impacts arising from logistics processes directly affect global sustainability goals, especially through greenhouse gas emissions and energy consumption. This makes it necessary to address trade not only from its economic perspective but also in conjunction with environmental and corporate sustainability principles. In this context, policy instruments such as the European Green Deal and the Border Carbon Adjustment Mechanism play a decisive role in the restructuring of sustainable logistics and international trade. The aim of this study is to analyze international studies on the themes of international trade, sustainability, and logistics using the bibliometric method. The data to be used in the research was obtained from the Web of Science (WoS) database, which is widely used in the field of social sciences, on 01.11.2025.

The final dataset, created within the framework of the inclusion and exclusion criteria determined on WoS, includes 105 studies. In the analysis process, author, citation, country, institution, journal and keyword networks were examined; Prominent journals, most cited publications, research trends, and thematic clusters were identified. Furthermore, academic collaborations in the literature and cross-country interaction networks were evaluated. VOSviewer 1.6.20 software was used to visualize the data obtained in the study, and the resulting clusters and connection structures were interpreted. Within the scope of the study, the developmental course of the relevant literature, thematic densities, and collaboration networks were analyzed from both quantitative and qualitative perspectives. In this context, the study systematically reveals the development dynamics of scientific production in the fields of international trade, sustainability, and logistics. It provides a guiding basis for future academic research and offers policymakers a comprehensive and analytical evaluation framework.

Keywords: International Trade, Sustainability, Logistics, Bibliometric Analysis

1. GİRİŞ

Küreselleşme sürecinin hız kazanmasıyla birlikte, uluslararası ticaret dünya ekonomisinin en belirleyici unsurlarından birisi hâline gelmiştir. Mal, hizmet, sermaye ve bilgi akışının dijitalleşme ile birlikte çok hızlı bir şekilde sınır ötesine geçmesi; ekonomik büyüme, refah artışı ve teknolojik ilerlemeyi teşvik etse de bu süreç aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik açısından ciddi tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Özellikle üretim, taşımacılık ve dağıtım süreçlerinin yoğunlaştığı küresel ticaret sisteminde lojistik faaliyetler, enerji tüketimi ve sera gazı salımları bakımından çevresel etkilerin temel nedenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle uluslararası ticaretin ekonomik boyutunun yanında, çevresel ve toplumsal sürdürülebilirlik ilkeleriyle dengelenmesi günümüzde stratejik bir gereklilik hâlini almıştır.

Son yıllarda sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda geliştirilen uluslararası politika mekanizmaları, ticaretin çevresel etkilerini azaltmayı amaçlayan önemli düzenlemeler ortaya koymaktadır. Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması gibi girişimler, karbon yoğun sektörlerde faaliyet gösteren işletmeleri, çevre dostu üretim ve tedarik zinciri yönetimi uygulamalarına yönlendirmektedir. Bu kapsamda, sürdürülebilir lojistik uygulamaları yalnızca işletmelerin çevresel sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlamakla kalmamakta; aynı zamanda ticari rekabet avantajı yaratma, maliyetleri düşürme ve marka değerini güçlendirme gibi stratejik faydalar da sunmaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilir lojistik, günümüzde uluslararası ticaretin rekabetçi yapısında belirleyici bir konuma ulaşmıştır.

Literatürde sürdürülebilirlik, uluslararası ticaret ve lojistik ilişkisine yönelik çalışmalar son yıllarda belirgin bir artış göstermektedir. Bu eğilim hem çevresel kaygıların artması hem de uluslararası düzenlemelerin akademik ilgi alanlarını yeniden şekillendirmesiyle açıklanabilir. Ancak literatürde bu alanların kesişim noktasında yer alan çalışmaların genel yönelimi, temel araştırma temaları ve uluslararası iş birliği ağlarının sistematik biçimde analiz edildiği kapsamlı incelemeler sınırlıdır. Bu durum, alanın mevcut araştırma eğilimlerinin ve bilimsel gelişim sürecinin daha kapsamlı biçimde incelenmesine olanak sağlayacak çalışmaların önemini vurgulamaktadır.

Küresel ölçekte yaşanan ekonomik, çevresel ve teknolojik dönüşümler, uluslararası ticaret sistemlerinin sürdürülebilirlik ekseninde yeniden şekillenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu dönüşüm sürecinde lojistik, yalnızca malların taşınmasını sağlayan bir operasyonel alan olmaktan çıkarak; çevresel sorumluluk, enerji verimliliği ve dijitalleşme unsurlarıyla bütünleşen stratejik bir yönetim fonksiyonuna dönüşmektedir. Literatürde bu çok boyutlu değişimin yansımalarını ortaya koymak hem teorik hem de pratik açıdan büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda gerçekleştirilen mevcut çalışma, uluslararası ticaret, sürdürülebilirlik ve lojistik ilişkisinin akademik çalışmalarda nasıl ele alındığını sistematik biçimde değerlendirmeyi ve bu alandaki araştırma eğilimlerine ilişkin bütüncül bir bakış açısı geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, 2009–2025 yılları arasında uluslararası ticaret, sürdürülebilirlik ve lojistik konularında yayımlanan akademik araştırmaları inceleyerek, literatürdeki üretkenlik eğilimlerini, yazarlar arası iş birliği yapıları, tematik odak alanları ve etkili yayın organlarını ortaya koymaktır. Çalışma, yalnızca belirli bir dönem aralığındaki yayın sayısını ya da atıf düzeyini değerlendirmekle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda alanın bilimsel evrimini, öne çıkan temalarını ve gelecek araştırmalara yön verebilecek bilgi kümelerini analiz etmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda, uluslararası ticaret, sürdürülebilirlik ve lojistik alanlarındaki bilgi birikiminin yapısal özelliklerinin analiz edilmesi ve elde edilen bulguların gelecekte gerçekleştirilecek akademik araştırmalar için kavramsal bir temel oluşturması, çalışmanın bir diğer amacı olarak gösterilebilir.

2. ULUSLARARASI TİCARET, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE LOJİSTİK İLİŞKİSİ

Uluslararası ticaret, ülkelerin rekabet gücünü belirleyen temel unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle birçok ülke, ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla artan dış ticaret hacmini kolaylaştıracak politikalara yönelmektedir. Bunun temel nedeni, günümüz küresel ekonomik sisteminde uluslararası rekabet gücünün büyük ölçüde lojistik faaliyetlerin etkin biçimde yönetilmesine bağlı olmasıdır. Küreselleşme olgusu derinleştikçe, ülkelerin rekabet avantajı yaratma süreçlerinde lojistik faaliyetlerin önemi daha da artmakta; verimli bir lojistik sistemi, küresel tedarik zincirlerinde ticaret akışlarının hızlanmasını ve lojistik maliyetlerinin azalmasını sağlamaktadır (Song ve Lee, 2022, s.1). Bu doğrultuda küreselleşme, ülkelerin ulusal üretim kapasitelerinin gelişmesine ve lojistik hizmetlerin stratejik önem kazanmasına katkı sağlamaktadır.

Lojistik yönetimi, tedarik zinciri yönetiminin bir alt bileşeni olarak, müşterilerin ihtiyaçlarını en etkin biçimde karşılamayı hedefleyen bir süreçtir. Bu süreç, ürünlerin, hizmetlerin ve bunlara ilişkin bilgilerin çıktıkları noktadan nihai tüketim noktasına kadar olan tedarik zinciri boyunca ileri ve tersine akışının yanı sıra depolanmasının planlanması, uygulanması ve denetlenmesini kapsar (CSCMP, 2025). Ancak lojistiğin önemini açıklarken, yalnızca operasyonel faaliyetlerin dikkate alınması yeterli değildir. Farklı endüstriler ile yakın ilişkisi, müşteri tercihlerindeki değişimler ve buna bağlı olarak dönüşen üretim yapılarından etkilenmesi nedeniyle lojistik, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Son yıllarda uluslararası ticaret hacminde gözlemlenen anlamlı büyüme, beraberinde getirdiği ekonomik refahın yanı sıra, çevresel ve sosyal boyutlardaki etkileri nedeniyle artan bir ilgi odağı haline gelmiştir. Bu bağlamda mal ve hizmetlerin ülkeler arası akışını mümkün kılarak ekonomik kalkınmanın temelini oluşturan lojistik faaliyetler, küresel ticaretin kritik altyapısını teşkil etmektedir. Bununla birlikte, bu operasyonların karakteristiği olan yüksek enerji tüketimi ve buna bağlı sera gazı emisyonları, çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli bir tehdit oluşturmaktadır (Cheng vd., 2024, s.1). Lojistik operasyonları küresel hava kirliliğinde yaklaşık %22'lik bir paya sahiptir ve yakın gelecekte bu oranın artması beklenmektedir (Khan vd., 2018, s. 588). Ayrıca lojistik faaliyetlerin boyunca ortaya çıkan hava kirliliği, gürültü, arazi kullanımı ve biyolojik çeşitlilik kaybı gibi çevresel etkiler; çalışanların iş koşulları ve toplum sağlığı üzerindeki sonuçlar da sürdürülebilirlik perspektifinden ele alınması gereken kritik boyutlardır. Bu bağlamda, küresel ticaretin ekonomik faydaları ile çevresel maliyetleri arasındaki hassas dengenin yönetimi, mal ve hizmet ticareti ile uğraşan işletmeler ve politika yapıcılar için öncelikli konularından birisi haline gelmiştir.

Sürdürülebilirlik olgusunun geniş kitleler tarafından tanınması ve kabul edilmesi, Birleşmiş Milletler'in 1987 yılında yayımladığı raporla önemli ölçüde artmıştır (UN, 1987). Bu rapora göre sürdürülebilirlik; günümüz toplumlarının ihtiyaçlarını karşılarken, gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılama imkânlarını riske atmayan bir kalkınma anlayışı olarak tanımlanmıştır. Bu çerçevede sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyüme, sosyal adalet ve çevresel koruma

boyutlarını eş zamanlı olarak gözeten, kuşaklar arası adalet ilkesine dayalı bütüncül bir dönüşüm perspektifi sunmaktadır (Beyazyol ve Ataman, 2023, s. 112; Jiménez-Almazán vd., 2020, s. 2).

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, 2015 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve 2030 yılına kadar küresel ölçekte ekonomik refah, toplumsal eşitlik ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamak üzere tasarlanan kapsamlı bir eylem planıdır. Toplam 17 hedeften oluşan bu gündem, ülkelerin kalkınma süreçlerinde yalnızca ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda kaynakların verimli kullanımı, çevre koruma ve toplumsal kapsayıcılık ilkelerini de merkeze alır. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma amaçları, sürdürülebilir üretim-tüketim dengesi, düşük karbonlu büyüme stratejileri ve çevre dostu altyapı yatırımlarının önemini vurgulayan küresel bir çerçeve sunar (UN, 2025).

Birleşmiş Milletler 'in 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündem'inde yer alan hedeflerin bir kısmı doğrudan ekonomik altyapı, sanayi, inovasyon (Amaç 9) ve sürdürülebilir şehirler (Amaç 11) ile ilgilidir ve lojistik sistemlerin iyileştirilmesini içerir. Özellikle Amaç 13 (İklim Eylemi) ve Amaç 12 (Sorumlu Tüketim ve Üretim) bağlamında, uluslararası ticaret ve lojistik uygulamalarının dönüştürülmesi gerektiği vurgulanmaktadır (BM, 2025).

Bu çerçevede uluslararası ticaret, küresel ekonominin işleyişinde yalnızca hacimsel bir büyüme unsuru değil, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma politikalarının etkinliğini ve küresel değer zincirlerinin yeniden yapılanmasını belirleyen yapısal bir bileşen olarak ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler ticaret süreçlerinde belirli iyileşmeler sağlamış olsa da uluslararası ticaretin karmaşık yapısından kaynaklanan işlem gecikmeleri, uzun bekleme süreleri ve yüksek maliyetler gibi sorunlar tam anlamıyla giderilememiştir. Öte yandan, iklim değişikliğiyle mücadele süreci, uluslararası ticaretin yalnızca ekonomik etkinlik boyutunda değil, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda yeniden şekillendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Nitekim küresel ölçekte artan çevresel, sosyal ve ekonomik risklerin önemli bir kısmı, sürdürülebilir uygulamaların benimsenmesiyle azaltılabilir; bu durum da sürdürülebilirlik kavramının günümüz dünyasında giderek daha yaşamsal bir önem kazanmasına neden olmaktadır (Vurdu, 2023, s. 178).

Bu bağlamda lojistik sektörü, uluslararası ticaretin sürdürülebilir dönüşümünde kilit bir role sahiptir. Lojistik faaliyetler; enerji tüketimi, sera gazı emisyonları ve kaynak kullanımı açısından küresel çevresel etkilerin önemli bir bölümünü oluşturduğundan, bu alanda gerçekleştirilecek dönüşüm çabaları sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada kritik öneme sahiptir. Yeşil lojistik kavramı, taşımacılık, depolama, ambalajlama ve tedarik zinciri yönetimi süreçlerinde çevresel etkilerin en aza indirilmesini amaçlayan bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Bu yaklaşım, karbon ayak izinin azaltılması, alternatif enerji kaynaklarının kullanımı ve atık yönetimi gibi uygulamalarla lojistik faaliyetlerin çevresel performansını artırmayı hedeflemektedir.

Avrupa Birliği'nin 2019 yılında yürürlüğe koyduğu Avrupa Yeşil Mutabakatı, küresel ticaret sisteminde çevresel sürdürülebilirlik ilkesinin kurumsallaşmasına öncülük etmiştir. Bu strateji, karbon nötr bir ekonomi oluşturmayı hedeflerken, ticaret ortaklarını da çevre dostu üretim ve lojistik politikalar geliştirmeye yönlendirmektedir. Bu kapsamda uygulamaya hazırlanan Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması, karbon yoğun ürünlerin ithalatında ek maliyet unsurları getirerek çevreye duyarlı üretim ve taşımacılığı teşvik etmektedir (Ceryan ve Ertuğral, 2025, s. 40-41).

Dolayısıyla, uluslararası ticaretin sürdürülebilir bir yapıya kavuşabilmesi, lojistik faaliyetlerin çevresel etkilerini azaltmaya yönelik bütüncül politikaların uygulanmasıyla mümkündür. Bu doğrultuda yeşil lojistik uygulamaları, karbon düzenleme mekanizmaları ve uluslararası çevre politikaları arasındaki uyum, yalnızca ekonomik rekabet gücünü değil, aynı zamanda küresel sürdürülebilirlik hedeflerini destekleyen stratejik bir unsur haline gelmiştir. Sürdürülebilir bir küresel ekonomi, uluslararası ticaretin getirdiği refahı korurken lojistik süreçlerin doğayla uyumlu ve toplumla barışık olmasını gerektirmektedir. Bu dengeyi sağlamak

ise ancak disiplinlerarası bir yaklaşımla, ekonomi, çevre bilimleri, lojistik ve politika alanlarının iş birliğiyle mümkün olacaktır.

3. METODOLOJİ VE VERİ

Bu çalışmanın amacı, uluslararası ticaret bağlamında sürdürülebilirlik ve lojistik alanlarında gerçekleştirilen akademik araştırmaları Web of Science (WoS) veri tabanındaki yayınlar üzerinden bibliyometrik yöntemle analiz etmektir. Bu kapsamda, söz konusu alanlarda yürütülen önceki çalışmaların eğilimleri, odak noktaları ve iş birliği ağları belirlenerek, gelecekte sürdürülebilirlik, lojistik ve uluslararası ticaret ilişkilerini konu alan araştırmalara yön verecek bulguların ortaya konulması hedeflenmektedir.

Bibliyometrik analiz, geniş hacimli bilimsel verileri sistematik biçimde inceleme ve yorumlama olanağı sağlayan güçlü bir yöntemdir. Bu yaklaşım, belirli bir araştırma alanındaki entelektüel gelişimi, tematik eğilimleri ve yapısal ilişkileri ortaya koymaya imkân tanır. Nitel ve nicel verileri bütüncül biçimde değerlendirerek, zaman içinde alanın geçirdiği dönüşümleri ve bilgi birikiminin evrimsel örüntülerini anlamlandırmak açısından önemli bir araç işlevi görmektedir (Doğan ve Sakınç, 2024, s. 225).

Literatürde çeşitli bibliyometrik analiz yaklaşımları bulunmakla birlikte, bu çalışmada son dönem araştırmalarda yaygın biçimde kullanılan VOSviewer yazılımı tercih edilmiştir. Bu yazılım, literatürdeki kavramsal gelişmeleri, araştırma eğilimlerini ve yazarlar arası iş birliklerini görselleştirme imkânı sunarak araştırmacılara kapsamlı bir analiz olanağı sağlamaktadır. Nitekim VOSviewer, akademik alanlardaki bilgi ağlarını ortaya koyma ve tematik kümeleri belirleme açısından önemli bir analiz aracıdır (Dirik vd., 2023, s.172).

Bu çalışmada kullanılan veri seti, sosyal bilimler alanında en yaygın biçimde başvuru alanı veri kaynaklarından biri olan Web of Science (WoS) veri tabanından elde edilmiştir. Veri toplama sürecinde, bibliyometrik analize konu olacak temel kavramlar öncelikle belirlenmiş ve arama stratejisi buna göre yapılandırılmıştır. Çalışmanın kapsamını oluşturmak üzere “International Trade” (Uluslararası Ticaret), “Sustainability” (Sürdürülebilirlik) ve “Logistics” (Lojistik) anahtar sözcükleri kullanılmıştır.

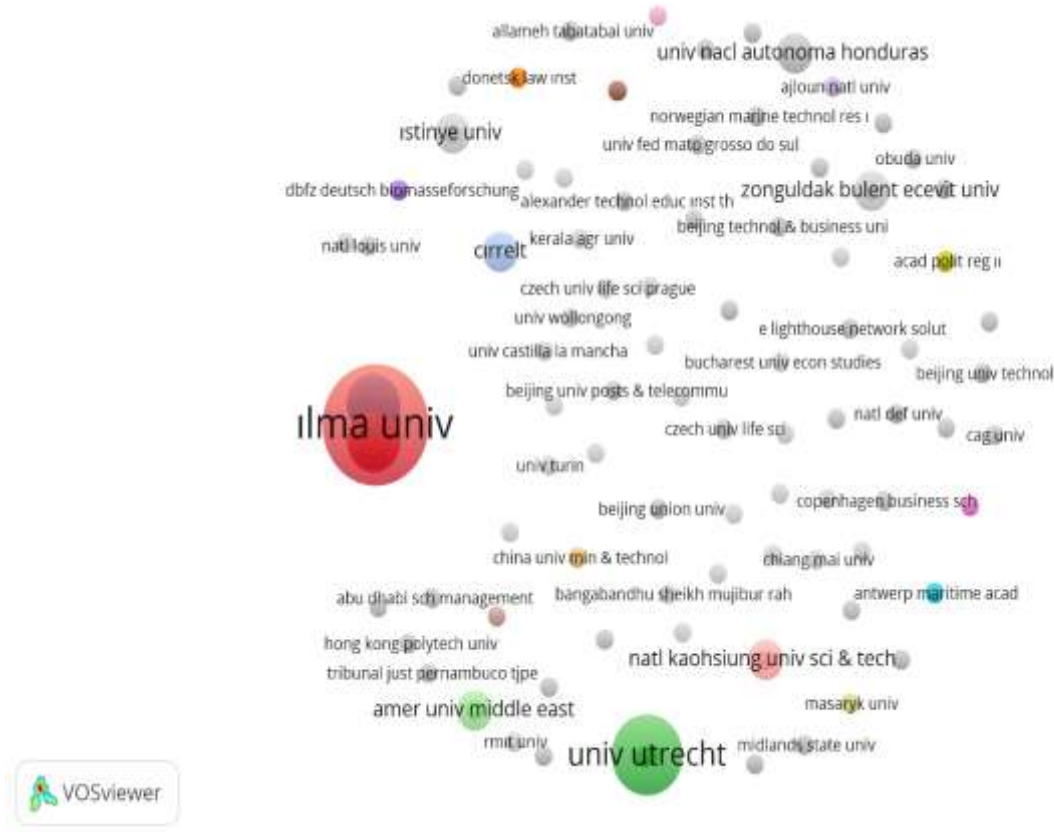
WoS veri tabanında bu üç anahtar sözcük bir arada kullanılarak “konu” alanında gerçekleştirilen tarama sonucunda nihai veri seti olarak 105 adet araştırma elde edilmiştir. Araştırmaya konu olan veriler 1.11.2025 tarihinde elde edilmiş ve bu tarihe kadar olan tüm araştırmalar veri setine dahil edilmiştir. Elde edilen yayınlar arasında, 2009 yılına ait en erken ve 2026 yılına ait en güncel çalışmalar yer almaktadır. Disipliner dağılım incelendiğinde, yayınların büyük çoğunluğunun environmental sciences (çevre bilimleri) alanında yoğunlaştığı, bunu environmental studies (çevre çalışmaları), green sustainability science and technology (yeşil sürdürülebilirlik bilimi ve teknolojisi) ve management (yönetim) alanlarının izlediği görülmektedir.

Elde edilen bibliyometrik veriler; yazar, atıf, dergi, ülke, kurum ve anahtar kelime düzeyinde analiz edilmiştir. Ayrıca, ortak yazarlık ilişkileri, yazar ve ülke bazlı atıf ağları, kurumsal iş birlikleri ve tematik anahtar kelime kümelerinin görselleştirilmesi amacıyla VOSviewer 1.6.20 yazılımı kullanılmıştır. Bu yazılım, elde edilen veriler arasındaki bağlantıları haritalandırarak, araştırma alanındaki eğilimlerin ve tematik yoğunlukların daha net biçimde ortaya konulmasına olanak sağlamıştır. Yazılım bibliyometrik verilerin görselleştirilmesi ve bilimsel üretkenlik ağlarının ortaya konulması açısından çalışmaya önemli bir analitik katkı sağlamıştır.

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Şekil 2, yazar düzeyindeki ortak yazarlığın Syed Abdul Rehman Khan ve Danish Iqbal Godil çevresinde yoğunlaştığını göstermektedir. Khan, dört yayın ve 350 atıf ile ağı en üretken ve etkili isimdir; Yu Zhang ve M.A. Shamim ile birlikte yürüttüğü çalışmalarda sürdürülebilir tedarik zinciri, yeşil lojistik ve emisyon temaları öne çıkar. Godil, iki yayın ve 105 atıf ile ikinci merkezdir; M.R. Khan, M. Tanveer ve S. Hassan ile kurduğu iş birlikleri emisyonlar ve sürdürülebilir performans başlıklarında kümelenir. Bu iki odağın birbirine bağlanması, ağıdaki bilgi akışının ana hattını oluşturur. Avrupa kaynaklı alt kümede Stefano Musso, Guido Perboli ve Roberto Tadei operasyon/ulaştırma ve enerji lojistiğine odaklanır; ana gövdeyle bağlantıları sınırlıdır. Üçer yayında 131'er atıf ile Martin Junginger ve André Faaij yüksek etkiye sahiptir; ancak ortak-yazarlık bağları görece olarak zayıftır. Türkiye adresli Abdullah S. Karaman, Merve Kılıç ve Ali Uyar ikişer yayında 172'ser atıf ile görünür durumdadır; düzenli uluslararası ortak projelerle ana merkezlerle bağların güçlendirilmesi ağı bütünleşmesini artıracaktır. Genel desen, yayın etkinliğinin az sayıda merkez çevresinde toplandığını ve kümeler arası iş birliğinin artırılmasının hem görünürlüğü hem de atıf etkisini güçlendireceğini göstermektedir.

4.3. Ortak Yazarlık Ağı (Kurum Düzeyi, Co-authorship—Organizations)

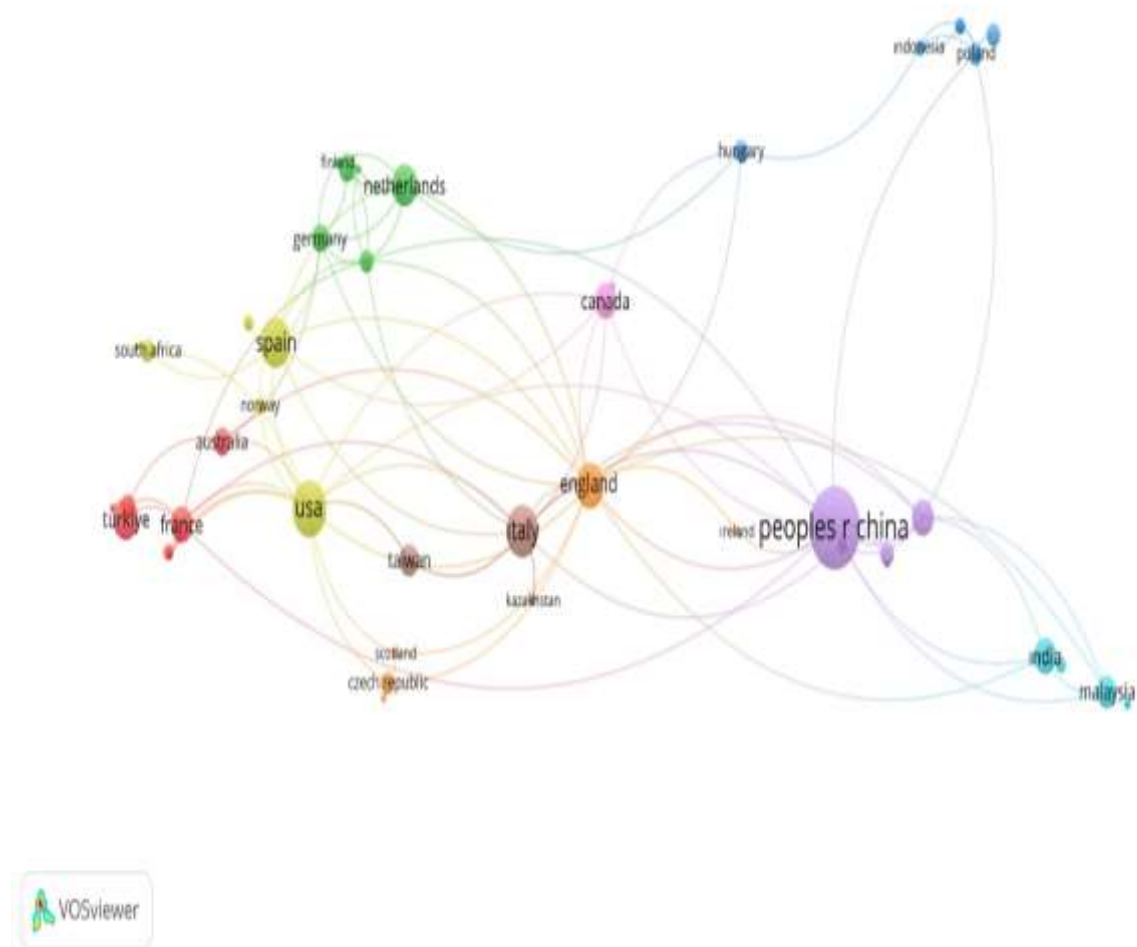

Şekil 3. Ortak Yazarlık Ağı (Kurum Düzeyi, Co-authorship—Organizations)

Şekil 3'te oluşturulan Kurum düzeyi haritası, iş birliğinin birkaç merkez etrafında yoğunlaştığını göstermektedir. Ilma University altı yayın ve 156 atıf ile ağı en görünür düğümüdür. Utrecht University dört yayın ve 131 atıf ile Avrupa eksenindeki temel merkezdir.

Asya odağında Changan University (3 yayın, 190 atıf), Xuzhou University of Technology (3, 147) ve Dalian University of Technology (2, 163) birlikte öne çıkar; bu hat ulaşım teknolojileri ve çevresel lojistik çalışmalarının yoğunlaştığı kesimi temsil etmektedir. Beijing Key Lab of Urban Spatial Informatics'in katkıları, kümenin kentsel lojistik ve mekânsal bilgi boyutunu güçlendirdiğini göstermektedir. Orta Doğu–Güney Asya hattında American University of the Middle East (2, 172) ve Bahria University (2, 105) yüksek atıf üretmekle birlikte küresel ağla bağlantılarının sınırlı kaldığı; bu durumun düzenli uluslararası ortak projeler için açık bir fırsata işaret ettiği görülmektedir. Avrupa–Kuzey Amerika arasında CIRRELT ve Politecnico di Torino'nun yöntem ve denizcilik lojistiği odaklı çalışmaları köprü rolü üstlendiğini göstermektedir. Türkiye'den Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi ve İstinye Üniversitesi haritada görünür olup, AB ve Asya merkezlerle kurulacak ortaklıkların ağ içindeki konumlarını güçlendireceği öngörülmektedir. Harita genelinde iş birliğinin Asya–Avrupa ekseninde çift odaklı ve çok merkezli bir yapı sergilediği; kümeler arası bağların artırılmasının etki ve görünürlüğü dengeleyeceği ortaya konulmaktadır.

4.4. Ortak Yazarlık Ağı (Ülke Düzeyi, Co-authorship—Countries)

Şekil 4. Ortak Yazarlık Ağı (Ülke Düzeyi, Co-authorship—Countries)

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

Şekil 4'te yer alan ülke düzeyindeki ortak yazarlık haritası, iki eksenli bir yapıyı ortaya koymaktadır: Çin merkezli Asya çekirdeği ile Batı Avrupa–Kuzey Amerika hattı. Çin 19 yayın ve 852 atıfla ağı en büyük merkezidir; Avrupa çekirdeği (Hollanda, İngiltere, İtalya, İspanya, Almanya) ve Kuzey Amerika (ABD, Kanada) ile yoğun bağlantılar kurmaktadır. ABD 11 yayın ve 481 atıf; İngiltere 8 yayında 656 atıf ile yüksek etkili iş birlikleri yürütmektedir. Hollanda 7 yayın ve 472 atıfla Avrupa tarafında başlıca bağlayıcı konumdadır; İtalya (10, 229) ve İspanya (9, 144) bu düğümle birlikte hareket etmektedir. Kanada (6, 327) ve Fransa (6, 318) ağı iki farklı ucunu Avrupa ve Kuzey Amerika arasında birleştiren ek bağlantılar sunmaktadır. Asya'da Pakistan (6, 156), Hindistan (6, 63) ve Malezya (5, 95) görünür aktörlerdir; bu ülkelerin Avrupa çekirdeği ve Çin ile düzenli ortak projeler kurması atıf etkisini artırma potansiyeli taşımaktadır. Türkiye 7 yayın ve 13 atıfla ağda yer almakta olup, Hollanda–İngiltere–Çin hattıyla kurulacak çok yazarlı çalışmaların görünürlük ve etkiyi belirgin biçimde yükselteceği anlaşılmaktadır. Harita genelinde akış, Çin ile Avrupa çekirdeği arasında yoğunlaşmaktadır; bu iki merkez arasında gelişecek kalıcı iş birlikleri ve üçlü projeler (örneğin Çin–Hollanda–ABD) ağı bütünleşmesini güçlendirecek ve literatürdeki atıf etkisini yukarı taşıyacaktır.

4.5. Anahtar Sözcük Eş-Görünümü (Co-occurrence—Keywords)

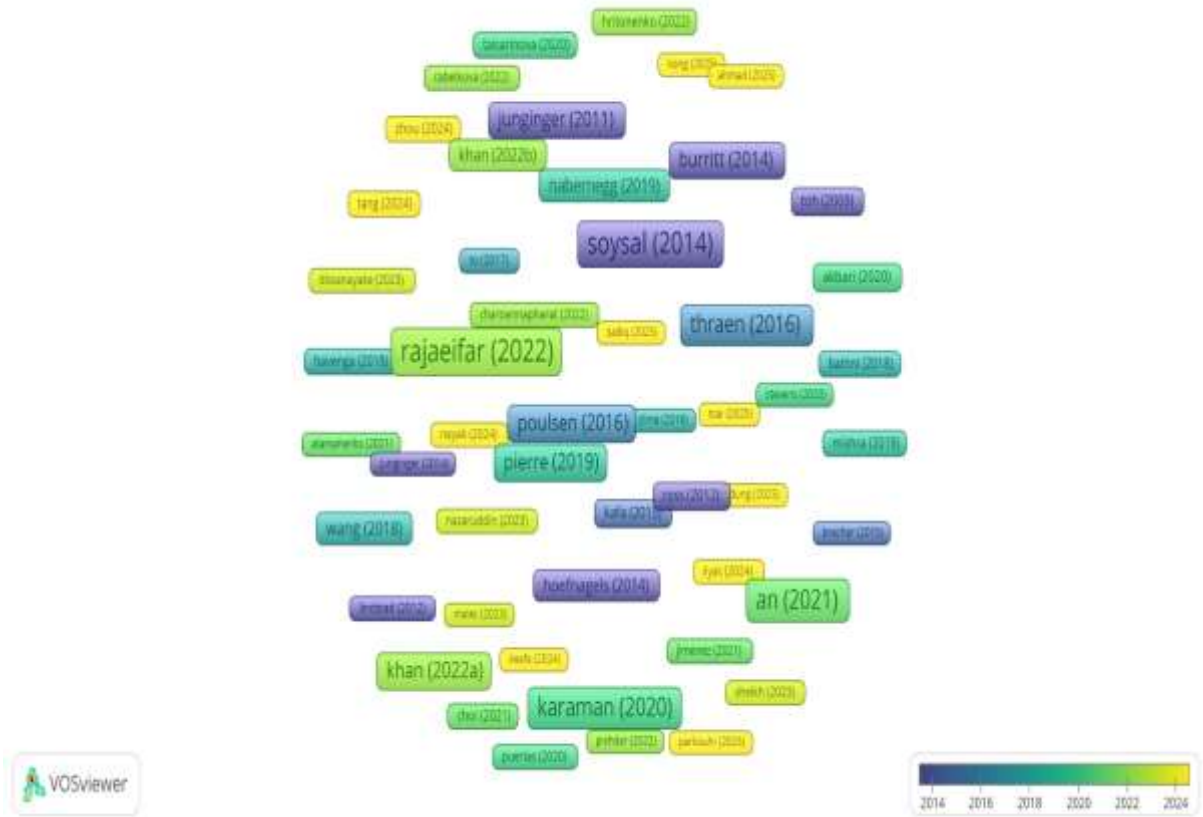
Şekil 5. Anahtar Sözcük Eş-Görünümü (Co-occurrence—Keywords)

Şekil 5'te anahtar sözcük eş-görünüm sonuçları, 2009–2025 yılları arasında incelenen 105 çalışmada toplam 740 özgün terimin kullanıldığını göstermektedir. Yoğunluğun merkezinde sustainability (35), impact (22), logistics (21), management (15), trade ve supply chain management (12) ile supply chain (10) yer almaktadır. Bu çekirdek, environmental sustainability, emissions, green logistics ve international trade (her biri 9 kez) gibi terimlerle sıkı bağlar kurmaktadır. Genel odak ise sürdürülebilir tedarik zinciri, yeşil lojistik ve emisyon etkileri ekseninde toplanmaktadır. Haritanın orta kuşağı, çekirdeği uygulama ve yönetim boyutuna

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

bağlayan “nasıl” sorusuna odaklı kavramlardan oluşmaktadır. Model–governance–performance üçlüsünün merkeze yakınlığı, çalışmaların büyük bölümünde kuramsal/model temelli çerçeveler ve kurumsal düzenlemeler üzerinden sonuç üretildiğini göstermektedir. Risk management ve technology, emisyon ve lojistik çıktıların yönetimine işaret ederken; bibliometrics alanın kendi kendini değerlendiren bir alt damarına, covid-19 ise şok dönemlerinde dayanıklılık ve esneklik temalarının çalışıldığına işaret eder. Dış halkada kalan circular economy, global value chains, urban areas, agri-food sector/agribusiness, carbon tax models, logistic regression, biomass ve China–Pakistan Economic Corridor düşük tekrar ve seyrek bağları nedeniyle nispeten az incelenmiş alanlardır. Bu başlıkların çekirdekle sistematik biçimde eşleştirilmesi-örneğin döngüsel ekonomi ile emisyon azaltımı; küresel değer zincirlerinde yönetim; kentsel/yeşil lojistik entegrasyonu; tarım-gıda tedarik zincirlerinde karbon ayak izi; karbon vergisi/CBAM ve uluslararası ticaret ilişkisi literatürdeki somut araştırma boşluklarını hedeflemektedir.

4.6. Yayın Atıf Analizi ve Zaman Katmanı (Document-level citations, overlay)

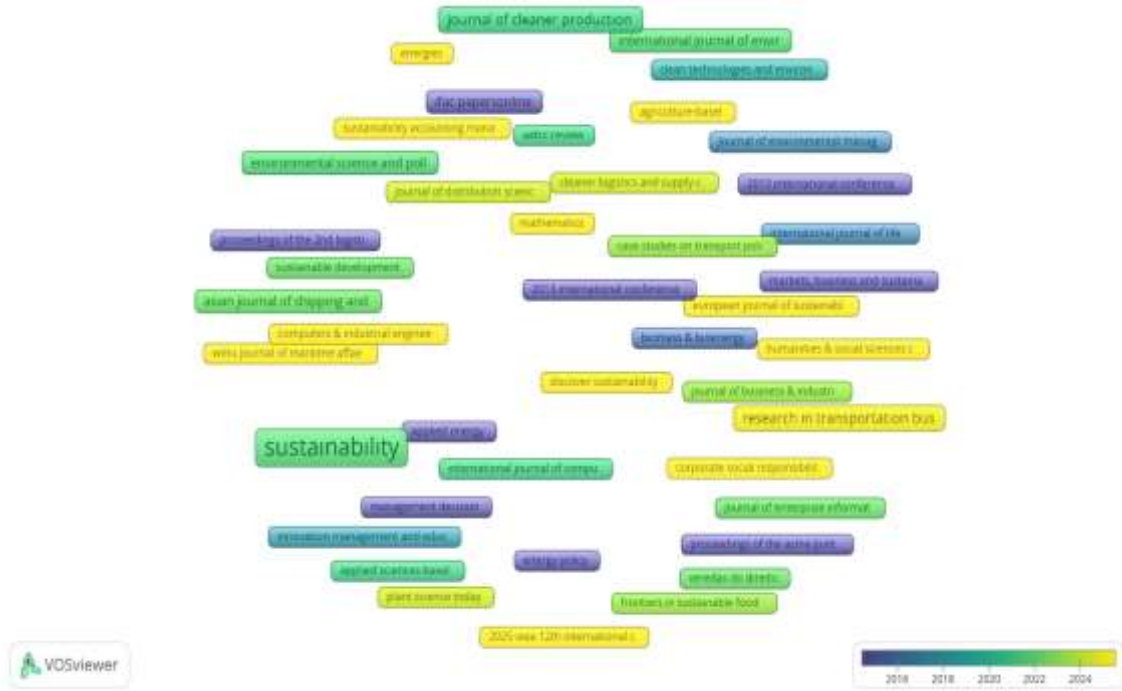
Şekil 6. Yayın Atıf Analizi ve Zaman Katmanı (Document-level citations, overlay)

Şekil 6’da yer alan zaman katmanlı harita, etkili çalışmaların iki dönemde yoğunlaştığını göstermektedir. İlk dalga 2011–2016 aralığında toplanmakta; Soysal (2014), Hoefnagels (2014), Thraen (2016) ve Junginger (2011) gibi erken dönem metinler ölçüm çerçevelerini kurarak lojistik–emisyon ilişkisinin temel referanslarını oluşturmaktadır. İkinci dalga 2020 sonrasında belirginleşmekte; Karaman (2020), An (2021) ve özellikle Rajaeifar (2022) sürdürülebilir/yeşil tedarik zinciri ile emisyon yönetimi başlıklarını uygulamalı biçimde genişletmektedir. 2016–2019 arasında yer alan Poulsen (2016), Liu (2018) ve Pierre (2019) çalışmalarının, iki dalga arasında

12. MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ICAFR'25 - ERZİNCAN

tematik bir köprü işlevi gördüğü anlaşılmaktadır. Analiz kapsamında elde edilen tablolar bu deseni sayısal olarak doğrulamaktadır. Rajaeifar (2022) 211 atıfla ilk sırada yer almakta; Soysal (2014) 189, Acquaye (2017) 175, An (2021) 160 ve Karaman (2020) 135 atıfla izlemektedir. Fahimnia (2015) 133 ve Thraen (2016) 121 atıfla ilk dalgaın kalıcı etkisini sürdürmektedir. Erken dönem bazı yüksek atıflı çalışmalar ağ üzerinde sınırlı bağlantı göstermesine karşın temel başvuru özelliğini korumaktadır; son dönem çalışmaları ise güncellik ve uygulama genişliği nedeniyle hızla görünürlük kazanmaktadır.

4.7. Yayın Hacmi ve Atıf Etkisi (Sources—Journals)

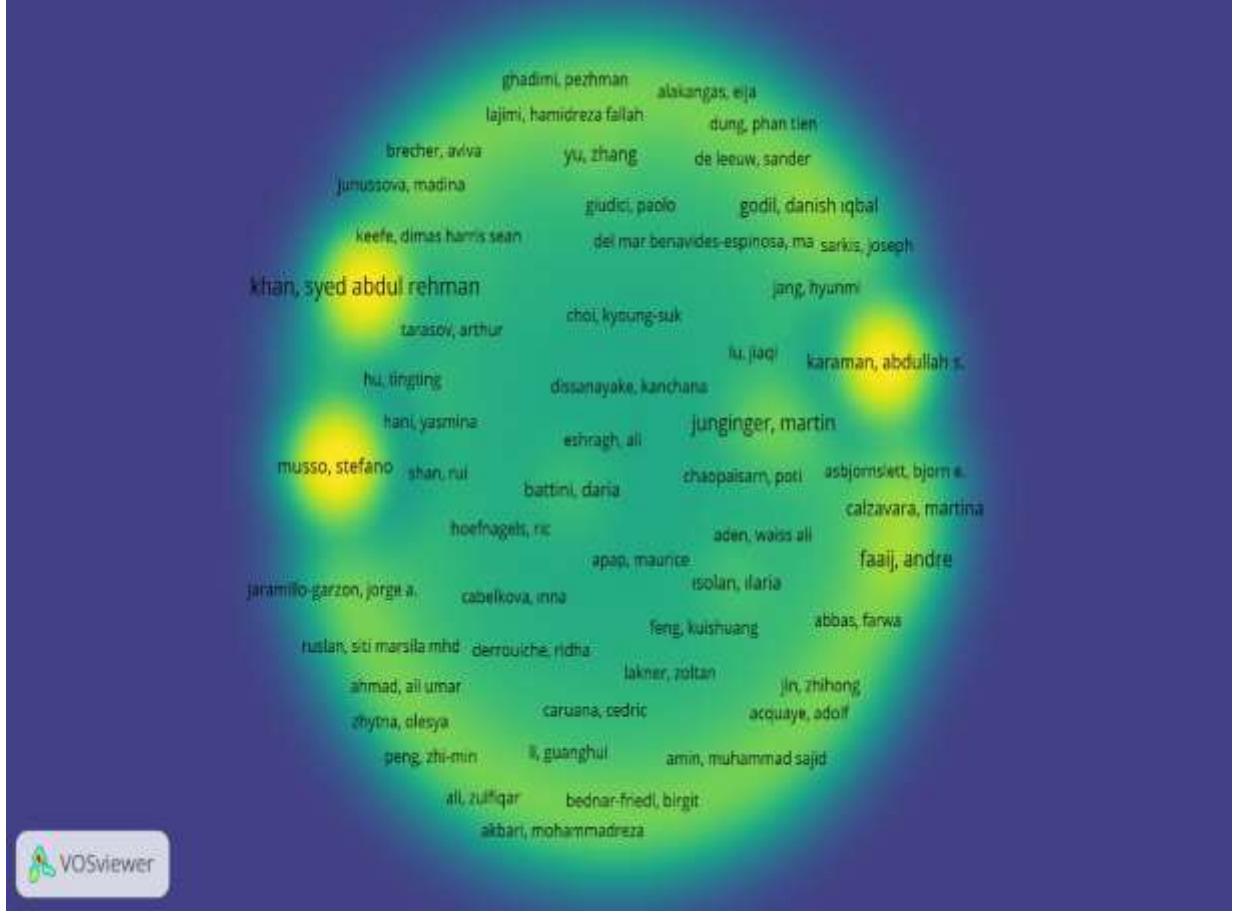

Şekil 7. Yayın Hacmi ve Atıf Etkisi (Sources—Journals)

Şekil 7 dergi düzeyindeki inceleme, yayın hacminin birkaç başlıkta yoğunlaştığını; atıf etkisinin ise kısmen farklı dergilerde toplandığını göstermektedir. Sustainability dergisi 17 makale ve 253 atıfla alanın en yüksek yayın hacmine sahiptir. Buna karşılık, toplam atıfta öne çıkanlar daha sınırlı sayıda makale yayımlamıştır: International Journal of Production Economics dergisi 4 makale ile 441 atıf, Journal of Cleaner Production dergisi 3 makale ile 255 atıf toplamaktadır. Çevresel boyutu temsil eden Environmental Science and Pollution Research (2 makale, 212 atıf), Resources, Conservation & Recycling (1, 211) ve Journal of Environmental Management (1, 175) temel referans dergileri olarak öne çıkmaktadır. Uygulama ve sektör eksenli Transportation Research Part D: Transport and Environment (3, 65) ile Research in Transportation Business & Management'ta (3, 13) görünür; enerji-emisyon bağlantısı Biomass & Bioenergy (1, 121), Energy Policy (1, 86) ve Applied Energy'de (1, 45) güçlenmektedir. Sürdürülebilirlik-ekonomi kesiti Ecological Economics'te (2, 61), yönetim/muhasebe temaları British Accounting Review (1, 77) ve Journal of Applied Accounting Research'te (1, 37) izlenmektedir. Denizcilik-tedarik zinciri odağı Asian Journal of Shipping and Logistics'te (2, 28) yer bulmaktadır. Overlay haritası, 2016–2018 bandında Journal of Cleaner Production ve çevresel bilim dergilerinin “kurucu” etkisini, 2020 sonrasında ise Sustainability başta olmak üzere çok disiplinli dergilerde belirgin bir hacim artışını göstermektedir. Sonuç olarak alanın merkezi Sustainability dergisi iken, “etki”nin büyük bölümü IJPE, Journal of Cleaner Production ve çevresel bilim dergilerinde toplanmaktadır. Bu ayrışma, çalışma hedefi doğrultusunda dergi seçiminin netleştirilmesi gerektiğine işaret

etmektedir. Yaygın görünürlük ve hızlı hacim için çok disiplinli dergiler; yüksek atıf etkisi için üretim/çevre odaklı üst dilim dergiler daha rasyonel bir tercihi temsil etmektedir.

4.8. Yazar Atıf Analizi (Citations—Authors)

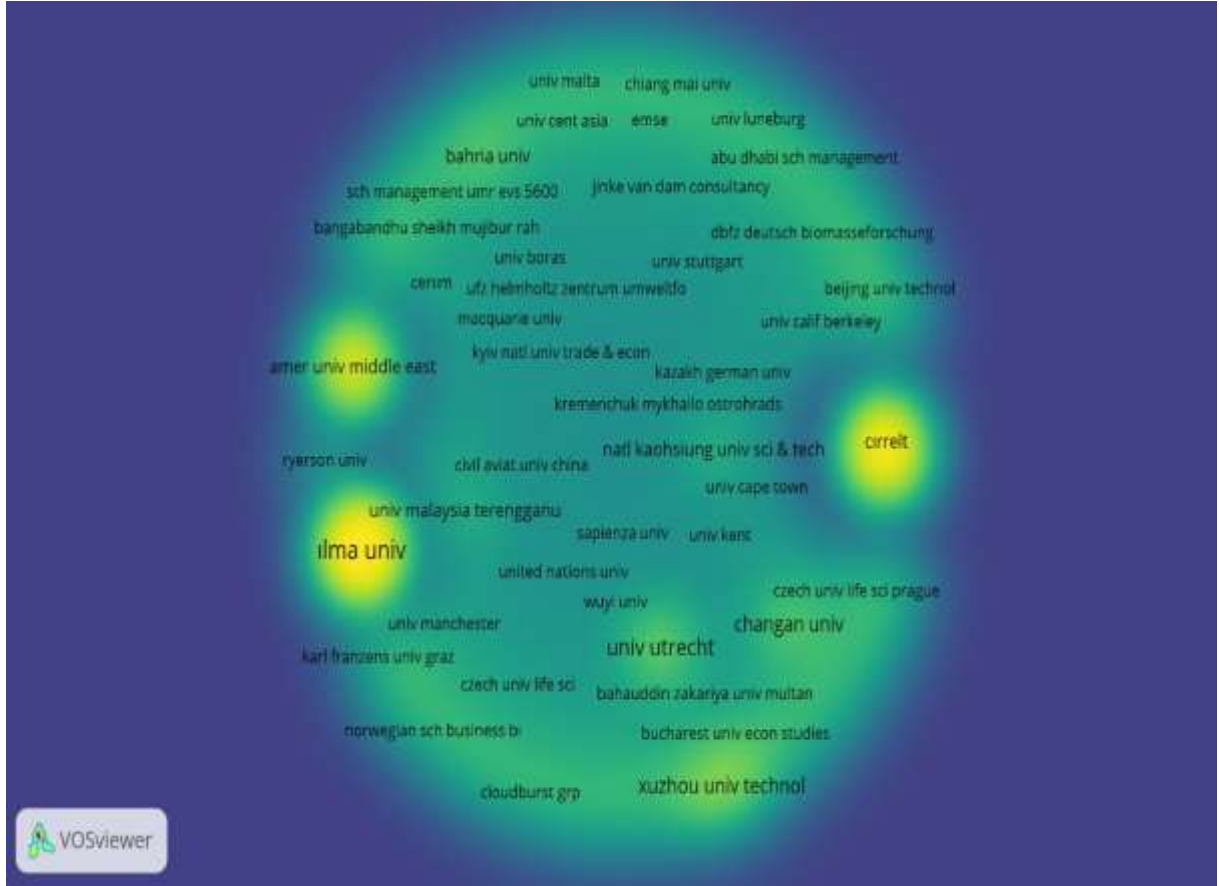
Şekil 8. Yazar Atıf Analizi (Citations—Authors)

Şekil 8’de yer alan yazar atıf analizi, veri setinde 394 yazar bulunduğunu; bunların 266’sının eşik değeri olan en az bir yayın ve bir atıfa sahip olduğunu göstermektedir. Atıflar birkaç isim etrafında belirgin biçimde yoğunlaşmaktadır: Syed Abdul Rehman Khan 4 yayın ve 350 atıf ile ilk sıradadır. Tek çalışmalarıyla yüksek etki üreten Pezhman Ghadimi, Oliver Heidrich, Mohammad Ali Rajaeifar, Marco Rauegi ve Yufeng Wu’nun her biri 211 atıfa sahiptir. Bloemhof-Ruwaard, Soysal ve Van der Vorst üçlüsü 189 atıf düzeyinde; Acquaye, Feng, Genovese, Hubacek, Oppon, Salhi ve Ibn-Mohammed 175 atıf bandındadır. Türkiye adresli yazarlar arasında Abdullah S. Karaman, Merve Kılıç ve Ali Uyar’ın her biri 172 atıfı öne çıkmaktadır. Bu dağılım, hem sürekli yayın yapan çekirdek yazarların hem de tek fakat yüksek etkili çalışmaların literatürün yönünü belirlediğini göstermektedir.

Yoğunluk haritası bu paterni desteklemektedir. En parlak odaklar Khan, Stefano Musso, Abdullah S. Karaman ve André Faaij çevresinde toplanmakta; bu bölgeler sürdürülebilir tedarik zinciri, yeşil lojistik ve emisyon temalarında odaklanmış çalışmalara karşılık gelmektedir. Haritanın orta kuşağında yer alan Martin Junginger ve etrafındaki yazarlar, alt alanlar arasında köprü kuran bir konum sergilemektedir. Kenar bölgedeki yazarların ise ortak yazarlık bağları görece zayıftır; buna karşın bazıları yüksek atıf almıştır. Genel olarak ağ, merkezde birkaç güçlü

odak ve çevrede geniş bir potansiyel alan sunduğunu göstermekte; kümeler arası iş birliğinin artırılması hâlinde çevredeki yazarların etkisinin hızla artabileceğine işaret etmektedir.

4.9. Kurum Atf Analizi (Citations—Organizations)

Şekil 9. Kurum Atf Analizi (Citations—Organizations)

Şekil 9’da en az bir yayını ve en az bir atfı bulunan kurumlar değerlendirilmiştir. Yoğunluk haritası ile tablo birlikte okunduğunda, ağıın birkaç belirgin merkez etrafında toplandığı görülmektedir. Ilma University yayın hacmi bakımından öndedir (6 yayın, 156 atf) ve Avrupa kanadında Utrecht University ikinci odak olarak konumlanmaktadır (4 yayın, 131 atf). Atf etkisi tarafında Asya ve MENA (Middle East And North Africa) kurumları dikkat çekmektedir. Changan University (3 yayın, 190 atf), Dalian University of Technology (2, 163) ve Xuzhou University of Technology (3, 147) görece az sayıda çalışmayla yüksek atf üretmektedir. American University of the Middle East (2, 172) ve Bahria University (2, 105) benzer biçimde güçlü görünmektedir. Kuzey Amerika–Avrupa hattında CIRRELT ve Politecnico di Torino (her biri 2 yayın, 94 atf) düzenli ortak çalışmalarla ağıın sürekliliğini desteklemektedir. Tek yayınıyla öne çıkan kurumlar da vardır; Beijing University of Posts and Telecommunications ile University of Manitoba’nın her biri 119 atf alması, “tek yayın–yüksek etki” örüntüsünü göstermektedir. Genel olarak, yayın hacminin Ilma University ve Utrecht University çevresinde, atf veriminin ise Changan, Dalian University of Technology, Xuzhou University of Technology ve American University of the Middle East etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yapı, Asya–Avrupa ekseninde çok merkezli bir ağ oluştuğunu ve Çin–Avrupa–MENA üçgeninde güçlendirilecek kurumsal ortaklıkların hem görünürlüğü hem de atf etkisini artırma potansiyeli taşıdığını göstermektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, 2009–2025 döneminde Web of Science tabanından elde edilen 105 yayını temel alarak uluslararası ticaret-sürdürülebilirlik-lojistik literatürünün yapısal omurgasını bütüncül biçimde ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular çerçevesinde yazar ve ortak-yazarlık ağları, etkinin birkaç merkezde yoğunlaştığını göstermektedir: çekirdek düğümler etrafında kümelenen ekipler alanın bilgi akışını taşımakta, ancak kümeler arası bağların güçlendirilmesi ek etki potansiyeli sunmaktadır. Kurumsal düzeyde yayın hacmi ile atıf veriminin her zaman örtüşmediği görülmektedir; örneğin Ilma University yüksek hacim üretirken, Changan University, Dalian University of Technology, Xuzhou University of Technology ve American University of the Middle East daha az yayında daha yüksek atıf toplamaktadır. Ülke haritaları, Çin'in 19 yayın ve 852 atıfla açık üstünlüğünü; Hollanda, İngiltere ve ABD'nin ise iki ana bölge arasındaki dolaşımı taşıyan köprü rolünü doğrulamaktadır. Bu yapı, çok kurumsallı ve çok uluslu ortak projelerin görünürlük ve etkiyi birlikte artıracaklarını göstermektedir.

Anahtar sözcük eş-görünümü, veri setinde 740 özgün terim bulunduğunu ve çekirdeğin sustainability (35), impact (22), logistics (21), management (15), trade ve supply chain management (12) ile supply chain (10) etrafında toplandığını göstermektedir. Environmental sustainability, emissions, green logistics ve international trade (her biri 9) çekirdeği güçlendirmekte; model, governance ve performance (8'er kez) yöntemi ve kurumsal çerçeveyi bağlamaktadır. Dış halkada yer alan circular economy, global value chains, urban areas, agri-food logistics, carbon tax models, logistic regression, biomass ve China–Pakistan Economic Corridor görece az çalışılmış alanlara işaret etmektedir. Bu kavramların çekirdek temalarla sistematik eşleştirilmesi (örneğin döngüsel ekonomi–emisyon azaltımı; kentsel/yeşil lojistik–standartlar; CBAM–uluslararası ticaret) doğrudan araştırma boşluklarını tanımlamaktadır. Zaman katmanlı atıf haritası, 2011–2016 aralığındaki öncü olarak nitelendirilebilecek çalışmaların ölçüm çerçevesini yerleştirdiğini, 2020 sonrası dalganın ise bu çerçeveyi uygulamalı olarak derinleştirdiğini göstermektedir; 2016–2019 yayınları iki dalga arasında tematik köprü işlevi görmektedir. Dergi analizi, yayın sayıları ile atıf etkilerinin farklı mecralarda yoğunlaştığını göstermektedir: Sustainability yüksek hacmiyle alanın yaygın kapsamını sağlarken, International Journal of Production Economics ve Journal of Cleaner Production başta olmak üzere çevresel bilim dergileri toplam atıf etkisini taşımaktadır. Taşımacılık ve enerji dergilerindeki görünürlük, uygulama ve politika bağlantılarının güçlü olduğunu teyit etmektedir. Dergi türlerine göre dağılım, SCI-Expanded (57) ve SSCI (51) ağırlığını; ESCI ve konferans/kitap indekslerindeki sınırlı temsili ortaya koyarak ampirik makalelerin baskınlığını göstermektedir.

Sürdürülebilir kalkınma amaçları açısından veri setindeki çalışmalar incelendiğinde, literatürün en çok SKA-11 Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar (35), SKA-9 Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (26) ve SKA-12 Sorumlu Tüketim ve Üretim (24) ile hizalandığını; SKA-13 İklim Eylemi (18), SKA-7 Temiz Enerji (17) ve SKA-8 İnsana Yakınsı İş (16) başlıklarının ikinci halkayı oluşturduğunu göstermektedir. SKA-17 Ortaklıklar (7) sonucu, ağ bulgularındaki iş birliği gereksinimiyle uyumludur.

Elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde, alanın gelişimi için üç yönlü, uygulanabilir bir gündem ortaya çıkmaktadır: (i) Çin–Avrupa–MENA ekseninde kalıcı ortaklıklarla kümeler arası bağların artırılması, (ii) dergi stratejisinde hacim–etki ayrışmasının gözetilerek çok disiplinli mecralarla üst dilim üretim/çevre dergilerinin birlikte hedeflenmesi, (iii) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarıyla uyumlu açık boşluklara odaklanılması. Gelecekte uluslararası ticaret-sürdürülebilirlik ve lojistik ana teması kapsamında yapılacak çalışmalarda özellikle döngüsel ekonomi ile ticaret-emisyon dinamiklerinin entegrasyonu; kentsel ve yeşil lojistikte karbon fiyatlama/CBAM etkilerinin ölçülmesi; tarım-gıda tedarik zincirlerinde karbon ayak izi–ticaret akımları ve yönetim standartlarının emisyon performansına etkisi ele alınabilir. Yöntemsel olarak panel veri analizi, ağ analizi ve nedensel çıkarım yaklaşımları kullanılabilir.

Çalışmada yalnızca WoS veri tabanında yer alan akademik çalışmalara odaklanmıştır. Bu durum çalışmanın bir kısıtı olarak değerlendirilebilir. Bu doğrultuda gelecekte yapılacak benzer çalışmalarda Scopus gibi uluslararası veri tabanlarından elde edilecek verilerle ve farklı analiz yaklaşımlarıyla yeni kapsamlı çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Beyazyol, E., ve Ataman, B. (2023). Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Bist Sürdürülebilirlik Endeksine Tabi Şirketlerde Bir Araştırma, *Öneri Dergisi*, 18(59), 110-145.

Birleşmiş Milletler Türkiye, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Çalışmalarımız. (28.10.2025). <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>

Ceryan, F. ve Ertuğral, S. M. (2025). AB Yeşil Mutabakatı Kapsamında AB Döngüsel Ekonomi Eylem Planı ve Türkiye, *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 11(1), 40-45.

Cheng, H., Chaudhry, H. R., Kazi, I., and Umar, M. (2024). Unlocking greener supply chains: A global innovative perspective on the role of logistics performance in reducing ecological footprints, *Journal of Innovation & Knowledge*, 9(4), 100612.

Council of Supply Chain Management Professionals (CSCMP). (26.10.2025). https://cscmp.org/CSCMP/cscmp/educate/scm_definitions_and_glossary_of_terms.aspx

Dirik, D., Eryılmaz, İ., ve Erhan, T. (2023). Post-truth Kavramı Üzerine Yapılan Çalışmaların Vosviewer ile Bibliyometrik Analizi. *Sosyal Mucit Academic Review*, 4(2), 164-188.

Doğan, Ş. ve Sakıncı, İ. (2024). Finansal Kapsayıcılık Üzerine Bibliyometrik Bir Araştırma. *Journal of Emerging Economies and Policy*, 9(SI), 222-233.

Jiménez-Almazán, M., Uribe-Toril, J., & Ruiz-Real, J. L. (2020). International trade and sustainability: bibliometric and cluster analysis. *Sustainability*, 12(17), 6816.

Khan, S. A. R., Zhang, Y., Anees, M., Golpîra, H., Lahmar, A., & Qianli, D. (2018). Green supply chain management, economic growth and environment: A GMM based evidence. *Journal of Cleaner Production*, 185, 588-599.

Song, M. J., & Lee, H. Y. (2022). The relationship between international trade and logistics performance: A focus on the South Korean industrial sector. *Research in Transportation Business & Management*, 44, 100786.

UN (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, https://digitallibrary.un.org/record/139811/files/A_42_427-EN.pdf, (Erişim Tarihi: 01.11.2025).

United Nations Department of Economic and Social Affairs Sustainable Development, (28.10.2025). <https://sdgs.un.org/goals>

Vurdu, S. A. (2023). Uluslararası Ticarete Sürdürülebilirliğin Sağlanması Bağlamında Blokzinciri Teknolojisi Kullanımının Potansiyel Avantajları. *International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries*, 7(13), 167-182.